

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

-22-

U. Z.

768.769

Է Յ Ժ Է Ն — Ս Ի Ի

Թ.Ա.ՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Ի ԳԱՂՂԻԱԿԱՆԷ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ԻԻԹԻՃԵԱՆ

ՀԱՏՈՐ Ը

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

769-2014

Թ 771

ԳԼՈՒԽ ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅԻՇԱՏԱԿՔ

Ուրիշ գէպքեր անցան այն ձախող իրիկունէն քանի մ'օր ետքը, ուր Պ. Հարտի՝ Ռօտէնիներշնչած խորհրդաղգած (միսթիք) ողբալի խանդէն կախարդուելով եւ մինչեւ 'ի յիմարութիւն մոլորելով՝ ձեռնամած աղաչեր էր հայր Տ'էկրինեի որ զինքը Փարիզէն հեռու խոր առանձնութեան մը մէջ տանի դնէ, որպէս զի կարենայ աշխարհէ հեռու՝ աղօթից եւ ճգնութեանց պարապիլ:

Սիմօն մարաջախտ՝ Փարիզ հասնելէն 'ի վեր թրօա — Ծրէր փողոցը տուն մը կը բնակէր իր աղջկանց հետ:

Ընթերցողն այս համեստ բնակարանը մըտցընելէ առաջ հարկ կըլլայ քանի մ'անցեալ իրողութիւն յիշեցնել համառօտիւ:

Պ. Հարտիի գործարանին հրկիզութեան օրը՝ Սիմօն մարաջախտ հոն գացեր էր ամենածանր խնդրոյ մը վրայ իր հօրը խորհուրդ հարցընելու, եւ իր երկու աղջկանց աճեցուն տըխրութեան վրայ իր զգացած սրտատանջ երկիւղն անոր յայտնելու, տխրութիւն՝ որոյ պատճառը չէր կրնար հասկնալ: Կը յիշեն ընթերցողք որ

Այն մարաջախտ կայսեր յիշատակը երկիւղած ջերմեռանդութեամբ կը մեծարէր . իր դիւցազնին նկատմամբ անոսման երախտագիտութիւն, կոյր անձնութիւն , խորհրդածութեամբ զօրացած եռանդուն համակրութիւն , եւ անկեղծ ու ամենաջերմ մտերմութեան պէս խանդակաթ սէր մ'ունեցած էր :

Այնչափ այս չէր : Որ մը կայսրը հայրական ուրախութեամբ եւ զորովով լցուած՝ մարաջախտին իր որդւոյն՝ Հոռմի թագաւորին՝ օրոցին քով տարեր եւ անոր սիրուն գեղեցկութիւնը պարծանօք ցոյց տալով ըսեր էր . « Վաղեմի բարեկամ , երգում տուր ինձ որ ինչպէս ինձ անձնուէր ես , որդւոյս ալ նոյնպէս անձնուէր պիտի ըլլաս : »

Այն մարաջախտ երգում ըրեր եւ այն երգումը բռներ էր : Պարզանեանց՝ վերահաստատուելէն ետեւ՝ Նաբօլէսն երկրորդի անուհով նիւթուած զինուորական դաւադրութեան մը գլուխ ըլլալով՝ Տ'էկրինէի մարքիզին հրամանատարութեան ներքեւ գտնուած հեծելազօրաց դունդ մ'իւր ձեռքն անցունելու դուր փորձ մ'ըրեր էր : Մասնուեր , ամբաստանուեր , եւ ապագայ ձիով իթին հետ կատաղի մենամարտ մ'ընելէ ետեւ՝ լեհաստան փախեր եւ մահուան դատապարտուելէ ազատեր էր : Աւելորդ է յիշել այն դէպքերը՝ որք մարաջախտը լեհաստանէն շնդկաստան տարին , եւ յուրիս յետափութենէն ետեւ՝ Փարիս քերին , ուր իր փա-

զեմի գինու որակիցներէն ոմանք՝ առանց իր դիտութեան աշխատելու կրաւարութեան հաստատել տուեր էին մարաշախտի աստիճանն ու աշխուականութեան տիպոսը՝ զորս կայսրը վաթէրլօէն առաջ տուեր էր իրեն :

Աքսորէն փաբիզ դառնալէ ետեւ , Աիմօն մարաշախտ՝ իր աղջիկները գտնելով զգացած երջանկութեան հակառակ՝ դառնալէս վշտացեր էր անոնց մօրը մահուան վրայ , զոր կաթողին կը սիրէր . վասն զի մինչեւ վերջի կեանքը յուսացեր էր որ զայն փաբիզ պիտի դռնէր : Այս պատրանքն ի խոր խոցեր էր զինքը , եւ որչափ որ իր զաւակաց գորովոյն մէջ քաղցր միսթարութիւններ կը գտնէր , կնոջը մահուան կսկիծն ալ դժնդակապէս կ'զգար :

Ետ չանցաւ իր կենաց մէջ յուզման եւ աղմկի խնոր մ'իսկաւ Ռօտէնի մեքենայութիւններով : Ճիշդ իթին Հոռի եւ վիշնայի արքունեաց մէջ ի գործ դրած չարաբուհատ հնարիմացութեամբ , լրտես մը՝ որ իր անցեալ գործերովը կրնար կատարեալ վստահութիւն ազդել , եւ իր խօսքերն ու առաջարկութիւններն ալ անմխեկ լի վերայութիւններով ու ապացոյցներով կը հաստատէր , զնաց Աիմօն մարաշախտը գտաւ ու ըսաւ .

« Նարօլէոնի անունը տակաւին այնչափ երկիւղ կաշգէ Ներսիսի , որ իր օրդին՝ Հոռի թագաւորն՝ այն երկիւղին զօհ ըլլալով մեռնելու վրայ է :

« Գուժք՝ որ կայսեր ամենէն հաւատարիմ քարեկամներէն մէկն էք , կրնաք թերեւս տարազադդ կայսրորդին այս երկարատանջ մահուան տազնապէն կորզել :

« Ահա նամակ մը՝ որ լիովին կապացուցանէ թէ Վիէննայի մէջ Հռոմի թագաւորին շուրջը գտնուող անձանց ամենէն աւելի ազդեցութիւն ունեցող անձի մը հետ ապահովաբար զազանի յարաբերութիւն կրնայ հաստատուիլ , եւ այն անձը կայսրորդւոյն փախուստը զիւրացնելու յօժարամէտ է :

« Ուստի անակնկալ եւ յանդուգն փորձ մը կրնայ Նաքսիէն երկրորդը կորզել Աւստրիոյ ձեռքէն , որ մահաբոյր միջնոլորտի մը մէջ թողուցեր է զայն՝ որպէս զի քիչ քիչ մաշելով մնունի :

« Արդարեւ յանդուգն ձեռնարկութիւն մ'է այս , բայց յաջողելու հաւանակ անութիւններ ունի , զոր ամենէն աւելի դուք՝ Սիմօն մարաջախտ՝ կրնաք գլուխ հանել , վասն զի ձեր առկայսն ունեցած անձնուիրութիւնը ծանօթ է , եւ ամեն մարդ գիտէ ինչ զիմադրաւ յանդուգնութեամբ արդէն դաւադիր եղած էք յանուն Նաքսիէն երկրորդի :

Հռոմի թագաւորին հալ եւ մաշ ըլլալուն լուրն այն ժամանակ Գաղղիոյ մէջ ամենուն յայտնի էր . մինչեւ անգամ կըսուէր թէ , զիւրացազնին որդին կղերականաց ձեռօք կը դատախարակուէր՝ այնպիսի խնամով մը , որ իր հօր

փառքն եւ մինչեւ իսկ անուներ չէր գիտեր , եւ թէ անիծապարտ մեքենայութեամբ մ'այն դժբաղդ տղուն վրայ տեսնուած արիական եւ վեհանձն բնազդունները ճնշելու եւ մարելու ջանք կըլլար . այնպէս որ , ամենէն սլաղ եւ անտարբեր սիրտերը կարեկցութեան կը շարժէին անոր տարաբաղդութեան վրայ :

Սիմօն մարաջախտին գիւցապնական բնաւորութիւնը , ասպետական անկեղծութիւնը եւ առ կայսրն ունեցած կռապարիշտ սէրն ու անձնութիւնը յիշողները կը հասկնան որ Ռօզի եւ Պլանշի հայրն ամենէն աւելի դառնութեամբ կը ցաւէր դեռահասակ կայսրորդոյն վիճակին վրայ եւ թէ առիթն եկած ժամանակ մարաջախտն ամուլ կսկիծներով չէր բաւականանար

Իսկ Ռօտէնի լրտեսին ցոյց տուած թըղթակցութեան ստուգութեանը դալով , մարաջախտը կայսրութեան ժամանակ վիէննա դեսպանութիւն ընող իր մէկ զինակցին հետ ունեցած յարաբերութեանց շնորհիւ այն նամակն անուղղակի կերպիւ քննութեան ենթարկեր էր . եւ այս հետազօտութենէն , որ ծայր չտալու համար վերջին աստիճան խոհեմութեամբ եւ ճարտարութեամբ կատարուած էր , հասկցուեր էր որ մարաջախտը կրնար իրեն եղած դադտնի առաջարկութիւններն անկասկած եւ լրջաբար մտիկ ընել :

Այն ժամանակէն այս առաջարկութիւնը մեծ տաղնապի մը մէջ ձգեց Ռօզի եւ Պլան-

չի հայրը . վասն զի անյալիսի յանդուգն փորձ
մ'ընելու համար՝ պէտք էր վերադառնալ իր աղջիկ-
ներէն բաժնուիլ . Դակ եթէ՝ ընդ հակառակն՝
այս բաժանումէն վախնալով ետ կենար Հոռ-
մի թագաւորն ազատելու փորձէն , որոյ սրտա-
ճնշիկ հոգեվարքն ստոյգ էր եւ ամենուն ծա-
նօթ , մարաջախտը՝ կայսեր տունն խտտումը
յիշելով ինքզինք իրրեւ երդմնադանց կը նկա-
տէր :

Այս դժոխութեան վարանմանց վերջ տալու
համար , մարաջախտն իր հօրն անցրդուելի ուղ-
ղամտութեամբ վրայ ինովին վստահ ըլլալով ա-
նոր խորհուրդ հարցնելու դնաց . ու ժրադա-
բար՝ ծերունի գործաւորը Պ. Հարսիի գործա-
րանին վրայ եղած յարձակման միջոցին Դ մահ
վիրաւորուեցաւ , բայց իր վերջին վայրկեան-
ներուն մէջ անդամ որդւոյն ծանրակշիռ դաղա-
նեացը միտ դնելով հոգին միշտ ժամանակ ըսաւ .
« Արդեանկ , դու մեծ պարտականութիւն մ'ու-
նիս կատարելիք , եթէ կուզես արիւնիւնդը կեր-
պիւ վարուիլ եւ իմ վերջին կամքս կատարել ,
պէտք է որ . . . անանց վարանելու . . . »

Բայց , ողբալի տաքաբաղդութեամբ , ծե-
րունի գործաւորին միտքը բացատրելիք վերջին
խօսքերն այն աստիճան մարած ձայնիւ արտա-
սանուեցան , որ չկրցան հասկցուիլ . ուստի մե-
ռաւ թողլով Սիմօն մարաջախտն անստոյգ եւ
մեծուանդ ծանր տաղնապի մը մէջ , որովհե-
տեւ բանեցիկ երկու ընթացքներէն մէկը խրա-

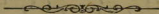
տիւ գատապարտուած էր իր հօրմէն , որուն գատողութեանը վրայ բացարձակ եւ արժանավայել վստահութիւն մ'ունէր :

Աէկ խօսքով՝ մարաջախտը սաստիկ մտատանջութեան մէջ ինկած էր գուշակելու համար թէ արդեօք հօրը միտքը յանուն պատուոյ եւ պարտականութեան խրատ տալ էր իրեն որ աղջիկներէն չբաժնուի եւ բազմավտանգ ձեռնարկութենէ մ'ետ կենայ , թէ ընդհակառակն զինքը յորդորել էր , որ կայսեր տուած երգումը կատարելու եւ Նաբօլէոն երկրորդը մահառիթ գերութենէ մ'ազատելու համար իր զաւակներն տու ժամանակ մը թողու : Այս սրտատանջ անըստուգութիւնը՝ որ ետքը պատմուելիք քանի մը պարագաներով առաւել ծանրացած էր , իր բազկաց մէջ մեռնող հօրն աղետալի վախճանէն զգացած խորին տրտմութիւնը , աքսորի մէջ մեռնող կնոջը կսկծազին յիշատակը , վերջասպէս Ռօզի եւ Պլանշի վրայ հետ զհետէ աւելցած տխրութիւնը տեսնելով կրած վիշտն ու կասկածը՝ ծանր հարուածներ տուին Սիմօն մարաջախտին . ըսենք վերջապէս թէ քսանամեայ պատերազմներով փորձուած իր բնական անվեհերութեան հակառակ , քօլէռային սոսկալի կոտորածը՝ որուն իր կինը զոհ գացած էր Սիպերիոյ մէջ , ակամայ սարսափ կը պատճառէր մարաջախտին . այո՛ , այն երկաթէ մարդը՝ որ այնչափ ճակատամարտներու մէջ պաղ արիւնով մահուան զիմադրաւած էր , փարիզի մէջ

ամեն քայլափոխին ներկայացած սգոյ եւ թաղ-
ծութեան տեսարաններէն երբեմն իր անվկանդ
քաջասրտութիւնը կը կորսնցնէր :

Ասկայն , երբոր Քարտովիլ օրիորդն իր տոհ-
մին անդամներն իրենց թշնամեաց որոգայթնե-
րէն զգուշացնելու համար իր շուրջը ժողվե-
րէր , Ռօզի եւ Պլանշի վրայ Ատրիէնի ցուցըցած
սիրազեղ գորովը կարծես թէ երջանիկ ազգե-
ցութիւն մ'ըրեր էր անոնց գաղտնի վշտին վը-
րայ , այնպէս որ մարաջախտը՝ պահ մ'իւր հարա-
դոյժ սրտատանջութիւնները մոռնալով՝ այս յա-
ջող փոփոխութիւնը վայելել ուզեց . բայց ա-
ւանդ , խիստ քիչ տեւեց :

Այս իրողութիւնները բացատրելէ եւ ըն-
թերցողին յիշեցնելէ ետեւ , շարունակենք մեր
պատմութիւնը :

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.

ԺՕՔՐԻՍ

Սիմօն մարաջախտ՝ ինչպէս ըսինք՝ Թրօա —
Ֆրէր փողոցին մէջ համեստ տուն մը կը բնա-
կէր : Իր ննջարանին ժամացոյցը երկուք դար-
կեր էր : Այս սենեակը զինուորական պարզու-
թեամբ դարգարուած էր : Մահճին քովի ուղե-
կին մէջ սպառազինութիւն մը կար , որ մարա-

Յտիստին պառերադմներու մէջ գործածած զէնքերէն կը բաղկանար : Գրասեղանին վրայ՝ որ մահճին գէմը դրուած էր , կայսեր պղնձէ փոքրիկ կիսարձանը կար , որ բնակարանին միակ զարդն էր :

Գուրսը ցուրտ օդ մը կար . մարաջախտն երկար ժամաակ շնդկաստան կենալուն պատճառաւ ցուրտէն շատ մսելուն՝ վառարանին մէջ առատ կրակ կը վառէր :

Վարագուրեալ դուռ մը՝ որ սպասաւորութեան յատկացած սանդուղի մը գլուխը կը հանէր , կամացուկ մը բացուելով մարդ մ'երեւցաւ՝ ձեռքը վառելու փայտով լի զամբիւղ մը , ծանր ծանր վառարանին քով գնաց , եւ ծունդի վրայ դալով հոն կեցած սնտուկի մը մէջ փայտերը կարգաւ շարել սկսաւ : Քանի մը վայրկեան այսպէս զբաղելէ ետեւ , սպասաւորը՝ միշտ ծունդի վրայ՝ կամաց կամաց ուրիշ դրան մը մօտեցաւ որ վառարանէն քիչ հեռու էր , եւ խորին ուշադրութեամբ մ'աւականջ դնելու պէս երեւցաւ՝ իբր թէ հասկնալ ուղելով որ քովի սենեկին մէջ կը խօսէին : Այս մարդը՝ որ տանը մէջ իբրեւ ստորին սպասաւոր կը գործածուէր , վերջին ծայր ապուշ եւ ծիծաղելի գէմք մ'ունէր , իր պաշտօնն էր փայտ կրել , ասդին անդին նամակ կամ մանր բեռներ տանիլ , եւ այլն , եւ տանը միւս ծառայներուն խաղալիկ եւ զրօսանքն էր : Տակօպէս , որ գրեթէ անտեսապետի պաշտօն կը վարէր , իր

մէկ զուարթ միջոցին այս մարդուն անունը Ժօք-
րիս դրեր էր, եւ այս մականունը՝ որ անոր
ձախողութեանը, թանձրամտութեանը, եւ տա-
փակ քթով նուրբ ծնօտով եւ խոշոր ու ապուշ
աչերով դէմքին շատ յարմար էր, վրան մնա-
ցեր էր : Այս կերպարանքին վրայ աւելցնելով
կարմիր բուրդէ երկայն բաճկոն մը ճերմակ ե-
ռանկիւնի գոգնոցով, ընթերցողք կը խոստո-
վանին որ այս մականունին կատարելապէս ար-
ժանի էր :

Այսու ամենայնիւ, երբոր Ժօքրիս հետա-
քըրքիր ուշադրութեամբ քովի սենեկին մէջ ե-
ղած խօսակցութեան ականջ կը դնէր, իր
մարած ու ապուշ նայուածքը կարծես թէ ուշիմ
իմացականութեան նշուելով մը փայլեցաւ : Այս-
պէս վայրկեանի մը չափ դռնէն մտիկ ընելէ ե-
տեւ, Ժօքրիս նորէն ծունգերուն վրայ քշուե-
լով վառարանին քով դարձաւ . յետոյ ոտքի վը-
րայ ելնելով՝ զամբիւղն առաւ, որուն մէջ դեռ
բաւական փայտ կար, եւ մտիկ ըրած դրանը
մօտենալով՝ կամայուկ մը բախեց : Բայց պա-
տասխան տուող չեղաւ :

Երկրորդ անգամ եւ աւելի ամուր բախեց,
դարձեալ ձայն չեղաւ :

Այն ժամանակ կերկերեալ ու խռպոտ ձայ-
նիւ մ'ըսաւ . « Օրինդդք, ձեր վառարանին
համար փայտ չէք ուղեր : »

Պատասխան չառնելով, Ժօքրիս զամբիւղը
վար դրաւ, մեղմով մը սենեկին դուռը բացաւ,

ներս մտաւ , եւ արագ նայուածք մը պտըտցնելէ ետեւ դուրս ելաւ՝ կարեւոր եւ ծածուկ գործ մը կատարող մարդու պէս տատամսոտ աչօք չորս կողմը նայելով :

Երբոր զամբիւղն առնելով Սիմօն մարաջաստին սննեկէն դուրս ելնելու վրայ էր , գաղտնի սանդուղին դուռը կամացուկ մը բացուեցաւ եւ Տակօպէս երեւցաւ :

Զօրականը՝ Ժօքրիսը հոն տեսնելուն վրայ զարմանալով՝ արտեւանունքը կնճռեց եւ խրատութեամբ գոչեց . « Ի՞նչ բան ունիս հոս : »

Այս յանկարծական հարցումէն եւ միանգամայն Ռապա—Վօայի սպառնալից մօնչիւնէն՝ որ Տակօպէսի ետեւէն կուգար , Ժօքրիս իրաւ կամ սուտահաբեկութեան ճիշ մ'արձակեց , եւ եթէ վերջինն էր , իր կեղծ զարհուրանացն անշուշտ առաւել ճշմարտանմանութիւն տալու համար , կարծեցեալ տխմարն իր փայտով կէս լի զամբիւղը որպէս թէ զարմանքէն ու վախէն վար ձգեց :

« Ի՞նչ կրնես . . . մորոս , ըսաւ Տակօպէս , որուն գէմքն այն միջոցին շատ տրտում էր , եւ Ժօքրիսի երկչոտութեան վրայ ծիծաղելու տրամադիր չէր երեւեր : — Ա՛հ , պարոն Տակօպէս . . . նրչափ վախցայ . . . Աստուած իմ . . . կը ցաւիմ որ ձեռքս գէղ մ'ափսէ չիկար՝ ցուցնելու համար որ եթէ ամենն ալ իյնային փշրէին՝ յանցանքն իմա չէր . . . : — Կը հարցնեմ քեզ թէ հոս ինչ բան ունիս ,

կրկնեց Տակօպէն : — Ահա կը տեսնէք , պարոն Տակօպէն , պատասխանեց Ժօքրիս զամբիւղը ցուցնելով , պարոն դուքսին սենեակը փայտ բերեր էի , որպէս զի . . . եթէ կը մըսի . . . վառէ . . . վառն զի ցուրտ է . . . : — Նաւ , վերցու զամբիւղդ ու դնա : — Ահ , պարոն Տակօպէն , դեռ ծունգերս կը դողան . . . Ընչ վախ . . . Ընչ վախ . . . Ընչ վախ . . . : — Պիտի երթան , բիրտ կենդանի , ըսաւ հին զօրականը :

Եւ Ժօքրիսի թեւէն բռնելով դէպ 'ի դուռը հրեց , մինչդեռ Ռապա — Ժօա ալ սրածայր ականջներն երկնցնելով եւ ողնիի պէս մազերը տնկելով Ժօքրիսի երթը փութացնելու կը պատրաստուէր :

« Կերթամ , պարոն Տակօպէն , կերթամ , պատասխանեց ասուէն իսկոյն զամբիւղը գետնէն առնելով . ըսէք միայն Պ. Ռապա — Ժօայի որ . . . : — Կորիր դնա , տխմար չատախսօս » գոչեց Տակօպէն Ժօքրիսը դռնէն դուրս հրելով :

Այն ժամանակ Տակօպէն գաղտնի սանդուղին դրան սողնակը դրաւ , եւ երկու քոյրերուն սենեկին հետ հաղորդակցող դրան քով երթալով անոր ալ բանալին դարձուց : Ասոնք ընելէ ետեւ՝ զօրականը դնաց մարաջախտին անկողնին քովի ուղեակը մտաւ , սպառազինութեան մէջէն զոյգ մը պատերազմական լցուն ատրճանակ առաւ , կրակահանին վրայէն լուցկին խնամով հանեց , եւ խոր հառաչք մ'արձակելով ասոր-

ճանապարհներն իրենց տեղը դրաւ . եւ երբոր ուղեակէն մեկնելու վրայ էր , անշուշտ միտքը գալով՝ սպառազինութեան մէջէն հնդկական սուր գաշոյն մ'առաւ , ոսկինկար պատեանէն հանեց , եւ այն կենախուզ զէնքին ծայրը մահճակալին անուակներէն մէկուն տակը խոթելով կոտորեց :

Յետոյ զնաց երկու դուռները նորէն բացաւ , եւ ծանր ծանր վառարանին քով դառնալով՝ արմուկն անոր մարմարին դրաւ , եւ հոն կրթնած կեցաւ տրտում ու խոկուն : Ռապա—
ժօաալ վառարանին առջեւ ընդգծած ուշադիր աչքով մ'իր տիրոջը շարժումնքը կը դիտէր . ազնիւ շունը մինչեւ անգամ հազուադիւտ եւ հաճոյական ուշիմութեան փորձ մ'ալ տուաւ : Զօրականը դրպանէն թաշկինակը հանած ժամանակ՝ առանց նշմարելու թուղթ մը ձգեց , որուն մէջ ծամելու ծխախոտի գլանաձեւ պատառ մը պահուած էր : Ռապա—ժօա , որ Ռիւթլանտի շուներուն պէս փռնու էր , թուղթն ակռաներուն մէջ առաւ , եւ ետեւի թաթերուն վրայ կանգնելով՝ ակնածութեամբ Տակօպէռի ներկայացուց : Բայց զօրականն՝ առանց իր շանը ճարպիկութեանն ուշադրութիւն ընելու՝ մեքենաբար առաւ այն թուղթը : Հին ռմբածիգին դէմքը տխուր եւ միանգամայն տատամսոտ էր : Բանի մը վայրկեան վառարանին առջեւ ոտքի վրայ կենալէ ետեւ , անթարթ եւ խոկուն նայուածքով սենեկին մէջ ձեմել սկսաւ յուզեալ կերպիւ , մէկ ձեռքը՝ մինչեւ ճիտը կոճկուած

երկայն կապոյտ զգեստին կուրծքը եւ միւսն ալ ետեւի գրպանը խոթած : Կերթ ընդ մերթ կանգ կառնուր , եւ իր ներքին մտածութեանց քարձրածայն պատասխան տալով՝ կասկածի կամ սրտատանջութեան բացազանչութիւններ կարձակէր . յետոյ զէնքերուն դառնալով ու գլուխը տխրութեամբ երերցնելով կը մրմռար . « Հոգ չէ . . . այս երկիւղն անհիմն է . . . բայց երկու օրէ 'ի վեր խիստ կարգէ դուրս է . . . : Վերջապէս աւելի խոհեմութիւն կըլլայ . . . »

Եւ նորէն ճեմել սկսելով՝ նոր ու երկար լըռութենէ մ'ետեւ կըսէր . « Այո , պէտք է որ ըսէ ինձ . . . վասն զի սիրտս շատ անհանգիստ է . . . եւ այս խեղճ տղայքը . ահ , սիրտ չիկրնար դիմանալ : »

Եւ մէկէն իր ընչացքը բթամատին ու ցուցամատին մէջ տեղէն կանցունէր , որ բուռն սրտայուզութեան նշան մ'էր ծերունի զօրականին վրայ :

Քանի մը վայրկեան ետքը ծեր զօրականը նորէն իր ներքին մտածութեանց պատասխանելով ըսաւ . « Ինչ է արդեօք ասոր պատճառը . . . նամակները չեն կրնար ըլլալ . . . վասն զի խիստ դարչելի բան է . . . զանոնք կարհամարհէ . . . եւ սակայն . . . բայց ոչ , ոչ . . . իրմէ չյուսացուիր ընաւ : »

Եւ նորէն ճեմել կ'սկսէր դահալէժ քայլերով : Յանկարծ Ռապա—Ճօա տկանջները տըն-

կեց , դուռնը սանդուղին դրան կողմը դարձուց
եւ կամաց մը մոնչեց : Քանի մը վայրկեւեւ ետ-
քը դուռը բախեցաւ :

« Ո՞վ է ան » ըսաւ Տակօպէտ :

Պատասխան չտրուեցաւ , բայց նորէն բա-
խեցաւ : Զօրականին համբերութիւնը հատնե-
լով վազեց դուռը բացաւ եւ ժօքրիսի ապուշ
դէմքը տեսաւ :

« Ինչո՞ւ պատասխան չես տար երբոր կը
հարցնեմ թէ ո՞վ է դուռը դարնողը , ըսաւ զօ-
րականը ցասմամբ : — Պարոն Տակօպէտ , որով-
հետեւ պահ մ'առաջ զիս վոնտեր էիք , վախ-
ցայ որ եթէ ես ըլլալս ըսեմ՝ կը բարկանաք :
— Ի՞նչ կուզես , ըսէ նայիմ : Բայց առաջ եկու ,
տխմար կենդանի , գոչեց Տակօպէտ բարկու-
թեամբ ներս քաշելով զայն , որ սեմին վրայ
կեցեր էր : — Պարոն Տակօպէտ , ահա կու-
գամ . . . մի սրդողիք . . . ըսեմ ձեզ . . . երի-
տասարդ մարդ մը . . . : — Է՛ , ինչ եղեր է ,
չուտ ըսէ : — Հիմա ձեզ տեսնելու խօսիլ կու-
ղէ : — Անունն ինչ է : — Անոնը , պարոն Տա-
կօպէտ . . . ըսաւ ժօքրիս երերալով եւ ապուշ
դէմքով մը ժպտելով : — Այո , անունը , մորոն ,
ըսէ նայիմ : — Ա՛ , անունը . . . պարոն Տակօ-
պէտ , ծիծաղելու համար կը հարցնէք : — Բայց ,
թշուառական , միթէ զիս զայրացնելու երդում
ըրեր ես , գոչեց զօրականը ժօքրիսի օծիքէն
բռնելով . ըսէ նայիմ ինչ է այդ երիտասարդին
անունը : — Մի բարկանաք , պարոն Տակօ-

պէս, մտիկ ըրէք զիս, երիտասարդին՝ անունն
ըսելու հարկ չկայ, վասն զի գիտէք: — Ահ, ե-
ռասպատիկ տխմար կենդանի, ըսաւ Տակօպէս
բուռները սեղմելով: — Բայց այո՛, գիտէք,
պարոն Տակօպէս, որովհետեւ երիտասարդը
ձեր որդին է . . . վարը կ'սպասէ եւ հիմա ձեզ
հետ խօսիլ կուզէ: »

Ժօքրիս այն առտիճան կատարեալ կերպիւ
ապուշի դերը կը խաղար, որ Տակօպէս խաբ-
ուեցաւ. ուստի սրտմտելէն աւելի 'ի գութ շար-
ժելով՝ երեսը նայեցաւ կարեկցութեամբ. յետոյ
ուսերը թոթվելով դէպ 'ի սանդուղը գնաց ը-
սելով անոր. « Նտեւէս եկ . . . : »

Ժօքրիս հնազանդեցաւ, բայց դուռը դո-
ցելէ առաջ՝ ձեռքը գրպանը խոթեց, եւ ծած-
կաբար թուղթ մը հանելով իր ետեւը ձգեց՝
առանց դուռը դարձնելու. ընդհակառակն՝
Տակօպէսի ուշադրութիւնն զբաղեցնելու հա-
մար ըսաւ. « Ձեր որդին բաւն է, պարոն Տա-
կօպէս . . . վեր ելնել չուզեց. ասոր համար
է որ վարը կեցած է . . . : »

Այս ըսելով Ժօքրիս դուռը դոցեց՝ վստահ
ըլլալով որ թուղթը մարաջախտին՝ սենեկին մէջ
դեանին վրայ ակնհերեւ կեցած էր:

Բայց Ժօքրիս՝ Ռապա — Ժօան հաշիւի չէր
դրեր:

Ուշիմ կենդանին՝ կամ վերջապահ ըլլալն
աւելի խոհեմութիւն դատելով, կամ երկոտան-
եաց ակնածութիւն ընելով, ամենէն ետքը սե-

նեկէն դուրս ելեր էր , եւ որովհետեւ գետինն
ինկած բաները վերցնելու եւ տիրոջը տանելու
վարժ էր , ժօքրիսին իւր անդիտաբար գետինը
ձգած թուղթին ալ մեղմով մ'ակռաներուն մէջ
առաւ եւ անոր հտեւէն դուրս ելաւ , այնպէս
որ ժօքրիս չկրցաւ Ռապա—ժօայի այս ուշ-
մութեան նոր փորձը նշմարել :

ԳԼՈՒԽ Խ.

ԱՆԱՆՈՒՆՔ

Ռապա—ժօայի վերցուցած ու ակռաներուն
մէջ բռնած թուղթին ինչ վերջ ունենալը , եւ
Տիրօջն Ակրիքօլի առջեւ վաղած ժամանակ իր
ինչու համար անկէ բաժնուիլը քիչ մ'ետքը կը-
սենք :

Տակօպէո քանի մ'օրէ 'ի վեր որդին չէր
տեսած . ուստի նախ գորովանօք զայն համ-
բուրելով գետնի վրայի սենեակներէն մէկը տա-
րաւ , որ իր բնակարանն էր :

« Եւ կինդ , ինչպէս է , հարցուց զօրա-
կանը որդւոյն : — Լաւ է , հայր իմ , շնորհա-
կալ եմ : »

Այն ժամանակ Ակրիքօլի դէմքին այլայլու-
թիւնը նշմարելով Տակօպէո ըսաւ . « Գէմքդ
տրտում է , ինչ ունիս , որդիօր քեզ վերջին

408-697

անդամ տեսնելէս ՚ի վեր բոն մը պատահեցաւ :
 — Հայր իմ . . . ամեն բան լինցաւ . . . մեզ
 համար կորսուած է , ըսաւ երկաթագործը յու-
 սահատ ձայնիւ : — Որո՞ւ համար կըսես : — Պ.
 Հարտիի համար : — Պ. Հարտիի . . . բայց դեռ
 երեք օր առաջ կըսէիր թէ զինքը տեսնելու
 պիտի երթայիր . . . : — Այո՛ , հայր իմ , տե-
 սայ . իմ ազնիւ Գարրիէլ եղբայրս ալ տեսաւ ,
 հետը խօսեցաւ , ինչպէս որ կը խօսի . . . սրտի
 լեզուով . ուստի եւ այնպէս արիաքար զայն ողե-
 ւորեք ու քաջալերեք էր , որ Պ. Հարտի վերջա-
 պէս հաճեր էր մեր մէջ դառնալ . այն ժամա-
 նակ ես ալ ուրախութենէս խենթեցած՝ կը վա-
 զեմ աւետիս կը տանիմ քանի մ'ընկերներուս՝
 որք տեսակցութեանս արդիւնքն իմանալու հա-
 մար ինձ կ'ապասելին , եւ զանոնք հետս առնե-
 լով իսկայն ես կը դառնամ շնորհակալութիւն
 յայտնելու : Սեւաղդեստներուն տանը հարիւր
 քայլ մնացած . . . : — Սեւաղդեստներուն , ըսաւ
 Տակօպէտ խոժոռելով , ուրեմն դժբաղդութիւն մը
 պէտք է հասնի . . . ես զանոնք կը ճանչեմ :
 — Իրաւունք ունիս , հայր իմ , պատասխանեց Ակ-
 րիքօլ հառաչելով . երբոր ընկերներուս հետ հոն-
 կը վազէի , տեսայ որ հեռուէն կառք մը կու-
 գար . չեմ գիտեր ինչ նախազգացում մ'ըսաւ
 ինձ՝ թէ Պ. Հարտին այն կառքին մէջ դրած
 կը տանէին . . . : — Բռնութեամբ , ըսաւ մէ-
 կէն Տակօպէտ : — Ո՛չ , պատասխանեց Ակրի-
 քօլ զառնութեամբ , ոչ , այն կրօնաւորները շատ

վարձու եմ . քեզ դէշութիւն մ'ըրած ժամանակնին՝ քեզ ալ կամակից ընելու ճանքան ադէկ գիտնն . միթէ իմ բարեմիտ մօրս ալ չըրին . — Այո . . . խեղճ կինն իրենց ոստայնին մէջ ցանցեցին . . . բայց կառքն ինչ եղաւ : Արբոր սեւազգեամներուն տունէն դուրս ելնելը տեսայ , սիրտս սեղմուիլ սկսաւ , չկրցայ ինքզինքս բռնել , եւ ձիերուն առջեւ նետուեցայ՝ ընկերներս օգնութեան վանչելով . բայց կառաւարը ձեռքի մարակովն մշնպիսի ուժովն հարւած մը տուաւ գլխուս , որ մարեցայ ինկայ . . . Երբոր խելքն գլուխս եկաւ , կառքը հետացած էր : — Զվիրաւորուեցամ , գոչեց Տակօպէս խուճաօղաւ որդին զննելով : Ոչ , հայր իմ . . . ցետուածք մը . — Ինչ ըրիր այն ժամանակ , տըղան : — Վաղեցի բարի հրեշտակին՝ Քարտօվիլ օրիորդի տունը , եւ ամենքան պատմեցի անոր : « Պէտք է , ըսաւ , անմիջապէս այդ կառքին եւտեւէն իյնալ , Շուտով իմ կառքերէս մէկն եւ սուրհանդակի ձիեր առէք , Պ. Տիւբօնի հետ ճանրայ ելէք , եւ հանգրուանէ հանգրուան Պ. Հարտիի տանէն դադէք , եթէ կարենաք զինքը տեսնել , ձեր տերկայութիւնը , ձեր թաւխանձանքը թերեւս յաղթեն այն ձախող ադգեցութեան՝ զորայդ կրօնաւորներն ունեցելուն խեղճ Պ. Հարտիի վրայ : — Ատկէց ուրիշ ընելիք չկար , աղիւ օրիորդն իրաւունք ունէր : — Ժամ մ'եսոք Պ. Հարտիի հետքը գտած էինք , վասն զի հաւ դարձող սուրհանդակներէ իմացանք որ

Յորդանի ճանքան բռնած էր : Այնչեւ Էթամբ
 ետեւէն կերթանք , հոն կըսեն մեզ թէ մեծ
 կառուղիէն չորս ժամ հեռու ձորի մը մէջ դա-
 նուած առանձին տան մը ճանքան բռնե-
 ր , եւ թէ այն տունը՝ որ Սուրբ—Հէրէմի—Չոր կը
 կոչուի՝ կրօնաւորաց բնակարան է . բայց գի-
 շերն այնչափ մթին եւ ճանքաներն ալ այն-
 չափ գէշ են , որ լաւ կընէք գիշերը հոս պան-
 դակը մնալ եւ առաւօտուն կանուխ ճանքայ ել-
 նել : Այս խրատին կը հետեւինք : Առաւօտուն
 կառք կը նստինք , եւ քառորդ մ'ետքը մեծ
 պողոտայէն խոտորելով՝ լեռնային ու ամայի
 ճանքայ մը կը բռնենք , ուր աւազածայութե
 եւ քանի մը հագնիներէ զատ բան չէր տես-
 նուեր : Քանի որ առաջ կերթայինք , երկրին
 տեսքն առաւել կը վայրենանար , այնպէս որ
 մարդ ինքզինք փարիզէն հարիւր ժամ հեռու
 կը կարծէր : Աերջապէս կը հասնինք մեծ եւ
 հին թխորակ տան մ'առջեւ , որ հաղիւ քանի
 մը փոքրիկ սլառուհան ունէր , եւ աւազածայ-
 ութեով ծածկեալ լերան մ'ստորոտը շինուած
 էր : Աննացս մէջ այնպիսի անպատեւ տղու-
 տեղ մը տեսած չէի : Կառքէն կիջնենք , գուռ
 մը կը բխենք , եւ մարդ մը կուգայ կը բա-
 նայ : « Տ'եկրիննի արքան այս գիշեր մար-
 դու մը հետ հոս եկաւ ըսի՝ գործին ծանօթ ըլլա-
 լու գէմքով մը , շուտով իմացուցէք այն պա-
 լոնին որ ամենակարեւոր քանի մը համար ե-
 կած եմ , եւ պէտք է որ հիմա գինքը տես-

նեմ » : Մարդը՝ զիս արբային համամիտ կարծելով՝ մեզ ներս կը մտցնէ : Վայրկեան մը ետքը հայր Տ'էկրինեի դուռը կը բանայ , եւ զիս տեսնելուն պէս՝ նահանջելով աներեւոյթ կըլլայ : Բայց հինգ վայրկեան ետքը Պ. Հարտիի քով կը տարուիմ . . . : — Է՛, ետքը՞, ըսաւ Տակօպէս հետաքրքրութեամբ :

Ակրիքօլ տխրութեամբ գլուխն երեքցուց ու շարունակեց . « Պ. Հարտիի գէժքը տեսնելուս պէս՝ մէկէն հասկցայ որ ամեն բան լինցած էր : Պ. Հարտի , քաղցր՝ բայց կտրուկ ձայնիւ մ'ըսաւ ինձ . « Եւ հասկնամ , կը գովեմ իսկ ձեր հոս գալուն պատճառը . բայց ես միտքս դրած եմ որ այսուհետեւ առանձնութեամբ եւ ազօթքով ապրիմ . այս որոշումս ազատ կամօք բրած եմ , վասն զի հողւոյս փրկութիւնը կուգեմ : սակայն ըսէք ձեր ընկերաց , որ իմ տրամադրութիւններս այն կերպ են , որ իմ վրայ միշտ բարի յիշատակ մը պիտի ունենան իրենց մտաց մէջ : »

Երբոր պատասխան պիտի տայի , Պ. Հարտի խօսքս կտրեց ըսելով . « Անօգուտ է , սիրելիս , իմ որոշումս անդրդուելի է . նամակ ալ մի՛ դրէք ինձ , անպատասխանի կը մնան . . . : Այսուհետեւ իմ քոչոր ժամանակս ազօթից պիտի նուիրեմ . երթաք բարով . ներողամիտ եղիք ինձ ձեզ հետ աւելի երկար չտեսակցելուս վրայ . ճանապարհորդութիւնը զիս յողնեցուց : » ձըշմարիտ էր ըսածը : վասն զի խռականի պէս

գոգոյն էր . մինչեւ անդամ աչերուն նայուած-
քը տարօրինակ թուեցաւ ինձ , այնչափ այլայ-
լած ու փոխուած էր առջի օրէն 'ի վեր . ձեռ-
քը՝ դոր մեկնելու ժամանակնիս ինձ սուաւ ,
չոր ու կրակի պէս տաք էր : Հայր Տ'էկրինեի
ներս մտաւ : « Հայր իմ , ըսաւ անոր Պ . Հարսի ,
բարեհաճեցէք Պ . Ակրիքօյ Պօտուէնին առաջ-
նորդել մինչեւ դուռը : » Այս խօսքն ըսելով ,
ձեռօքը հրաժարական ողջոյն սուաւ ինձ եւ
քօլի նենեակը մտաւ : Ամեն բան լմեցած էր .
յաւիտեան կօրսուած էր մեզ համար : — Այո ,
ըսաւ Տակօպէս , այդ սեւազգեստները զայն
կախարդեր են ուրիշ շատերու պէս . . . — Այն
ժամանակ , ըսաւ Ակրիքօյ յուսահատած , Պ . Տիւ-
բօնի հետ փարիզ դարձայ : Ահա այս վիճակին
հագուցին կրօնաւորներն զՊ . Հարսի . . . այն
ազնուասիրտ մարդը՝ օր երեք հարիւրի մօտ ժը-
րաջան դորձաւոր կապրեցնէր բարեկարգ ու
երջանիկ վիճակի մէջ , անոնց միտքը դարդա-
ցնելով , սիրտը բարւոքելով եւ վերջապէս զին-
քն օրհնել տալով այն փոքրիկ ժողովրդէն՝ ո-
րոյ նախախնամութիւնն էր . . . : Ասոր տեղ ,
հիմա Պ . Հարսի հայեցողական տխուր եւ ամուլ
կենաց դատաստարտուած է : — Օհ , այն սե-
ւազգեստները . . . ըսաւ Տակօպէս դողալով ,
առանց իր անսահմանելի սոսկումը կարենալ
ձածկելու . քանի կերթամ . . . այնչափ անոնց-
մէ վախս կաւելնայ . . . : Տեսար ինչ բրին
այդ մարդիկը քու խեղճ մօրդ . . . կը տեսնես

ինչ ըրին հիմա ալ Պ. Հարտիի . դիտես իմ երկու խեղճ որբերուս եւ այն աղնիւ օրիորդին դէմ նիւթած գաւադրութիւննին . . . : Ո՛հ , այդ մարդիկը շատ հոօր են . . . աւելի կը սիրեմ Ռուս ումբաձիգներու գունդի մը դէմ խիզախել՝ քան թէ այդ պատմութեան աւորաց տասներկուքին դէմ : Բայց դոցենք այս խօսքը , ես վախու եւ ցաւի ուրիշ նիւթեր ունիմ :

Յետոյ , Ակրիքօլի զարմանքը տեսնելով , զօրականը չկրցաւ սրտին վրդովումը ծածկել , եւ որդւոյն բաղկաց մէջ իյնալով ճնշեալ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Ալ չեմ կրնար դիմանալ , սիրտըս կը յորդէ , պէտք է որ խօսիմ . . . եւ քեզնէ զատ որո՞ւ բանամ սիրտս : — Հայր ի , զիս կը զարհուրեցնես , ըսաւ Ակրիքօլ , ի՞նչ կայ : — Գիտնաս որ եթէ դու եւ այս երկու խեղճ տղայքը չըլլային , մինչեւ հիմա քսան անգամ ուղեղս այրեր էի , որպէս զի տեսածս չտեսնեմ , եւ մանաւանդ զգացած երկիւղս չիկրեմ : — Ի՞նչ երկիւղ է , հայր իմ : — Քանի մ'օրէ 'ի վեր չեմ գիտեր ինչ ունի մարաջախտը , բայց մեծ երկիւղ կը պատճառէ ինձ : — Սակայն Քարտօվիլ օրիորդի հետ ունեցած վերջին խօսակցութիւնները . . . : — Այո՛ , քիչ մը քաղցր դարձաւ անոնց վրայ : Աղնիւ օրիորդն իր բարի խօսքերովը կարծես թէ բաւասան ծաւալեր էր անոր վերաց վրայ . հնդիկ երիտասարդին ներկայութիւնն ալ զինքն զբաղեցուցեր էր , որով ոչ եւս մոռտանջ կերեւէր , եւ

այս բարեօքունն իր խեղճ աղջկանց ալ աղգեր էր :
 Բայց քանի մ'օրէ 'ի վեր չեմ գիտեր որ սա-
 տանան նորէն այս ընտանեաց ետեւէն ինկած
 է : Մարդ կը շուարի կը մնայ : Նախ անտա-
 րակոյս եմ որ անանուն նամակները՝ որք դադ-
 րած էին , նորէն սկսան : — Ո՞ր նամակները ,
 հայր իմ : — Անանուն նամակները : — Եւ ինչ
 բանի վրայ են այդ նամակները : — Արդէն գի-
 տէք այն ատելութիւնը՝ զոր մարաջախտն ու-
 նէր այն աղգութեաց Տ'Լիլիիննի արքային գէմ .
 իմացաւ որ այն դաւաճանը հոս է , եւ իր եր-
 կու որբերը հալածեր է , ինչպէս որ անոնց մայ-
 րն ալ մինչեւ ցմահ հալածեր էր , բայց հիմա
 կրօնաւոր եղած է , կարծեցի որ մարաջախտը
 սրտմտութենէն ու կատաղութենէն պիտի խն-
 թենար . ուրացողն երթալ գտնել կուզէր , մէկ
 խօսքով զինքը հանդարտեցուցի . « Կարգաւոր
 « է , ըսի , ինչ որ ընէք պարասլ է , զինքը նա-
 « խատէք ալ ծեծէք ալ՝ մենամարտութեան
 « չեղներ : Առաջ իր հայրենեաց գէմ ծառայեց ,
 « ետքն ալ չար քահանայ մ'եղաւ . վրան թըք-
 « նելնիդ չարժեր : — Սակայն պէտք է որ դա-
 «ւակացս ըրած չարութեան համար զինքը պատ-
 « ժեմ , եւ կնոջս մահուան վրէժն առնուի ,
 « գոչեց մարաջախտը զայրագին : — Գիտէք որ
 « կըսեն թէ դատարանները միայն կրնան ձեր
 « վրէժն առնուլ , ըսի իրեն : Քարտովիլ օրիոր-
 « դը բողոք ըրաւ ուրացելոյն գէմ՝ ձեր դա-
 «ւակները վանքին մէջ փակել ուղեւուն հա-

« մար , ուստի պէտք է սանձը կրծել , սպա-
 « սել : » — Այո , բաւ Ակրիքօլ տխրութեամբ ,
 եւ դժբաղդարար ապացոյց չկայ հայր Տ'էկրի-
 նելի դէմ : Անոցեալ օր , Վարաօվիլ օրիորդին
 փաստարանը մեր վանքը մտնելուն վրայ զիս
 հարցաքննելով բաւ ինձ թէ նիւթական ապա-
 ցոյցներ չգտնուելուն համար ամեն վայրկեան
 արգելքներ կեննեն իր դէմ : Թէ այս կրօնա-
 լորներն այնպէս լաւ կարգադրած են իրենց գոր-
 ծը , եւ այնպէս վարպետ միջոցներ ձեռք ա-
 ռած , որ թերեւս մեր դատը չպիտի քալէ : Մա-
 րաջախան ալ այդպէս կը կարծէ , որդեակ , եւ
 այս անարդարութեան վրայ իր գրգռութիւնն
 աւելի կը մեծնայ : — Պէտք էր արհամարհէր
 թշուառականները : — Անանուն նամակներն ալ :
 — Ինչ են այդ նամակները , հայր իմ : — Ուրեմն
 ամեն բան հասկցնեմ քեզ : Մարաջախան ինչ-
 պէս որ դիտեմ , քաջ եւ արդարախօհ մարդ մը
 ըլլալով , իր առաջին բարկութիւնն անցածին
 պէս ճանչեց որ այն վատ ուրացողը հիմա քա-
 հանայի կերպարանք մտած ըլլալուն համար ,
 դայն նախատելը՝ կին մը կամ ձերուսի մը նա-
 խատելու պէս է : ուստի արհամարհեց եւ կըր-
 ցածին չտի մոռցաւ : Բայց այն ժամանակ զը-
 րեթէ ամեն օր թղթատարութեան միջոցաւ ա-
 նանուն նամակներ գալ սկսան , որք շայր Տ'էկ-
 րինելի ձեռքէն մարաջախտին կամ անոր ընտան-
 եացն ու ազգականաց կրած վեասներն ու չա-
 քութիւնները յիշեցնելով , զինքը սատակապէս կը

գրգռէին այն ազգութեան զէմ: Վերջապէս կը մեղադրէին մարաջախտը թէ վատարար չէր համարձակեր վրէժ առնուլ այն քահանայէն, իր կնոջ եւ զաւակաց հալածչէն, որ լրբարար կը ծիծաղէր իր վրայ: — Այդ նամակները . . . մի է գրողը: որմէ կը կասկածիս, հայր իմ: — Չեմ գիտեր . . . անշուշտ մարաջախտին թըշնամիներն են գրողը, եւ այդ սեւազգեստներէն զատ թշնամի չունի: — Բայց, հայր իմ, այդ նամակները մարաջախտին բարկութիւնը կը գրգռեն, կըսես, հայր Տ'Էկրինների գէմ: ուրեմն այդ կրօնաւորներուն գրածը չեն կըրնար ըլլալ: — Ես ալ այդէս ըսի մտօքս . . . : — Բայց ինչ կրնայ ըլլալ այդ անանուաններուն նպատակը: — Նպատակը, խիստ յայտնի է, գոչեց Տակօպէս: մարաջախտը կրակոտ եւ աշխոյժ է, եւ հազար պատճառ ունի ուրացողէն վրէժ խնդրելու: Բայց չուզեր իր դատն ինք տեսնել, եւ դատաստանով ալ բան մը չկրնալ ընելիքը հասկնալով, կը ջանայ մոռնալ եւ կը մոռնայ: Բայց ահաւասիկ նորէն ամեն օր ժըպիրհ եւ գրգռիչ նամակներ կուգան իր արդար ատելութիւնը կարծարծեն կը բորբոքեն հեգնութիւններով, թշնամանօք: Օ՛հ եւ օհ, ես տկար գլխով մարդ չեմ, բայց այս խաղին մէջ խելքս պիտի կորսնցնեմ . . . : — Ա՛հ, հայր իմ, այդ բանին մէջ դժոխալին սարսափելի դաւ մը կայ: — Ամենն այս չէ: — Ի՛նչ կըսես: — Մարաջախտն ուրիշ նամակներ ալ

տացած է , բայց զանոնք չցուցուց ինձ . մի-
այն թէ , երբոր առաջինը կարդաց , կարծես
թէ կայծակնահար եղաւ , եւ ցած ձայնիւ մ'ը-
սաւ . « Ասէր ալ չեն խնայեր , ո՛հ , չափէ դուրս
է , չափէ դուրս է այս : » Եւ երեսը ձեռքին
մէջ ծածկելով լացաւ : — Ինքը , մարաջախտը ,
լայ , գոչեց երկաթագործ երիտասարդը չկըր-
նալով լսածին հաւատալ : — Այո , ըսաւ Տակո-
պէս , ինքը , մարաջախտը , տղու մը պէս լա-
ցաւ : — Ինչ գրուած էր արդեօք այն նամա-
կին մէջ , հայր իմ : — Չհամարձակեցայ իրեն
հարցնելու , որովհետեւ խիստ սրտաքեկ ու ընկ-
ճեալ կերեւէր : — Բայց այդպէս անդադար նեղ-
ուելով ու տանջուելով մարաջախտը խիստ զը-
ժընդակ կեանք մը վարած պիտի ըլլայ : — Հա-
պա իր երկու խեղճ աղջիկները , որք օր քան
զօր կը տխրին ու կը մաշին՝ առանց իրենց վշտին
պատճառը հասկցուելու , հօրը դժբաղդ մահը
որ իր թեւերուն մէջ հոգին փչեց , ասոնք ալ
կարծեմ թեթեւ բաներ չեն , այնպէս չէ : Սա-
կայն ոչ . . . անտարակոյս եւ որ մարաջախ-
տըն աւելի ծանրագոյն հոգ մը կամ վիշտ մ'ու-
նի , ժամանակէ 'ի վեր բոլորովին փոխուած է .
չնչին բաներու վրայ կը գրգռի , եւ այն աս-
տեճան կը բարկանայ որ . . . » : Զօրականը
վայրկեան մը վարանելէ ետեւ շարունակեց .
« Բայց վերջապէս կրնամ ըսել քեզ , որդեակ ,
Պահ մ'առաջ մարաջախտին սենեակն ելայ . . .
եւ իր ատրճանակներուն պարուտակները հա-

նեցի : — Ա՛հ . . . հայր իմ , գոչեց Ակրիքօլ , կը վախճանաս որ . . . : — Երէկ պահ մ'այն աստիճան զայրացած էր , որ ամեն բան կրնար յուսացուիլ իրմէ : Ի՞նչ պատճառաւ զայրացեր էր — Ճամանակէ մ'ի վեր յաճախակի եւ երկարօրէն դադանի խօսակցութիւն մը կընէ պարոնի մը հետ , որ հին ղինուորականի մը՝ քաջ եւ յարգի մարդու մը դէմք ունի : Նշմարեցի որ անոր այցելութիւններէն ետեւ մարաջախտին վերդովումն ու անբութիւնը կաւելնայ : Երկու երեք անգամ խօսք բացի այս բանիս վրայ , եւ դէմքէն հասկցայ որ չէր անորժեր , ուստի ես ալ չսկսեցի :

Երէկ իրիկունն այն պարոնը նորէն եկաւ եւ մինչեւ ժամը տասն եւ մէկ հոս մնաց : Կինն ալ կառքով եկաւ որ զայն առնու տանի , եւ սպասեց : Պարոնին երթալէն ետեւ վեր ելայ տեսնելու թէ մարաջախտը բանի մը պէտք ունէ՞ր . դէմքը շատ դժգոյն էր , բայց հանդարտ . չնորհակալ եղաւ ինձ , եւ ես վար իջայ : Վախեա որ իմ ննջարանի սենեակս , որ այս դահլճին քով է , ճշդիւ մարաջախտին սենեկին տակն է . երբոր սենեակս մտայ , կը լսեմ որ մարաջախտը վրդովեալ կերպիւ կերթեւեկէր իր սենեկին մէջ . բայց շատ չանցաւ՝ այնպէս թռեցաւ ինձ որ կարասիները շառաչմամբ կը մղէր ու կը կործանէր : Զարհուրելով վեր կեցնեմ . դրդուեալ դէմքով մը կը հարցնէ ինձ թէ ինչ կուզեմ , եւ կը հրամայէ որ դուրս ելնեմ : Իսկ

եա, զինքն այն վիճակին մէջ տեսնելով կը
կենամ. կը բարկանայ, ես դարձեալ կը կե-
նամ. բայց կործանեալ աթոռ մ'եւ սեղան մը
տեսնելով, տխրութեամբ իրեն կը ցուցնեմ. կը
հասկնայ միտքս, եւ որովհետեւ վերջին ծայր
բարետիրտ է, ձեռքն ինձ կուտայ ու կըսէ.
« Երէ քեզ տուած անհանգստութիւնս, քանջ
« Տակօսէ՞ս. բայց պահ մ'առաջ անտեղի գայ-
« րոյթ մ'ունեցալ. գլուխս իմս չէր. կը կար-
« ծեմ որ ինքզինքս պատուհանէն վար պիտի
« նետէի եթէ բաց բլար: Երանի թէ խեղճ դա-
« ւակներս լսած չըլլան. . . »

Եւ ոտքին մատներուն վրայ քալելով դը-
նաց իր աղջկանց ննջարանին հետ հաշորդակ-
ցող սենեկին դուռը բացաւ: Վայրկենի մը չափ
սրտատանջութեամբ անոնց դրան ականջ դնե-
լէ ետեւ, բան մը չլսելով դարձաւ քովս ե-
կաւ. « Բարեբաղդաբար քնացած են » ըսաւ
ինձ: Այն ժամանակ ես ալ հարցուցի իրեն թէ
ի՞նչ էր այս աստիճան յուզուելուն պատճառը.
միթէ իմ նախազգուշութեանցս հակառակ նոր
անանուն նամակ մը ստացեր էր: — Ոչ, պա-
տասխանեց տխուր գէմքով. բայց թող գիտ,
բարեկամ, հիմա քիչ մը լաւ կ'զգամ գիտ. քեզ
տեսնելս օգուտ ըրաւ ինձ. գիշեր բարի, վա-
ղեմի՞ քաջ ընկերակիցս, սենեակդ իջիր եւ
հանգչէ: » Ես ալ դուրս կելնեմ, սանդուղէն
վար իջնել կը կեղծեմ, եւ նորէն կամացուկ մը
վեր ելնելով սանդուղին վերի ոտքին վրայ կը

նստիմ եւ ականջ կը դնեմ . կերեւի որ մարա-
ջախտն իր սիրտը բոլորովին հանդարտեցնելու
համար՝ իր զաւակները համբուրելու գնաց . վա-
սըն ղի անոնց սենեակն երթալու դուռը բա-
նալն ու գոցելը լսեցի : Յետոյ իր սենեակը
դարձաւ ու երկար ճեմեց , բայց աւելի հան-
դարտ քայլերով . վերջապէս լսեցի որ անկող-
նին վրայ ինկաւ , եւ ես ալ լոյսը ծագած ժա-
մանակ սենեակս իջայ : Նըջանկաբար գիշեր-
ւան մնացորդը խաղաղ անցուց : — Բայց ինչ
ունի արդեօք , հայր իմ : — Չեմ գիտեր . երբոր
վեր ելայ , գէմքին այլայլութիւնն ու աշուճնե-
րուն փայլատակումն աչքիս զարկաւ . կարծես
թէ զառանցանք կամ ջերմ ունեցեր էր . ուստի
երբ ըսաւ որ եթէ պատուհանը բաց ըլլար՝
ինքզինք վար պիտի նետէր , խոհեմութիւն դա-
տեցի ասորձանակներուն պարուտակները վեր-
ցնել : — Չարմանալի բան , ըսաւ Ակրիքօյ .
մարաջախտին պէս աներկիւղ հաստատամիտ եւ
հանդարտ մարդ մ'այդպիսի զայրոյթ ունե-
նայ . . . : — Նըսեմ քեզ թէ իր վրայ կարգէ
դուրս բան մը կայ : Նրկու օրէ 'ի վեր զաւակնե-
րը քնաւ չէ տեսած , որ գէշ նշան մ'է միշտ
իրեն համար , առանց հաշուելու թէ խեղճ տը-
ղայքը վերջին աստիճան տրտմած են . վասն ղի
այն ժամանակ այս երկու հրեշտակները կը կար-
ծեն թէ դժգոհութեան պատճառ մը տուած են
իրենց հօրը , եւ ասով տրտմութիւննին կը կրկ-
նապատկի : Իրենք դժգոհութիւն պատճառեն

անոր : Եթէ գիտնայիր այս սիրուն տղայոց կեանքը : ոտքով կամ կառքով պտոյտ մը կընեն իրենց դաստիարակուհւոյն հետ , վասն զի երբէք չեմ թողուր որ մինակ երթան , յետոյ առն կը դառնան եւ ուսման ընթերցման եւ ասղնագործութեան կը պարասլին՝ միշտ 'ի միասին . ասլա կը պառկին . իրենց դաստիարակուհին՝ որ բարի կին մը կերեւի՝ ըսաւ ինձ թէ երբեմն գիշերը տեսեր էր որ քուներնուն մէջ կուլային . խեղճ աղայք , մինչեւ հիմա երջանկութեան երես չտեսան ք ըսաւ զօրականը հառաչելով :

Այս միջոցիս Տակօպէս բակին մէջ շտապաւ քաշելու ձայն մը լսելով , աչքը վերցուց եւ Սիմօն մարաջախար տեսաւ դալկահար եւ զրդովեալ , որ երկու ձեռքովը նստակ մը բռնեք՝ տաքնապաղին անձկութեամբ կը կարդար :

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՍԿԵՂԷՆ ՔԱՂԱՔ

Երբոր Սիմօն մարաջախտ այնպէս զրդովեալ դէմքով եւ Ռապա—Ժօայի տարօրինակ միջնորդութեամբ ձեռքն անցած անանուն նստակը կարդալով պարտէղէն կանցնէր, Ռօզ եւ Պըլանչ՝ իրենց սովորաբար նստած դահլճին մէջ

մինակ էին, ուր իրենց չեղած միջոցին ժօք-
րիս մտեր ու դուրս ելեր էր :

Խեղճ տղայքը կարծես թէ մշտնջենաւոր
սուգի դատապարտուած էին . երբոր իրենց մօ-
րը սուգը վերջանալու վրայ էր, իրենց հաւուն
եղերական մահը վերստին սգով պատեր էր դա-
նոնք : Երկուքն ալ սեւեր հաղած եւ իրենց
գործի սեղանին քով նստարանի մը վրայ նըս-
տած էին :

Կսկիծը շատ անգամ տարիներուն արդիւնքը
յառաջ կը բերէ, այսինքն կը ծերանայ : Ռօզ եւ
Պլանշ քանի մ'ամսոյ մէջ բոլորովին ծաղկա-
հասակ օրիորդներ դարձած էին : Իրենց գմայ-
լելի դէմքը՝ որ առաջ կլոր ու վարդագոյն եւ
հիմա դժգոյն ու վատած էր, իր մանկական
շնորհագեղ զուարթութիւնը կորուսեր, եւ ծա-
նըր ու սրտաշարժ տխրութիւն մ'առեր էր . ի-
րենց այն քաղցր եւ ջինջ կապուտակ բայց միշտ
խոկուն աչերն ոչ եւս կը թրջէին այն ուրախ
արտասուօք՝ զոր թարմ եւ անմեղ ծիծաղ մ'ի-
րենց մետաքսափայլ արեւեանունքէն վար կը
կախէր՝ երբոր Տակօպէտի կէս ծիծաղաշարժ
պաղարիւնութիւնը կամ ծեր Ռապա—ժօայի
մէկ մունջ խեղկատակութիւնը կուգար իրենց
տաժանելի երկար ճանապարհորդութիւնը կը
զուարթացնէր : Մէկ խօսքով, այն սիրուն դէմ-
քերը, զոր Կրէօզի փափուկ երանգները միայն
կրնային իրենց թարմութեամբ նկարել, հի-
շա՝ այնպիսի տիպ մ'առած էին, որ ՄԻԿԷ ու

Մօլդովէ անմահ նկարչին* տխրազգած՝ բայց իդէական վրձինը ներշնչելու արժանի էին :

Ռօղ , նստարանին թիկանը կրթնած , դուլովը քիչ մը կուրծքին վրայ ծռած էր , ուր սեւ շղարչէ ուսնոցի մը ծայրերն իրարու վրայ եկած էին . լոյսը՝ դիմացը գտնուած պատուհանէ մը դալով , շագանակագոյն մաղերու երկու հաստ հիւսքերով պսակեալ անարատ եւ սպիտակ ճակտին վրայ մեղմաբար կը փայլէր : Նայուածքն անթարթ էր , եւ իր թեթեւապէս կնճռեալ յօնքերուն բարակ աղեղը՝ դժնդակ մտահոգութիւն մը ցոյց կուտար . երկու ճերմակ եւ նոյնպէս նիհարցած փոքրիկ ձեռները ծունգերուն վրայ ինկած էին՝ ասղնեակար գորգ մը բռնած , զոր այն օրերը կը բանէին :

Պլանշ կէս մ'անդին դարձած , գլուխը քիչ մը դէպ 'ի քոյրը ծռած , գորովագին եւ սըրտաաանջ հոգածութեամբ մ'անոր կը նայէր , իր ասեղը դեռ մեքենաբար իր ձեռագործին անցուցած , որպէս թէ տակաւին կը բանէր :

« Բոյր իմ , ըսաւ Պլանշ քաղցր ձայնիւ՝ քանի մը վայրկենէ ետեւ , մինչ կարծես թէ արտասուքն աչքը կը քալէր . քոյր իմ . . . Բնչ կը մտածես . դէմքդ շատ տխուր է : — Մեր երբեմն երազած ոսկեղէն քաղաքը կը մտածեմ , ըսաւ Ռօղ ծանր եւ ցած ձայնիւ , վայրկեան մը լռութենէ ետեւ :

* Ա. Շէֆէր :

Պլանշ հասկացաւ այս խօսքերուն դառնութիւնը, եւ առանց խօսք մ'ըսելու քրօջը պարանոցն ինկաւ արտասուելով :

Խեղճ ազջիկներ . . . իրենց երազած ոսկեղէն քաղաքը . . . Փարիզ . . . եւ իրենց հայրն էր . . . Փարիզ՝ ուրախութեանց եւ սօճերու հրաշալի քաղաքը, որուն վրայ ալ իրենց հօր զէմքը կերեւէր սլայծառափայլ եւ ժրպատուն :

Բայց աւանդ, այն չքնաղ ոսկեղէն քաղաքն իրենց համար արտասուաց մահուան եւ սգոյ քաղաքի մը փոխուեցաւ : Այն շոտկալի պատուհասը՝ որ Ախպերիոյ խորերուն մէջ իրենց մայրը զարկեր էր, կարծես թէ իրենց ետեւէն եկեր էր չարագոյժ սեւ ամուլի մը պէս, որ միշտ իրենց զլխուն վրայ կենալով երկնից քաղցր կապոյտն եւ արեւուն ուրախարար սլայծառութիւնն անդադար ծածկեր էր իրենցմէ :

Իրենց երազած ոսկեղէն քաղաքը նաեւ այն քաղաքն էր, ուր թերեւս օր մը հայրերնին երկու իրենց պէս բարի եւ սիրուն փեսացուներ ներկայացնելով՝ պիտի ըսէր իրենց . « Ասոնք կը սիրեն ձեզ . . . ասոնց սիրտը ձեր սրտին արժանի է . . . ջանացէք որ դուք մէկ մէկ եղբայր ունենաք . . . ես ալ երկու արու որդի : » Այն ժամանակ անմեղ եւ սխրալի շփութութեան մը մէջ կիյնային որբերը, որոց սիրտը բիւրեղի պէս մաքուր ու յստակ՝ զիրենք պաշտպանելու համար մայրերնուն երկինքէն ղրկած

Գաբրիէլ հրեշտակապետին երկնային պատկերը միայն կը ցոլացնէր :

Ասկէց կրնայ հասկցուիլ Պլանչի սրտայուզութիւնը , երբոր քոյրը դառն ախրութեամբ այս խօսքն ըսաւ , որ իրենց երկուքին կացութիւնը կը բովանդակէր . « Մեր երազած ոսկեղէն քաղաքը կը մտածեմ . . . » — Ո՞վ գիտէ , պատասխանեց Պլանչ , քրոջն արտասուքը սրբելով . թերեւս երջանկութիւնը ետքէն պիտի գայ մեզ : — Աւանդ , որովհետեւ մեր հօրը ներկայութեամբն ալ երջանիկ չենք եւ պիտի ըլլանք երբէք : — Այո . . . երբոր մեր մօրը քով երթանք , ըսաւ Պլանչ աչքը դէպ երկինք վերցնելով : — Ուրեմն , քոյր իմ . . . թերեւս ազդարարութիւն մ'է այն երազը . . . որ տեսանք . . . ինչպէս ժամանակաւ . . . Գերմանիոյ մէջ : — Տարբերութիւնն այս է . . . որ այն ժամանակ Գաբրիէլ հրեշտակը մեզ գալու համար երկինքէն կիջնէր , իսկ այս անգամ մեզ այս երկրէս վեր կը տանէր . . . մեր մօրը քով : — Այս երազն ալ թերեւս միւսին պէս պիտի կատարուի , քոյր իմ . . . : Երազեր էինք թէ Գաբրիէլ հրեշտակը մեզ պիտի պահպանէր . . . եւ արդարեւ նաւարեկութեան ժամանակ մեզ ազատեց . . . : — Այս անգամ . . . երազեցինք թէ մեզ երկինք պիտի տանէր . . . ինչո՞ւ համար այս երազնիս ալ չպիտի կատարուի : — Բայց ասոր համար , քոյր իմ , պէտք կըլլայ որ նաւարեկութեան ժամանակ մեզ ազա-

տող Գաբրիէլնիս ալ մեռնի . . . : Ուրեմն ոչ ,
 ոչ , չպիտի կատարուի . աղօթենք որ այս երա-
 զը անոր համար չկատարուի : — Ոչ , այս երազը
 չպիտի կատարուի՝ մեր երազին մէջ տեսածը
 Գաբրիէլին բարի հրեշտակն է , որ անոր կը նը-
 մանի : — Քոյր իմ , այս երազը . . . սրչափ զար-
 մանալի է : Այս անգամ ալ՝ ինչպէս Գերմա-
 նիոյ մէջ՝ նոյն երազը տեսանք . . . երեք ան-
 գամալ մի եւ նոյն երազը : — Ճշմարիտ է՝ Գաբ-
 րիէլ հրեշտակը գէպ 'ի մեզ ծոցացաւ , եւ քաղ-
 զըր ու տխուր դէմքով մ'երեսնիս նայեցաւ ը-
 սելով . « Եկէք , որդեակներս . . . եկէք քոյ-
 րերս . . . ձեր մայրը ձեզ կ'սպասէ . . . : Խեղճ
 տղայք , այնչափ հեռու տեղէ հոս գալէ ետեւ ,
 աւելցուց իր գորովալից ձայնիւր , երկու ա-
 զաւնիներու պէս անմեղ եւ քաղցր՝ այս երկ-
 րէս անցնելով պիտի երթաք յաւիտեան հանդ-
 չիք մայրենի քունին մէջ . . . : — Այո , կը յի-
 շեմ , ճիշդ այդպէս ըսաւ հրեշտակապետը ,
 պատասխանեց միւս որբը խօսուին դէմքով . մեք
 մէկու մը չարութիւն չենք ըրած , եւ մեզ սի-
 րողները սիրած ենք . . . ինչո՞ւ վախնանք մեռ-
 նելէ : — Այդ պատճառաւ է որ , քոյր իմ , փո-
 խանակ լալու՝ ժպտեցանք , երբոր մեր ձեռ-
 քէն բռնելով իր գեղեցիկ ճերմակ թեւերը բա-
 ցաւ եւ մեզ իրեն հետ երկինք տարաւ . . . :
 — Նրկիւք , ուր մեր սիրելի մայրը թեւերը մեզ
 կերկնցնէր արտասուածութեամբ դէմքով : — Ո՛հ ,
 քոյր իմ , այսպիսի երազները վարկաբարազի բան

չեն . . . : Ասկէց'դատ , աւելցուց Պլանշ տըխ-
րազգած ժպիտով մը Ռօզի երեսը նայելով . ա-
տով կը դադրի թերեւս այն մեծ վիշտն ալ՝ ո-
րուն մեք պատճառ եղած ենք . . . գիտես . . . :
— Աւանդ , յանցանքը մերը չէ . մեք զինքն այն-
չափ կը սիրենք . . . բայց իր առջեւ անչափ
երկչոտ եւ անչափ տխուր ենք , որ կը կար-
ծէ թերեւս թէ չենք սիրեր զինքը . . . : »

Այս խօսքն ըսելով Ռօզ՝ իր արտասուքը սրը-
բելու համար թաշկինակը կարի դամբիւղէն
առած ժամանակ՝ նամակի ձեւով ծալուած
թուղթ մ'ինկաւ մէջէն :

Ձայն տեսնելնուն պէս երկու քոյրերը ցըն-
ցուեցան , եւ Ռօզ դողահար ձայնիւ մ'ըսաւ
Պլանշի . « Դարձեալ այն նամակներուն պէս
նամակ մը . . . ո՛հ . . . կը վախնամ . . . ան-
շուշտ միւսներուն պէս է . . . : — Շուտով
վերցնենք գետնէն . . . որպէս զի մարդ չտես-
նէ , կը հասկնամ , ըսաւ Պլանշ ծռելով եւ խու-
ճապաւ թուղթը գետնէն առնելով , ասպա թէ
ոչ , մեր վրայ այսչափ համակրութիւն ցուցը-
նող անձերը թերեւս մեծ վտանգի մէջ կ'ընան :
— Բայց այս նամակն ինչպէս մեր դամբիւղը
մտեր է : — Ի՞նչպէս միւսներն ալ միշտ մեր
դաստիարակուհւոյն բացակայ գտնուած մի-
ջոցին մեր . . . ձեռքն անցան : — Ճշմարիտ
է . . . բայց ինչ հարկ կայ այս գաղտնիքին
մեկնութիւնը վնասուելու , զոր չենք կրնար գըտ-
նել . . . : Կարդանք նամակը , թերեւս միւս-

ներէն լաւ է : » Եւ երկու քոյրերն հետեւեալ
լը կարդացին .

« Շարունակեցէք պաշտել ձեր հայրը, սի-
« րեւի որդեակք , վասն զի շատ դժբաղդ է ,
« եւ դուք էք որ ակամայաբար ծանր վիշտ կը
« պատճառէք անոր . չէք գիտէր ինչ սարսա-
« փելի զոհողութիւններ ընել կուտայ անոր ձեր
« ներկայութիւնը . բայց , աւանդ , իր հայրական
« պարտաւորութեան զոհ կըլլայ . իր վիշտերն
« ամեն ժամանակէ աւելի դառն են . խնայե-
« ցէք իրմէ մանաւանդ այն գորովոյ ցոյցերը ,
« որք բերկրութենէ աւելի կսկիծ կը պատճա-
« ռեն անոր . ձեր ամեն մէկ գգուանքը դա-
« շայնի հարուած մ'են անոր , վասն զի իր ցա-
« ւոց անմեղ պատճառը ձեզ կը տեսնէ : »

« Սիրելի որդեակք , պէտք չէ սակայն յու-
« սահատիլ . եթէ խանդաղատագին գորովոյմը
« կսկծազին փորձերէն զայն ազատ սրահելու
« չափ իշխանութիւն ունիք ձեր վրայ , ջանա-
« ցէք զգուշաւոր ըլլալ թէ եւ սիրալիր , եւ այդ
« կերպով շատ կը թեթեւցնէք անոր վիշտերը :
« Այս գաղտնիքը մի յայտնէք բնաւ , մինչեւ
« անգամ այն քաջ եւ բարի Տակօպէտին , որ
« ձեզ շատ կը սիրէ , ասլա թէ ոչ , ան ալ ,
« դուք ալ , հայրերնիդ ալ եւ այս նամակը ձեզ
« գրող բարեկամն ալ մեծ վտանդի մէջ կ'իյնաք ,
« որովհետեւ սարսափելի թշնամիներ ունիք : »

« Քաջաւերութիւն եւ յոյս , վասն զի ձեր
« հօրը որդեկերական գորովն ամեն վիշտերէ

« անարատ ընելու բաղձանք կայ , եւ այն ժա-
« մանակ ինչ գեղեցիկ օր : Թերեւս հետու չէ
« այն օրը : »

« Այն տոմսակս ալ միւսներուն պէս այրե-
« ցէք :

Այս նամակն այնչափ վարպետութեամբ
գրուած էր , որ եթէ աղջիկներն իրենց հօրը
կամ Տակօպէտի հաղորդէին անգամ , շատ շատ
անխոհական եւ անհաճոյ բայց եւ գրեթէ ներելի
անխորհրդապահութիւն մը կրնար համարուիլ մէկ
խօսքով , ինչ աստիճան սատանայական խորա-
մանդութեամբ շինուած ըլլալը կրնայ հասկըց-
ուիլ երբ մտածուի այն դառն տատամսութիւ-
նը՝ որուն մէջ ինկած էր Վիմօն մարաջախտ՝ իր
աղջիկները նորէն թողուլ կսկիծին եւ նուիրա-
կան պարտականութիւն մը համարած խորհրդ-
դին մէջ անդադար ծփելով : Որբերուն գրուած
սատանայական ծածուկ խրատներէն անոնց սըր-
տին դորովն ու գիւրազգածութիւնն արթըն-
նալով , երկու քոյրերը շուտով նշմարեցին որ
տրդարեւ իրենց ներկայութիւնը միանգամայն
քաղցր եւ դժնդակ էր իրենց հօրը . վասն զի ,
երբեմն մարաջախտը զանոնք տեսած ժամա-
նակ ինքզինք անկարող կ'զգար զանոնք ձգել
երթալու , եւ այն ժամանակ իր պարտակա-
նութիւնը չկատարելու մտածութենէն աւանայ
կը տխրէր :

Այս տխրութիւնը խեղճ որբերը տեսնելով
անանուն նամակաց չարագոյժ խօսքերուն մը-

տօքը կը մեկնէին: Ա՛յ երջապէս համոզուեր էին, որ իրենց անթափանցելի եղող ծածուկ պատճառաւ մ'իրենց ներկայութիւնը շատ անգամ ձանձրալի եւ մինչեւ իսկ անբերելի էր իրենց հօրը:

Ասկէց յառաջ կուգար Ռօզի եւ Պլանշի աճեցուն տխրութիւնը. ասկէց յառաջ կուգար այն տեսակ մ'երկիւզը՝ զգուշաւորութիւնը՝ որ իրենց որդիական դորովոյն գեղումը կը ճնշէր. ցաւադին տագնապ մը՝ զոր մարաջախտն այս անմեկնելի երեւոյթներէն խաբուելով գաղջութիւն կը կարծէր. այն ժամանակ սիրաւ կը ճմլէր, անկեղծ դէմքը դառն ցաւակրութիւն մը կը յայտնէր, եւ շատ անգամ իր արտաւրք ծածկելու համար մէկէն ի մէկ կը բաժնուէր գաւկըներուն քովէն:

Եւեղճ որբերն ալ պակշկելով կըսէին իրարու. «Աեր հօր վշտակրութեան պատճառը մեք եմք. մեր ներկայութիւնը ցաւ կը պատճառէ իրեն:»

Ընթերցողը թող երեւակայէ հիմա այն աւերածը՝ զոր այս անխոփոխ եւ անդուլ մտածութիւնը հարկաւ պիտի բերէր այս երկութեամբ սիրադորով երկչոտ եւ պարզ սրտերուն մէջ: Խնչպէս կրնային որբերը կասկածիլ այն անանուն ազգարարութիւններէն, որք մեծ յարգութեամբ կը խօսէին իրենց սիրած բաներուն վրայ, եւ իրենց հօրը բռնած ընթացքով ալ ամեն օր արդարացած կը թուէին: Արդէն բազմաթիւ դարանադործութեանց զոհ եղած եւ թշնամիներէ շրջապատեալ ըլլալնին լսած ըլ-

լալով, դիւրաւ կը հասկցուի որ իրենց անձա-
նօթ բարեկամին պատուէրին համեմատ Տակօ-
պէտին անգամ չէին յայտնած այն նամակները՝
որոց մէջ արդար գովեստներ կային զօրականին
վրայ:

Իսկ այս մեքենայութեան նպատակը շատ
պարզ էր. մարաջախտն այսպէս տաղհապեցը-
նելով, զաւակներուն գաղջութեանը վրայ զայն
համոզելով, բնականաբար կը յուսային ար-
կածալից ձեռնարկութեան մը մէջ նետուելու
համար աղջիկները վերստին թողլու արգելք
սղոզ վարանմանը յաղթել, եւ կեանքն անգամ
այն աստիճան գառնաշնել, որ իր սրտատանջու-
թեանց մոռացումը յանդուգն ու ասպետական
ձեռնարկութեան մը բուռն սրտայուզութիւն-
ներուն մէջ փնտռելը երջանկութիւն մը համա-
րէր: Այս էր ահա Ռօտէնի նպատակը, եւ այս
նպատակն ալ ոչ խելքի դէմ էր եւ ոչ անհնար:

Նամակը կարգալէ ետեւ երկու մանկա-
մարդուհիները պահ մը լուռ եւ ընկճեալ մը-
նացին: Յետոյ Ռօզ, որ թուղթը ձեռքը բռ-
նած էր, մէկէն ոտքի վրայ ելաւ, վառարա-
նին քով գնաց եւ թուղթը կրակը նետելով
երկշոտ դէմքով մ'ըսաւ. « Պէտք է շուտով այ-
րել այս թուղթը, ապա թէ ոչ՝ մեծ աղէտներ
կը հասնին թերեւս. — Արդէն հասածէն աւելի
մեծ չեն կրնար ըլլալ, ըսաւ Պլանշ սրտաբեկ տըխ-
րութեամբ. մեր հօրը մեծ վիշտ պատճառել-

նուս պատճառն ինչ կրնայ ըլլալ : — Թերեւս , Պլանչ , ըսաւ Ռօդ արտասուած թոր աչօք , թերեւ մեղ իր փափաքածին պէս չգտնէր . անշուշտ իր պաշտած կնոջ աղջիկներն ըլլալնուս համար կը սիրէ , բայց իր երազած աղջիկները չենք թերեւս . կը հասկընամ , քոյր իմ : — Այո , այո , թերեւս այս է զինքն այնչափ տրտմեցընողը : Մեք այնչափ անուսում , այնչափ վայրենի , այնչափ անկիրթ ենք , որ անշուշտ կամաչէ մեր վրայ , եւ մեղ սիրելուն պատճառաւ սիրար կը ցաւի : — Աւաղ , յանցանքը մերը չէ . մեր բարի մայրը մեղ Սիպերիոյ անապատին մէջ մեծցուցած է կրցածին չափ : — Ո՛հ , մեր հայրն ալ անշուշտ մեղ չմեղադրե՞ր այս բանիս համար . բայց ինչպէս որ կըսես՝ կը տրտմի : — Մանաւանդ եթէ այնպիսի բարեկամներ ունի՝ որոց աղջիկները դեղեցիկ խմատուն եւ հանճարեղ եղած ըլլան , այն ժամանակ անշուշտ դառնապէս կը ցաւի թէ ինչո՞ւ մեք ալ անոնց պէս չենք : — Ար յիշես , քոյր իմ . երբոր մեր սիրելի ազգականուհի Ատրիէն օրիորդին տունը մեզ տարաւ , ուր օրիորդն այնչափ սէր եւ խնամք ցոյց տուաւ մեզ , հայրերնիս զմայլելով կըսէր մեզ . « Տեսա՞ք , աղջիկներս , « նրչափ դեղեցիկ է Ատրիէն օրիորդը , նրչափ « խելացի եւ ազնուասիրտ է ; միանգամայն նր- « չափ շնորհալի ու սիրուն է : » — Ո՛հ , չատճշմարիտ է : Քարտօվիլ օրիորդն այնչափ դեղեցիկ էր , ձայնն այնչափ քաղցր էր , որ երեսը

նայած եւ խօսակցութիւնը լսած ժամանակնիս մեր բոլոր վիշտերը կը մոռնայինք : — Ահա այդ պատճառաւ է , Ռօզ , որ մեր հայրն ալ անոր եւ ուրիշ գեղեցիկ օրիորդաց հետ մեզ բաղդատելով՝ մեր վրայ գոհ չկրնար ըլլալ . եւ ինքը՝ որ ամենուէն սիրելի ու յարգի եղած է , արդեօք որչափ կը վախաքէր իր աղջկանց վրայ պանծալու : »

Յանկարծ Ռօզ ձեռքը քրոջը թեւին վրայ դնելով՝ անձկութեամբ ըսաւ . « Մտիկ ըրէ , մտիկ ըրէ . . . մեր հօրը սենեկին մէջ բարձրաձայն խօսակցութիւն մը կը ըլլայ : — Այո , ըսաւ Պլանշ նոյնպէս ականջ դնելով . ոտնաձայն ալ կայ . . . մեր հօրը քալուածքն է : — Ահ , տէր Աստուած , ինչպէս ձայնը կը բարձրացնէ . կերեւի թէ բարկացած է . . . թերեւս հոս պիտի գայ : »

Եւ իրենց հօրը գալուն մտածութեամբը , իրենց հօրը՝ որ զիրենք հոգւոյն պէս կը սիրէր , երկու տարաբաղդ տղայքն երկիւղիւ իրարու երես նայեցան :

Չայնի գոչիւնն հետզհետէ աւելի բարձր եւ դայրալից կերպիւ լսուելով , Ռօզ դողալով ըսաւ քրոջը . « Հոս չկենանք , քոյր իմ , մեր սենեակն երթանք : — Ինչո՞ւ համար : — Վասն զի հոս մեր հօրը խօսքերն ականայ կը լըսենք , եւ ինքն ալ անշուշտ չգիտեր մեր հոս ըլլալը : — Իրաւունք ունիս , եկ , եկ , պատասխանեց Պլանշ շտապաւ ոտքի վրայ ելնելով :

—Ո՛հ, կը վախնամ . . . ես մեր հօրն այս աստիճան բարկութեամբ խօսիլն երբեք լսած չէի :
 —Ա՛հ, տէր Աստուած, ըսաւ Պլանշ երեսին գոյնը նետելով եւ ակամայ կանգ առնելով . Տակօսէոի հետ է որ այսպէս բարկութեամբ կը խօսի : —Ի՞նչ է արդեօք պատճառը : —Աւանդ, դժբաղդութիւն մը պատահած պէտք է ըլլայ :
 —Ո՛հ քոյր իմ, հոս չկենանք . սիրտս կը ճմլի խեղճ Տակօսէոին այսպէս զրգռեալ խօսքերով կշտամբուիլը լսելով : »

Նոյն միջոցին մօտակայ սենեկին մէջ բարկութեամբ նետուած կամ խորտակուած բանի մը շառաչիւնը լսուելով՝ որբերն այն աստիճան զարհուրեցան, որ դողալով իրենց սենեակը վաղեցին եւ դուռը գոցեցին :

Բացատրենք հիմա Սիմօն մարաջախտին բուռն յասման պատճառը :

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ՎԻՐԱԻՈՐԵԱԼ ԱՌԻԻԾԸ

Երկու որբերն այնչափ զարհուրեցընող որոտալից տեսարանն այս էր : Սիմօն մարաջախտ՝ անբացատրելի զայրութով զրգռած՝ իր սենեկին մէջ միայնակ պառտիլ սկսեր էր դահավէժ քայլերով . իր գեղեցիկ այրական դէմ-

քը բարկութեամբ բորբոքած էր . աչերն հուր
կը փայլատակէին . աղերէկ եւ կտրած մազերով
պսակեալ լայն ճակտին երակները՝ որոց զարկը
կրնար համբուիլ , խղելու աստիճան ուռեցած
էին . իր սեւ թանձր ընչացքը մերթ ընդ մերթ
կը տատանէր այնպիսի ջլային գելմամբ մը՝ որ
կատղած առիւծի մ'երեսին գելմանը կը նմանէր :
Էւ ինչպէս որ հազարաւոր աներեւոյթ խայ-
թումներէ տանջուած յոգնած ու վիրաւորուած
առիւծ մ'իր դառադեղին մէջ վայրագ ցամամբ
կերթեւեկէ , Սիմօն մարաջախտ ալ՝ զայրացած ու
հեւալով իր սենեկին մէջ վազն 'ի վազ կերթեւե-
կէր : Մերթ կարծես թէ զայրուցին ծանրութեան
ներքեւ կորանալով քիչ մը ծռած կը քալէր ,
մերթ ալ՝ ընդհակառակն՝ յանկարծ կանգ առ-
նըլով , մէջքը տնկելով , ձեռուրներն իր զօրեղ
լանջաց վրայ խաչաձեւ դնելով , ճակատը բար-
ձրը եւ սպառնալից , նայուածքն անհղ , կարծես
թէ աներեւոյթ թշնամուց մ'ատարելզ կը կար-
դար՝ չփոթ բացադանչութիւններ մրմռալով .
այս միջոցիս մարաջախտը բուռն աշխուժով
լցուած սլատերազմականի մը կենդանի պատ-
կերն էր :

Քիչ մ'ետքը կեցաւ , ոտքը բարկութեամբ
դետնին զարկաւ , եւ վառարանին քով երթա-
լով՝ դանգակն այնպէս ուժգին քաշեց , որ լա-
րը բրդելով ձեռքը մնաց : Այս դահալէժ հնչ-
ման վրայ ծառայ մը վաղեց եկաւ :

« Զըսիք Տակօպէտի որ շուտով ինձ դայ ,

խօսելիք ունիմ, գոչեց մարաջախտը : — Ձեր վսեմութեան հրամանը կատարեցի, բայց Պ. Տակօպէս իր որդւոյն ուղեկից կըլլար մինչեւ բա-
կին գուռը, եւ . . . : — Լաւ » ըսաւ մարա-
ջախտը՝ ձեռօքը հրամայական խիստ շարժում
մ'ընելով :

Մառան գուռս ելաւ եւ տէրը նորէն մե-
ծաքայլ ճեմել սկսաւ՝ ձախ ձեռքին մէջ թուղթ
մը կատաղութեամբ ճմլելով : Այն նամակը Ռա-
պա—Ճօա բերեր էր մարաջախտին, ներս մը-
տած ժամանակ դէմը վաղելով եւ հաճելի ծա-
ռայութիւն մ'ընել կարծելով : Վերջապէս գու-
ռը բացուեցաւ եւ Տակօպէս երեւցաւ :

« Տակաւին սպասեմ, պարոն » գոչեց մա-
րաջախտը ցասմամբ :

Տակօպէս՝ այս նոր բարկութիւնը մարա-
ջախտին գրեթէ շարունակ ունեցած գրգռեալ
վիճակին տալով իրաւամբ, եւ զարմանալէ ա-
ւելի ցաւելով, քաղցրութեամբ ըսաւ . « Զօ-
րապետ, թողութիւն ըրէք, որդւոյս ուղե-
կից կըլլայի մինչեւ գուռը եւ . . . : — Կար-
դացէք պա, պարոն, ըսաւ խստութեամբ մա-
րաջախտը զօրականին խօսքը կտրելով եւ նա-
մակն անոր երկնցնելով : Յետոյ երբոր Տակօ-
պէս նամակը կը կարդար, մարաջախտն առա-
ւել եւս բարկանալով եւ խռովեւր կեցած ակնու-
մ'աքացի կործանելով յարեց . « Այսպէս ան-
մինչեւ իմ քովս, մինչեւ իմ տանս մէջ թշուա-
ռականներ կան, որք անհաւատալի յստիսութե-
ան » :

Թեամբ պարտաստղներէն անշուշտ շահուած են :
Կարգացնէք , պարսն : — Միւսներուն վրայ ա-
ւելցնելիք նոր վատութիւն մ'է » ըսաւ Տակօ-
պէն պաղ կերպիւ :

Եւ նամակը վառարանին մէջ նետեց :

« Վատ նամակ է , այո՛ , բայց ճշմարիտ կը
խօսի , ըսաւ մարաջախտը :

Տակօպէն անոր երեսը նայեցաւ՝ առանց ը-
սածը հասկնալու :

Մարաջախտը շարունակեց . « Եւ այդ վատ
նամակը գիտէք ո՞վ ձեռքս տուաւ , վասն զի
կը թուի թէ սատանան ալ կը խառնուի ատոր :
Ձեր շունը : — Ռապա—ժօմ , ըսաւ Տակօպէն
ապշելով : — Այո՛ , կրկնեց մարաջախտը դառ-
նութեամբ : անշուշտ ձեր հնարած մէկ կա-
տակն է այս բանը : — Ես կատակ ընելու շատ
սիրտ չունիմ , զօրապետ իմ , ըսաւ Տակօպէն եւս
քան զեւս արտմելով մարաջախտին զրգոնալ
վիճակին վրայ . չեմ հասկնար ինչպէս եղեր է
այս բանը . . . Ռապա—ժօմ դտածը կը բերէ .
անշուշտ այս նամակն ալ տանը մէջ դրած է .
եւ այն ժամանակ . . . — Ո՞վ ձգած է հոս այդ
նամակը : Ուրեմն դաւաճաններէ՛ չըջապատեալ
եմ ես , ուրեմն դուք հսկողութիւն չէ՞ք ըներ ,
դուք՝ որոյ վրայ կատարեալ վստահութիւն ու-
նիմ : — Զօրապետ իմ , մտիկ ըրէ՞ք դիւ : »

Բայց մարաջախտն առանց անոր ականջ
կախելու յարեց . « Ի՞նչ բան է այս . . . ես
քսան եւ հինգ տարի պատերազմ ըրի , այն-

չափի բանականերու դէմ դրի , աքսորի եւ տա-
րադրութեան ամենէն դէշ ժամանակներուն դէմ
յաղթարար մաքառեցայ , լախտի հարուածնե-
լու դիմացայ . . . եւ հիմա գնդասեղի հար-
ւածներով պիտի մեռնիմ : Ի՞նչ ըսել է , զիս
մինչեւ պանս մէջ անպատուհաս հալածեն ,
պաշարեն , պարտասեն , ամեն վայրկեան տան-
ջեն՝ չեմ գիտեր ինչ անարգ ատելութեան՝ մը
պատճառաւ : Չեմ գիտեր ըսելս սխալ է . . .
այս ամենուն մէջ ուրացող Տ'Էկրինէրի մատը կայ ,
տարակոյս չունիմ : Աշխարհի վրայ ես մէկ թըշ
նամի մը միայն ունիմ . . . եւ այն մարդն է .
պէտք է որ անոր գործը լմնցնեմ . . . ձանձ-
րացայ . . . ալ չափն անցաւ : — Բայց , զօրա-
պէտ իմ , մտածեցէք որ քահանայ է ; եւ . . . :
— Ի՞նչ վոյթ է ինձ քահանայ ըլլալը . ես անոր
տուր գործածելը տեսած եմ , կրնամ այն ու-
րացողին զինուորական արիւնն երեսը հա-
նել . . . : — Բայց , զօրապէտ իմ , . . . : — Աս
ինքնս կըսեմ ձեզ թէ պէտք է որ մէկուն օ-
ձիքէն բռնեմ , գոչեց մարաջախտը զայրազին .
կըսեմ ձեզ թէ պէտք է որ անուն մ'եւ դէմք
մը տամ այս խաւարային վտտութեանց , որ-
պէս զի կտրենամ լմնցնել . . . ամեն կողմէ
զիս կը փակեն , կեանքս դժուարի կը դարձը-
նեն . . . ինչպէս որ դուք ալ քաջ գիտէք . . .
եւ ամենեւին ջանք մը չեմ տեսներ զիս այս
գրգռութիւններէն ազատ պահելու , որք զիս
քիչ քիչ այրելով կը մեռցնեն : Մէկու մը վրայ

չեմ կրնար վստահիլ . . . : — Զօրապետ իմ , այդ
խօսքը չեմ կրնար թողուլ որ անցնի , բաւ Տա-
կօպէն հանդարտ՝ բայց անյողդողդեւ սրտադ-
գած ձայնիւ : — Ի՞նչ բսել կուզէք . . . : — Զօրա-
պետ իմ , չեմ կրնար թոյլ տալ ձեզ բսել թէ մէ-
կու մը վրայ չէք կրնար վստահիլ . վասն զի
դուցէ այդպէս կը հաւատաք 'ի վերջոյ , եւ այս
ալ առաւել ձեզ համար դառն եւ խիստ կըլլայ
քան անոնց՝ որք իրենց անձնութեան վը-
կայութիւնն իրենց խղճին մէջ ունին , ձեզ հա-
մար մինչեւ իսկ կրակը կը նետեն ինքզինքնին
եւ . . . ես ալ անոնցմէ մէկն եմ . . . քաջ
դիակք : »

Այս պարզ խօսքերը՝ զոր Տակօպէն խռով-
եալ ձայնիւ մ'ըսաւ , մարաջախտն սթափեցու-
ցին . վասն զի այն անկեղծ եւ վեհանձն քնա-
ւորութիւնը թէպէտ մերթ ընդ մերթ գրգռու-
թեամբ եւ վշտով կը դառնանար , բայց շու-
տով իր առաջին ուղղութիւնը կը գտնէր . ուս-
տի Տակօպէնի դառնալով , յուզեալ բայց նուազ
խիստ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Իրաւունք ունիս ,
պէտք չէ որ քու վրագ կասկածիմ . բարկու-
թիւնը զիս կը յափշտակէ . այդ դարչելի նա-
մակը՝ զիս ծխնիէն հանեց , եւ գլուխս տակն
'ի վերայ ըրաւ : Ես անիրաւ . . . դեզ . . . եւ
ապերախտ եմ . Այո՛ , ապերախտ . . . եւ որոն-
դէմ . . . քեզ դէմ . . . տակաւին . . . : — Իմ
խօսքս չընենք , զօրապետ իմ , տարւոյն վերջն այդ-
պիսի խօսքեր ընելով բոլոր տարին կրնաք խըս-

տանալ իմ վրայ . . . բայց ինչ եղաւ ձեզ . . . :

Մարաջախտին դէմքը ակրեցաւ , եւ սուղ
ու արագ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Այս եղաւ ինձ . . .
որ զիս կարհամարհեն , կանարգեն : — Ձեզ . . .

ձեզ . . . : — Այո , զիս , կրկնեց մարաջախտը
դառնութեամբ . . . բայց ինչո՞ւ ծածկեմ քեզ-
մէ այս նոր վէրքս : Ես կասկած ըրի քեզմէ ,
եւ պէտք է որ հատուցու՞մ մ'ընեմ . ուստի ա-
մեն բան իմացիր : Ժամանակէ մ'ի վեր , երբոր
իմ վաղեմի զինուորակիցներուս կը պատահիմ , կը
նշմարեմ որ քիչ քիչ ինձմէ կը հեռանան . . . :

— Ի՞նչ կըսէք . . . այն քիչ մ'ատաջ կրակը
նետուած անանուն նամակն . . . ասոր . . . :

— Ատկնարկէր . . . այո՞ . . . եւ ճշմարիտ էր
ըսածը , յարեց մարաջախտը ցաւման եւ կա-
տաղութեան հառաչքով : — Բայց աննար է այդ
բանը , զօրապետ իմ , դուք ամենուն սիրելի ,
ամենուն ակնածելի էք . . . : — Այդ ամենը
խօսք են . իմ ըսածս իրողութիւն է . երբոր զիս
տեսնեն , խօսակցութիւննին մէկէն կը դադ-
րեցնեն շատ անգամ , եւ փոխանակ իբրեւ պա-
տերազմի ընկեր հետս վարուելու , պաղ քա-
ղաքաւարութիւն մը ցոյց կուտան ինձ : Վեր-
ջապէս հազարաւոր մանր ձեւեր . . . ոչինչ բա-
ներ՝ որք սիրտ կը վիրաւորեն , բայց գանգա-
տի նիւթ չեն կրնար ըլլալ . . . : — Ձեր այդ
ըսածը զիս կը շփոթեցնէ , զօրապետ իմ , ըստ-
Տակիպէն տարակուսելով : Գուք կը հաւատա-
սէք . . . ես ալ պէտք է որ հաւատամ . . . :

— Անտանեի բան է : Արտիս կասկածը վա-
րատելու համար , այս առաւօտ կեղնեմ Տ'Ալբէն-
քուր զօրապետին կերթամ , որ կայսեր անձնա-
պահ զօրաց գնդապետ էր ինձ հետ , եւ ան-
կեղծութեան ու պատուոյ անձնաւորութիւնն
է : Բայ սրտով կըսեմ անոր . « Ինձ դէմ պա-
ղութիւն մը կը նշմարեմ . կերեւի թէ դադանի
դրպարտութիւն մը կը պաշտի վրաս . յայտնեցէք
ինձ , որպէս զի յարձակումները դիմաւորով ինք-
զինքս յայտնապէս եւ քաջաբար պաշտպա-
նեմ : Տ'Ալբէնքուր իմ հարցմանցս առջեւ ան-
ըզգած մնաց , եւ վերջապէս ընկերական համար-
ձակութեամբ հետս խօսելու , պաղութեամբ
պատասխանեց . « Ձեր վրայ որ եւ է դրպարտիչ
յուր տարածուած բլլալը չեմ գիտեր , պարոն
մարաջախտ : — Հոս պարոն մարաջախտ չկայ ,
որեւի՞նչ Տ'Ալբէնքուր , մեք վաղեմի զինուոր ,
վաղեմի բարեկամ ենք . կը խոստովանիմ որ իմ
պատիւն անհանդիստ է , վասն զի կը թուի ինձ
թէ դուք եւ մեր միւս ընկերներն առաջուան
մտերմութեամբ չէք վարուիր ինձ հետ : Այս
չուրացուիր . . . վասն զի կը տեսնեմ , գի-
տեմ , կ'զգամ . . . » Այս խօսքիս ալ Տ'Ալ-
բէնքուր մի եւ նոյն պաղութեամբ պատաս-
խանեց . « Երբէք տեսած չեմ որ ձեզ վայլած
պարտապատշաճ մեծարանքէն ետ կենան :
— Մեծարանքի վրայ չէ խօսքս , գոչեցի մտեր-
մաբար ձեռքը հսկմելով , որուն ինչպէս որ
նշմարեցի՝ տկար կերպիւ պատասխանեց . իմ

խօսքս այն առաջին մտերմական վստահութեան
վրայ է՝ որ ցոյց կը տրուէր ինձ, իսկ հիմա
իրբեւ օտար կը վարուին ինձ հետ. ինչ է ա-
սոր պատճառը : » Տ'Ալբէնքուր՝ դարձեալ պաղ
զգուշանալով թեաք մը պատասխանեց . « Ա-
սոնք այնպիսի վաւիւկ նշմարանքներ են, պա-
րոն մարաջախտ, որ անհնար է ինձ կարծիք
մը մը տալ ձեզ այս մասին : » Սիրտս վեր ցատ-
կեց քարկութենէս ու ցաւէս . Ի՞նչ ընեմ : Տ'Ալ-
բէնքուրէն բացատրութիւն պահանջել յիմարու-
թիւն էր . ուստի արժանապատուութիւնս նկա-
տելով կտրեցի այս խօսակցութիւնը, որ իմ
կասկածներս բոլորովին հաստատեց :
Ըսել է թէ, աւելցուց մարաջախտը հետ զհետէ
դրդուելով, ըսել է թէ ևս իրաւամբ ունեցած
յարգս անշուշտ կորուսած եւ թերեւս արհամար-
հելի եղած եմ՝ առանց պատճառը գիտնալու :
Վարչելի բան չէ այս : Եթէ իրողութիւն մը,
որ եւ է գրոյց մը յիշուէր, ևս ալ դո՛նէ ինք-
դինքս պաշտպանելու վրէժ խնդրելու կամ
պատասխանելու պատճառ մը կունենայի : Բայց
ոչ, թէկ խօսք մ'անդամ չկայ . այլ քաղաքա-
վար պաղութիւն մը՝ որ թշնամանքէ աւելի մի-
րաւորիչ է Ո՛հ, կրկին կըսեմ, անտանե-
լի բան է այս . . . անտանելի . . . վասն զի ասոնց
հետ ուրիշ հոգեր ալ կան : Ի՞նչ կեանք է իմ
կեանքս հօրս մահուընէն 'ի վեր : Վո՛նէ տանա մէջ
քիչ մը հանգիստ՝ քիչ մ'երջանկութիւն գտնէի :
Ո՛հ, չո՛ւ ալ վատ նամակներ կը կարդամ, եւ որ

աւելին է՝ աւելցուց Մարաջախան աղեկէդ ձայնիւ՝ վայրկեան մը վարանելէ խտու, զաւկըներս ալ եւս քան զեւս ինձմէ պաղած կը տեսնեմ . . . : Այո՛, աւելցուց մարաջախա՛նը՝ Տակօպէոյ զարմացումը տեսնելով . եւ տոկոսը չեն գիտեր թէ որչափ սիրելի են ինձ . — Ձեր աղջիկները . . . ձեզնէ պաղած ըլլան, ըսաւ Տակօպէս ապշելով . ինչպէս այդպիսի մեղք մը կը դնէք անոնց վրայ . — Է՛հ, չեմ մեղադրեր . վասն զի հազիւ ժամանակ ունեցան զիս ճանչելու : — Ժամանակ չունեցան ձեզ ճանչելու, յարեց զօրականը յանդիմանական ձայնիւ՝ ինք ալ հետզհետէ գրգռուելով . Մայրերնին ձեզնէ դատ որո՛ւ վրայ կը խօսէր անոնց : Եւ ալ, միթէ ամեն վայրկեան դուք մեր հետ երրորդ մը չէիք : Ձեզ ճանչելէ, ձեզ սիրելէ զատ ինչ պիտի սովորեցնէինք ձեր զաւկներուն : — Կը պաշտպանես զանոնք . . . եւ իրաւունք ունիս . . . վասն զի քեզ ինձմէ լաւ կը սիրեն » ըսաւ մարաջախան առաւել եւս դառնութեամբ :

Տակօպէոյ սիրտն այն աստիճան վրդուլեցաւ, որ առանց պատասխանելու մարաջախտին երեսը նայեցաւ :

Այո՛, դոչեց մարաջախա՛նը ցաւագին սրտաղեղութեամբ . այո՛, ասիկայ վատութիւն է, ապերախտութիւն է, բայց ինչ փոյթ . . . : Քսան անդամ նախանձեցայ, այո՛, նախանձեցայ այն սիրագորով վատահութեան վրայ՝ դ՛ր զաւկներս ցոյց կուտան քեզ . մինչդեռ իմ քով միշտ երկ-

չոտ կերեւին : Եթէ երբեմն անոնց տխրադ-
դած դէմքը սովորականէն աւելի զուարթու-
թեամբ կը կենդանանայ , քեզ տեսած ու քեզ
հետ խօսած ժամանակնին է . իսկ ինձ համար
ակնածութենէ , զգուշանորութենէ , պաղու-
թենէ դատ բան չկայ . . . այս ալ զիս կը մեռ-
ցնէ . . . : Եթէ զաւակացս սիրոյն վրայ ան-
կասկած ըլլայի , ամեն բան աչքս կառնուի . . .
ամեն վտանգաց կը յաղթէի . . . :

Յետոյ տեսնելով որ Տակօպէն դէպ աղջ-
կանց տեսեալին հետ հաղորդակցող դուռը կը
վազէր , մարաջախտն ըսաւ անոր .

« Ա՛ւր կերթատ — Ձերձաղջիկները հոս բե-
րելու , զօրապէտ խմ : Ի՞նչ բանի համար :
— Ձեր դէմք կանգնեցնելով իրենց ըսելու .
« Արդեանկներս , ձեր հայրը կը կարծէ թէ դուք
ղինքը չէք սիրեր . . . » Ասկէց ուրիշ բան
չեմ ըսեր անոնց . . . եւ կը տեսնէք . . . :
— Տակօպէն , հրաման շուէիմ որ այդ բանն ը-
նես , գոչեց մարաջախտը կիրքով : — Տակօպէն
չկրնար զիմանալ ասոր . . . : Դուք իրաւունք
չունիք այդ խեղճ որբերուն նկատմամբ անիրաւ
ըլլալու :

Եւ զօրականը նորէն քայլ մ'առաւ դէպ 'ի
դուռը :

« Տակօպէն , կը հրամայեմ քեզ որ հոս կենաս ,
գոչեց մարաջախտը : — Մտիկըրէք , զօրապէտ
խմ , ես ձեր զօրականն եմ , ձեր ստորադաս-
եալն եմ , ձեր ծառայն եմ եթէ կուզէք , ը-

սաւ խստութեամբ նախկին հեծեալ ու մրաձիգը ,
բայց ձեր աղջիկները պաշտպանել պէտք եղած
ժամանակ՝ ոչ կարգ մտիկ կընեմ , եւ ոչ աստի-
ճան . . . : Ամեն բան հիմա կը հասկցուի . . .
բարի մարդիկը երես երեսի բերել . . . ասկէց
ուրիշ բան չեմ գիտեր : »

Եւ եթէ մարաջախտը թեւէն բռնելով հար-
գելուր , Տակօպէս որբերուն սենեակը պիտի
մտնէր :

« Ահեցիր, ըսաւ մարաջախտն այնպէս իշխա-
նական կերպիւ , որ զօրականը՝ հնազանդու-
թեան վարժուած ըլլալով՝ գլուխը խոնարհե-
ցուց եւ չհարժեցաւ : — Ի՞նչ պիտի ընէիր , հար-
ցուց մարաջախտը , աղջիկներուն պիտի ըսէիր
թէ հայրերնիդ կը կարծէ որ զինքը չէք սիրեր .
եւ այս կերպիւ անոնց սրտին մէջ սիրոյ գո-
րովանք պիտի գրգռէիր , զոր այդ խեղճ աղայ-
քը չէն զգար , եւ ասոր ալ յանցանքն անոնց
չէ . . . անշուշտ իմա է : — Ահ , զօրապետ իմ ,
ըսաւ Տակօպէս վշտագնեալ ձայնիւ , ձեր զա-
ւակաց վրայ այդպէս խօսելնիդ լսելով զգացածս
ոչ եւս բարկութիւն . . . այլ կսկիծ է . . .
սիրտս կը կտրտէք . . . :

Մարաջախտը զօրականին դէմքին անհնա-
րին թախծութեան վրայ ողորուելով նուազ
խստութեամբ մ'ըսաւ .

« Շատ աղէկ , այդպէս թող ըլլայ , եւ
դարձեալ անիրաւ եմ . եւ սակայն . . . օն , կը
հարցնեմ քեզ առանց դառնութեան . . . ա-

ռանց նախանձութեան . . . միթէ զաւկներս
ինձմէ աւելի քեզ հետ մտերիմ ու ընտանի չեն .
— Ե՛հ , զօրապետ , զոչեց Տակօպէս , եթէ այդ
կերպով նկատէք , Ռապտ—ժօայի հետ ալ ինձ-
մէ աւելի ընտանի են . դուք անոնց հայրն էք ,
եւ հայր մը՝ որչափ եւ քաղցրահամբոյր ըլլայ ,
պատկառելի է միշտ : Ինձ հետ ընտանի են ե-
ղեր , զարմանայի՛րան : Խնչ ակնածութիւն կըր-
նան ունենալ ինձմէ , որ ընչացքս ու վեց սաք
հասակս 'ի բաց առեալ , գրեթէ զանոնք որրող
մամիկէ մը տարրերութիւն չունիմ : Ասկէց
զատ , պէտք է տանն բան ըսել . ձեր քաջ հօրը
մահուընէն առաջ ալ դուք տրտում ու մտահոգ
էիք . տղայքը նշմարեցին զայդ . . . ուստի ձեր
վրայ պաղութիւն կարծածնիդ անտարակոյս եւ
որ ձեր այդ տխուր վիճակին վրայ սրտատանջու-
թիւն է : Դուք այդ մասին անարդար էք , զօ-
րապետ . ձեր գանդատը ձեզ շատ սիրելնուն վրայ
է : — Ես իմ վշտակրութենէս կը գանդատիմ , ը-
սաւ մարաջախտը կսկծադին ցասամամ . ես մի-
այն կը ճանչեմ . . . իմ վիշտերս . . . : — Պէտք
է որ յոյժ սաստիկ եղած ըլլան ձեր վիշտերը ,
զօրապետ իմ , ըսաւ Տակօպէս թերեւս իր ս-
ղածէն քիչ մ'աւելի հեռուն երթալով որբերուն
վրայ ունեցած հաւատարիմ սիրոյն պատճառաւ .
այո՛ , պէտք է որ ձեր վիշտերն յոյժ սաստիկ
եղած ըլլան , ըստ որում ձեզ սիրողներն ալ
զառնապէս մասնակից կըլլան ասոնց : — Նո-
րէն յանդիմանութիւն : — Այո՛ , զօրապետ իմ ,

յանդիմանութիւն , դոչեց Տակօպէս . ձեր դա-
ւաններուն կը վայլէր մանաւանդ զանգաթի ձեղ-
նէ , եւ ձեր պաղութենէն արանջել , որովհետեւ
գուք զանոնք սխալ կը դատէք : — Պարոն , բ-
աւ մարաջախտը հազիւ ինքզինք բռնելով ,
պարոն . . . բաւական է . . . շատ է . . . :
— Ո՛հ , այո՛ , բաւական է . . . կրկնեց Տակօ-
պէս փոփոխելով . ինչ պէտք է պաշտպանել այդ
տարաբաղդ տղայքը՝ որք համբերելէ եւ ձեզ
սիրելէ զատ բան չեն դիտեր . ինչ պէտք է զա-
նոնք պաշտպանել ձեր դժբաղդ կուրութեան
դէմ : »

Մարաջախտն անհամբերութեան ու ցաս-
ման շարժում մ'ըրբաւ . յետոյ բռնի պաղարիւ-
նութեամբ մ'ըսաւ . « Պէտք է որ ձեր ինձ բրած
այնչափ երախտիքը միտքս բերեմ . ես զանոնք
չպիտի մոռնամ , ինչ որ տլ ընէք : — Բայց , դո-
րապետ , ինչո՞ւ չէք ուզեր որ երթամ ձեր զաւ-
կըները բերեմ : — Բայց չէք տեսներ որ այս տե-
տարանը դիս կը ճնշէ , դիս կը մնոցնէ , դոչեց
մարաջախտը զայրագին . չէք հասկնար որ զաւ-
կըներս ականատես ընել չեմ ուզեր կրած վըշ-
տիս : Զօր մը վիշտն իր արժանապատուութիւնն
ունի , պարոն , պէտք էր զգայիք ու յարգէիք
զայն : — Յարգել . ոչ , վստն դի պատճառն ա-
նիրաւ է : — Հերիք է , պարոն , հերիք է : — Եւ
ձեր այդչափ տանջուելէն ալ դո՛հ չըլլալով , գո-
չեց Տակօպէս առանց այլ եւս ինքզինք բռնե-
լու , գիտէք ինչ պիտի ընէք , ձեր զաւկները

էսկիծով պիտի մեռնէք . կ'իմանա՞ք . եւ ես ասոր համար չէր որ զանոնք Վիպերիոյ խորերէն առի ձեզ բերի : — Դարձեալ յանդիմանութիւն : — Այո , յանդիմանութիւն , վասն զի իմ ծառայութեանցս փոխարէն ամենէն մեծ եւ ճշմարիտ ապերախտութիւնը ձեր ազջկանց սիրտը կոտրելն է : — Դուրս ելէք , սո՛ւ , դուրս ելէք , պարոն , գոչեց մարաջախտը բարկութենէն ու կրնալի՞ծէն այն աստիճան բորբոքած եւ սպառնալից դէմք մ'առած . որ Տակօպէո՛ իր այսչափ հեռի երթալուն վրայ զղջալով պատասխանեց . « Զօրապետ , մեղայ . թերեւս չափէս աւելի համարձակութիւն ըրի ձեր առջեւ , ներեցէք , բայց . . . » : — Աւա , կը ներեմ եւ կաղաչեմ ձեզ որ զիս առանձին թողուք , պատասխանեց մարաջախտն ինքզինք դժուարաւ զսպելով : — Զօրապետ , խօսք մ'ալ ըսեմ : — Կաղաչեմ որ զիս առանձին թողուք . գիտցէք որ մեծ ծառայութիւն մ'ըրած պիտի ըլլաք ինձ . բաւական չէ , ըսաւ մարաջախտն առաւել եւս ճգնելով որ ինքզինք բռնէ :

Այս խօսքն ըսած ժամանակ դալկահար գեղնութիւն մը յաջորդեց այն հրատիպ կարմրութեան՝ որ այս դժնդակ անցքին ժամանակ մարաջախտին գէմքը բոցավառած էր : Տակօպէո զարհուրելով այս նշանէն , թախանձը կրկնապատկեց ՝

« Կաղաչեմ , զօրապետ , ըսաւ վրդովեալ ձայնիւ , թոյլ տուէք ինձ . . . վայրկենի մը

չափ . . . — Որովհետեւ այդ չափ կը պնդէք ,
 եւ դուրս կեղնեմ , պարոն , ըսաւ մարաջախ-
 տը քայլ մ'առնելով դէպ 'ի դուռը :

Այս խօսքն այն կերպիւ ըսուեցաւ որ Տա-
 կօպէն չկրցաւ այլ եւս պնդել . գլուխը խո-
 նարհեցուց ընկճեալ , արտաթափ , եւ վայրկեան
 մ'ալ մարաջախտին նայեցաւ լուսթեամբ ու ա-
 ղերսաւոր աչօք . ըսոյց մարաջախտին վրայ ան-
 զուսղ բարկութեանն որ չարժում մը տեսնելով
 դօրականը չկրցաւ այլ եւս կենալ , եւ ծանրա-
 քայլ դուրս ելաւ :

Տակօպէսի դուրս ելնելուն վրայ հազիւ քա-
 նի մը վայրկեան անցեր էր , մարաջախտը՝ եր-
 կար եւ արտում լուսթենէ մ'ետեւ՝ քանի մ'ան-
 զամ իր աղջկանց բնակարանին դրանք քով դա-
 ցեր էր տագնապալից վարանամբ . յետոյ ինք
 իր վրայ բուռն ճիզ մ'ընելով , ճակտէն վազած
 պաղ քրտինքը սրբեց , սրտին վրդովումը ծած-
 կելու ջանաց եւ Ռօզի ու Պլանչի սենեակը
 մտաւ :

ՓՈՐՁ

Տակօպէս իրաւունք ունէր պաշտպանելու էր շահերը, ինչպէս որ հայրաքար կը կոչէր երկու որբերը . եւ սակայն անոնց սիրոյն պաշտօնէան վրայ մարաջախտին զգացած կասկածները դժբաղդաբար կարգարանային արտաքին երեւոյթներով : Ինչպէս որ իր հօրն ալ ըսած էր , աղջիկներուն իր առջեւ ցոյց տուած տրտում եւ դրեթէ երկչոտ շփոթութիւնը չկրնալով մեկնել , անոնց առերեւոյթ պաշտօնէան պատճառն 'ի դուր կը ջանար դանել : Մերթ ինքզինք դառնապէս կը մեղադրէր որ անոնց մօրը մահուընէն զգացած կակիծն անոնցմէ չէր կրցած ըստ բաւականի ծածկել , որով թերեւս պատճառ տուեր էր անոնց կարծելու թէ հայրերնին մխիթարելու անկարող էին : Մերթ կը վախճար որ թերեւս բաւական դորով , բաւական սիրազեղ քաղցրութիւն չէր ցոյց տուած , եւ իր զինուորական խստութեամբ անոնց սիրտը տառեցուցեր էր : Մերթ ալ վերջապէս սրտակէզ կսկիծով մը կըսէր ինքնիրեն թէ մինչեւ այն ժամանակ անոնցմէ հեռու ապրած ըլլալուն համար՝ օտարի պէս էր անոնց : Մէկ խօսքով , կերպ կերպ անհիմն կարծիքներ կը ներկայանային իր մտաց , եւ երբ որ սիրակցութեան մը մէջ այս տեսակ կասկածի տարա-

կուսանաց եւ երկիւղի սերմ մ'ընայ , ուշ կամ
կանուխ կաճի ու կը մեծնայ աղետաբեր յամա-
ռութեամբ :

Այսու ամենայնիւ , այս վշտառիթ պաղու-
թեան հակառակ , մարաջախտին իր աղջկանց
վրայ ունեցած սէրն անշափ խորին էր , որ իր
կեանքը դառնացնող սրտատանջութեանց միակ
պատճառն անոնցմէ վերստին հեռանալու կըս-
կիծնէր . անդուլ կռիւ մ'իր հայրական սիրոյն
եւ նուիրական համարած պարտականութեան
մը մէջ :

Իսկ մարաջախտին վրայ սլորտած վատ զըր-
պարտութիւնները , որոց պատուոյ նախանձա-
ւոր մարդիկ եւ իր վաղեմի զինուորակիցները
կրնային հաւատ ընծայած ըլլալ , Սէն — Տիգրէ
տիկնոջ բարեկամներուն ձեռօք տարածուած
էին ահռելի ճարտարութեամբ : Ետքը պիտի
տեսնուէի այն պփգալի զրոյցներուն միտքն ու
նպատակը , որք մարաջախտին սիրտը կեղեքող
ւերիչ այնչափ վէրքերու հետ միանալով , անոր
շայրոյթը կը լրացնէին :

Այս անդուլ ասեղի հարուածներուն , ինչ-
պէս ինքը կը կոչէր , պատճառած զրգուրթե-
ւէն ու զայրուցէն յափշտակուելով , եւ Տակո-
պէսի քանի մը խօսքէն ալ արմնելով խստու-
թեամբ վարուէր էր անոր դէմ . բայց զօրակա-
ին մեկնելէն ետեւ՝ ինքնիրեն խորհրդածելով ,
եւ իր աղջկանց սաշտպանին վստահ ու ջերմ
խօսքերը յիշելով , մտքին մէջ տարակոյս ծա-

դեր էր այն պաղութեան վրայ, որուն համար իր զաւակները մեղադրեր էր ուստի փորձ մ'ընել ուզեց, եւ այն փորձով իր դառն կասկածներուն ստուգութիւնը տեսնելէ ետեւ սարսափելի որոշում մը միտքը դնելով իր աղջկանց սննեակը մտաւ :

Տակօպէռի հետ մարաջախտին վիճարանութիւնն այնչափ շոնգալից եղած էր, որ իր ձայնը դահլիճէն անցնելով, թէ եւ շփոթ կերպիւ մինչեւ աղջկանց ննջարանը հասեր էր, ուր երկու քոյրերն ապաստաններ էին : Ուստի հօրերնուն ներս մտած միջոցին անոնց դէմքն երկիւղ ու սրտատանջութիւն կարտայայտէր : Երբոր տեսան մարաջախտը, որուն դէմքն ալ նմանապէս այլալլած էր, աղջիկներն ակնածութեամբ ոտքի վրայ ելան, բայց իրարու քով սեղմուած մնացին գողալով :

Եւ սակայն իրենց հօրը դէմքին վրայ բարկութիւն չէր տեսնուեր. այլ խոր տխրութիւն, դրեթէ աղերսախառն, որ ըսել կուզէր. « Որդեակներս . . . սիրտս կը ցաւի . . . ձեր քով կուգամ . . . քաջալերեցէք զիս . . . սիրեցէք զիս . . . ապա թէ ոչ կը մեռնիմ . . . »

Մարաջախտին դէմքին երեւոյթն այս միջոցին այնչափ խօսուէն էր, որ որբերն իրենց առաջին երկիւղին յաղթելով քիչ մնաց որ անոր բազկաց մէջ պիտի իյնային . բայց անանուն նամակին պատուէրները յիշելով որ կըսէր թէ իրենց սիրազորով ցոյցերը հօրերնուն

վիշտ կը պատճառէր , արագ տկնարկ մը փոխանակեցին իրարու հետ եւ ինքզինքնին բռնեցին :

Գիպուածին անագորուն բերմամբ՝ նոյն միջոցին մարաջախտն ալ ըղձաժառ տենչիւ կը փափաքէր թեւերը զաւկներուն բանալ , եւ խանդակաթ աչօք անոնց կը նայէր : Թեթեւ շարժում մ'ըրաւ իբր թէ զանոնք իր քով կանչելու համար , եւ աւելի բան մ'ընելու համար ձակեցաւ՝ վախնալով որ սխալ կը հասկըցուէր : Բայց խեղճ տղայքը նենգաւոր խրատներէ կաշկանդուած՝ մունջ անշարժ եւ դողահար մնացին :

Այս առերեւոյթ անդդայութեան առջեւ մարաջախտին սիրտը բոլորովին խորտակեցաւ : Այլ չէր կրնար տարակուսիլ . իր աղջիկները ոչ իր վիշտը , ոչ ալ յուսահատ գործը կը հասկընային :

« Միշտ նոյն պաղութիւնն է , ըսաւ ինքնիրեն , կարծիքս սխալ չէր : »

Բայց եւ այնպէս իր զգացածը ծածկելու ջանալով՝ անոնց մօտեցաւ , եւ կրցածին չափ հանդարտ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Բարի լոյս , որդեակներս . . . — Բարի լոյս , հայր իմ , պատասխանեց Ռօզ քրոջմէն աւելի համարձակութեամբ . — Ձեզ չկրցի տեսնել . . . երէկ , ըսաւ մարաջախտն այլայլեալ ձայնիւ . շատ զբաղմունք ունէի . . . ծանր գործեր . . . կային . . . պաշտօնի վերաբերեալ . . . : Ահոջապէս ձեր

քով չկրնալ դալուս համար մի սրտնիք ինձ
դէմ » . եւ ժպտելու ջանաց , չհամարձակելով
բսել թէ նախընթաց գիշերը՝ սոսկալի դայրու-
թէ մ'ետեւ՝ իր սրտին նեղութիւնը փարատե-
լու համար քովերնին գացեր ու քուններնուն
մէջ գիրենք նկատեր էր : — Այնպէս չէ , որդ-
եակներս , յարեց , ձեզ այսպէս մոռնալս կը
ներէք ինձ . . . — Այո , հայր իմ . . . ըսաւ
Պլանշ աչերը խոնարհեցնելով : — Եւ եթէ հար-
կադրուէի առ ժամանակ մը ձեզնէ հեռանալ ,
ըսաւ մարաջախօր ծանրութեամբ , դարձեալ կը
ներէք . . . իմ բացակայութեանս վրայ կը
մխիթարուէիք , այնպէս չէ : — Շատ կը ցա-
ւէլինք . . . եթէ մեզ համար ամենափոքր նե-
ղութիւն մը ձեզ տայիք . . . » ըսաւ Ռօզ միտքը
բերելով անանուն համակին ըսած զոհողու-
թիւնները՝ զոր իրենց ներկայութիւնն իրենց
հօրը կը պատճառէր : »

Այս պատասխանին մէջ , զոր Ռօզ շփո-
թելով եւ երկչոտութեամբ մը տուաւ , մարա-
ջախօր միամիտ անտարբերութիւն մը տեսնել
կարծեց , եւ ալ բնաւ տարակոյտը չմնաց իր
աղջկանց պաղութեանը վրայ :

« Լմեցաւ , ըսաւ ինքնիրեն գժբաղդ հայրն
իր գաւկները նկատելով . ասոնց սրտին թելը
բնաւ չթնդար . . . երթամ ալ՝ կենամ ալ՝ հո-
գերնին չէ : Այ . . . ոչ . . . ես բնաւ բան մը
չեմ ասոնց համար , որովհետեւ այս ծանր փայր-
կենիս մէջ՝ ուր զիս թերեւս վերջին անգամ կը

տեսնեն . . . որդիական բնադրումը չըսեր ա-
սանց թէ իրենց սէրը զիս կրնայ փրկել . . . »

Այս յուսահատական մտածութեանց միջոցին՝
մարաջախտն անդադար իր աղջկանց երեսը կը
դիտէր դորովանօք . եւ իր այրական գէմքն
այնպիսի սրտառուչ ու մորմոքիչ կերպարանք
մ'առաւ . նայուածքն այնպէս կսկծազին կեր-
պիւ իր յուսարեկ հոգւոյն տաղնապը կը յայտ-
նէր . որ Ռօզ եւ Պլանչ մախնալով . վրդովելով
ինքնածին ու յանկարծական շարժմամբ մ'իրենց
հօրը պարանոցն ինկան եւ զայն արտաառօք
ու գգուանօք ծածկեցին :

Սխմոն մարաջախտ խօսք մը չէր ըսած . աղ-
ջիկները բառ մը չէին արտասանած . եւ երեքն
այ իրարու միտք հասկցեր էին . . . : Համակ-
րական բախում մը յանկարծ ելեքտրացուցեր
ու շփոթեր էր այս երեք սիրտերը . . . :

Մոտի երկիւղներ . սուտ կասկածներ . կեղծ
ազդարարութիւններ . սմենն ալ ետ մնացեր
էին սիրոյ այս անդիմադրելի բորբոքման առ-
ջիւ . որ աղջիկներն իրենց հօրը թեւերուն մէջ
կը ձգէր : Յանկարծական յայտնութիւն մը հա-
ւատք կուտար անոնց՝ այն օրհասական վայր-
կենին մէջ . ուր անբուժելի կասկած մը զանոնք
յաւիտեան իրարմէ պիտի բաժնէր :

Վայրկենի մը մէջ մարաջախտն այս սմենն
զգաց . բայց չկրցաւ բացատրել . . . : Սիրաբ
բաբախելով . ինքզինք կորսնցնելով . իր աղջ-
կանց ճակատը մաղերն ու ձեռները համբու-

ընելով, լալով, հեկեկելով, ժպտելով, խենթեցեր, կը գառաճնցէր, ու րախտութենէն զղլխերէր . վերջապէս դռչեց .

« Գտայ զաւկներս . . . կամ մանաւանդ . . . ոչ, ոչ, զանոնք երբէք կորուսած չէի : Զիս կը սիրէին . . . ոհ, ալ բնաւ տարակոյս չունիմ հիմա . զիս կը սիրէին, բայց չէին համարձակեր ինձ ըսելու . վասն զի կը վախնային ինձմէ : Եւ ես որ կը կարծէի թէ . . . բայց յանցանքն իմա է : Ահ, տէր Աստուած, ինչ քաղցր ու բարերար բան է այս . որչափ գորութիւն սիրտ եւ յոյս կուտայ : Հա, հա, գոչեց խնդալով եւ միանգամայն լալով ու իր աղջիկները գգուելով, թող այսուհետեւ գտն զիս արհամարհեն, սպառտասեն, ամենն ալ կարհամարհեմ հիմա : Օհ, սիրուն կապոյտ աչուիներս, լաւ մ'երեսս նաշեցէք, ուղղակի . . . որպէս զի բոլորովին կենդանութիւն գտնեմ : — Ո՛հայր իմ . . . ուրեմն մեք որչափ ձեզ կը սիրենք, դուք ալ նոյնչափ մեզ կը սիրէք եղեր, գոչեց Ռօզ զմայլելի սպարդութեամբ . ուրեմն կրնանք յաճախ, խիտ յաճախ, ամեն օր ձեր սլարանոցն իյնալ, ձեզ համբուրել, եւ ձեր քով գտնուելնուս վերայ զգացած ուրախութիւննիս ձեզ յայտնել : — Եւ ցուցնել ձեզ, հայր իմ, սոյն գորովանաց եւ սիրոյ գանձերը զոր ձեզ համար կը գիղէինք մեր սրտին մէջ, ցաւելով, աւանդ, որ չէինք կրնար գործածել : — Ինչ որ լուծեամբ կը մտածէինք, պիտի կրնանք բարձրաձայն ձեզ

ըսել : — Այո՛ , կրնաք . . . պիտի կրնաք , ըսաւ Սիմօն մարաջախտ ուրախութենէն թոթովելով . եւ մի կարգելուր ձեզ . . . որդեակներս . . . : Բայց , ոչ , ոչ , պատասխան մի տաք ինձ . . . անցեալը հերիք է . . . ես ամեն բան դիտեմ , ամեն բան կը հասկնամ . իմ մտահոգութիւններս . . . գուք ուրիշ կերպ մեկնեցիք . . . եւ ձեզ տխրեցուց . . . ես ալ իմ կողմէս . . . ձեր տխրութիւնն . . . ուրիշ կերպ մեկնեցի . . . որովհետեւ . . . քայց ինչ կըսեմ , խօսքերուս եւ ոչ մէկուն ուշադրութիւն կընեմ : Միտքս ձեզ նկատելու միայն տուած ըլլալով աչքս կը զօշօտի . . . կապշիմ . . . ուրախութենէ առաջ եկած խելայեղութիւն մ'է այս : — Ո՛հ , նայեցէք մեզ , հայր իմ . . . աչերնուս մէջ նայեցէք , սրտերնուս խորը նայեցէք , գոչեց Ռօզ սխրանօք : — Եւ մեզ համար երջանկութիւն . . . ձեզ համար ալ սէր պիտի կարգաք հոն , հայր իմ , աւելցուց Պլանշ : — Զեւ , Յեւ . . . ըսելնիդ ինչ կընշանակէ , ըսաւ մարաջախտը սիրալիր յանդիմանութեամբ մը . ինչո՞ւ համար +եւ չէք ըսեր ինձ : Ես ձեզի + կըսեմ , Յեւ կըսեմ , վասն զի երկուք էք : — Հայր իմ , ձեռքդ , ըսաւ Պլանշ հօրը ձեռքը բռնելով ու սրտին վրայ դնելով : — Հայր իմ , ըսաւ Ռօզ մարաջախտին միւսը ձեռքը բռնելով . հիմա կը հաւտանս մեր սիրոյն , մեր երջանկութեանը : »

Անհնար է նկարագրել այս երկու ազջկանց

երկնագեղ զէմքին վրայ նկարուած որդիական զմայլելի պանծանքը , մինչդեռ հայրերնին՝ իր արիական ձեռներն անոնց կուտական կուրծքին դրած , սրտերնուն ուրախալից եւ գահավէժ բաբախունքը կը համրէր անճառ բերկրութեամբ :

« Ո՛հ , այս . . . երջանկութիւնն ու գորովը միայն կրնան այսպէս սիրտ բաբախեցընել » գոչեց մարաջատը :

Այս միջոցին խեղդուկ եւ ճնշեալ հառաչքի պէս ձայն մը լսուելով սենեկին դրան կողմէն , որ բաց մնացած էր , երկու թխահեր դուռններն եւ մոխրագոյն դուռնն այն կողմը դարձան , եւ Տակօպէտի մեծ զէմքը տեսան , եւ անոր քով ալ՝ ծունգերուն բարձրութեամբ Ռապա—Ժօայի սեւ ցռուկը :

Զօրականն իր կապոյտ ազիւտակաւոր փոքրիկ թաշկինակովն աչերն ու ընչացքը սորելով , Սահման* աստուծոյն պէս անշարժ կեցեր էր : Երբոր կրցաւ խօսիլ , գլուխը թոթվեց եւ մարաջատին նայելով կերկրեալ ձայնիւ մ'ըսաւ , վասն զի խեղճ մարդն իր արտասուքը կուլ կուտար . « Ես չէի բեր . . . ձեզ . . . » — Լսու

* Հին դիցապաշտութեան ժամանակ՝ արտերու եւ ագարակաց սահմանները պաշտպանող եւ հողային յափշտակութիւնները պատժող աստուած մ'էր , զոր ազիւտի կամ քառակուսի վէմի ձեւով կը դրօշէին եւ սահմաններու վրայ կը տնկէին :

թիւն . . . ըսաւ մարաջախտը համամիտ ակ-
նարկ մ'ընելով անոր . դուն ինձմէ լաւագոյն
հայր էիր , վաղեմի բարեկամ , եկ շուտ համըու-
րէ զասոնք . ալ չեմ նախանձիր : »

Եւ ձեռքը զօրականին երկնցուց , որ սրտա-
կաթ սիրով սեղմեց , մինչդեռ երկու որբերն անոր
վիզը կիյնային , եւ Ռապա—ժօա ալ՝ իր սովո-
րութեան համեմատ ուրախակից ըլլալ ուզելով ,
իր ետեւի թաթերուն վրայ կանգնած՝ առջեւի
թաթերն ընտանեբար իր տիրոջը կրնակին կը
յենուր : Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց :

Այս անպատու մարտազնդութեան պահուն
մէջ՝ մարաջախտին , երկու աղջկանց եւ զօրակա-
նին վայելած երկնային երջանկութիւնն ընդ-
միջեցաւ Ռապա—ժօայի մոնչմամբը , որ իր եր-
կատանուոյ դիրքը թողուցեր էր :

Երջանիկ խմբակն իրարմէ զատուելով՝ դը-
րան կողմը նայեցան , եւ ժօքրիսի ապուշ գէմ-
քը տեսան , որ սովորականէն աւելի տխմար ու
հիացած երեւոյթ մ'ունէր , եւ կիսաբաց դը-
րանը մէջ մունջ կեցեր էր՝ աչերը բացած ,
ձեռքն իր մշտնջենաւոր փայտի զամբիւղը , եւ
թեւին տակ ալ փետուրէ աւել մը բռնած :

Զկայ բան մը որ երջանկութեան չափ դը-
ւարթութիւն պատճառէ . ուստի թէ եւ այս
միջոցին ժօքրիսի հոն ներկայանալն անպա-
տեհ էր , Ռօզ եւ Պլանշ թարմ եւ սիրուն ծի-
ծաղ մ'արձակեցին այն անճոռնի երեւութին
վրայ :

Ճօքրիս՝ երկար ժամանակէ 'ի վեր տխրեալ աղջիկները ծիծաղեցնելուն համար խակոյն մարաջախտին ներողամտութեան տրժանացաւ, որ դուարթ դէմքով մ'ըսաւ անոր. « Ի՞նչ կուզես, տղաս: — Պարոն դուքս, ես չեմ, » պատասխանեց Ճօքրիս ձեռքը երգում ընելու պէս կուրծքին վրայ դնելով, այնպէս որ փետուրէ աւելը թեւին տակէն սահելով գետինն ինկաւ:

Աղջիկները նորէն ծիծաղեցան:

« Ի՞նչ, դուն չես, ըսաւ մարաջախտը: — Հոս եկ, Ռօսպէս — Ճօս, գոչեց Տակօպէս, վասն զի ուշիմ կենդանին կարծես թէ դադանի եւ ձախող նախադգացութիւն մ'ունենալով կարծեցեալ ապուշին վրայ, դժգոհ դէմքով մ'անոր կը մօտենար: — Ո՛չ, պարոն դուքս, ես չեմ, ըսաւ նորէն Ճօքրիս, սենեկապան սպասաւորն ըսաւ ինձ որ փայտ բերած ժամանակս Պ. Տակօպէսի ըսեմ որ Պ. դուքսին ըսէ, որովհետեւ զամբիւղով փայտ վեր կը բերէի, թէ Պ. Ռօպէսը զինքը տեսնել կուզէր: »

Ճօքրիսի այս նոր ախմարութեան վրայ աղջիկները նորէն ծիծաղեցան:

Պ. Ռօպէսի անունէն Աիմօն մարաջախտ հնցուեցաւ: Պ. Ռօպէսը՝ Նարօլէոն Բ. ը փախցրնելու հնարաւոր բայց արկածալից ձեռնարկութեան խորհրդին մէջ Ռօտէնի դադանի լըրտեան էր:

Վայրկեան մը ըսութենէ ետեւ, մարաջախտը, որոյ դէմքէն ուրախութիւն կը ցայտէր,

ըսաւ ժօքրիսի . « Աղաչէ՛ Պ . Ռօսպէրի որ վարն
խմ սենեկիս մէջ քիչ մ'սպասէ : — Այո ,
դուքս » պատասխանեց ժօքրիս մինչեւ գետին
խոնարհելով :

Ապուշը դուրս ելնելէ ետեւ , մարաջախ-
տըն ուրախ ձայնիւ մ'ըսաւ իրազկանց . « Լա-
կ'դգաք որ այսպիսի օր մը՝ այսպիսի վայրկեան
մը՝ մարդ իր որդւոց քովէն չբաժնուիր . . .
մինչեւ անգամ Պ . Ռօսպէրի համար : — Թէ , ա-
ւելի աղէկ , հայր իմ . . . գոչեց Պլանշ դոնօւ-
թեամբ , վասն զի Պ . Ռօսպէր արդէն չառ ան-
հաճոյ էր ինձ : — Թուղթ դրիչ ունիք հոս ,
հարցուց մարաջախտը : — Այո , հայր իմ . . .
ահա սեղանին վրայ կան » ըսաւ մէկէն Ռօզ
պատուհաններուն մէկուն քով դրուած վոք-
րիկ դրասեղան մը ցուցնելով մարաջախտին ,
որ խկոյն անոր քով դնաց :

Երկու աղջիկները քաղաքախարութեամբ
վառարանին քով կեցան եւ խանդավառաւոր
իրարու փաթթուեցան՝ անսլալաւ ուրախու-
թիւննին իրարու հաղորդել ուզելով :

Մարաջախտն իր աղջկանց դրասեղանին
առջեւ նստաւ , ակնարկով մը Տակօպէն իր մօտ
կանչեց , եւ թուղթի մը վրայ անյող ողոր ձեռ-
քով եւ արազութեամբ քանի մը խօսք դրած
ժամանակ , ժպտելով եւ իր որդւոցմէն չլսուե-
լու չափ ցած ձայնիւ մ'ըսաւ զօրականին . « Գի-
տես ինչ դրեր էի միտքս սրահ մ'առաջ : — Ի՞նչ
դրեր էիք , զօրապետ իմ : — Ուղեղս ատրճա-

նակով այրել . . . բայց զաւկներուս շնորհիւ
կեանքս շահեցայ . . . : »

Եւ գրութիւնը շարունակեց :

Այս խոստովանութեան վրայ Տակօպէս շար-
ժում մ'ըրաւ , յետոյ ցած ձայնիւ պատասխա-
նեց . « Այդ ըսածնիդ ձեր ատրճանակներովը
չէր կրնար ըլլալ . . . պարուտակները վերու-
ցած էի . . . : »

Մարաջախտը մէկէն դէպ անոր դարձաւ
եւ զարմացեալ դէմքով մ'երեսը նայեցաւ :

Զօրականը գլխովը հաստատեց իր ըսածը
եւ աւելցուց . « Փառք Աստուծոյ . . . այդ գա-
ղափարները փարատած են հիմա . . . : »

Ասոր պատասխան՝ մարաջախտը գորովա-
լից նայուածքով մ' եւ ուրախացայտ դէմ-
քով իր աղջիկները ցուցուց . յետոյ գրած քա-
նի մը տող պիտակը կնքելով զօրականին տը-
ւաւ ու ըսաւ . « Պ. Ռօպէրի տար տուր . . .
վաղը կը տեսնեմ զինքը : »

Տակօպէս նամակն առաւ դուրս ելաւ :

Մարաջախտն իր աղջկանց քով դառնալով
խնդութեամբ ձեռքն անոնց երկնցուց ու ը-
սաւ . « Հիմա , օրիորդներ , երկու դեղեցիկ
համբոյր կուղեմ խեղճ Պ. Ռօպէրը ձեզ զոհե-
լուս համար . . . : Իրաւունք չունիմ ուղե-
լու : »

Ռօզ եւ Պլանշ հօրերնուն պարանոցն ինկան :

.

Գրեթէ նոյն միջոցին որ այս անցքը կանց-

նէր փարիզ , երկու օտար ճանապարհորդ , թէ-
պէտ եւ իրարմէ բաժնուած , անհունութեան
մէջէն ծածուկ խորհուրդներ կը փոխանակէին
իրարու հետ :

Գ. Ղ. ՈՒԽ ԽԴ.

Ս. ՅՕՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏԶԻ ՎԱՆՔԻՆ

ԱԽԵՐԱԿՆԵՐԸ

Արեւը մարը մտնելու վրայ է :

Եղեւիններու ընդարձակ անտառի մը խորը
տխուր առանձնութեան մը մէջ՝ ժամանակաւ
Ս. Յօհաննու Մկրտչի նուիրեալ վանքի մը դեռ
կանգուն աւերակները կը տեսնուին :

Բազեղը մամուռն ու մոլաբոյսերը գրեթէ
բոլորովին ծածկած են այն աւերակին բազ-
մադարեան հնութեամբ սեւցած քարերը .
քանի մը խարխուլ կամարներ , եւ ձուածեւ
սլատուհաններով ծակած որմեր միայն տակա-
ւին կանգուն կը կենան եւ բարձրաբերձ ծա-
ռոց սեւաթոյր վարադոյրը հատուածաձեւ կը
կտրեն :

Փլատակներու շեղջակուտին մէջ՝ մոլա-
տունկերով կէս ծածկուած անհեթեթ սլա-
տանդանի մը՝ վրայ հսկայական մեծութեամբ եւ

տեղ տեղ ծայրատաւ ըստէ արձան մը կան-
գուն կեցած է :

Յարօրինակ եւ չարագոյժ արձան մը , որ
գլխատեալ մարդ մը կը պատկերացնէ :

Վաղեմի պատմութեան մը հաղած է , ձեռ-
քը սկուտեղ մը բռնած է եւ սկուտեղին մէջ
գլուխ մը դրուած է . . . : Այն գլուխն իրն
է . . . : Մէկ խօսքով , արձանը Ս. Յօնան-
նու Մկրտչին էր , որ Հերովդիադայի հրամանաւ
գլխատուեցաւ :

Խոր լուծիւն տիրած է աւերակներուն
մէջ : Միայն մերթ ընդ մերթ յաղթաբերձ մայ-
րերուն ոստերը հովէն տատանելով՝ անոնց բա-
րակ սօսափիւնը կը լսուի :

Մայրամուտ արեւէն կարմրած սղոնձագոյն
ամպեր անառօին վրայէն կանցնին , եւ հե-
ռաւոր ապառաժներէ բղխած եւ վանքին աւե-
րակներուն մէջէն անցած ականակիտ առուա-
կի մը ջուրերուն մէջ կը ցոլան :

Առուն կը վաղէ , ամպերը կանցնին , հար-
իւրամեայ ծառերը կը դողան , հովը կը շշնջէ . . . :

Յանկարծ բարձրաբուն ծառոց թաւ կա-
տարէն ձեւացած թերաստուերին մէջէն . . .
մարդկային մարմնոց ձեւ մը կը տեսնուի . . . :

Կին մ'է :

Ծանր ծանր դէպ աւերակները կերթայ . . .
հոն կը հասնի . . . այն երբեմն օրհնեալ դե-
տինը կը կոխէ . . . : Դէմքը դժգոյն է .
նայուածքը տրտւմ է . երկայն շրջադգեա-

տը կը տատանի . սոսները փոշոցած են , քալ-
ուածքը տաժանադին եւ գողգոջուն :

Առուակին եզրը մեծ քար մը կեցած է զը-
րեթէ Ս . Յօհանու Մկրտչի արձանին ստորոտը :
Կինն այն քարին վրայ կերթայ կիցնայ վաստա-
կաքեկ եւ սպարտասեալ :

Եւ սակայն , շատ օրերէ 'ի վեր , շատ տա-
րիներէ 'ի վեր , շատ դարերէ 'ի վեր կը քա-
լէ . . . անխոնջ կը քալէ . . . :

Բայց առաջին անգամ անյադթելի խոնջու-
թիւն մը կը զգայ . . . :

Առաջին անգամ սոսները կը ցա-
ւին . . . :

Առաջին անգամ այս կինը՝ որ միակերպ
անհող եւ վատահ քայլերով այրեցեալ գօտիի
սոթակէզ անապատաց շարժուն լավային վրա-
յէն կը քալէր կանցնէր , մինչդեռ ողջոյն կա-
րաւաններ այն հրատապ աւազներու կոհակաց
ներքեւ հետախաղաղ կը թաղուէին . . .

Այս կինը՝ որ անյողգողգ եւ արհամարհոտ
քայլերով կը կոխէր կանցնէր հիւսիսային քե-
ւեռին ժշտնջնաւոր ձիւները , այն սառնապատ
ամայութիւնները , ուր բնաւ մարդկային էակ
մը չկրնար ապրիլ . . .

Այս կինը՝ զոր հրդեհներու անյագ բոցերն
եւ բուռն հեղեղներու բռնահոսան ջուրերը կը
խնայէին . . .

Վերջապէս այս կինը՝ որ այնչափ դարերէ
'ի վեր մարդկութեան պայմաններէն ազատ էր . . .

առաջին անգամ անոր ցաւերը կը կրէր . . .

Ոտները կարիւնին , անդամները խոնջութենէ կը ճնշին , հրատապ ծարաւ մը զինքը կը տոչորէ . . .

Կ'զգայ այս տկարութիւնները . . . կը ցաւակրի . . . եւ հազիւ կը համարձակի հաւատալ . . .

Ուրախութիւնը չափազանց է . . . Բայց կոկորդն եւս քան զեւս պատքելով կը կծկի , որկորը կը պապակի . . . Զուրը կը տեսնէ , կը վազէ առուին եզրը , ծունդի վրայ կիյնայ , այն բիւրեղի պէս վճիտ ջուրէն իր ծարաւը զովայնել կուզէ :

Ինչ կըլլայ այն ատեն : Հազիւ իր բոցակէզ շրթունքն այն պաղ եւ մաքուր ջուրին կը դպչին , կինը՝ միշտ ծունդի վրայ ծռած եւ երկու ձեռներուն կրթնած՝ մէկէն կը դադրեցնէ խմելը , եւ այն ջինջ հայելին մէջ ինքզինք կը նկատէ . . .

Յանկարծ զինքը լափող ծարաւը մոռնալով՝ ճիչ մը կարձակէ . . . ուրախագին , անպատում , եւ Տէրոջն ուղղուած սրտագին դոհութեան պէս ջերմեռանդ ճիչ մը :

Այն յստակ հայելին մէջ կը տեսնէ որ ծերացեր է . . . Քանի մ'աւուր , քանի մը ժամու , քանի մը վայրկենի մէջ , թերեւս նոյն վայրկենին , տարիքը հասունցեր էր . . .

Այս կինը որ տասնեւութ դարէ 'ի վեր քըսան տարեկան էր , եւ այս անկորնչելի ման-

կամարդութիւնն աշխարհի այնչափ յեղափո-
խութեանց եւ սերնդոց մէջէն անցունելով կը
կրէր . . . :

Յերացեր էր . . . կրնար վերջապէս մահ-
ուան փափաքիլ . . . :

Իր կենաց ամեն մէկ վայրկեանը ղինքը դե-
րեզմանին կը մօտեցնէր . . . :

Այս անճառելի ուրախութեամբ յափշտակ-
ուած՝ շտկուեցաւ, դուլիսը դէպ երկինք վեր-
ցուց եւ ձեռներն իրար կցեց ջերմեռանդ աղօ-
թամատոյցի մը ղիրքով . . . :

Այն ժամանակ աչքին կը հանդիպի Ս. Յօ-
հաննու Մկրտչի արձանը . . . :

Սկուտեղով գլուխը՝ զոր նահատակն իր ձեռ-
քը բռնած էր . . . կարծես թէ մահուամբ գոց-
ուած կիսախուփ աչերուն մէջէն կարեկցու-
թեան եւ գթոյ նայուածք մը կը ձգէր թափա-
ռական հրէուհւոյն վրայ . . . :

Եւ ինքը՝ Հէրովդիադա էր, որ հեթանոսա-
կան տօնի մ'անագորուն արբեցութեան մէջ
սրբոյն գլխատուլթիւնն ուզեր էր . . . :

Եւ ահա այն սուրբ նահատակին արձանին
ոտքին տակն էր, որ այնչափ դարերէ 'ի վեր
Հերովդիադայի վրայ ծանրցած անմահութիւնն
առաջին անգամ կարծես կը մեղմանայ . . . :

« Ո՛վ անհասանելի խորհուրդ . ո՛վ Աստուա-
« ծային յոյս, գոչեց կինը . երկնային ցասումը
« կամօքի վերջապէս . . . : Տէրօջը ձեռքը ղիս
« այս սուրբ նահատակին ոտքը կը բերէ . . . »

« եւ ահա աշոր ոտքին տակն է որ մարդկե-
« ղէն արարած մ'ըլլալ կ'սկսիմ ասոր
« մահուան վրէժն առնլու համար էր որ Տէրը
« զիս յաւիտեան քալելու դատապարտած էր

« Ո՛վ Աստուած իմ , այնպէս ըրէ որ նե-
« րում դանոգը մինակ ես չըլլամ Այն
« արհեստաւորն ալ՝ որ ինձ պէս դարերէ 'ի վեր
« կը քալէ , այն ալ պիտի կրնայ ինձ պէս իր
« յաւիտենական ընթացքին վախճանը տեսնելու
« յոյս ունենալ :

« Ո՛ւր է ան , տէր իմ ուր է
« Անսահման տարածութեանց մէջէն զայն տես-
« նելու լսելու զօրութիւնը որ տուած էիր ինձ ,
« առիթ վրայէս : Ո՛հ , այս օրհասական վայր-
« կենիս մէջ այն աստուածային պարզեւդ ինձ
« դարձու Տէր վասն զի քանի որ
« կ'զգամ այս մարդկային տկարութիւնները ,
« զորս իբրեւ իմ ցաւոցս յաւիտենականութեան
« վախճան կօրհնեմ , աչքս անհունութեան խո-
« րերը թափանցելու եւ ականջներս ալ աչ-
« խարհի մէկ ծայրէն միւսը թափառող մար-
« դուն ձայնը լսելու զօրութիւնը կը կորսնցը-
« նեն : »

Գիշերն եկեր էր աղջամզջին
մրրկալից

Մեծաբերձ եղեւ իններուն մէջ հովը բարձ-
րացեր էր :

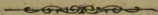
Անոնց կատարներուն ետեւէն միին ամպե-
րու մէջէ լուսնին արծաթափայլ սկաւստակը

ծանր ծանր վեր ելնէր կ'սկսէր :

Թափառական հրէուհւոյն աղօթքը թերեւ
ւրս լսուեցաւ :

Յանկարծ աչերը դոցուեցան, ձեռներն իրար
կցուեցան , եւ աւերակներուն մէջ ծուռգի վրայ
ինկած մնաց դերեզմանական արձանի մը
պէս անշարժ :

Եւ այն ժամանակ տարօրինակ տեսիլ մը
տեսաւ :

ԳԼՈՒԽ ԽԵ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

Այս է Հերովդիադայի տեսիլը :

Բարձր , չոր , ապառաժուտ եւ սեպացեալ
լերան մը գագաթը խաչելութիւն մը կանգնած է :

Արեւը մայրը մտնելու վրայ է , ինչպէս
որ կը մտնէր երբոր հրէուհին՝ յոգնած՝ Ս. Յո-
հաննու Մկրտչի վանքին աւերակներուն մէջ
գնաց ինկաւ :

Խաչեալն Քրիստոս՝ ամայի մերկ ու անհուն
դաշտի մը մէջ տեղը Գողգոթայի լերան վրայ
բարձրացած կը տեսնուի՝ սպիտակ եւ դժգոյն՝
երկնից ամեն կողմը ծածկող սեւաթոյր ամպե-
րու մէջ , որք հորիզոնն իջած ժամանակնին
մութ կառոյտ գոյն մը կառնուն :

Հորիզոնը . . . ուր մայրամուտ արեւը չափազուշակ եւ արիւնագոյն ճառագայթներու տխուր հետք մը թողուցած է :

Աչաց առածին չափ տեղ՝ բնաւ բոյս մը չերեւիք այս տխուր անապատին երեսը, որ ցամքած Ուկրիանոսի մը բազմադարեան յատակին պէս աւաղով ու դայլախաղով ծածկուած է :

Մահուան լուսթիւն տիրած է այս տխուր անապատին վրայ :

Երբեմն կարծիր ու լերկ պարանոցով եւ գեղին ու փայլուն աչերով ահագին սեւ անդդ մը այս ամայութեանց մէջ իչնելով, նուազ անշէն երկրի մը մէջէ յափշտակած արիւնոռուշտ որսն ուտելու կ'դբաղի :

Ի՞նչպէս այս Գողգոթեան, այս աղօթից նըւիրեալ տեղը մարդոց բնական թեղէն այսչափ հեռու շինուած է :

Այս Գողգոթեան ապաշխարող մեղաւոր մը շինած է մեծ ծախքով . շատ չարութիւն ըրած էր մարդոց . . . եւ իր անօրէնութեանց թողութիւն գտնելու համար՝ ծունդով վեր ելաւ այս լեռնէն, եւ ճգնաւոր ըլլալով մինչեւ ցմահ այս խաչին տակն ապրեցաւ՝ հազիւ խոտէ յարկի մը տակ պատսպարուելով, զոր հովերը երկար ժամանակէ 'ի վեր աււած են :

Արեւը մարը մտնելու վրայ է միշտ :

Երկինք հեռդհեռէ կը մթննայ, հորիզոնին վրայ քիչ մ'առաջ տեսնուած ծիրանագոյն նըշոյլները քիչ քիչ խաւարիչ կ'սկսին, ինչպէս

որ կրակի մէջ կարմրած երկաթէ ձողերը քիչ քիչ պաղելով կը սեւնան :

Յանկարծ Գողգոթային արեւմտադէմ դառնովայրին ետեւէն քանի մը քարերու գղղղիւն կը լսուի, որք լերան վրայէն կը բրդին եւ ոստոստելով մինչեւ լերան ստորոտը կը գլորին :

Ճանապարհորդ մը դաշտէն անցնելէ ետեւ՝ ժամէ մ'ի վեր այն սեպացեալ լեռնէն վեր ելնելով՝ քարերը վար գլորեր էր :

Ճանապարհորդը դեռ չերեւիր, բայց ծանրը միօրինակ եւ ամուր քայլափոխները կը լսուին : Վերջապէս լերան գլուխը կը հասնի եւ իր բարձր հասակը մըրկալից երկնից վրայ կը նկարուի :

Վէճքը խաչեալ Քրիստոսի պէս դժգոյն է. իր լայն ճակտին վրայ մէկ քունքէն միւսը սեւ գիծ մ'երկնցած է :

Այս ճանապարհորդը Երուսաղէմացի արհեստաւորն է, որ ազքատութենէ անիրաւութենէ եւ հարստահարութենէ գէշցած ու չարացած, խաչն ուսը բարձող Աստուածամարդոյն վշտակրութեան վրայ չգթալով իր բնակարանէն ղուրս փնտեր էր . . . դաժանաբար գոչելով .

ՔԱՒԷ . . . ՔԱՒԷ . . . ՔԱՒԷ . . .

Եւ այն օրէն ի վեր վրէժխնդիրն Աստուծաւ ըսեր էր Երուսաղէմացի արհեստաւորին .

ՔԱՒԷ . . . ՔԱՒԷ . . . ՔԱՒԷ . . .

Ան ալ քալեր էր . . . մշտնջենապէս քալեր էր . . . :

Բայց Տէրն իր վրէժխնդրութիւնն այսչափով չէր լինցուցած . ուղեր էր երբեմն ալ մահ կապել այս թափառականին քայլերուն , այնպէս որ անթիւ դերեղմաններ իր մարգախանձ ընթացքին մղոնաչափ սահմաններն որոշեն աշխարհիս ամեն կողմը :

Եւ այս թափառայած մարդուն անվախճան վշտին մէջ հանգստութեան օրեր էին երբոր Տէրոջն աներեւոյթ ձեռքը զայն խոր ամայութեանց մէջ կը քշէր . . . ինչպէս էր այս անապատը՝ ուր այս միջոցին կը քալէր . գոնէ այսչոր ու տխուր դաշտն անցած եւ ամառայ Գողգոթայէն մագլցելով վեր ելած ժամանակ չէր լսեր մահագոյժ զանգակներուն տխուր հնչիւնը , որ բնակաւէտ երկիրներու մէջ միշտ կը թնդար իր ետեւէն :

Օրն 'ի բուն , եւ դեռ այս ժամուս , իր տըխուր մտածութեանց սեւ անդունդին մէջ ընկըղմած , իր անհրաժեշտ ճանրուն հետեւելով , ուր Տէրոջն աներեւոյթ ձեռքը զինքը կը մըղէր , գլուխը կուրծքին վրայ ծռած , աչքը գետին տնկած , թափառականը դաշտէն անցեր , լեռնէն վեր ելեր էր առանց երկինքը նայելու , առանց Գողգոթան տեսնելու , առանց խաշեալ Քրիստոսը նշմարելու :

Թափառականն իր ցեղին վերջին սերնդոց վրայ կը խորհէր , եւ սրտաճմրկի անձկութեամբ կ'զգար որ տակաւին մեծ վտանգներ կ'սպառնային անոնց :

Եւ դառն ու Ոկիանոսի պէս խոր յուսահատութեամբ Երուսաղէմացի արհեստաւորը խաչելութեան տակը նստաւ :

Նոյն պահուն , արեւուն մէկ վերջին ճառագայթը՝ հորիզոնին վրայ դիզուած սեւ ամպերէն թափանցելով լերան կատարին եւ խաչելութեան վրայ հրդեհի ցոլացման պէս ատրաշէկ լոյս մը ձգեց :

Հրեայն այն ժամանակ խոնարհեալ ճակատը ձեռքին վրայ կրթնցուցած էր . իր երկայն մաղերը վերջալուսական հովէն տատանելով իր դժգոյն դէմքն սքողած էին . մէկէն մաղերն երեսին վրայէն քեցելով՝ դարմանքէն վեր ցատքէց . . . այն որ չէր կրնար բանի մը վրայ դարմանալ :

Անյազ նայուածքով մ'իր երկայն մաղերուն փունջը կը նկատէր , զոր ձեռքը բռնած էր : Մագերը՝ որ առաջ գիշերի պէս սեւ էին , մոխրագոյն եղեր էին :

Ինքն ալ Հերովդիսադայի պէս ծերացեր էր : Տարիքին ընթացքը՝ որ տասն եւ ութ դարէ 'ի վեր դադրած էր . . . նորէն շարունակել սկսեր էր . . . :

Ուրեմն ինք ալ թափառական հրէուհւոյն պէս կրնար գերեզմանի փափաքիլ :

Ծունդի վրայ ինկաւ , գլուխն ու ձեռները դէպ երկինք ձգեց . . . եւ այս քաղցրայոյս գաղտնեաց մեկնութիւնը խնդրեց Աստուծոյ :

Այն ժամանակ , առաջին անգամ՝ աչքը

Գողգոթայի վրայ բարձրացած խաչելութեան վրայ ուղղեց, ինչպէս որ թափառական հրէուհին ալ իր նայուածքը սուրբ նահատակին քաբէ աչերուն վրայ ձգեր էր :

Քրիստոս, գլուխը փշէ պսակին ծանրութենէն մէկ կողմ ծռած, կը թուէր թէ խաչին վրայէն ներող քաղցրութեամբ արհեստաւորին կը նայէր, զոր այնչափ դարերէ 'ի վեր դատապարտեր էր . . . եւ որ՝ ծունդի վրայ գէս ետին կործանած՝ սարսափահար եւ պաղատող գէմքով մ'իր աղերսաւոր ձեռներն առ ինքն երկնցուցած էր :

« Ո՛վ Քրիստոս . . . գոչեց հրեայն, Տէ-
« րօջը վրէժխնդիր բազուկը զիս այս ծանրա-
« բեռն խաչին տակը բերէ, զոր դու տարժա-
« նելով կը կրէիր . . . : Ո՛վ Քրիստոս, երբոր
« կանգ առնուի եւ իմ խեղճ տանս սեմին վը-
« րայ քիչ մը հանգչիլ ուղեցիր, եւ ինչ ալ ան-
« նուէր դաժանութեամբ քեզ ետ հրեցի, քա-
« լէ . . . քալէ . . . ըսելով, ահաւասիկ թա-
« փառայած երկար կեանքէ մ'ետեւ նոյն խաչին
« առջեւ կը գտնուիմ . . . ահա վերջապէս
« մազերս ճերմկիլ կ'սկսին . . . : Ո՛վ Քրիս-
« տոս, քու աստուածային մարդասիրութեամբ
« բըդ ներեցիր ինձ : Արդեօք իմ յաւիտենա-
« կան ընթացքիս վախճանին հասնոյ : Քու
« երկնային ողորմութիւնդ վերջապէս պիտի
« չնորհէ ինձ այն գերեզմանական հանգիստը,
« որ մինչեւ ցարդ, աւանդ, փախաւ ինձմէ . . . :

« Ո՛հ , եթէ քու ողորմութիւնդ իջնէ իմ վրայ ,
« թող այս կնոջ վրայ ալ իջնէ , որոյ կրած
« պատիժն ալ իմինիս հաւասար է . . . : Պահ-
« պանէ նաեւ իմ տոհմիս վերջին սերունդները :
« Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց վախճանը , Տէր .
« արդէն անոնցմէ մէկը՝ որ միայն ձախորդու-
« թեամբ վատթարացած էր , երկրէս վերցաւ :
« Արդեօք ասոր համար է որ մաղերս ճերմը-
« կեցան : Արդեօք այս աշխարհիս վրայ մեր ա-
« նիծեալ տոհմին բոլոր շառաւիղները ջնջուելէ
« ետեւ պիտի քաւի իմ մեղքս : Կամ թէ , քու
« ամենազօր մարդասիրութեանդ այս փորձը ,
« որ զիս մարդկութեան կը վերադարձնէ , քու
« ողորմութեանդ եւ իմ տոհմակցացս ալ եր-
« ջանկութեան աւետիս մ'է : Արդեօք սպառ-
« նացեալ վտանգներէն յաղթող պիտի ելնեն :
« Արդեօք պիտի կրնան իրենց նախահաւին կը-
« տակած բարիքը մարդկութեան ընելով՝ փրկ-
« կութեան արժանանալ եւ զիս ալ իրենց հետ
« արժանացնել . կամ թէ , իբրեւ իմ անիծեալ
« տոհմիս անիծեալ շառաւիղներ քեզնէ անողո-
« քապէս դատապարտուած ըլլալով , իրենց ըս-
« կըզընական մեղաց եւ իմ ալ յանցանաց պա-
« տիժը պիտի կրեն :

« Ո՛հ , ըսէ , ըսէ , Տէր , թողութիւն պիտի
« գտնեմ անոնց հետ : Պիտի պատժուին ինձ
« հետ : »

Ի զուր ղերջալուսին փոթորկալից սեւ գի-

շեր մը յաջորդէր էր . հրեայն խաչելութեան տակը ծունդի վրայ եկած միշտ կաղօթէր :

ԳԼՈՒԽ ԽԶ.

ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Սիժօն մարաջախտին իր աղջկանց հետ հաշտուելուն երրորդ օրը հետեւեալ տեսարանը կանցնի Սէն—Տիգրէի ապարանին մէջ :

Իշխանուհին ամենախորին ուշադրութեամբ Ռօտէնի խօսքերը կը լսէ : Ա՛հրապատեւի՛ հայրն՝ ըստ սովորութեան ոտքի վրայ կեցած եւ վառարանին կրթնած է՝ ձեռներն իր հին թուխ զգեստին ետեւի գրպաններուն մէջ խոթած . իր խոշոր ցեխոտ կոշիկներուն տպաւորութիւնը վառարանին առջեւ փռուած աքիսենիի գորգին վրայ դրոշմուած է : Ճիզվիթին դիակնատիպ դէմքին վրայ խոր գոհութիւն նկարուած է :

Սէն—Տիգրէ տիկինն՝ իր տեսակէն եկեղեցւոյ մօր մը վայլած համեստ պչրանօք հաղուած էր . աչքը Ռօտէնի երեսէն չէր դատեր , վասըն զի այս վերջինը բոլորովին հայր Տ'Էկրիւնեիի տեղն անցեր էր ջերմեռանդուհւոյն մտքին մէջ : Ռօտէնի անշփոթ համդարաութիւնը, յանդրգնութիւնը , բարձր համճարը եւ խիստ ու

տիրող քնաւորութիւնը զինքն ահարկու կընէր այն ամբարահաւած կնոջ, զայն կը նուաճէր եւ անկեղծ զարմանք մ'ու գրեթէ հրապոյր մը կազդէր անոր. այնպէս որ մինչեւ իսկ ճիշդութիւն չնական զաղբութիւններն եւ շատ անգամ տուած բիրտ պատասխանները հաճոյ կըլլային անոր՝ տեսակ մը կծու համեմներու պէս, զորս գեղադէմ հայր Տ'Էկրինեի քաղցրաբոյր վայելչութենէն ու աղնուական ձեւերէն նախամեծար կը համարէր այն միջոցին :

« Այո, տիկին, կըսէր Ռօտէն համոզեալ եւ օրտազգաց ձայնիւ, վասն զի այդ անձինք իրենց բուն միտքը մինչեւ անգամ իրենց դաւակիցներուն չեն յայտներ. այո, տիկին, մեր Սէնթ — Էրէմի մենաստանէն եկած լուրերը խիստ յաջող են : Պ. Հարտի . . . կրօնական նախապաշարմանց ականջ չկախող Պ. Հարտի, ազատաստի Պ. Հարտի . . . վերջապէս մեր առաքելական եւ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ ծոցը մտաւ : »

Ռօտէն այս վերջին բառերը կեղծաւորաբար չեշտելով, ջերմեռանդուհին ակնածութեամբ գլուխը խոնարհեցուց :

« Աստուծոյ շնորհքը վերջապէս ազդեց այն ամբարշտին վրայ . . . շարունակեց Ռօտէն, եւ այնպէս լաւ ազդեց, որ իր ճգնափրական եռանդովն արդէն մեր սուրբ ընկերութեան անդամակցելու ուխտ ընելու զեց : — Այդ Հարի շնուտ, հայր իմ, բնաւ իշ-

Խանութին զարմացմամբ : — Մեր սահմանադրութիւնը դէմ է այդ աճապարանաց , այսուամենայնիւ կրնայ ներելի ըլլալ այն ասպաշխարողաց , որք մահամերձ վիճակի մէջ գտնուելով՝ մեր վերարկուին մէջ մեռնիլ եւ Աստուծոյ ամենամեծ փառաց համար իրենց գոյքը մեղի թողուն իրենց փրկութեան խիստ օգտակար կը համարին : — Արդեօք Ա. Հարտի ալ այդ աստիճան յուսահատ վիճակի մէջ է , հայր իմ : — Տենդը կը լափէ զայն . հետզհետէ վրան եկած հարուածներէն ետեւ , որք հրաշալի կերպիւ մը փրկութեան ճանքուն մէջ մղեցին զայն , պատասխանեց Ռօտէն կարեկից դէմքով մը . այն քնքուշ եւ տկար բնութիւնն այս ժամուս գրեթէ բոլորովին սպառած է ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս : Խստակեցութիւնը , ճգնութիւնը , մտաց յափշտակութեան երկնային ուրախութիւնները շուտով յաւիտենական կենաց ճանքան սլիտի բանան անոր առջեւ , եւ հաւանական է որ քանի մ'օրէն . . . :

Եւ ճիշդիթը Հարագուշակ դէմքով մը զըլուխն երեւցուց :

« Այդչափ շուտ , հայր իմ : — Դրեթէ անտարակուսելի է . ուստի ես ալ՝ իմ արտօնութիւնս ՚ի գործ գնելով , այս սիրելի մահամերձ ապաշխարողը մեր սուրբ ընկերութեան անդամ ընել տուի , եւ ինք ալ՝ ըստ կանոնաց՝ իջ ներկայ եւ ապագայ բոլոր գոյքը մեր ընկերութեան թողուց . . . այնպէս որ այս ժա-

մուս իր հոգւոյն փրկութիւնը խորհելէ զատ
 ուրիշ գործ չունի . . . : Սհա սատանային ճի-
 րաններէն կորզուած փիլիսոփայութեան սպանդ
 մ'ալ : — Ահ , հայր իմ , գոչեց ջերմեռանդու-
 հին սքանչացմամբ , հրաշալի դարձ մ'է այդ
 հայր Տ'էկրինների ըսաւ ինձ թէ ճշմարիտ մաքա-
 ռիլ հարկ եղեր է ձեզ հայր Գաբրիէլի ազդե-
 ցութեան դէմ : — Հայր Գաբրիէլ իրեն չվերա-
 բերած եւ ուրիշ գործոց մէջ խառնուելուն պա-
 տիժը կրեց : Եկեղեցական պաշտօնէ տրդիւնի-
 լը խնդրեցի իր եպիսկոպոսէն , եւ արգելու
 տուի . . . : Կրսեն թէ ժամանակը սխալապ
 չանցունելու համար քօլէռայէ բոնուողներուն
 հիւանդարանները կերթայ քրիստոնէական միսի-
 թարութիւն բաշխելու . ստոր մարդ բան չկըր-
 նար ըսել , բայց այս շարժական միսիթարչին
 հերետիկոսութիւնը փարսալս մը տեղէ կը բու-
 րէ . . . : — Վտանգաւոր մարդ է , յարեց իշ-
 խանուհին , վասն զի բաւական մեծ ազդեցու-
 թիւն ունի մարդոց վրայ . այս պատճառաւ ձեր
 սքանչելի եւ անընդդիմակաց ճարտարխօսութիւ-
 նը պէտք եղաւ այդ քահանային վնասակար
 խրատները ցրելու , որ Պ. Հարտին աշխարհա-
 կան կենաց դարձունել ուղեր էր : Ստուգիւ ,
 հայր իմ , դուք սուրբ Ոսկերերան մ'էք : — Լաւ ,
 լաւ , տիկին , ըսաւ չոր կերպիւ Ռօտէն , որ
 չողոքորթութենէ բոնուող մարդ չէր . այդ գո-
 վեստն ուրիշի պահեցէք : — Կրսեմ թէ դուք
 սուրբ Ոսկերերան մ'էք , հայր իմ , կրկնեց իշ-

խանութինն դմայլմամբ . վասն զի ձեր ճարտարխո-
սութիւնն ալ սուրբ ցօնան Ոսկերերանի վսեմ
ճարտարխօսութենէն վար չմնար : — Ո՛ն , տի-
կին , ըսաւ Ռօտէն բիրտ կերպիւ մ'ուսերը
թոթովելով , ես ոսկի բերան չեմ կրնար ըլլալ . . .
իմ շրթունքս շատ կապոյտ եւ ակօաներս ալ
շատ սեւ են . . . դուք կատակ կընէք ձեր այդ
ոսկի բերանով : — Բայց , հայր իմ . . . — Բայց ,
տիկին , ես այդպիսի ոստղերով բռնուող թռչուն-
ներէն չեմ , յարեց Ռօտէն խստութեամբ . ես
շողոքորթական գովեստները կատեմ , եւ ու-
րիշի ալ բնաւ չեմ ըներ : — Ձեր համեստու-
թիւնը ներողամիտ թող ըլլայ ինձ , հայր իմ ,
ըսաւ Չերմեռանդունին խոնարհաբար , իմ սքան-
չացումս ձեզ յայտնելու երջանկութեան չկրցի
դիմանալ . վասն զի ինչպէս որ դուք գրեթէ
գուշակած . . . կամ քանի մ'ամիս առաջ նա-
խատեսած էիք , ահա Ռէնրօնեան տոհմին եր-
կու անդամներն արդէն ժառանգութեան խնդ-
րոյն մէջ մասնակցութիւննին կորուսած են :

Ռօտէն ամօքեալ եւ հաճ դէմքով մը Սէն—
Տիգիէ տիկնոջ նայեցաւ երբոր երկու մեռեալ
ժառանգաց կացութիւնն այսպէս բացատրելը
լսեց . վասն զի՝ ըստ Ռօտէնի՝ Պ. Հարտի՝ իր
մահառիթ ճգնութեամբն եւ ըրած հրիտակովն
աշխարհէ ելած էր :

Չերմեռանդունին շարունակեց . « Այդ մար-
դոցմէն մէկը՝ որ թշուառ արհեստաւոր մ'էր ,
իր մոլութեանց մինչեւ ի չափազանցութիւն

քաջալերուելէն կորսուեցաւ, միւսն ալ փրկութեան ճամբու մէջ մտցուցիք սրտին փափուկ կիրքերը բորբոքելով: Ուստի փառք ձեր նախատեսութեան, հայր իմ, վասն զի ըսէք. « իմ նպատակիս հասնելու համար անոնց կրիցը պիտի դիմեմ: » — Այդպէս շուտով մի փառաւորէք, կաղաչեմ, ըսաւ Ռօտէն անհամբերութեամբ. տակաւին ձեր եղբօր աղջիկը, Հնդիկը, եւ Սիմօն մարաջախտին երկու աղջիկները կան. միթէ անոնք ալ փրկութեան ճամբու մէջ մտնած են, կամ ժառանգութեան գործին մասնակցելէ զրկուած են, որ այդպէս շուտով զիս կը փառաւորէք: — Ոչ, հայր իմ. — Ուրեմն, տիկին, անցեալին վրայ խնդակցելով ժամանակ չկորսնցնենք. ապագան մտածենք. . . . մեծ օրը կը մօտենայ. յունիսի առաջին օրը հեռի չէ. . . . Աստուած տայ որ Ռէնբօնեան տոհմին չորս մնացեալ անդամոց անդեղջ վիճակը մինչեւ այն օրը չչարունակէ եւ այն ահագին ժառանգութիւնը ձեռք չանցունեն, որ անոնց ձեռքը նոր մեղքերու առիթ, իսկ մեր սուրբ ընկերութեան ձեռքն անցնելով Տիրոջն եւ անոր եկեղեցւոյն փառաց առիթ պիտի ըլլայ: — Ճշմարիտ է, հայր իմ. . . . — Ասոր համար պէտք էր որ ձեր եղբօր աղջկան նկատմամբ ձեր գործակատարները տեսնէիք: — Տեսայ, հայր իմ, եւ ձեզ խօսած փորձիս յաջողութիւնը որչափ եւ կեղակարծ ըլլայ, պէտք է փորձենք: Այսօր յոյս ունիմ իմանա-

լու թէ օրինապէս հնարաւոր է : — Թերեւս այդ նոր վիճակին մէջ դրուած ժամանակ զայն Գրգէ բերելու ճարը կը գտնենք , բաւ Ռօտէն անհեթեթ եւ տգեղ ժպիտով մը , վասն զի մինչեւ ցարդ , քանի որ այն հնդկին մօտեցաւ , այդ երկու հեթանոսներուն երջանկութիւնն անայլայլելի եւ անդամանդի պէս պայծառափայլեալքն էր : մէկը չկրնար դանոնք խածնել , մինչեւ անգամ Ֆարէնկայի ակոսն : Բայց յուսանք որ Տէրն անոնց ունայն եւ մեղապարտ երջանկութեան վերջ մը կուտայ : »

Այս խօսակցութիւնն ընդմիջեցաւ հայր Տ'էկրինեիէն , որ յաղթական դէմքով մը դռնէն ներս մտնելով գոչեց . « Յաղթութիւնն : — Ի՞նչ կըսէք , հարցուց իշխանուհին : — Այս գիշեր ճանքայ ելաւ , ըսաւ հայր Տ'էկրինեի : — Ո՞վ , հարցուց Ռօտէն : — Արմեն մարաջախտը , պատասխանեց հայր Տ'էկրինեի : — Վերջապէս , ըսաւ Ռօտէն չկրնալով իր խորին ուրախութիւնը ծածկել : — Անշուշտ Հավրէնքուր զօրապետին հետ ըրած վերջին տեսակցութիւնը լմնացուցեր է գործը , գոչեց Չերմեռանդուհին . վասն զի Հավրէնքուր զօրապետն ալ ուրիշ շատերու պէս հաւատ ընծայած է իմ տարածած դրոյցներու : Ամբարիշտ մարդիկն ընկճելու համար ամեն միջոց լաւ է , յաւելցուց իշխանուհին իբրեւ իր քրածն արդարացնելու վրաստ : — Մանրամասն տեղեկութիւն ունիք մարաջախտին երթալուն վրայ , հարցուց Ռօտէն հայր Տ'էկրինեի : — Հի-

մա Ռօպէրի քովէն կուգամ, պատասխանեց վերապատուելին. իր հասակը եւ պատկերին ու կերպարանքին նշանները կրնան յարմարիլ մարաջախտին հասակին ու պատկերանշաններուն : Այս մարդն իր թուղթերովը գնաց : Միայն մէկ բան մը զարմացուց ձեր լրտեսը. — Ի՞նչ, հարցուց Ռօտէն : — Մինչեւ հիմա անդադար մաքառելու հարկադրուած էր մարաջախտին վարանմանց դէմ. ասկէց զատ նշմարեր էր որ յուսահատ տխրութիւն մը կար վրան . . . : Երէկ, ընդհակառակն, անյաստիճան զուարթ եւ բերկրապատար դէմք մ'ունի եղբր, որ Ռօպէր չէկրցեր համբերել եւ այս փոփոխութեան պատճառը հարցուցեր է : — Է՛, ի՞նչ է եղբր պատճառը, ըսին միանգամայն Ռօտէն եւ իշխանուհին զարմացմամբ : — « Ես հիմա աշխարհի ամենէն քանակ մարդն եմ, պատասխաններ է մարաջախտը, վասն զի ուրախ եւ գոհ սրտիւ նուիրական պարտք մը կատարելու կերթամ : »

Այս տեսարանին երեք դերասանները լըռութեամբ իրարու նայեցան :

« Ո՞վ բերեր է այդ յանկարծական փոփոխութիւնը մարաջախտին մտքին մէջ, ըսաւ խանուհին խոկուն դէմքով մը. ընդհակառակն մեք կը յուսայինք որ մարաջախտն այդ սրկածալից ձեռնարկութեան մէջ ձգելու համար վիշտեր կսկիծներ եւ ամեն տեսակ գրգռութիւններ հարկէին իրեն : — Չեմ հասկնար ի՞նչ բանը, ըսաւ Ռօտէն խորհելով, բայց վերջա-

պէս գացած ըլլալը պէտք է մեզ հիմա առանց ժամանակ անցունելու՝ պէտք է ազջիկները ձեռք ձգելու աշխատիլ . . . Այն նշոված զօրականն ալ հետը տարֆր է : — Ոչ , ըսաւ հայր Տ'էկրինի , դժբաղդաբար ոչ . անցեալէն խրատուած եւ կասկածն աւելցած ըլլալով զգուշութիւնը պիտի կրկնապատկէ . եւ աւելի գէշն այս է որ յուսահատական պարագաներու մէջ այն զինուորին դէմ մեզ ծառայելու կարող մարդ մը կար , այն ալ քօլէտայէն բռնուած է : — Ո՞վ է այդ , հարցուց իշխանուհին : — Մօռօք : Ես ամենառթիւ մէջ , ամեն բանի համար եւ ամեն տեղ կրնայի վստահիլ անոր վրայ , եւ հիմա լմնցաւ . վասն զի , եթէ քօլէտայէն ազատի , կը վախցուի որ ուրիշ ահաւոր եւ անբուժելի հիւանդութենէ մը պիտի մեռնի : — Ի՞նչ կըսէք : — Ասկէց քանի մ'օր առաջ իր փակարանի շուներէն մէկը զինքը խածեր է , եւ հետեւեալ օրը չան վրայ կատաղութեան նշաններ տեսնուիլ սկսեւր են : — Ա՛հ , սոսկալի բան է , դռնեց իշխանուհին . եւ ուր է այդ դժբաղդ մարդը : — Փարիզի մէջ հաստատուած առժամանակեայ հիւանդարաններէն մէկը փոխադրուած է , վասն զի առ այժմ միայն քօլէտայ կը տեսնուի վրան , եւ նորէն կըսեմ թէ կրկնակի դժբաղդութիւն մ'է , վասն զի անձնուէր հաստատամիտ եւ ամեն քանի պատրաստ մարդ մ'էր : Արդ՝ զօրականը՝ որ ազջիկներուն պահապանն է , անհնար է որ մարդ

ժօտեցնէ իր քով, եւ սակայն անոր միջոցաւ միայն կարելի է մարաջախտին աղջկանց քով հասնիլ: — Ատոր տարակոյս չկայ, ըսաւ Ռօտէն խոկուն դէմքով: — Մանաւանդ քանի որ անանուն նամակներն անոր կասկածները վերջստին արթնցուցած են, աւելցուց հայր Տ'էկրինի, եւ . . . — Անանուն նամակաց մասին, ըսաւ մէկէն Ռօտէն հայր Տ'էկրինի, իրողութիւն մը կայ, զոր լաւ կըլլայ ձեզ գիտնալ, եւ ըսեմ ինչո՞ւ համար: — Ինչո՞ւ համար: — Ձեր այդ գիտցած նամակներէն զատ՝ Սիմօն մարաջախտն ալ բազմաթիւ անանուն նամակներ ստացած է զոր դուք չէք գիտեր, եւ որոց մէջ ամեն հնարաւոր միջոցներով ձեզ դէմ ունեցած գրգռութիւնը զայրացնելու կաշխատուէր: ձեզ տաւելու ընդոր սլատճառները յիշեցընելով, եւ մանաւանդ զինքը հեղնելով որ ձեր քահանայական կարգին սլատճառաւ չէր կրնար ձեզնէ վրէժ առնուլ: »

Հայր Տ'էկրինի ասելութեամբ Ռօտէնի նայեցաւ, եւ ականաց կարմրելով ըսաւ .

« Բայց ինչ նպատակաւ Ձեր վերապաւտութիւնն այդ բանն ըրաւ: — Նախ՝ այն նամակներով մեր վրայ կասկած չարթնցնելու համար: Երկրորդ՝ ձեր դէմ ունեցած արդարատելութեան սլատճառներն եւ ձեզ դպչելու անհնարութիւնն անդադար յիշեցնելով մարաջախտին կատաղութիւնը մինչեւ 'ի մոլեգնութիւն զայրացնելու համար: Այս Դրօշին ուրիշ կըս-

կըծի եւ բարկութեան խմորներու հետ միա-
նալով, զորս այդ պատերազմասէր մարդուն
գազանական կիրքերը կեռացնէին սրտին մէջ,
զինքն այս յիմարական ձեռնարկութեան մէջ
պիտի ձգէր, որ թշուառ յափշտակչի մը վը-
րայ ունեցած կռապարիշտ սիրոյն հետեւանքն
ու պատիժն է: — Շատ բարի, ըսաւ հայր Տ'էկ-
րինեի գոգմեալ դէմքով մը, բայց պէտք է
դիտել տամ Ձեր վերապատուութեան որ մարա-
ջախտն ինձ դէմ գրգռելը քիչ մը վտանգաւոր
էր: — Ինչէն, հարցուց Ռօտէն սուր նայուածք
մը ձգելով հայր Տ'էկրինեի վրայ: — Վասն զի
մարաջախտը կատարելով եւ մեր փոխադարձ ա-
տելութիւնը միայն յիշելով կրնար զիս փնտը-
ռել, գտնել: — Է՛, յետոյ, հարցուց Ռօտէն:
— Յետոյ, կրնար իմ քահանայ ըլլալս մոռնալ
եւ . . . : — Ա՛, կը վախնամք » ըսաւ Ռօտէն
արհամարհոտ կերպիւ մը հայր Տ'էկրինեի խօս-
քը կտրելով:

Ռօտէնի այս խօսքէն վերապատուելի հայ-
րը վեր ցատկեց աթոռին վրայ. յետոյ իր պաղ
արիւնը նորէն գտնելով աւելցուց. « Ձեր վե-
րապատուութեան ըսածը սխալ չէ. այո, կը վախ-
նամ որ այնպիսի պարսպայի մը մէջ ես ալ
քահանայ ըլլալս կը մոռնամ եւ ժամանակաւ
զինուոր եղած ըլլալս կը յիշեմ: — Իրաւ, տա-
կաւին այդ յիմար եւ վայրենի պատուոյ կէտին
վրայ էք, ըսաւ Ռօտէն խրոխտ արհամարհա-
նօք. ձեր քահանայական պատմութեանն այդ գե-

զեցիկ հուրը չէ մարած : Ըսել է թէ այդ մարդ
Չարդողը՝ որուն թմբուկի պէս սնամէջ եւ հըն-
չուն խեղճ ուղեղը խանդարելու վստահ էի՝ այդ
ախմար լէզէոնները կախարդող քանի մը դիւ-
թական բառեր արտասանելով , « զինուորական
սլափիւ . . . երդում . . . Նաբօլէոն Բ. » , այդ
մարդ Չարդողը , կըսեմ , եթէ ձեր դէմ բըռ-
նութեան դործ մ'ընելու ելնէր , դուք ինք-
զինքնիդ չպիտի կրնայիք հանդարտ բռնել : »

Եւ Ռօտէն վերստին իր թափանցուն նայ-
ուածքը վերապատուելի հօր վրայ տնկեց :

« Կարծեմ թէ այդպիսի ենթադրութիւն-
ներ ընելն աւելորդ է Ձեր վերապատուե-
թեան , ըսաւ հայր Տ'Էկրինեի դժուարաւ իր
վրդովումը զսպելով : — Իբրեւ ձեր մեծաւորը ,
պատասխանեց Ռօտէն խստութեամբ , իրա-
ւունք ունիմ ձեզ հարցնելու թէ ինչ պիտի ը-
նէիք եթէ Սիմօն մարաջախտ ձեր վրայ ձեռք
վերցնէր : — Պարոն , դռչեց վերապատուելի հայ-
րը : — Հոս պարոններ չկան , քահանայներ կան »
ըսաւ Ռօտէն սաստեղով :

Հայր Տ'Էկրինեի գլուխը խոնարհեցուց՝ դժ-
ւարաւ իր բարկութիւնը սանձելով , « Կը հար-
ցընեմ ձեզ , կրկնեց Ռօտէն յամառութեամբ ,
ինչ պիտի ընէիք եթէ Սիմօն մարաջախտ ձեզ
զարնէր : Բացայայտ է ըսածս : — Բաւական է ,
կաղաչեմ , ըսաւ հայր Տ'Էկրինեի , բաւական
է : — Կամ սանկ ըսեմ , եթէ ձեր երկու ե-
րեւին մէկ մէկ ապստկ զարնէր » յարեց Ռօ-

տէն յամառ պաղարիւնութեամբ :

Հայր Տ'Էկրինեի աշխատեալ , ակոսները սեղմած , բուռները կծկած , կարծես թէ այսպիսի մահացու թշնամանքի մը մտածութենէն միայն գլուխը կը դառնար : Իսկ Ռօտէն , որ անշուշտ դիտմամբ ըրեր էր այս հարցումը , իր թոյլ արտեւանունքը քացած՝ խորին ուշադրութիւն մը տուած կը թուէր այն իմաստալից նշաններուն՝ որք նախկին գնդապետին այլայլեալ գէւքին վրայ կը տեսնուէին :

Ջերմեռանդունին եւս քան զեւս Ռօտէնէն կախարդուած , եւ հայր Տ'Էկրինեիի դժուարին ու սխալ կացութիւնը տեսնելով , Ռօտէնի վրայ ունեցած սքանչացումը կաւելնար :

Վերջապէս , հայր Տ'Էկրինեի քիչ քիչ իր պաղարիւնութիւնը գտնելով , հանդարտ եւ զսպեալ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Եթէ այդպիսի թշնամանք մը կրելու ըլլայի , կազաչէի Աստուծոյ որ համբարութիւն ու խոնարհութիւն տայ ինձ : — Եւ տարակոյս չկայ որ Աստուած ալ կը լսէր ձեր աղօթքը , ըսաւ Ռօտէն պաղութեամբ , գոհ ըլլալով հայր Տ'Էկրինեի վրայ ըրած փորձէն : Մնաց որ , աւելցուց երգիծական ժպիտով մը , ահա իմացաք , եւ հաւանական չէ որ Սիմօն մարաջախտ ձեր խոնարհութիւնն այնպէս խըստիւ փորձելու համար փարիզ վերագառնայ . . . : Բայց եթէ դառնայ դայ . . . տարակոյս չունիմ որ դուք պիտի կրնաք այն վայրագ սուսերածիգին բռնութեանց հակառակ՝ ցուցնել ի-

քեն թէ ճշմարիտ քրիստոնէի մը սրտին մէջ որ-
չափ համբերատարութիւն ու խոնարհութիւն
կայ : »

Եւ նորէն երկար ու սուր նայուածք մը ձը-
գեց Ռօտէն վերապատուելի հօր վրայ :

Երկու զգուշաւոր հարուած սենեկին դը-
րանը զարնուելով՝ այս խօսակցութիւնը պահ
մ'ընդմիջեց : Սենեկապան ծառայ մը ներս մը-
տաւ՝ ափսէի մը վրայ կնքեալ մեծ նամակ մը
բերելով, զոր իշխանուհւոյն տուաւ :

Սէն—Տիգրէ տիկինը նայուածքով մը Ռօ-
տէնէն թօյլտուութիւն խնդրելով, նամակը բա-
ցաւ, կարդաց եւ մէկէն անագորուն ուրա-
խութիւն մը փայլեցաւ դէմքին վրայ :

« Յոյս կայ, գոչեց Ռօտէնի դառնալով .
մեր ընելիք խնդիրը խիստ օրինաւոր է . կըր-
նանք դատ բանալ արգիլման համար, եւ մեր
փափաքած վախճանին հասնիլ : Մէկ խօսքով,
եղբօրս աղջիկը կրնայ մէկ օրէն միւսը կատար-
եալ չքաւորութեան մէջ իյնալ . . . այն ա-
մենաշուայլ աղջիկը . . . : Ի՞նչ տակն 'ի վե-
րայութիւն իր կենաց մէջ . . . : — Այն ժամա-
նակ անշուշտ կրնանք անոր աննսւածելի բնա-
ւորութեան վրայ ազդեցութիւն ունենալ . . .
բաւ . Ռօտէն խոկուն դէմքով, վասն զի մին-
չեւ հիմա ամեն փորձ պարտալ ելաւ : Կարծես
թէ երջանկութիւններ կան որ մարդս անընկ-
ճելի կրնեն, միմօաց ճիգվիթն իր տափակ ու
սեւ եղունգները կրծելով : — Բայց իմ փափա-

քած նպատակիս հասնելու համար եղբորորդ-
ւոյս գոռոզութիւնը կատղեցնել պէտք է . ուս-
տի բացարձակապէս հարկ է որ զինքը տեսնեմ
սւ հետը խօսակցիմ, ըսաւ Սէն—Տիգրիէ տիկի-
նը խորհելով . —Քարտօվիլ օրիորդ չընդունիր
այդ տեսակցութիւնը, ըսաւ հայր Տ'էկրիննի .
—Թերեւս, ըսաւ իշխանուհին . Այնչափ եր-
ջանիկ է, որ իր խրոխտ յանդգնութիւնը վերջին
ծայրը հասած ըլլալու է . այո՛ . . . այո՛ . . . ես
կը ճանչեմ զայն . . . : Այն կերպիւ կը գրեմ . . .
որ կուգայ . —Կը կարծէք, հարցուց Ռօտէն
երկբայող դէմքով մը . —Անտարակոյս եղիք,
հայր իմ, ըսաւ իշխանուհին, կուգայ : Եւ եր-
բոր իր գոռոզութիւնը գրգռի . . . շատ բան
կրնայ յուսացուիլ . —Ուրեմն պէտք է փութալ,
տիկին, ըսաւ Ռօտէն, ժամանակը կը մօտե-
նայ . կասկածներն ու ատելութիւններն ար-
թընցած են . . . վայրկեան մ'անգամ կորսնցը-
նելու չգար . —Ատելութեանց գալով, պատաս-
խանեց իշխանուհին, Քարտօվիլ օրիորդն ան-
շուշտ հասկցած է որ իր դարմանոցի մը մէջ
արդիլուելուն եւ Սիմօն մարաջատին աղջկանց
ալ Սէնթ—Մարիի վանքը փակուելուն համար
բացած դասը չպիտի կրնայ գլուխ ելնել .
փառք Աստուծոյ, մեք ամեն տեղ բարեկամ-
ներ ունինք . ստոյգ աղբիւրէ գիտեմ որ իր աղա-
ղակներն անլսելի պիտի ըլլան՝ բաւական ապա-
ցոյցներ չունենալուն համար, թէ եւ քանի մը
օրէնսդէտներ ջերմ պաշտպանութիւն կընեն

անոր : Այն անձինքը պիտի նշանակուին եւ լաւ պիտի նշանակուին . . . : — Այս պարագաներուն մէջ մարաջախտին հեռանալը մեծ ընդարձակութիւն կուտայ մեզ , ուստի պէտք է շուտով աղջիկները տեսնել , ըսաւ Ռօտէն , հետերնին խօսիլ , հետազօտել . . . եւ ըստ այնրմ պէտք եղածն ընել : — Բայց զօրականը երբէք չբաժնուիր անոնց քովէն , ըսաւ հայր Տ'էկրինսի : — Ուրեմն , ըսաւ Ռօտէն , հարկ կըլլայ զօրականին առջեւ խօսակցիլ , եւ զայն ալ մեր կողմէ շահիլ : — Այդպիսի յոյս մ'անմտութիւն է , գոչեց , հայր Տ'էկրինսի . դուք չէք գիտեր անոր զինուորական ուղղութիւնը . չէք ճանչեր այն մարդը : — Չեմ ճանչեր , ըսաւ Ռօտէն ուսերը թոթփելով : — Միթէ ֆարտօվիլ օրիորդը զիս անոր չներկայացո՞ւց իբրեւ իր աղատիչը , երբոր ձեզ ամբաստանեցի թէ այն մեքենայութեան հոգին դուք էիք . միթէ ես չէի որ այդ զօրականին դարձուցի իր ծաղրելի կայսերական նշխարը . . . իր պատուոյ խաչը . . . տոբթոր Պալէնիէի տան մէջ . . . վերջապէս ես չէի որ աղջիկները վանքէն հանեցի անոր տարի եւ իրենց հօրը թեւը տուի : — Այո , յարեց իշխանուհին , բայց ետքը նզոված եղբորորդիս ամեն բան հասկցաւ , իմացաւ , եւ ձեզ ալ ըստ . . . : — Թէ զիս իրեն մահու չափ թշնամի կը համարէր , ըսաւ Ռօտէն . այդպէս է . բայց այս բանը մարաջախտին ալ ըսած է . իմ անունս անոր հասկցուցած է . եւ եթէ ը-

րած է, մարաջախտն ալ զօրականին իմացուցած է այս իրողութիւնը : Կարելի է, բայց հաւաստի չէ. ուստի պէտք է հասկնալ. եթէ զօրականը զիս իբրեւ յայտնեալ թշնամի նկատէ . . . կը տեսնենք . . . բայց ես նախ իբրեւ բարեկամ ընդունուելու փորձ պիտի ընեմ : — Ե՞րբ, ըսաւ ջերմեռանդունին : — Աղ առաւօտ, պատասխանեց Ռօտէն : — Ի՞նչ կըսէք, սիրելի հայր իմ, դո՛ւնց Սէն—Տիգրէ տիկինը վախճալով. եթէ այն զօրականը ձեզ թշնամի կը ճանչէ. զգուշացիք . . . : — Ես միշտ զգոյշ եմ, տիկին . . . ես անկէ շատ աւելի սարսափելիներուն ձեռքէն ինքզինքս ազատած եմ . . . օրինակի համար քօլէոպլին ձեռքէն : » Եւ իր սեւ ակօսները ցուցնելով ժպտեցաւ ճիզվիթը . . . : — Բայց երբոր ձեզ իբրեւ թշնամի նկատէ, տունէն ներս չընդունիր . ինչպէս կրնաք Սիմօն մարաջախտին աղջկանց քովը հասնիլ, ըսաւ հայր Տ'էկրիններ : — Չեմ գիտեր, ըսաւ Ռօտէն, բայց որովհետեւ հասնիլ կուզեմ . . . կը հասնիմ : — Հայր իմ, ըսաւ յանկարծ իշխանունին խորհելով, այդ աղջիկները զիս բնաւ տեսած չեն . . . եթէ առանց իմ անունս տալու . . . կարենամ քովերնին մտնել : — Այդ բանը բոլորովին անօգուտ է, տիկին, վասն զի նախ պէտք է որ գիտնամ թէ ինչ ընթացք պիտի բռնեմ այդ որբերուն նկատմամբ . . . : Ուստի պէտք է որ անպատճառ զանոնք տեսեմ, հետերնին երկար խօսակցիմ . . . այն ժամանակ միայն՝

իմ բռնելիք ընթացքս որոշելէ ետեւ՝ ձեր գործակցութիւնն օգտակար կրնայ ըլլալ ինձ . . . :
 Հաճեցէք վաղ առաւօտ պատրաստ ըլլալ , որպէս զի հետս դաք , տիկինն : — Ո՞ւր , հայր իմ :
 — Սիմօն մարաջախտին տունը : — Տո՛ւնը : — Ճըշդիւ տունը չէ . դուք ձեր կառքը կը նստիք . ես ալ փողոցի կառք մը կը նստիմ , եւ կերթանք . ես աղջկանց քով ելնելու փորձ կընեմ . դուք ալ նոյն միջոցին մարաջախտին տունէն քանի մը քայլ հեռու զիս կ'սպասէք , եթէ յաջողիմ եւ ձեր օղնութեան պէտք ունենամ , կուգամ ձեզ կը գտնեմ ձեր կառքին մէջ , պէտք եղած հրահանգները ձեզ կուտամ , եւ խորհրդակից ըլլալնիս չհամկցուիր : — Շատ լաւ , վերապատուելի հայր իմ . բայց ճշմարիտն ըսելով կը դողամ երբոր այն բիրտ զօրականին հետ տեսակցութիւննիդ կը մտածեմ , ըսաւ իշխանուհին : — Տէրը կը հսկէ իր ծառային վրայ , տիկին , պատասխանեց Ռօտէն : Իսկ դուք , վերապատուելի հայր , ըսաւ հայր Տ'էկրինելի , շուտով Վիէննա ճանրեցէք այն պատրաստուած տեղեկութիւնը , որպէս զի մարաջախտին ճամբայ ելնելն ու քիչ օրէն Վիէննա հասնիլը ծանուցանենք այն անձին որ գիտէք : Ամեն բան նախատեսուած ու խորհուած է : Այս իրիկուն ես աւելի ընդարձակօրէն կը գրեմ : »

Հետեւեալ առաւօտուն՝ ժամ ութին միջոցները՝ Սէն—Տիգրէ տիկինն իր կառքով ,

Ռօսիէն ալ փողոցի կառքով դէպ 'ի Սիմօն' մարաջախտին տունը կերթային :

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Երկու օրէ 'ի վեր Սիմօն մարաջախտ գացած էր : Ժամն առաւօտեան ութն է : Տակօպէս մեծ զգուշութեամբ ոտքին մատներուն վրայ քալելով որպէս զի ձայն չելնէ , Ռօդի եւ Պլանշի ննջարանը տանող դահլիճէն կանցնի , ու կերթայ կամացուկ մ'ականջ կը դնէ աղջըկանց դրանը : Ռապա—Ժօա ալ արթն ետեւէն կերթայ՝ կարծես թէ անոր չափ եւ աւելի զգուշութեամբ քալելով :

Զօրականին դէմքն անհանգիստ եւ մտայոյզ է . աղջկանց դրանը մօտեցած ժամանակ կէս ձայնիւ մ'ըսաւ . « Աստուած տա՛ր որ այս սիրելի տղայքն այս դիշերուան դէպքն իմացած չըլլային , որպէս զի չվախնային . լաւ կըլլայ որ հնար եղածին չափուշ իմանան : Խեղճ տղայոց սիրտը չարաչար կը կտորի : Ո՛րչափ զուարթ եւ երջանիկ են քանի որ իրենց հօրը գորովագին սէրը վայելելնին դիտեն . . .

եւ խնչպէս քաջարար համբերեցին անոր մեկնելուն . . . : Ուստի՞ պէտք չէ որ իմանան այս գիշերաւան դէպքը : »

Յետոյ դրանն ականջ դնելով յարեց . « Բան մը չեմ լսեր . . . բայց ինչո՞ւ այսչափ կանուխ արթնցեր են . . . թերեւս վշտակրած են : »

Տակօպէտի խորհրդածութիւններն ընդմիջեցան երկու բարձրաձայն եւ զմայլելի թարփածադով , որ յանկարծ հնչեց աղջկանց ննջարանին մէջ :

Մն , կարծած իս պէս տրտում չեն եղեր , բայտ Տակօպէս աւելի հանդարտութեամբ շունչ առնելով . հաւանականաբար բան մը չեն գիտեր :

Շատ չանցաւ՝ ծիծաղը կրկնուեցաւ այն աստիճան ցնծագին , որ զօրականը տղայոց այս հագուադէպ զուարթութեան վրայ զարմանալով , սիրտը շարժեցաւ եւ աչերն արտասուօք լցուեցան՝ մտածելով որ խեղճ որբերը վերջապէս իրենց հասակին բարեբաւտ զուարթութիւնը գտեր էին . յետոյ խանդաղատանքէն ուրախութեան անցնելով , ականջք միշտ դրանք դրած , մարմինը կէս մը ծռած , ձեռները ծունգին կրթնցուցած , Տակօպէս ցնծալից դէմքով , շրթունքը համր խնդութեամբ մը բացուած , եւ գլուխն երերցնելով իր լոխն ծիծաղն աղջկանց բարձրաձայն քրքիջներուն լծորդեց . . . : Աերջապէս , որովհետեւ զուարթութեան պէս տարափոխիկ բան չկայ , եւ

Տակօպէն ալ ուրախութենէն կը մարէր , վեր-
ջապէս ինքն ալ բարձրաձայն ծիծաղիլ սկսաւ՝
առանց պատճառը գիտնալու , եւ միայն անոր
համար որ Ռօզ եւ Պլանշ յամենայն սրտէ կը
ծիծաղէին : Ռապա — Ժօա երբէք տեսած չէր
իր արորջն այս սատիճան ուրախութիւնը . ուս-
տի նախ խոր եւ լոխն դարմանքով մ'անոր նա-
յեցաւ , յետոյ հարցական դէմքով մը հաշել
սկսաւ :

Այս ծանօթ ձայնէն աղջկանց ծիծաղը մէ-
կէն դադրեցաւ , եւ բերկրազին սրտայուզու-
թեամբ դողդոջուն թարմ ձայն մը դռնէն . « Դո՛ւն
եա , Ռապա — Ժօա , որ եկեր մեզ կարթնցնես :

Ռապա — Ժօա հասկցաւ , պոչն երերցուց ,
աղանջները տնկեց , եւ պառկող շան մը պէս
դրանք տակը սողալով՝ թեթեւ մոնշմամբ մ'իր
դեռահաս արորուհոյն կոշմանը պատասխանեց .

« Պարոն Ռապա — Ժօա , ըսաւ Ռօզի ձայ-
նը , որ հաղիւ կրնար իր նոր ծիծաղը բռնել ,
չատ վաղայարոյց էք եղեր : — Ուրեմն կրնա՞ք
ժամը քանին ըլլալը մեզ ըսել , պարոն Ռապա —
Ժօա , աւելցուց Պլանշ : — Այո , օրիորդք , ու-
թըն անցած է , ըսաւ յանկարծ Տակօպէն իր
հաստ ձայնովը , եւ իր այս զուարճարանութեան
հետ մեծաձայն քրքիջ մ'արձակեց :

Զուարթ դարմանաց թեթեւ ճիչ մը լսուե-
ցաւ ներսէն . յետոյ Ռօզ յարեց . « Բարի լոյս , Տա-
կօպէն . — Բարի լոյս որդեակներս . . . այսօր
չատ ծոյլ էք , երեսնուդ ըսել չըլլայ : — Յան-

ցանքը մերը չէ, մեր սիրելի Շիրուսթինը դեռ
չեկաւ, պատասխանեց Ռօզ, անոր կ'սպասենք:
— Ահա խնդիրը, ըսաւ ինքնիրեն Տակօպէս տա-
տամոտող գէմքով մը. յետոյ բարձր ձայնիւ յա-
րեց բաւական շփոթութեամբ, վասն զի բարի
ծերունին սուտ խօսիչ չէր գիտեր: — Որդեակ-
ներս, ձեր դատարարակուհին այս առաւօտ կա-
նուխ դուրս ելաւ. . . գործի համար. . . գեղ
գնաց. . . եւ քանի մ'օրէն պիտի դառնայ.
ուստի այսօր լաւ կըլլայ որ դուք ինքնին ել-
նէք: — Այս բարի Շիրուսթին տիկնոջ այդպէս
չուտով երթալը ձախող պատճառ մը հունի,
այնպէս չէ, Տակօպէս, ըսաւ Պլանշի ձայնը
համակրական հետաքրքրութեամբ: — Ոչ, ոչ,
ամենեւին, գործի համար է, պատասխանեց
զօրականը. իր ազդականներէն մէկը տեսնե-
լու համար է. . . : — Ահ, շատ աղէկ, ըսաւ
Ռօզ: — Ուրեմն, Տակօպէս, երբոր քեզ կան-
չենք, կրնաս ներս մտնել: — Քառորդէ մը կու-
դամ, ըսաւ զօրականը հեռանալով. յետոյ մը-
տածեց. « Պէտք է որ խստիւ պատուիրեմ այն
անբան Ժօքրիսին. վասն զի այն աստիճան տըխ-
մար եւ շատախօս է, որ ամեն բան կրնայ ե-
րեւան հանել: »

Կարծեցեալ ապուշին անունը բնական ա-
ռիթ մը կուտայ երկու քոյրերուն: այնչափ զը-
ռարճութեան պատճառը հասկցնելու. այն ան-
պիտանին մորոսութիւններուն վրայ կը ծիծա-
ղէին:

Երկու աղջիկներն ելեր հաղուեր էին՝ նա-
թիշտի պէս իրարու սպասաւորելով Ռօզ. Պլանշի
գլուխը սանտրեր ու կասէր էր, Պլանշ ալ Ռօ-
զի գլուխը կը յարդարէր : Երկու ծաղկագեղ աղ-
ջիկներն՝ այսպէս իրարու քով կեցած՝ շնորհալի
պատկեր մը կը ներկայացնէին : Ռօզ գլխա-
զարդի սեղանի մ'առջեւ նստած էր . քոյ-
րըն ալ ետեւը կանգնած՝ անոր դեղեցիկ թուխ
մաղերը կը յլկէր : Երջանիկ եւ օիրուն հասակ,
դեռ տղայութեան անշափ մօտ, որ ներկայ
ուրախութիւնն անցեալ վիշտերը շուտով կը
մոռցնէր : Ասկէց զատ՝ որքերն ուրախութենէ
աւելի բան մը կ'զգային, այն է երջանկու-
թիւն . այո, խոր երջանկութիւն մը, այսու-
հետեւ անայլայելի . հայրերնին զիրենք կը
պաշտէր . իրենց ներկայութիւնը զայն կ'զմայ-
լեցնէր : Վերջապէս, տն ալ իր որդւոց գորո-
վադին սիրոյն վրայ քաջալերուելով անոնց շը-
նորհիւ բնաւ վիշտ մը չունէր : Այս երեք էա-
կաց համար, որք իրենց փոխադարձ անպա-
տուժ սիրոյն վրայ վստահ էին, առժամանակ-
եաց անջատուժ մը մեծ բան մը չէր :

Այս ըսելէ եւ հասկնալէ ետեւ, դիւրաւ
կրնայ մեկնուիլ երկու քոյրերուն անմեղ զուար-
թութիւնն ու խնդալից երջանկութիւնը՝ որ ա-
նոնց սխրալի դէմքը կենդանացուցեր եւ առջի
մահատիպ դոյնը փթթինազարդ պայծառացու-
ցեր էր : Ապագային վրայ ունեցած հաւատք-
նին՝ դատահաւ աներկեւան երեւոյթ մը տը-

« Եւ եր անոնց դէմքին , որ իրենց չճանաղ սլատկերին վրայ ազդու հրապոյր մը կաւելցնէր :

Պլանչ՝ քրոջը մաղերը շտկած ժամանակ՝ ասանորը ձեռքէն վար ձգեց . երբոր կը ծռէր որ գետնէն վերցնէ , քոյրն անկէ առաջ առաւ անոր տուաւ ըսելով . « Նթէ կոտրէր , — Եւ — մէջ սկիտի դնէիր : »

Եւ երկու աղջիկները խենթի պէս ծիծաղիլ սկսան այս խօսքին վրայ , որ Ժօքրիսի մէկ օքանչելի տխմարաբանութիւնը կը յիշեցնէր :

Կարծեցեալ ապուշը դաւաթի մ' ունկը կոտորելով , աղջկանց դաստիարակուհին զինքը կըշտամբած ժամանակ՝ պատասխաններ էր . « Անշոգ եղիք , տիկին , ես այն ունկը — Եւ — մէջ — մէջ — գրի : — Ունկերուն զամբիւղը : — Այո , տիկին , բոլոր կոտորած ու կոտորելիք ունկերս հոն կը պահեմ : »

Տէր Ասատուած , ըսաւ Ռօզ աչքերը սրբելով որ խնդալէն տամիւացեր էին , սրչափ ծաղրելի բան է այսպիսի տխմարաբանութեանց վրայ խնդալը : — Վասն զի ծիծաղաշարժ է պատասխանեց Պլանչ , մարդ կրնայ դիմանալ : — Կըցաւ իմ միտքն որ հայրերնիս մեր այսպէս խնդալը չլսեր : Ո՛րչափ ուրախ կըլլար մեզ զըւարթ տեսնելով : — Պէտք է որ ունկերու զամբիւղին պատմութիւնն այսօր գրենք իրեն : — Փետրաւելինն ալ , որպէս զի գիտնայ թէ իր քաջակայութեան միջոցին տխուր չենք , ինչպէս որ չըլլալու խօսք տուած էինք : — Գրել

իրենն , քոյր իմ , ոչ , չըլլար . գիտես որ ինքը մեզ պիտի գրէ , բայց մեք չենք կրնար պատասխան գրել իրենն : — Ճշմարիտ է : Ուրեմն ուրիշ կերպ ընենք . այս տեղի հասցեովը գրենք միշտ . Տակօսէ՞ս նամակատուներ կը ձգէ , եւ հայրերնիս հոս վերադառնալուն մեր նամակները կը կարդայ : — Իրաւունք ունիս , շատ աղէկ կըլլայ այդ ըսածդ : Ո՛րչափ խենթութիւնս բաներ պիտի պատմենք իրենն , որովհետեւ այնպիսի բաներ կուղէ . . . : — Կեք ալ , շատակն բսելով , գուարթ ըլլալէ դատ ուրիշ բան չենք ուզեր : — Օ՛հ , ստուգիւ մեր հօրը վերջին խօսքերը մեծ խրախոյս տուին մեզ , այնպէս չէ , քոյր իմ : — Եւ գինքը մտիկ ըրած ժամանակս մեծ քաջութիւն կ'ըգայի իր երթալուն վրայ . Եւ երբոր ըսաւ մեզ . « Որգեակներս , ձեզ պիտի աւանդեմ . . . ինչ որ կըրնամ աւանդել : Սուրբ պարտականութիւն մը ունէի կատարելիք . անոր համար ժամանակ մը ձեզ թողուլ հարկ պիտի ըլլար . եւ որչափ որ ձեր սիրոյն վրայ կասկածելու չափ կոյր էի , ձեզ թողուլ չէի համարձակեր , սակայն խղճմտանքս անհանգիստ ու վրդովեալ էր . վիշտն այն աստիճան սրտաբեկութիւն կը պատճառէ , որ որոշում մ'ընելու կարողութիւն չունէի , եւ օրերն այնպէս տագնասլալից վարանամք կ'անցնէին . բայց երբոր ձեր սիրոյն վրայ սիրտս ազահովցաւ , վարանումները մէկէն դադրեցան : Հասկցայ որ երկու պարտականութեանց

մէկը միւսին զոհելու եւ սրտիս մէջ խղճի խայթմը ձգելու հարկ չկար : այլ երկու պարտականութիւն մէկանոց կատարել պէտք էր . երկուքն ալ սուրբ պտրտականութիւն . եւ անա այնպէս կրնեմ Եւրասի սրտիւ վստահութեամբ եւ երջանկութեամբ :

Ո՛հ, ըսէ, բա՛ւ, քոյր իմ, չարունակէ, գոչեց Պլանշ ոտքի վրայ ելնելով ու Ռօզի մօտենալով . կարծես թէ հայրերնիս հոս կեցած կը խօսի . այս խօսքերը յաճախ յիշեալք . ասոնք մեզ կը քաջալերեն՝ եթէ անոր բացակայութեան վրայ տխրութիւն մ'զգանք : — Այնպէս չէ, քոյր իմ, միթէ հայրերնիս ալ չէր ըսեր մեզ . « ֆոխանակ իմ երթալուս վրայ տրտմելու ուրախ եղիք, որդեակներս, պանծացէք . վասն զի բարի եւ ազնուական գործ մը կատարելու համար է որ կը մեկնիմ ձեզնէ : Ենթադրեցէք թէ տեղ մը խեղճ որբ մը կայ հիւանդ, կեղեքեալ, ամենէն լքեալ, եւ այն որբին հայրն ալ իմ բարերարս եղած ըլլայ, որուն երդում տուած ըլլամ իր որդին պաշտպանելու, եւ որդւոյն կեանքն ալ վտանգի մէջ ինկած ըլլայ . . . : Ըօէք, որդեակներս, եթէ այն որբին օգնութեան երթալս տեսնէք՝ կը տրտմիք : »

« — Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ, ազնիւ հայր, պատահականեցինք, քու զաւակներդ չէինք ըլլար այն ատեն, ըսաւ Ռօզ Եռանդադին խանդով . գնա, մեր վրայ աներկմիտ եղիք . շատ թշուառ կըլլայինք մտածելով որ մեր տրտմութիւնը կրնար

ձեր արիութիւնը տկարացնել . գնահ , ճան-
դայ ել , եւ մեք ալ ամեն օր պարծանօք ըսեմք
իրարու . « Մեր հայրը մեծ ու ազնիւ պար-
տականութիւն մը կատարելու համար մեկնե-
ցաւ մեզնէ . ուստի եւ քաղցր է մեզ զինքը
սպասել : »

— Ո՛րչափ վսեմ եւ գեղեցիկ բան է պար-
տականութեան ու անձնութեան գաղա-
փարը , քոյր իմ , եւ որչափ քաջալերութիւն
կուտայ , յարեց Ռօզ բոցավառ աշխուժով . տես ,
ինչպէս արիութիւն կուտայ մեր հօրը՝ առանց
կսկծի մեզնէ բաժնուելու , եւ մեզ ալ սիրա
կուտայ զուարթութեամբ անոր վերադարձին
սպասելու : — Ասկէց զատ՝ որչափ սիրտերնիս
հանգիստ է : Այն չարագուշակ երազներն ոչ
եւս մեզ կը տադնապեցնեն : — Կըսեմ քեզ ,
քոյր իմ , այս անգամ կատարելապէս երջանիկ
ենք . . . : — Ասկէց զատ , դուն ալ ինձ պէ՞տ
ես : Ինձ կը թուի թէ հիմա աւելի ուժեղ , ա-
ւելի քաջասիրտ եմ , եւ ամեն հնարաւոր փոր-
ձութեանց կը դիմադրաւեմ : — Ատոր տարա-
կոյս չկայ . ահա տես թէ ինչպէս զօրա-
ւոր ենք հիմա . հայրերնիս մեր մէջ , դուն մէկ
քովը , ես ալ միւս քովը , եւ . . . : — Տակօ-
պէ՞ռ յառաջապահ , Ռապա—ժօսա վերջապահ .
ուրեմն բանակնիս կազմ եւ պատրաստ է . թող
հարիւր վաշտ մեր վրայ յարձակին , աւելցուց
յանկարծ հաստ եւ ուրախալից ձայն մը՝ աղջը-
կան խօսքը կտրելով , եւ Տակօպէ՞ռ դահլճին

գրանը մէջ տեսնուեցաւ՝ զոր կէս մը բացած էր .
 Տեսնելու էր որչափ զուարթադէմ ու գոհ էր .
 վասն զի հետաքրքիր ծերունին ինքզինք ցոյց
 տալէ առաջ քիչ մը մտիկ ըրեր էր աղջկանց
 խօսակցութիւնը . — Ա՛, մեզ մտիկ կընես եղեր ,
 ըսաւ Ռօզ խնդալով եւ քրոջը հետ ննջարանէն
 դահլիճը մտնելով , ուր երկուքն ալ զօրակա-
 նին փաթթուեցան գորովական սիրով . — Այո՛
 մտիկ կընէի ձեզ , եւ մէկ բանի մը վրայ կը
 ցաւէի , այսինքն Ռապա—Ժօայի պէս մեծ ա-
 կանջներ չունենալուս , որպէս զի աւելի աղէկ
 լսէի . Աղնիւ , աղնիւ աղջկունք , ահա այդպէս
 կուզեմ տեսնել ձեզ . . . անվեհեր եւ վիշտն
 ու տրամուխիւնը հալածող . . . ծն եւ ծն
 — Լաւ . . . հիմա մեզ ալ պիտի ստիպէ որ ի-
 րեն պէս յիշոց արձկենք , ըսաւ Ռօզ քրոջը՝
 խնդալէն մարելով . — Է՛հ , է՛հ , ժամանակ ժա-
 մանակ , չէ չեմ ըսեր , պատասխանեց զօրա-
 կանը , մարդուս սիրտը կ'սփոփէ , կը հանդար-
 տէ . վասն զի եթէ մարդ՝ թշուառ դողեր քա-
 շելուն համար՝ չկրնայ սատանային հինգ հար-
 իւր հազար անունները նգովել — Բայց
 կը լռես , ըսաւ Ռօզ իր սիրուն ձեռքը Տակօ-
 պէոյի մոխրագոյն ընչացքին վրայ դնելով որ-
 պէս զիս խօսքը կտրէ . եթէ Օկիւսթին տիկի-
 նը լսէր — Խեղճ դաստիարակունի , ինչ
 քաղցրաբարոյ եւ երկչոտ է . . . յարեց Պլանչ ,
 որչափ պիտի վախցունէիր զայն . — Այո՛ , ըսաւ
 Տակօպէո նորէն իր չփոթութիւնը ծածկելու

ջանալով, բայց մեր խօսակցութիւնը չլսեր,
որովհետեւ . . . գեղը գնաց, — Բարի եւ ազ-
նիւ կին, բաւ Պլանշ համակրութեամբ, որ
մը քեզ համար այնպիսի խօսք մ'ըսաւ, որ իր
որտին ազնուութիւնը կրնայ նկարագրել, — Այն
եւ ալ կը յիշեմ, յարեց Ռօզ, քու վրադ խօ-
սելով քսաւ մեզ. «Ա՛հ, օրերդք, Պ. Տակո-
պէսի սիրոյն քով գիտեմ որ իմ նոր բարե-
կամութիւնս այնչափ փոքր պիտի երևի ձեզ,
որ պէտք չունիք պատրաստակոյն եւ ալ ձեզ
սննդները ընկալու իրաւունք կ'ըզամ վրաս»
— Անշուշտ, անշուշտ, ասկիէ սիրտ մ'ու-
նէր. . . եւ անի, բաւ Տակոպէս, յետոյ կա-
մացուի մ'աւելցուց, կարծեալ թէ ղիսամամբ
այն խեղճ կնոջ վրայ կը բերեն խօսակցութիւ-
նը. . . — Կնաց որ հայրերնիս աղէկ ընտ-
րեր է դայն, բոսե Ռօզ, իր հետ պատերազմ-
ներու մէջ գանձուող զինուորականի մ'այրին
է. . . — Անք արտաւժեղած ժամանակը, ք-
սաւ Պլանշ, տեսնելու էր կրտսէ արամատան-
ջութիւնը, կրտսէ ցաւը եւ մեզ մտքի մարելու հո-
մար ըրած երկչոտ ջանքը. — Բաւաւ անդամ
տեսած եմ որ մեր վրայ նայելով ուրդան պէճ
արտառք կը թափէր աչքէն, յարեց Ռօզ, «Նո-
մեզ շատ կը սիրէ մեք ալ զինքը նոյնպէս կը սի-
րէնք. . . եւ ղիստես, Տակոպէս, հայրերնիս
վերադառնալուն պէս բան չը պիտի ընինք»
— Լա՛հ, քոյր իմ. . . քսաւ Պլանշ ծիծաղելով,
Տակոպէս գաղտնի չնայեմ որ մեր այն ըրած խոր-

հոգեբան : — Ինչու չպահենք : — Կրպանեն, այն-
պէս չէ, Տակօպէն : — Չեղ քան մ'ըսեմ, ը-
սաւ գորականք եւս քան զեւս շփոթելով, ինձ
մէ իմացնէք : — Բան չես կրնար պահել, Օկիւս-
թին ամիկինէն : — Ան, պարուն Տակօպէն, պա-
րոն Տակօպէն, ըսաւ Պլանշ գաւարթութեամբ
եւ մատին ծայրովը գորականին ապառնալով,
կը կասկածիմ որ մեր բարեմիտ դաստիարա-
կուհւոյն կը քծնիս : — Ե՞ս քծնիմ, ըսաւ գորա-
կանը : — Եւ ծայրով ծայրով զքեզ ոչ մի
նա Պլանշ խօսքը Տակօպէն քանակիսի, զօրաւոր
ձայնով մ'ու արապսանութեամբ ըրաւ, որ եր-
կու թոյրերը բարձր քրքիջ — մ'արձակեցին,
եւ այս ծիծաղիկն ժամայնակ դարձին դուռը
բացուեցաւ : — Եւ քան զմառախ մտաւառ տա քան
յոյս ժօքրիս, բանի մը քայլ ներս դալով, բարձ-
րաճայն ըրաւ : — Պարուն, իօտէն : — Եւ առաջա-
միջ Սրդալու ճիզդիթին իսկոյն ներս սպրդե-
ցան, որպէս թէ տեղ գրաւելու համար, վա-
սըն զի դահլիճը ժողովին պէս խաղը վաստկած
կարծեց, եւ իր օծի աչերը փայլատակել սկը-
տան : Գծուարին է նկարագրել այս առակնկալ
այցելութենէն երկու քոյրերուն զգացած զար-
մանքն եւ գորականին բարկութիւնը : Տակօ-
պէն ժօքրիսի վրայ վաղելով օծիքէն բռնեց ու
դիզեց : — Եւ ի՞նչ արամած ըրան, քեզ որ մարդ մըտ-
ցընէք ինձ : — Եւ առանց ինձ իմացնելու : — Եւ
բուռն զնորհեցէք : — Եւ արուն Տակօպէն, ըսաւ ժօք-
րիս ծունգի վրայ իյնալով եւ երկու ձեռքն իրար

կցելով անդերսաւոր բայց ապուշ դէմքով մը :
 — Կորիւր . . . դուրս ել հոսկէ . . . , դուք ալ . . .
 մանաւանդ դուք , աւելցուց զօրականն սպառ-
 նալից դէմքով մը Ռօտէնի դառնալով , որ ար-
 դէն աղջիկներուն կը մօտենար հայրական ժը-
 պիտովմը : — Շատ լաւ , սիրելի պարոնս . . . , ը-
 տաւ ճիղվիթը խոնարհութեամբ գլուխը ծռե-
 լով , բայց տեղէն չշարժելով : — Դուրս պիտի
 կորսուիս , կը գոչէր զօրականը ժօքրիսի , որ
 միշտ ծունդի վրայ կեցած էր , վասն զի այս
 դիրքին շնորհիւ գիտէր որ կրնար քանի մը
 խօսք ըսել՝ մինչեւ որ Տակօպէտ զինքը դռնէն
 դուրս հանէր : — Պարոն Տակօպէտ , կըսէր ժօք-
 րիս տխրազգած ձայնիւ , թողութիւն շնորհե-
 ցէք այս պարոնն առանց ձեզ իմացնելու ներս
 մտցնելուս համար . աւանդ , Օկիւսթին տիկնոջ
 պատահած դժբաղդութենէն 'ի վեր գլուխս իմս
 չէ . . . : — Ի՞նչ դժբաղդութիւն , գոչեցին
 իսկոյն Ռօզ եւ Պլանշ սրտատանջութեամբ ժօք-
 րիսի քով վազելով : — Դուրս պիտի կորսուիս ,
 գոչեց Տակօպէտ ժօքրիսն օձիքէն թոթվելով
 որպէս զի ոտքի վրայ ելնելու ստիպէ : — Խօ-
 սէ . . . խօսէ . . . , ըսաւ Պլանշ զօրականին
 ու ժօքրիսի մէջ մտնելով , ինչ փորձանք պա-
 տահեցաւ Օկիւսթին տիկնոջ : — Սրիորդ , պա-
 տասխանեց իսկոյն ժօքրիս առանց զօրականին
 աքայի հարուածներուն միտ դնելու , Օկիւս-
 թին տիկինն այս գիշեր քօլէոպէն բռնուեցաւ
 եւ զինքը . . . »

Ժօքրիս չկրցաւ լմեցնել . Տակօպէոս աշն-
պիսի փառաւոր կռուի մը տուաւ անոր կզա-
կին , որուն նմանը երկար ժամանակէ 'ի վեր
տուած չէր . յետոյ իր տարիքին համեմատու-
թեամբ տակաւին ահաւոր ուժը գործածելով
նախկին ռմբաձիգը կորովի ձեռքով մը Ժօք-
րիսն ոտքի վրայ կանգնեց եւ ոտքի բուռն հար-
ուած մ'ազգրին տալով թաւալգոր քովի սեն-
եակը շրկեց :

Այն ժամանակ քարկացայտ աչօք եւ հրա-
փայլ այտերով Ռօտէնի դարձաւ եւ սպառնա-
լից շարժմամբ մը դուռը ցուցնելով ըսաւ զայ-
րագին . « Հրամեցէք դուք ալ . . . եթէ շու-
տով դուրս չելնէք . . . : — Իմ պարտականու-
թիւնս ձեզ մատուցանելու համար , սիրելի պա-
րոնս » ըսաւ Ռօտէն ետ ետ դէպ 'ի դուռն եր-
թալով եւ ազջիկներն ողջունելով :

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ռօտէն՝ Տակօպէոսի ցասուցեալ նայուած-
քին ներքեւ ծանրաքայլ նահանջելով դրան
քով հասաւ չեղ եւ սուր ակնարկ մը ձգելով

որքերուն վրայ, որք ծօքրիսի դիտեալ անխորհրդանկահուիթենէն յայտնապէս վրդոված էին: Տակօպէս պատուիրեր էր անոր որ աղջկանց առջև բնաւ խօսք չընէ դաստիարակուհւոյն հիւանդութեան վրայ, բայց կարծեցեալ ապուշըն այս պատուէրին հակառակն ըրեր էր:

Ո՞ղ խուճապաւ զօրականին մօտենալով ըսաւ. « Մտոյդ է խեղճ Օկիւսթին տիկնոջ քօլէռայէն բռնուիլը: — Ո՛չ . . . չեմ դիտեր . . . չեմ կարծեր . . . պատասխանեց զօրականը վարանելով. բայց ձեզ ինչ փոյթ . . . — Տակօպէս . . . դժբաղդութիւն մը պատահած է . . . բայց դու ծածկել կուզես մեզնէ, ըսաւ Պլանշ. հիմա կը յիշեմ քու շփոթութիւնդ երբոր քիչ մ'առաջ մեր դաստիարակուհւոյն խօսքը կընէիր: Եթէ հիւանդ է, պէտք չէ որ լքանենք զայն. ինքը մեր վշտակրութեան վրայ զթաց, պէտք է որ մեք ալ անոր ցաւակրութեան վրայ դթանք. եկ, քոյր իմ . . . իր սենեակն երթանք, ըսաւ Պլանշ քայլ մ'առնելով դէպ 'ի դուռը, ուր Ռօտէն կանգ առած էր մեծ ուշադրութիւն ընելով այս անակնկալ տեսարանին, որ կարծես թէ խոր մտածութիւն կազդէր իրեն: — Դուրս չպիտի ելնէք հոսկէ, ըսաւ խստութեամբ զօրականն երկու քոյրերուն: — Տակօպէս, ըսաւ Պլանշ անյողդողդ, սուրբ պարտականութիւն մ'ունինք կատարելիք, որմէ ետ կենալը վատութիւն է: — Կըսեմ ձեզ թէ դուրս չպիտի ելնէք, պատասխանեց զօրականն անհամբեր:

բութեամբ ոտքը գետնին դարնելով: — Սիրելիս,
 ըսաւ Պլանշ, քրոջմէն ոչ պակաս քաջութեամբ
 եւ տեսակ մը խանդով՝ որ իր դմայելի գէմ-
 քը բոսորատիպ կարմրութեամբ գունաւորեց,
 մեր հայրը մեզնէ բաժնուած ժամանակ սքան-
 ճելի օրինակ մը տուաւ պարտուց անձնուի-
 րութեան . . . ուստի երբոր իր տուած գասը
 մոռնալնիս տեսնէ, կը վերաւորի մեզ գէմ:
 — Ինչպէս, գոչեց Տակօսէն ալլալլած եւ գէտ
 երկու քոյրերն առաջ երթալով, որպէս զի թող
 չտայ որ դուրս ելնեն, կը կարծէք որ եթէ
 ձեր դատարարակուհին քուէնայէն բոնուած
 ըլլայ, թող տամ ձեզ որ պարտականութեան
 պատճառանօք քովն երթաք . . . : Ձեր պար-
 տականութիւնն ապրիլ է, երջանիկ ապրիլ,
 նոսի ձեր հօր համար . . . եւ ետքն ալ ինձ հա-
 մար . . . : Ուստի ալ այդպիսի խենթութեան
 խօսք մի՛ ընէք: — Մեր դատարարակուհոյն քով
 երթալէ բնաւ վտանգ չկայ մեզ, ըսաւ Ռօզ:
 — Եթէ վտանգ ալ ըլլար, աւելցուց Պլանշ,
 պէտք չէր որ վարանէինք: Ուրեմն, Տակօսէն,
 բարեսիրտ եղիր . . . թող տուր որ երթանք:

Յանկարծ Ռօտէն, որ այս խօսքերը խո-
 կուն ուշադրութեամբ մտիկ ըրեր էր, ցնցուե-
 ցաւ, աչքը վայլեցաւ եւ չարագոյժ ուրախու-
 թեամբ երեսը լուսաւորեցաւ:

« Տակօսէն, մի՛ ընդ խմանար, ըսաւ Պլ-
 անշ, ինչ որ ուրիշի համար ընել ուղիւնիս կը
 մեղադրես, նոյնը դու մեզ համար կ'ընէիր: »

Տակօպէս մինչեւ այն ժամանակ դրան առջեւ կանգնելով ճիզվիթին եւ երկու քոյրերուն ճանքան դոցեր էր . վայրկեան մը խորհելէ ետեւ՝ ուսերը թոթվեց, մէկ կողմ դնաց եւ հանդարտ կերպով մ'ըսաւ . « Յիմարութիւն էր ըրածս . դնացէք, օրինորդներ . . . դնացէք . եթէ Օկիւսթին տիկինն այս տան մէջ գտնէք . . . թոյլ կուտամ որ քովը կենաք . . . »

Տակօպէսի այս վստահ խօսքերէն երկու աղջիկները շփոթելով՝ անշարժ եւ վարանեալ մնացին :

« Եթէ մեր դաստիարակունին հոս չէ . . . ուր է հապա, ըսաւ Ռօզ : — Կը կարծէք թերեւս որ ձեր գլուխն այդչափ բորբոքելէ ետեւ պիտի ըսեմ ձեզ ուր ըլլալը : — Մեռաւ, դռնէց Ռօզ երեսին դոյնը նետելով : — Ոչ, ոչ, դող մի ելնէք, ըսաւ մէկէն զօրականը . ոչ . . . հօրերնուդ վրայ կերդնում թէ ոչ . . . միայն թէ հիւանդութենէն բռնուելուն պէս՝ տունէն դուրս փոխադրուիլ ուղեց . . . որպէս զի տան մէջ բնակողներն երբ չպլշկին : — Բարի եւ քաջասիրտ կին . . . ըսաւ Ռօզ արդահատաանօք, եւ դու չես ուղեր որ . . . : — Չեմ ուղեր . . . չեմ ուղեր որ դուք հոսկէց դուրս ելնէք, եւ չպիտի ելնէք՝ երբոր ձեզ այս սենեկիս մէջ փակել պէտք ըլլայ ինձ » գոչեց զօրականն ոտքը բարկութեամբ գետնին զարնելով . յետոյ խորհելով որ այս դժպիհ գէպքին պատճառը Ժօքրիսի ճախող թուլբերանութիւնն էր,

յաւելցուց զայրազին . գաւազանս այն անպի-
տանին կրնկին վրայ պիտի կոտորուեմ . . . :

Այս ըսելով զրանը կողմը դարձաւ , ուր
Ռօտէն լուռ եւ ուշադիր կեցեր էր իր յղա-
ցած շատ յոյսերն իր սովորական անզգածու-
թեան ներքեւ ծածկելով :

Երկու քոյրերն անտարակոյս ըլլալով ի-
րենց դատարարական հոգին դացած ըլլալուն վը-
րայ , եւ համոզուելով որ ուր փոխադրուած
ըլլալը Տակօպէս չպիտի իմացնէր իրենց , խո-
հուն եւ տխրեալ մնացին :

Երբոր տեսաւ ճիզվիթը , զոր վայրկեան
մը մոռցեր էր , զօրականին ցամառին աւելի ես
բորբոքեցաւ . « Գեռ հոս էք , գոչեց բրտու-
թեամբ : — Բայց , սիրելի պարոնս , պատասխանեց
Ռօտէն այն կատարեալ միամիտ գէմքով զոր
պէտք եղած ժամանակ գիտէր առնուլ , դուք
զրան տռջեւ կեցած ըլլալնուդ՝ բնականաբար
չէի կրնար գուրս ելնել : — Է՛յ , հիմա . . .
ձեզ արգիլող չկայ . քակուեցէք նայիմ . . . :
— Կը քակուիմ . . . սիրելի պարոնս , թէ եւ
իրաւունք ունիմ՝ կարծեմ՝ դարմանալու այս-
պիտի ընդունելութեան մը վրայ . . . : — Ըն-
դունելութեան վրայչէ խնդիրը , ձեր երթալուն
վրայ է . . . օն , կորսուեցէք դնացէք : — Սի-
րելի պարոնս , ձեզ խօսելիք մ'ունէի : — Ժա-
մանակ չունիմ խօսելու . . . : — Ծանր դոր-
ծերու վրայ էր . . . : — Ես այս տղայոց քով
կենալէ դատ ուրիշ ծանր դործ չունիմ . . . :

— Այդպէս թող ըլլայ, սիրելի պարոնս, ըսաւ Ռօտէն՝ դրանք սեմին վրայ կօխելով, ես երկար ձանձրութիւն չպիտի տայի. ներեցէք անդդառնութեանս, Աիմօն մարաջախտին վրայ գերազանց լուրեր ունենալով . . . եկայ որ . . .

— Մեր հօրմէն լուրեր, ըսաւ մէկէն Ռօղ Ռօտէնի մօտենալով. սէ, խօսեցէք, խօսեցէք, պարոն, աւելցուց Պլանչ, — Ի՞նչ մարաջախտին լուրեր ունիք, դուք, ըսաւ Տակօպէտ կասկածոտ նայուածք մը ձգելով Ռօտէնի վրայ. Ի՞նչ էն . . . այդ լուրերը :

Բայց Ռօտէն՝ առանց նախ այս հարցման պատասխանելու՝ ոտքը դրան սեմին վրայէն դահլճին մէջ դրաւ նորէն, եւ զմայլեալ աչօք հետզհետէ Ռօղի ու Պլանչի նայելով ըսաւ. « Ի՞նչ մեծ բարեբաղդութիւն է ինձ որ երկրորդ անգամ այս ազնիւ օրիորդներուն ուրախութիւն կը բերեմ. ահա՛ ինչպէս որ թողուցի՝ այնպէս են, միշտ շնորհալի եւ սիրուն, թէ եւ հիմա տխուր չեն այն աւուր պէս, ուր գացի իրենց արգիլափակ եղած այն գարշելի վանքէն հանեցի բերի . . . : Ո՛րչափ ուրախ եղայ երբոր իրենց փառաւոր հօրը թեւերուն մէջ իյնալնին տեսայ . . . : — Իրենց տեղը հոն էր, իսկ ձերը հոս չէ . . . ըսաւ Տակօպէտ խըստութեամբ դրան փեղկը Ռօտէնի ետեւէն բաց բռնելով. — Խոստովանեցէք գոնէ, որ իմ տեղըս տոբթոր Պալէնիէի տունն էր . . . ըսաւ ճիզվիթը խորամանկ դէմքով մը զօրականին

նայելով . անշուշտ չէք մոռցած այն օրը , ուր
այն դարմանատան մէջ կայսերական ազնիւ խա-
շանշանը ձեզ դարձուցի , զոր կորուսած ըլլալ-
նուդ վրայ անմխիթար կսկիծի մէջ էիք . . .
այն օրը՝ ուր ազնիւ եւ բարեսիրտ Քարտօվիլ
օրիորդն իր աղատարարն ըլլալս ձեզ իմացնե-
լով՝ չթողուց որ զիս քիչ մը խեղդէիք . . .
սիրելի պարոնս . . . այո՛ , ինչպէս որ պատիւ
ունիմ ձեզ ըսելու , օրիորդք , այնպէս եղաւ ,
աւելցուց Ռօտէն ժպտելով , այս քաջ զօրա-
կանը մէկէն 'ի մէկ զիս պիտի խեղդէր , վասն
զի՝ թող ներէ ինձ ըսել , իր տարիքին նայե-
ով՝ երկ ավթէ ձեռք մ'ունի : Ե՛հ , Է՛հ ,
բրուսիացիներն ու խազախներն ինձմէ աղէկ
պէտք է գիտնան . . . : »

Այս քանի մը խօսքով Տակօպէտի եւ աղջկանց
միտքը ձգեց Ռօտէն այն ծառայութիւնները՝ զոր
ստուգիւ ըրած էր : Թէպէտ յետոյ Քարտօվիլ
օրիորդը մարաջախտին ըսեր էր Ռօտէնի համար
թէ շատ վտանգաւոր մարդ մ'էր , եւ թէ զինքը
խաբեր էր , բայց Ռօզի ու Պլանշի հայրն ան-
գաղար տաղտկութիւն ու վիշտ կրելով՝ այս
պարագայն Տակօպէտի չէր իմացուցեր : Սակայն
զօրականը փորձէն խրատուած ըլլալով , ճիշ-
վիթին բարի երեւոյթներուն հակառակ՝ ան-
յաղթելի խորշում մը կ'զգար անկէ . այս պատ-
ճառաւ ըսաւ անոր խստութեամբ . « Իմ ձեռ-
քիս երկավթէ ըլլալը կամ չըլլալը հասկննելու
հարկ չկայ հոս . բայց . . . : — Ձեր այն ան-

մեղ բարկութեան ակնարկելուս պատճառը ,
 ըսաւ Ռօտէն աղու ձայնիւ մը Տակօպէսի խօս-
 քը կտրելով եւ իրեն յատուկ եղած օձի պտոյ-
 տով մ'առաւել եւս երկու քոյրերուն մօտենա-
 լով , ըրած ակնարկութիւնս՝ երջանկաբար ձեզ
 մատուցած փոքրիկ ծառայութիւններս ակամայ
 յիշելէս յառաջ կուգայ : »

Տակօպէս ուշադրութեամբ Ռօտէնի երեսը
 նայելով , ճիզվիթն իր թոյլ արտեւանունքը
 դեղին բիւրերուն վրայ իջուց :

« Նախ , ըսաւ զօրականը վայրկեան մը լը-
 ոութենէ ետեւ , սրտի տէր մարդ մ'երբէք իր
 ըրած ծառայութեանց խօսքը չընէր . . . եւ
 ահա երեք անգամ է որ դուք կը յիշէք . . .
 — Բայց , Տակօպէս , ըսաւ Ռօզ կամայցուկ մը ,
 եթէ հօրերնուս վրայ լուրեր բերած է . . . :

Զօրականը ձեռքովը շարժում մ'ըրաւ աղ-
 ջըկան աղաչելու կերպիւ որպէս զի թոյլ տայ
 իրեն խօսիլ , եւ ծուռ ծուռ Ռօտէնի երեսը
 նայելով շարունակեց . « Դուք չարամիտ էք . . .
 բայց ես ալ համբալի զինուոր մը չեմ : — Ե՞ս չա-
 րամիտ եմ , ըսաւ Ռօտէն ապշեալ դէմքով մը :
 — Շատ . . . : Դուք կը կարծէք թէ ձեր գե-
 ղեցիկ խօսքերովը զիս սլիտի փաթթէք , բայց
 բռնուող չկայ : Լաւ մտիկ ըրէք զիս : Ձեր
 սեւազգեստ խումբէն մէկն իմ խաչանշանս
 դողցեր էր , դուք ինձ դարձուցիք զայն . . .
 ճշմարիտ է . . . : Ձեր խումբէն մէկն այս տը-
 ղայքը դողցեր էր . . . դացիք բերիք . . .

ճշմարիտ է . . . : Ուրացեալ Տ'էկրինէին ամբաստանեցիք, այս ալ ճշմարիտ է . . . բայց այդ ամենն երկու բան կը հաստատէ . առաջին, դուք զէշ մարդ էք որ այն թշուառականներուն խորհրդակից եղած էք . . . երկրորդ, դուք վատ մարդ էք որ ձեր մեղսակիցները կամբաստանէք . այս երկուքն ալ դարչելի բան է . . . եւ դուք կասկածելի էք ինձ : Ուրեմն չուեցէք, չուտով չուեցէք, ձեր տեսքըն անգամ փնասակար է այս տղայոց : — Բայց սիրելի պարոնս . . . : — Բայց մայց պէտք չէ, ըսաւ Տակօպէո գրգռեալ ձայնիւ, երբոր քեզ նման մարդ մը բարիք ընելու կելնէ, տակը չարութիւն մը կայ . . . պէտք չէ հաւտալ . . . եւ ես ալ չեմ հաւտար : — Ար հասկնամ — ըսաւ Ռօտէն պաղուծեամբ եւ իր ձեռնունայն ելնելուն վրայ ունեցած դժգոհութիւնը ծածկելով, վասն զի կարծեր էր որ դիւրութեամբ կրնար զօրականին քթէն բռնել . — մարդուս ձեռքը չէ . . . սակայն . . . եթէ խորհրդածէք թէ . . . ինչ շահ կրնամ ունենալ ձեզ խաբելով, եւ ինչ բանի վրայ ձեզ պիտի խաբեմ : — Հարկաւ շահ մ'ունիք որ իմ կամացս հակառակ կը յամատիք կը կենաք հոս, երբոր ձեզ կը վաճառեմ : — Պալուս նպատակն արդէն պատիւ ունեցայ ձեզ ըսելու, սիրելի պարոնս : — Սիմօն մարաջախտէն լուրեր ունիք, այնպէս չէ : — Այո, երջանիկ կը համարիմ զիս Պ. մարաջախտին վրայ բարի լուրեր ունենա-

լուս համար » պատասխանեց Ռօտէն վերստին աղջկանց մօտենալով, եւ աւելցուց . « Այո՛, սիրելի՛ օրիորդներա, ձեր մեծափառ հօրմէն լուրերը ունիմ . — Ուրեմն շուտով սենեակս եկէք ու ինձ հաղորդեցէք, ըսաւ Տակօպէս : — Ի՛նչ . . . այս սիրելի օրիորդներն անգթաբար զրկել կուզէք . . . լսելէ . . . այնպիսի լուրեր, որ . . . — Ա՛յ հերիք է, պարոն, դոչեց Տակօպէս որոտագին ձայնիւ . չէ՞ք տեսներ որ ձեր տարիքն լուսեցող մարդ մը բռնութեամբ դռնէն դուրս նետելու կը խղճամ : Դուրս պիտի ելնէք, այո՛ կամ ոչ : — Երթանք, երթանք, ըսաւ Ռօտէն քաղցրութեամբ, ինձ պէս խեղճ ծերուկի մը դէմ այդչափ բարկանալ չարժեր . . . երթանք ձեր սենեակը . . . շատ աղէկ . . . խօսելիքս ձեզ պատմեմ . . . անտարակոյս պիտի զղջաք որ չթողուցիք ինձ այս սիրելի օրիորդներուն առջեւ խօսիլ . . . ձեր քարկութեան պատիժն այս թող ըլլայ » :

Ռօտէն այս խօսքն ըսելով նորէն խոնարհութիւն ըրաւ, եւ իր դժգոհութիւնն ու սրտմըտութիւնը ծածկելով՝ Տակօպէսի առջեւէն անցաւ ու դռնէն դուրս ելաւ : Զօրականն ալ անոր ետեւէն դուրս ելաւ ու դուռը գոցեց նըշանակա՛ն ակնարկ մ'ընելով երկու քոյրերուն որ մինակ մնացին :

« Տակօպէս, ի՛նչ լուր կայ մեր հօրմէն, ըսաւ մէկէն Ռօզ զօրականին, երբոր Ռօտէնի հետ դուրս ելնելէն քառորդ մ'ետքը դարձաւ

եկաւ : — Այս կախարդ ծերունիը գիտէ արդարեւ մարաջախտին երթալը , եւ ուրախ կերպիւ երթալը . Պ . Ռօպերն ալ կը ճանչէ եղեր : Ինչպէս իմացեր է այս բաները . . . չեմ գիտեր , աւելցուց զօրականը խսկուն դէմքով . բայց աւելի սլատճառ մ'է այս իր վրայ կասկածելու : — Մեր հօր վրայ տուած լուրերն ինչ են , հարցուց Ռօզ : — Այս թշուառական ծերին (խօսքըս ետ չեմ առնուր) բարեկամներէն մէկը ձեր հայրը կը ճանչէ եղեր . հոսկէց քսան եւ հինգ ժամու ճանրայ հեռուն անոր սլատահեր է : Մարաջախտը գիտնալով որ այն մարդը Փարիզ կուգար , յանձնարարութիւն ըրեր է իմացնել ձեզ թէ ինքը ողջ առողջ է եւ քիչ ժամանակէն վերադառնալու եւ ձեզ տեսնելու յոյս ունի . . . : — Ահ , ինչ երջանկութիւն , գոչեց Ռօզ : — Ահա կը տեսնես որ իրաւունք չունէիր . . . այդ խեղճ ծերուկին վրայ կասկածելու , Տակօպէս , աւելցուց Պլանշ . խիստ գէշ վարուեցար հետը : — Կարելի է . . . բայց չեմ սորջանար . . . : — Ինչո՞ւ համար : — Պատճառներ ունիմ , որոց լաւագոյններէն մէկն ալ այս է որ երբ ներս մտնելը , դառնալը , ձեր բոլորտիքը ստոյտիկիլը տեսայ , մինչեւ ոսկրներուս ծուծը սլաղ մ'ղգացի , չեմ գիտեր ինչո՞ւ համար . . . : Եթէ օձ մը տեսնէի որ սողալով դէպ 'ի ձեզ քալէր , այնչափ չէի սահմրկէր . . . զիտեմ որ իմ առջեւս բան մը չէր կրնար ընել ձեզ , բայց ինչ կուզէք որ ըսեմ ձեզ , որդ-

եակներս . . . թէպէտ ծառայութիւններ բրած է մեզ , սուտ չէ , այսու ամենայնիւ քիչ մնաց որ զինքը պատուհանէն վար պիտի նետէի . . . , Արդ՝ այս կերպիւ անոր երախտագլտութիւն յայտնելս բնականէ դուրս բան է . . . , Ուրեմն պէտք է կասկածիլ այնպիսի մարդոցմէ՝ որք այսպիսի մոռածութիւններ կազդեն մեզ , — Բարի Տակօպէս , մեր վրայ ունեցած սէրդ է որ քեզ այդչափ կասկածոտ կընէ , ըսաւ Ռօզ փաղաքուշ ձայնիւ մը : — Այդ ապացոյց մ'է որ դաւակներդ շատ կը սիրես , աւելցուց Պըլանշ Տակօպէսի մօտենալով եւ նշանական նայուածք մը ձգելով քրոջը վրայ , որպէս թէ դադանի խորհուրդ մ'ունէին , որ զօրականին բացակայութեան ժամանակ 'ի գործ պիտի գընէին . . . :

Տակօպէս՝ որ այն օրն առաւել կասկածոտ եղեր էր , կարդաւ երկու որբերուն երեսը նայեցաւ . յետոյ գլուխն երերցնելով ըսաւ . « Զը' . . . զիս կը շողոմէք . ինձմէ խնդրելիք մ'ունիք . . . » — Է՛հ , այո՛ . . . դու գիտես որ մեք սուտ չենք խօսիր . . . ըսաւ Ռօզ : — Օ՛ն , Տակօպէս , արդարախո՛հ եղիր . . . ուրիշ բան չենք ուզեր քեզնէ » աւելցուց Պըլանշ :

Նւ երկուքն ալ զօրականին մօտենալով , որ ոտքի վրայ կեցած էր , ձեռուընին իրար կցեցին ու անոր ուսին կրթնցուցին՝ հրապուրիչ դէմքով մ'անոր նայելով ու ժպտելով :

« Օ՛ն , խօսեցէք նայիմ , ըսաւ Տակօպէս :

հտեւէ ետեւ երկուքին ալ երեսը նայելով ,
ինձ պէտք է միայն ինքզինքս պինդ բռնել ,
վասն զի տարակոյս չունիմ որ դժուար բան մը
պիտի ուզէք ինձմէ . . . : — Մտիկ ըրէ , Տա-
կօպէն , դու որ այնչափ քաջ բարի եւ ար-
դարասէր ես , դու որ երբեմն մեղ կը գովես
թէ զինուորականի աղջկանց պէս քաջասիրտ
ենք . . . : — Վերջը . . . վերջը . . . » ըսաւ
Տակօպէն այս ճարտասանական նախադրու-
շութիւններէն սրտատանջիլ սկսելով :

Աղջիկը խօսելու վրայ էր , դուռը կամա-
ցուկ մը դարնուեցաւ : (Ժօքրիսի առած դասն
օգտակար աղգեցուցիւն մ'ըրեր էր , վասն զի
Տակօպէն անմիջապէս տունէն դուրս ըրեր էր
դայն) :

« Ո՞վ է այն , ըսաւ Տակօպէն : — Ես , եմ ,
Ժիւսթէնն եմ , պարոն Տակօպէն , ըսաւ ձայն
մը : — Մտէք : »

Տանը ծառայներէն մէկը , որ պարկեշտ եւ
հաւատարիմ մարդ մ'էր , դռնէն ներս մտաւ :

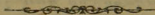
« Ի՞նչ կայ , հարցուց զօրականը : — Պա-
րոն Տակօպէն , պատասխանեց Ժիւսթէն , վա-
րը տիկին մ'եկեր է կառքով . սպասաւորը զըր-
կեց հարցնելու թէ կրնայ դուքսին եւ օրիոր-
դաց հետ տեսակցիլ . . . : Պատասխան տըր-
ուեցաւ թէ Պ. դուքսը հոս չէ , բայց օրիորդ-
ները հոս են . աւոր վրայ օրիորդները տեսնել
խնդրեց ըսելով թէ ողորմութիւն հաւաքելու
համար է : — Այդ տիկինը . . . տեսնէք . . .

անունը դրուցեց : — Ոչ , չգրուցեց , պարոն ,
Տակօպէս , բայց հարուստ եւ ազնուական տիկին
մը կերեւի . . . փառաւոր կառք մը , նշանադրեա-
տով ծառայներ . . . — Ողորմութիւն հաւա-
քելու համար եկեր է , ըսաւ Ռօզ Տակօպէսի ,
անշուշտ աղքատաց համար , եւ ըսեր են ի-
րեն թէ հոս ենք . կարծենք թէ չենք կրնար
զինքը չընդունիլ : — Դուք ինչ կըսէք , Տակօ-
պէս , հարցուց Պլանշ : — Տիկին մը . . . ինչ
որ է . . . քիչ մ'առաջ եկող կախարդ ծերին
պէս չէ , ըսաւ զօրականը . մնաց որ կսալ հոս եմ :
Յետոյ Ժիւսթէնի դառնալով աւելցուց . « Վեր
հրաւիրեցէք այդ տիկինը : »

Ծառայն դուրս ելաւ :

« Զարմանալի բան , Տակօպէս , այդ ան-
ծանօթ տիկնոջ վրայ ալ կը կասկածիք : — Մը-
տիկ ըրէք , որդեակներս , իմ բարի եւ առա-
քինի կնոջմէս կասկածելու բնաւ պատճառ մը
չունէի , այնպէս չէ . այսու ամենայնիւ ան
մատնեց ձեզ սեւադրեասներուն ձեռքը , եւ
այս ալ գէշութիւն ընելու մտօք չէր , այլ միայն
իր անդգամ խոստովանահօրը հնազանդելու հա-
մար : — Խեղճ կինը , ճշմարիտ է : Եւ սակայն
մեզ շատ կը սիրէր , ըսաւ Ռօզ մտախոհ : — Լուր
ունի՞ս իրմէ , ըսաւ Պլանշ : — Երէկուան առջի
օրը գիր առի . օր քան զոր աղէկնալու վրայ
է . Գարրիէլի հովուած գեղին օդն օգտակար
եղեր է իրեն , եւ հոն երիցատունը կը կենայ՝
Գարրիէլի երթալուն սպասելով : »

Այս միջոցին դաշլճին դրան երկու վեղ-
կերը բացուելով Սէն—Տիգրէ իշխանուհին ներս
մտաւ յարգական քաղաքավարութեամբ ող-
ջունելով : Ձեռքը կարմիր թաւիչէ քսակ մը
բռնած էր , ինչպէս որ եկեղեցեաց մէջ ողոր-
մութիւն հաւաքող տիկնանց սովորութիւնն էր :

ԳԼՈՒԽ ԽԹ.

ՈՂՈՐԾԱՀԱՒԱԲ

Ինչպէս արդէն ըսած ենք , Սէն—Տիգրէ տի-
կինը գիտէր պէտք եղած ժամանակ խիստ սրը-
տագրաւ երեւոյթ մ'եւ վերջին առտիճան սի-
րալիր դիմակ մ'առնուլ : Իր մանկամարդու-
թեան ժամանակի տարփասիրական սովորու-
թիւններէն մնացած հրապուրիչ հպտանքն ու
քծնութիւններն իր բարեպաշտական մեքենա-
յութեանց կը (գործածէր , ինչպէս որ ժամա-
նակաւ իր տարփական մեքենայութեանց յա-
ջողելուն գործածած էր : Մեծատուն տիկնոջ
մը գէմք ունէր՝ անկեղծ պարզութեան ձե-
ւերով բարեխառնեալ , որով Սէն—Տիգրէ տի-
կինն իր հրապուրիչ կերպարանքին հետ բարի
կնոջ մը դերն սքանչելապէս կը լծորդէր :

Այսպէս էր իշխանուհին երբոր Սիմօն մա-

բաջախտին աղջկանցն եւ Տակօպէոի առջեւ
ներկայացաւ . մետաքսեայ փայլուն դիպակէ
գորշ շրջազդեատ մը հադած էր , որ մէջքը բա-
ւական սեղմելով՝ հնար եղածին չափ գիրու-
թիւնը կը ծածկէր . սեւ թաւիչէ փեղոյր մը
դրած էր գլուխը , եւ խարտեաշ մազերու բազ-
մաթիւ դանդուրներ շրջանակած էին իր եռտկը-
զակ գիրուկ դէմքը՝ սր դեռ շատ ականահաճոյ
էր , եւ որուն իր քաղցրարոյր զմայլելի նայ-
ուածքն ու ձիւնափայլ ակօսներն երեւցնող շը-
նորհալի ժպիտը սիրուն բարեսրտութեան ե-
րեւոյթ մը կուտային :

Տակօպէո՝ հակառակ այն միջոցին ունե-
ցած գրգռութեանը , Ռօզ եւ Պլանշ ալ՝ հակա-
ռակ իրենց երկչոտութեան , մէկէն 'ի մէկ հա-
մակրութիւն մ'զգացին Սէն—Տիգրիէ տիկնոջ վը-
րայ , որ դէպ երկու քոյրերը յառաջանալով
կէս խոնարհութիւն մ'ըրաւ ազնուաշուք կեր-
պիւ եւ մեղրածորան ու սրտադրաւ ձայնիւ
մ'ըսաւ .

Արդեօք լինեիի օրիորդաց հետ պատիւ ու-
նիմ խօսելու : »

Ռօզ եւ Պլանշ՝ իրենց հօրը պատուանունը
լսելու վարժուած չլլալով՝ կարմրեցան , եւ ա-
ռանց պատասխան տալու՝ մէկ մէկու երես նա-
յեցան շփոթութեամբ :

Տակօպէո՝ անոնց օգնութեան հասնիլ ու-
ղելով՝ ըսաւ իշխանուհեոյն . « Այո , տիկին ,
այս օրիորդները Սիմօն մարաջախտին աղջիկ-

ներն են . բայց ընդհանրապէս Աիմօնեան օրիորդք կը կոչուին : — Չեմ զարմանար , պարոն , պատասխանեց իշխանուհին , որ ամենասիրուն համեստութիւնը պարոն մարաջախտին աղջրկանց սովորական յատկութիւններէն մէկն եղած ըլլայ . կը յուսամ որ կը հաճին անմեղադիր ընել զիս՝ իրենց հօրը փառաւոր անուամբը զիրենք կոչելու համար , որ իրենց հօր ամենապայծառ յաղթութեանց մէկուն անմահ յիշատակը միտք կը ձգէ : »

Այս շողոքորթական անուշ խօսքերը լսելով Ռօզ եւ Պլանշ շնորհակալու նայուածք մը ձգեցին Սէն—Տիդիէ տիկնոջ վրայ . իսկ Տակօպէս ուրախ ըլլալով եւ մանաւանդ պանծալով այս գովեստին վրայ՝ որ մարաջախտին եւ անոր աղջկանց միապէս ուղղեալ էր , ողորմութիւն հաւքող տիկնոջ վրայ եւս քան զեւս վըստահութիւն դդալ սկսաւ :

Իշխանուհին շարունակեց դողտրիկ եւ սրտազգած ձայնիւ . « Օրիորդք , ձեր հօր ազնիւ առատաստութեան օրինակներուն վստահելով եկած եմ ձեր դթութիւնը խնդրել քօլէռայէն հարուածեալ խղճալեաց վրայ , որոց համար օգնութիւն հաւաքելու գործին պաշտպանուհիներէն մէկն եմ . ինչ որ ըլլայ ձեր նաւերը , օրիորդք , ջերմ շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուի : — Մեզ կիյնայ , տիկին , շնորհակալ ըլլալ ձեզ , որ այդ բարի գործին համար մեզ ալ յիշելու հաճեր էք , ըսաւ Պլանշ

շնորհալի կերպիւ : — Ներեցէք ինձ , տիկին ,
յաւելցուց Ռօզ , որ ձեզ նուիրելու համար ինչ
որ կրնանք հիմա տալ՝ երթամ բերեմ : »

Եւ քրոջը հետ ականարկ մը փոխանակելով ,
աղջիկը դահլիճէն դուրս ելաւ եւ մօտի ննջա-
րանը մտաւ :

« Տիկին , ըսաւ Տակօպէս յարգութեամբ ,
հետզհետէ կախարդուելով իշխանուհւոյն ձեւե-
րէն ու խօսքերէն , հաճեցէք նստիլ մինչեւ որ
Ռօզ ծրարիկը բերէ . . . » Եւ աթոռ մ'իշխա-
նուհւոյն մատուցանելով աւելցուց . « Ներեցէք ,
տիկին , որ մարաջախտ Սիմօնի աղջկանց մէկուն
վրայ խօսած ժամանակս՝ պարզապէս Ռօզ կը-
կոչեմ զայն . բայց ես այս տղայոց ծնանիլը տե-
սած եմ : — Եւ մեր հօրմէն ետեւ՝ Տակօպէսէն
աւելի անկեղծ սրտագին եւ անձնուէր բարե-
կամ չունինք , տիկին , աւելցուց Պլանշ իշխա-
նուհւոյն ուղղելով : — Կը հաւատամ , օրիորդ ,
պատախանեց բարեպաշտունին , վասն զի դուք
եւ ձեր սիրուն քոյրը շատ արժանի կերեւիք
այդպիսի անձնուիրութեան մը . . . անձնուի-
րութիւն մը , աւելցուց իշխանուհին Տակօպէսի
դառնալով , որ թէ ազդողին եւ թէ զգացողին
միասին պատիւ է . . . : — Սրգարեւ , այո՛ ,
տիկին , ըսաւ Տակօպէս , պատիւ եւ պարծանք
կը համարիմ ինձ , վասն զի կարծէ . . . : Բայց
սեա Ռօզ կուգայ իր ծրարիկովը : »

Յիրաւի , աղջիկը ննջարանէն դուրս ելաւ
ձեռքը կանանչ մետաքսէ քսակով մը՝ որ բա-

կան լցուն էր, եւ տարաւ իշխանուհոյն տը-
ւաւ, որ արդէն երկու երեք անգամ գլուխը
դէպ 'ի գուռը զարձուցեր էր ծածուկ անհամ-
բերութեամբ, որպէս թէ մէկու մը գալուն կրա-
պասէր ու չէր դար: Այս շարժումը Տակօպէս
չնշմարեց:

« Կուղէինք, տիկին, ըսաւ Ռօզ Սէն — Տիգրէ
տիկնոջ, ատկէց աւելինուիրել ձեզ, բայց բոլոր
ունեցածնիս այս է: — Ա՛հ, ոսկի, ըսաւ բարե-
պաշտուհին քսակին վերտերուն մէջէն ոսկինե-
րու փայլիլը տեսնելով, բայց ձեր այդ համեստ
նուէրն, օրինորդ, հազուագիւտ առատաձեռ-
նութիւն մ'է: » Յետոյ խանդաղատանքով մ'աղ-
ջիկներուն երեսը նայելով աւելցուց. « Այս գու-
մարն անշուշտ ձեր զուարճութեանցը, ձեր
պճնութեանց սահմանուած էր, ուստի եւ աւելի
սրտաշարժ է ձեր նուէրը: Ա՛հ, ձեր սրտին
աղնուութեան վրայ ունեցած կարծիքս սխալ
չէր. ձեր հասակի աղջկանց համար այսպի-
սի գծուար զրկում մը յանձն առնուլ: — Տի-
կին, ըսաւ Ռօզ շփոթելով, հաւատացէք որ
այս նուէրը մեզ համար ամենեւին զրկում մը
չէ: — Օ՛հ, կը հաւատամ ձեզ, ըսաւ իշխանու-
հին շնորհալի կերպիւ. ձեր չքնաղ գեղեցկու-
թիւնը՝ պճնութեան աւելորդ օգնութիւններու
կարօտութիւն չունի, եւ ձեր սրտին գեղեց-
կութիւնը գթութեան բերկրութիւններն ուրիշ
ամեն զուարճութիւններէ նախամեծար կը հա-
մարի: — Տիկին, . . . : — Օ՛ն, օրինորդք, ըսաւ

Աէն — Տիգրէ տիկինը ժպտելով եւ նորէն բարեմիտ կնոջ դէմք առնելով, այս գովեստներէն մի շփոթիք : Իմ հասակս ունեցող մէկը կարծեմ շողոքորթութիւն չընէր, եւ ես իբրեւ մայր կը խօսիմ ձեզ հետ : Ի՞նչ կըսեմ, իբրեւ մամիկ կը խօսիմ, վասն զի բաւական պառաւեմ : — Բարեբաղդ կը համարէինք զմեզ, եթէ մեր տաւած ողորմութիւնը կարենար թեթեւցընել այն դժբաղդութիւններէն մէկ քանին՝ որոց արտիման համար ողորմութիւն հաւքելու ելած էք, տիկին, ըսաւ Ռօզ, վասն զի այդ դժբաղդութիւնները սոսկալի են անշուշտ : — Այո, շատ սոսկալի, յարեց բարեպաշտուհին տխրութեամբ : Բայց այսպիսի թշուառութիւնները փոքր 'ի շատէ կը միտթարուին տեսնելով որ ընկերութեան ամեն կարգերուն գութ եւ կարեկցութիւն կադդեն : Ես՝ իբրեւ ողորմահաւաք՝ ամենէն աւելի կրնամ հասկնալ կատարուած ազնիւ անձնութիւնները, որք եթէ կարելի է այսպէս ըսել, իրենց տարափոխութիւնն ունին. վասն զի . . . : — Եւ լսէք, օրիորդք, դուչեց Տակօպէտ յաղթական կերպիւ եւ իշխանուհւոյն խօսքը կտրելով, որպէս զի նպաստաւոր մեկնութիւն մը հանէ անոր խօսքերէն իր այն ընդդիմութեանը, որով աղջկանց իրենց հիւանդ դաստիարակուհին տեսնելու բաղձանաց կը հակառակէր : — Եւ լսէք ինչ կըսէ տիկինը : Այնպիսի պարագաններ կան, որոց մէջ անձնութիւնը տեսակ մը տարափոխութիւն կըլլայ, արդ՝

տարափոխութենէ գէշ բան չկայ, եւ . . . »

Տակօպէն չկրցաւ խօսքը լմնցնել . ծառայ մը ներս մտաւ եւ իմացուց որ մէկը նոյնժամայն զինքը տեսնել ու հետը խօսիլ կուզէր : Իշխանուհին այս գէպքէն զգացած դժուրութիւնը կատարելապէս ծածկեց, վասն զի անժանօթ չէր իրեն, եւ զօրականը քիչ մը ժամանակ աղջիկներէն հեռացնելու համար նիւթ ուած էր :

Տակօպէն դուրս ելնելու պարտաւորուելուն վրայ դժգոհելով, ոտքի վրայ ելաւ եւ համամիտ գէմքով մ'իշխանուհւոյն նայելով րսաւ . « Շնորհակալ եմ, տիկին, որ անձնութիւն թեան տարափոխիլ ըլլալուն վրայ այդ բարի խորհուրդը տուիք . ուստի մեկնելէ առաջ կազաչեմ որ ատոր նման քանի մը խօսքեր ալ ըսէք այս աղջկանց . մեծ բարեկամութիւն մ'ըրած կըլլաք թէ ասոնց, թէ իրենց հօրը եւ թէ ինձ . . . Ես հիմա կը դառնամ կուգամ, տիկին, վասն զի պէտք է որ շնորհակալութիւնս յայտնեմ ձեզ : »

Յետոյ երկու քոյրերուն մօտենալով՝ Տակօպէն կամացուկ մ'ըսաւ .

« Եղէկ մտիկ ըրէք այս բարի տիկինը, որդեակներս, ատկէց լաւագոյն բան մը չէք կրնար ընել : Եւ յարգանք իշխանուհին ողջունելով դուրս ելաւ :

Զօրականին հեռանալէն ետեւ՝ բարեպաշտուհին հանդարտ ձայնիւ մ'եւ բոլորովին ա-

զատ դէմքով մ'աղջիկներուն ըսաւ, թէպէտ
եւ անհամբեր մտաւ մ'ունէր որ Տակեպէտի
վայրկենական բացակայութենէն օգուտ քաղե-
լով քիչ մ'առաջ Ռօտէնէն ստացած հրահանգ-
ները կատարէ. « Աղէկ չհասկցայ ձեր ծերու-
նի բարեկամին վերջին խօսքերը ». . . կամ մա-
նաւանդ՝ կարծեմ թէ սխալ հասկցաւ իմ խօս-
քըս. . . Երբոր քիչ մ'առաջ անձնութիւն-
թեան տարափոխութեանը վրայ խօսք կընէի,
բնաւ մտքէս չէր անցներ մեղադրել այս աղնիւ-
զգացումը, որուն վրայ՝ ընդհակառակն՝ սքան-
չացած եմ: — Օհ, այնպէս չէ, տիկին, ը-
սաւ խնդին Ռօզ, եւ մեք ալ այդպէս հասկը-
ցած էինք ձեր խօսքերը: Ասկէց զատ, եթէ
գիտնայիք, տիկին, որչափ ճահաւոր կուգան
այդ խօսքերը մեզ համար. . . աւելցուց Պը-
լանչ համամիտ դէմքով մը քրոջը նայելով: — Ես
ապահով էի որ ձեզ պէս սիրտերը կը հասկնան
գիտ, բայց բարեպաշտուհին՝ անշուշտ անձնաւի-
րութիւնը տարափոխութիւն ունի, բայց վեհ եւ
դիւցաւորական տարափոխութիւն մ'է. . . . Եթէ
գիտնայիք որչափ սրտաշարժ եւ սլաշտելի անձ-
նութիւնութեան գործեր կը տեսնեմ ամեն օր,
որչափ արիական դժբեր սիրտս զմայլմամբ եւ
խանդով կը լցնեն: Այո, այո, փառք եւ գո-
հութիւն Աստուծոյ, աւելցուց Սէն—Տիգրէ տի-
կինը ջերմեռանդութեամբ, ընկերութեան ամեն
կարգերը՝ ամեն վիճակները՝ քրիստոնէական եւ
ասանդով եւ եղբայրսիրական գթով իրար գերա-

զանցելու կաշխատին : Ահ , եթէ տեսնէիք թէ տարափոխիկ ախտէն բռնուած անձանց առաջին դարմանները տալու համար որսլիսի անձնուիրական մրցում մը կայ առժամանակեայ դարմանոցներուն մէջ : Աղքատ եւ հարուստ , երիտասարդ եւ ծեր , ամեն հասակէ կանայք կը վաղեն հիւանդաց քով , եւ շնորհ կը սեպեն տարաբաղդները խնամելու . . . միխթարելու . . . քաջալերելու աստուածահաճոյ պատուոյն ընդունուիլ . . . : — Եւ իրենց օտար եղող անձանց վերայ է որ այդ արիասիրտ անձինք այդչափ փոյթ եւ կարեկցութիւն կը ցուցնեն , ըսաւ Ռօզը դմայլեալ ձայնիւ մը քրոջը դառնալով : — Անշուշտ , շարայարեց բարեպաշտուհին . դեռ երէկ բան մը տեսայ , որուն վրայ զմայլելէ սաչքըս լցուեցաւ . այս տան մօտ հաստատուած առժամանակեայ դարմանոցին այցելութեան դացած էի . սրահներէն մէկը բոլորովին լի էր խղճալի աղքատ արարածներով , որք մահամերձ վիճակի մէջ հոն բերուած էին . յանկարծ իմ բարեկամուհիներէս կին մը կը տեսնեմ որ ներս կը մտնէ իր երկու աղջկանց հետ , որք ձեզ սլէս մանկամարդ գեղեցիկ եւ գթասիրտ օրիորդներ են , եւ խնոյն երեքը մէկէն Տիրոջն այս խոնարհ աղաթնին հետ բժշկաց հրամանին ներքեւ մտնելով այն ողորմելիները դարմանել կ'սկսին : »

Երկու քոյրերն աննկարագրելի նայուածք մը փոխանակեցին իրարու հետ իշխանուհոյն այս

խօսքերը լսելով. նենգաժէտ հաշուով կշռուած խօսքեր, որք աղջկանց աղնիւ յօժարութիւնները մինչեւ 'ի գիւցադնութիւն կրնային գրգռել. վասն զի Ռօտէն չէր մոռցած անոնց խոր սրտայուզութիւնը երբոր իրենց դաստիարակութեան յանկարծական հիւանդութիւնը լսեր էին. ճիշդիւթիւն արագ եւ թափանցիկ միտքն իսկոյն օգուտ քաղեր էր այն գէպքէն, եւ անմիջապէս հրաման ըրեր էր Սէն—Տիգրիէ տիկնոջ որ ըստ այնմ վարուի:

Չերմեռանդուհին շարունակեց ուշադիր նայուածք մը ձգելով որբերուն վրայ, որպէս զի ըրած խօսքերուն ազդեցութիւնը դատէ. «Քաջ կը հասկնաք, որ այս գթասիրական պաշտօնը կատարողներուն առաջին կարգին մէջ Աստուծոյ պաշտօնեայնէր կան: Դեռ այս առաւօտ, քիչ մ'առաջ յիշած դարմանոցիս մէջ . . . որ հոս մօտ է . . . շատերու հետ սքանչացայ դեռահասակ քահանայի մը . . . ինչ կըսեմ . . . հրեշտակի մը վրայ, որ կարծէք թէ երկինքէն իջեր էր կրօնից անճառ միւթարութիւնները բերելու այն խղճալի կանանց: Ո՛հ, այո՛, այն նորատի քահանայն հրեշտակային էակ մ'է . . . վասն զի էթէ դուք ալ ինձ պէս այս տխուր պարագաներուն մէջ գիտնայիք ինչ որ հայր Գաբրիէլ . . . — Հայր Գաբրիէլ, գոչեցին աղջիկները զարմանօք եւ սւրախութեամբ իրարու երես նայելով: — Լը ճանչէ՞ք զինքը, հարցուց Չերմեռանդուհին ինք

ալ զարմանք կեղծելով։ — Կը ճանչէ՞քն ալ խօսք
է, տիկին . . . մեր կեանքն ազատած է . . . նա-
ւաքեկութեան ժամանակ, ուր առանց անոր
օգնութեանը պիտի կորնչէինք։ — Հայր Գաբ-
րիէլ ձեր կեանքն ազատեց, ըսաւ Սէն—Տիգրէ
տիկինն առաւել եւս զարմանք ցոյց տալով .
բայց սխալ չըլլայ։ — Օ՛հ, ոչ, ոչ, տիկին, քա-
նի որ արիական սքանչելի անձնուիրութեան
խօսք կընէք, ան պիտի ըլլայ . . . : Մնաց որ,
աւելցուց Ռօզ պարզմտութեամբ, Գաբրիէլ դիւ-
րաւ կը ճանչուի, վասն զի հրեշտակի պէս գե-
ղեցիկ է . . . : — Երկայն խարտեաչ մազեր ունի,
աւելցուց Պլանչ։ — Եւ գեղեցիկ խաժ աչեր
ունի, այնչափ քաղցր, այնչափ բարի, որ ե-
րեսը նայողին սիրտը կը շարժի, աւելցուց Ռօզ։
— Ալ տարակոյս չմնաց, նոյն ինքն է, ըսաւ
Ջերմնոանդուհին։ ուրեմն դիւրաւ կրնաք
հասկնալ ինչ աստիճան կը պաշտեն զինքը,
եւ իր օրինակն ինչ անհաւատալի գթասիրու-
թեան եռանդ մը կազդէ ամենուն։ Ա՛հ, եթէ
լսէիք, դեռ այս առաւօտ, ինչ գողտրիկ զմայլ-
մամբ կը խօսէր այն վեհսիրտ կանանց վրայ,
որք ազնիւ քաջութեամբ կուգան, կըսէր, այս
վշտաց պատսպարանին մէջ ապաստանեալ ու-
րիշ կանոսքը, իրենց քոյրերը մխիթարել . . . :
Աւանդ, կը խոստովանիմ որ Տէրը խոնարհու-
թիւն, համեստութիւն կը պատուիրէ մեզ. սա-
կայն չեմ կրնար ծածկել, որ այս առաւօտ
հայր Գաբրիէլի խօսքերը լսելով տեսակ մը եր-

կիւղած գոռոզութիւն կ'զգայի . այո՛ , ես ալ
ակամայ իմ տկար քաժինս կընդունէի այն գո-
վեստներէն զոր կուզուէր այն կանանց , որք
իր սրտաշարժ ասութեան համեմատ կարծես
թէ մէկ մէկ սիրելի քոյր կը ճանչէին այն խեղճ
հիւանդները՝ որոց քով ծուռդի վրայ եկած՝
ամեն կերպ խնամք կը շոայլէին . — Կը լսես ,
քոյր իմ , ըսաւ Պլանշ իր քրոջը՝ խանդավառ սրխ-
րանօք , սրչափ պանծալի բան է այսպիսի գո-
վեստից արժանանալ . — Այո՛ , այո՛ , գոչեց իշ-
խանուհին հաշուեալ ձգմամբ մը , պանծալի
բան է , վասն զի յանուն մարդկութեան , յա-
նուն Աստուծոյ կուտայ այն գովեստները , եւ
կարծես թէ Աստուած ինք է խօսողը անոր ներ-
շնչեալ բերնով . — Տիկին , ըսաւ Ռօզ կիրքով
մը , որուն սիրտը խանդով կը բարակէր ջեր-
մեռանդուհոյն խօսքերէն , մէք մայր չունինք ,
հայրերնիս բացակայէ . . . դուք այնչափ գե-
ղեցիկ հոգի մը , այնչափ ազնիւ սիրտ մ'ու-
նիք . որ խորհուրդ հարցնելու համար ձեզնէ
լաւագոյն մէկը չենք կրնար գտնել . — Ի՞նչ
խորհուրդ , սիրելի որդեակս , ըսաւ Սէն — Տի-
զիէ տիկինը շողոմ ձայնիւ մը , այո՛ , սիրելի
որդեակս , ներեցէք ինձ այս անունը սալ ձեզ ,
որ իմ եւ ձեր հասակին աւելի յարմարութիւն
ունի . — Մեզ ալ քաղցր է այդ անունն ըն-
դունիլ ձեզնէ , տիկին , ըսաւ Պլանշ , յետոյ
աւելուց . — Մեք դատախարակուհի մ'ունէինք
որ մեզ շատ կը սիրէր . Այս գիշեր քօլէսայէն

րոնու հցաւ : — Ո՛հ , Տէր Աստուած , ըսաւ ջերմեանդ ունին ամենասրտառուչ կարեկցութիւնն կեղծելով , եւ փնչոյէս է հիմա : — Աւաղ , տիկին , չենք գիտեր : — Ի՞նչ կըսէք , զեռ գինքը չտեսնէք : — Մի մեղադրէք մեզ , տիկին , իբրեւ անհոգ կամ ապերախս , ըսաւ Ալանը տխրութեամբ , մեր դաստիարակուհւոյն քով չեթաշնուս յանցանքը մերը չէ : — Ո՞վ կարգելու ձեզ քովն երթալէ : — Տակօսէս , մեր ծերունի բարեկամը , որ քիչ մ'առաջ հասէր : — Ա՛հ , փնչու համար թող չտար որ ձեր երախտադիտութեան սպարաքը կատարէք : — Ստուգիւ , տիկին , մեր պնարքն է անոր քով երթալ :

Աէն — Տիգրիէ տիկինը կեղծ' դարձանքով մ'երկու քոյրերուն երեսը նայելէ ետեւ ըսաւ : — Կը հարցնէք ինձ թէ ձեր պնարքն է , դուք որ այսպիսի աղնիւ սիրտ մ'ունիք , այդպիսի հարցում մը կրնէք ինձ : — Մեր առաջին մտածութիւնն եղաւ վաղեւ երթալ մեր դաստիարակուհւոյն քով , տիկին , հաւատացէք , բայց Տակօսէս մեզ այնչափ կը սիրէ որ կը դողայ մեր վրայ : — Ասկէց զառ , յաւելցուց Ռօդ , մեր հայրը մեզ անոր յանձնած է : Ուստի մեր վրայ ունեցած դորովալից հոգածութեան պատճառաւ կը կարծէ որ մեր դաստիարակուհին տեսնելու երթալով մեծ վտանգի մէջ կիյնանք : — Այդ պատուական մարդուն խղճմտութիւնը մեղադրելի չէ , ըսաւ Քարեպաշտունին , բայց իր երկինքը չմխաղանց է : Շատ օրերէ ի վեր

քօլէսայի դարմանոցներն այցելութեան կերթամ . ինձ ծանօթ կամ բարեկամ բաղձաթիւ կանայք ալ ինձպէս կընեն , եւ մինչեւ այսօր մեզնէ ոչ մէկը հիւանդութեան ամենապիտիւր ազդեցութիւնը կրեց . . . որուն տարախօսիկ ըլլալը հաստատուած է հիմա . . . այդ մասին աղահով եղիք . . . — Վտանգ ըլլայ կտոմ ըլլայ , տիկին , ըսաւ Ռօզ , մեր պարտականութիւնը մեր դաստիարակուհւոյն քով կը կոչէ մեզ — Ես ալ այդպէս կը կարծեմ , որդեակներս , ապա թէ ոչ՝ ձեզ գուցէ իբրեւ ապաշնորհ եւ մինչեւ իսկ իբրեւ վատ մեղադրէ . ասկէց դատ , աւելցուց Սէն — Տիգրիէ տիկինը սուտ ջերմեռանդութեամբ , ոչ միայն մարդոց համարման , այլ եւ Աստուծոյ շնորհացն ալ արժանի ըլլալու պէտք է ջանանք . . . թէ մեր . . . եւ թէ մերայնոց համար , Վուք ձեր մայրը կորսընցնելու դժբաղդութիւնն ունեցած էք , այնպէս չէ , — Աւաղ , այո , տիկին , — Ուրեմն , որդեակներս , թէպէտ եւ կասկած չկայ որ արքայութեան մէջ ընտրելոց կարգը դասուած ըլլայ . . . վասն զի անշուշտ քրիստոնէարար մեռած է , մեր սուրբ մօրը՝ եկեղեցւոյ՝ վերջին խորհուրդներն ընդունած է , այնպէս չէ , աւելցուց իշխանուհին իբրեւ միջանկեալ , — Մեք Սիպերիոյ խորը անապատի մը մէջ կապրէինք , տիկին , պատասխանեց Ռօզ տխրութեամբ . — Մեր մայրը քօլէսայէն մեռաւ . . . մօտերը քահանայ չկար . . . որ դար վերջին օգնու-

թիւններն ընէր . . . — Կարելիք բան է այդ . . . դոչեց իշխանութիւն զարհուրեալ դէմքով . ձեր խեղճ մայրն առանց Աստուծոյ պաշտօնէի մ'օգնութեան մեռաւ . — Բոյրս ու ես անոր քով հսկեցիրք՝ Աստուծոյ աղօթք ընելով . . . որչափ որ գիտէինք աղօթել , ըսաւ Ռօզ արտասուալից աչօք . յետոյ Տակօպէս փոս մը փորեց , ուր հանգչած է : — Վահ , սիրելի որդեակներս , ըսաւ ըստ պաշտօնէին ցաւադին սրտաբեկութիւն մը կեղծելով : — Ի՞նչ ունիք , տիկին , դոչեցին որբերը զարհուրելով : — Ափսոս , ձեր ազնիւ մայրն իր ամեն առաքինութիւններով հանդերձ չէ կրցած մինչեւ հիմա արքայութիւններէն ընտրելոց մէջ : — Ի՞նչ կրսէք , տիկին : — Վասն զի դժբաղդաբար՝ առանց վերջին խորհուրդներն ընդունելու մեռած է , այնպէս որ իր հոգին քաւարանի հոգիներուն մէջ թափառական կը մնայ՝ Տէրօջը ողորմութեան սպասելով : Բայց իր աղատութիւնը կրնայ չուտով հառնիլ այն աղօթից միջնորդութեամբ , որք տանջուող հոգիներուն գնման համար ամեն օր եկեղեցւոյ մէջ կը կարդացուին : »

Աէն — Տիգրիէ տիկինն այն աստիճան վշտագին համոզեալ եւ սրտաղգած դէմք մ'առաւ այս խօսքերն արտասանած ժամանակ , միւս կողմանէ աղջիկներն ալ այն աստիճան որդիական խոր դժացում ունէին , որ միամսութեամբ հաւտացին իշխանուհւոյն իրենց մօրը մաքրցոյց տուած սուտ զարհուրանաց , եւ դառն

արամայ թեամբ ցաւեցան որ մինչեւ այն ժամանակ քաւարանին մասնաւոր յատկութեանց ծանօթութիւն չունէին :

Բարեպաշտունին աղջկանց գէմքը պատող
ցաւագին տխրութենէն հաւինալով որ իր փա-
րիսեցական դաւն իր սպասած արդիւնքը յա-
ռաջ բերաւ, աւելցուց. « Պէտք է յուսահա-
տիք, որդեակներս. կանուխ կամ ուշ Տէրը ձեր
մայրն իր սուրբ արքայութիւնը կը կոչէ: Աս-
կէց զատ, դուք ալ կրնաք այդ սիրելի հոգւոյն
փրկութեան ժամը փութացնել: — Մեք, տի-
կին, . . . ճհ, ըսէք, ըսէք, վասն զի ձեր խօս-
քերը մեզ կը սարսափեցնեն մեր մօր համար:
— Խեղճ աղայք, հրչափ կարեկցութեան ար-
ժանի են » ըսաւ իշխանունին արգահատունօք
եւ որբերուն ձեռներն իր ձեռաց մէջ սեղմե-
լով, եւ յարեց. « Քաջաւերութեցէք, ապահով
եղիք, կըսեմ ձեզ, դուք շատ բան կրնաք ը-
նել ձեր մօր համար, այս, ձեր ըրածը ոչ սք
կրնայ ընել, դուք կրնաք Տէրը հաճեցնել որ
այդ խեղճ հոգին քաւաքանէն հանէ եւ իր սուրբ
այքայութիւնը զրկէ: — Մեք, տիկին, ճհ, եւ
ինչպէս. — Բարեգործութեամբ Տէրածը սիրոյն
արժանի ըլլալով: Օրինակի համար շատ հաճոյ
կրնաք ըլլալ իրեն եթէ ձեր հիւանդ դատաւար
ակուհւոյն նկատմամբ այդ անձնութեան ու-
երախտագիտական գործը կատարէք. այս, տ-
ներկբայ եմ, որ այդ քրիստոնէական եռանդ-
եան փորձը, ինչպէս որ ըսաւ սրբակրօն հայր

Գարբրիէլ , մեծ յարգ կունենայ Տէրոջն առջեւ
 ձեր մօր փրկութեան համար , վասն զի Տէրը՝
 բարի եւ մարդասէր ըլլալով՝ հաճութեամբ
 կընդունի այն աղջկանց խնդրուածքը , որք ի-
 րենց մօր համար կ'աղօթեն եւ անոր փրկու-
 թիւնը ձեռք բերելու համար ազնիւ եւ սուրբ
 գործեր կը նուիրեն երկնից : — Ահ , հիմա
 խնդիրը միմիայն մեր դատարարական հետն ղրայ
 չէ , դոչեց Պլանչ : — Ահա Տակօպէո կուգայ ,
 ըսաւ յանկարծ Ռօզ միջնորդին ետեւէն զօրա-
 կանին ռանսաձայնը լսելով , որ սանդուղէն վեր
 կեղնէր : — Տեղերնիդ նստէք . . . հանդարտե-
 ցէք , որդեակներս . . . Իսկ մը մի ըսէք այդ
 պատուական մարդուն , ըսաւ իշխանուհին փու-
 թով մը , որպէս զի պարապ տեղը չկասկածի
 եւ ձեր ազնիւ դիտաւորութեան արգելք չըլ-
 լայ : — Բայց ինչպէս ընենք , տիկին , մեր դատ-
 արարական հետն տեղը գտնելու համար , ըսաւ
 Ռօզ : Այդ ամենն ալ կը սովորէք : դուք ինձ
 յանձնեցէք , ըսաւ բարեպաշտուհին կամացուկ
 մը : ես նորէն կուգամ ձեզ կը տեսնեմ , եւ
 'ի միասին կը խորհինք . . . այո , ելէտք եղա-
 ծըն 'ի միասին կը խորհինք ձեր խեղճ մօր հո-
 գին շուտով փրկելու համար : »

Հաղիւ բարեպաշտուհին այս վերջին
 խօսքն ըսեր էր , զօրականը ներս մտաւ զը-
 ուարթ եւ պայծառափաղ դէմքով : Ար բերկ-
 րագին դոհունակութենէն չկրցաւ նշմարել
 երկու քոյրերուն սրտայուզութիւնը , զոր չէ-

ին կրցած մէկէն 'ի մէկ ծածկել :

Աէն—Տիգրէ տիկինը զօրականին ուշադրութիւնն զբաղեցնելու համար՝ ոտքի վրայ ելաւ եւ դէպ անոր երթալով ըսաւ . « Զուգեցի այս օրիորդներէն բաժնուիլ , պարոն՝, առանց ասոնց հաղուադիւտ բարեմասնութեանց արժանի գովութիւններս ձեզ մատուցանելու : — Զերայդ ըսածը զիս չղարմացներ , տիկին , բայց դարձեալ ուրախ եմ : Կը յուսամ որ այս փոքրիկ պինդ գլուխները համոզեցիք անձնութիւնութեան տարափոխիկ ըլլալուն վրայ : — Անհոգ եղիք , պարոն , ըսաւ բարեպաշտունին համամիտ նայուածք մը փոխանակելով՝ երկու աղջկանց հետ . ինչ որ պէտք էր՝ ըսի իրենց : հիմա իրարու խօսք կը հասկնանք : »

Այս խօսքերը կատարելապէս գոչ ըրին զօրականը : Աէն—Տիգրէ տիկինը սիրալիր բարեկամութեամբ որբերէն բաժնուելով վար իջաւ , կառքը նստաւ եւ գնաց Խօտէնը դտաւ , որ քանի մը քայլ հեռուն հասարակ կառքի մը մէջ կ'սպասէր , որպէս զի իշխանուհւոյն տեսակցութեան արդիւնքն իմանայ :

Քօլէոային ժամանակ Փարիզի ամեն թաղերուն մէջ բացուած առժամանակեայ բազմաթիւ դարմանոցներուն հետ մէկ հատ մ'ալ Մօն — Պլան փողոցին մէջ տան մ'ընդարձակ վարի յարկը հաստատուած էր , որ պարապ ըլլալուն տանտէրը ձրիաբար իշխանութեան յանձնած էր : Հոն կը փոխադրուէին այն աղքատ հիւանդները՝ որք յանկարծակի քօլէոայէն բռնուելով ծանր վիճակի մէջ ըլլալնուն պատճառաւ չէին կրնար անմիջապէս հիւանդանոցները տարուիլ :

Պարտք է ըսել 'ի գովեստ Փարիզի ժողովրդեան , թէ ոչ միայն ամեն տեսակ կամաւոր նուէրներ առատաբար կը հոսէին առժամանակեայ դարմանոցներուն մէջ , այլ եւ ամեն ատրճանէ ու վիճակէ անձինք , հարուստ աղքատ , արհեստաւոր գործաւոր գեղարուեստական , ցերեկային ու գիշերային ծառայութեանց համար կանոնաւոր խումբեր կը կազմէին , որպէս զի բարեկարգութիւն հաստատեն այն անյափոյ կազմուած դարմանոցներուն մէջ , անդու ու փութաջան հսկողութիւն մ'ընեն , եւ հիւանդաց համար բժշկաց հրամաններուն կատարմանն օժանդակեն :

Ամեն վիճակէ կանայք ալ այս եղբայրսի-

րական ազնիւ խանդին կը բաժնակցէին իտա-
րաբաղդութեան օգնելու համար . եւ եթէ հա-
մեառութեան դիւրագգածութիւնը յարգել չի-
զիտնայինք , կրնայինք հազարին մէջէն յիշել
երկու դեռահասակ ու գեղեցիկ կանայք , մէ-
կը աշխուական , եւ միւսը հարուստ միջակային
կարգէ , որք քօլէսային ամենաբուռն կերպիւ
ստատկացած հինգ վեց ասուր միջոցին ամեն
տաւօտ կերթային դթութեան սքանչելի քոյ-
րերուն հետ վտանգաւոր եւ խոնարհ խնամք-
ներ կուտային աղքատ հիւանդաց՝ որք Փարի-
զի թաղերուն մէկէն առժամանակեայ դարմա-
նոցը կը սարուէին :

Այս եղբայրական դթութեան գործերն եւ
սորիչ շատեր՝ որք մեր օրով կը կատարուին ,
կը ցուցնեն թէ սրբաբն ունայն եւ շահասիրա-
կան են կարգ մ'անդրաբեռնականաց անամօթ
պարծանքը : Ասոնց խօսքին նայելով , իրենք
եւ իրենց կրօնաւորներն են մկայն որ աշխար-
հային ամեն կապերէ ազատ ըլլալուն դօրօ-
թեամբ կարող են անճնախրութեան ու ետոն-
դուն դթասիրութեան այն սիրայի օրինակները
ստու . որք պարծանք են մարդկութեան : Ա-
սոնց խօսքին նայելով , օրինակի համար , հո-
գեվարքի մը վերջին օգնութիւն մատակարար-
ող քահանային քաջասրտութեանն ու անճնա-
խրութեանը հաւասարող բան մը չկայ ընդե-
լութեան մէջ : Ասոնց խօսքին նայելով , Պրաք-
եոն կրօնաւորի մը սէնս քանչեւի բան չկայ :

որ աւետարանական անձնութեամբ (կարելիք բան է) մինչեւ անգամ իր միաբանութեան վերաբերեալ հոգերն իր ձեռօքը կը մըշակէ Հրաշալի բան չէ այս, աստուածային չէ հերկել, ցանել երկիր մը՝ որուն բերքը քնկդ է ստուգիւ գիւցաղնական բան ուստի մէք ալ սամեսայն զօրութեամբ կ'սքանչանանք այս բանիս վրայ :

Միայն թէ, բարի քաջանայի մը քարութիւնը ճանչելով հանդերձ՝ կը հարցնենք խոնարհաբար թէ՝ կրճատուի են, կզերկան են, քաջանայ են այն աղքատականամբ բժիշկները, որ ցերեկուան ու գիշերուան ամեն ժամերուն մէջ դժբաղդութեան հէք անկողնին քով կը վազեն այն բժիշկները, որ քուէնային ժամանակ հազար անգամ իրենց կեանքը վտանգի մէջ դրին անվնէրութեամբ եւ անշահանիրութեամբ այն դիւտունները, երխաասարդ բժիշկները, որ ի սէր դիւտութեան եւ մարդկութեան՝ իբրեւ շնորհ՝ իբրեւ պատիւ՝ ինդրեցին երջալ մահուան դիմագրաւել Սպանիայ մէջ՝ երբ որ Գեղին տեհողը կը տառանորդէր երկրին ձաղաժուրդը :

Եթէ անառնականութիւնը կամ աշխարհութեանն էր որ այնչափ վնասիրտ մարդոց զօրութիւնն կուտար : Եթէ իրենց կեանքը դահելու կը վարանէին այս մարդիկը՝ զոգարճութեանց կամ բնասանական քաղցր պարտուց հոգերով զբաղած քլաւնուան համար : Այ, մէջերնէն

եւ ոչ մէկն ասոր համար աշխարհի ուրախութիւններէն կը հրաժարէր : Շատերը կանայք եւ որդիք ունէին , եւ հայրութեան ուրախութիւնները ճանչեցնուն համար էր որ քաջութեամբ մահուան առջեւ կը նետուէին , որպէս զի իրենց եղբարց կիներն ու զաւակներն ազատեն : Վերջապէս եթէ արիարար կը բարեգործէին , պատճառն այս էր որ Արարչին գիտաւորութեանց համեմատ կապրէին , վասն զի Արարիչը մարդն ընտանեաց համար ստեղծած է , եւ ոչ վանական ամուլ առանձնութեան :

Միթէ Գրաբեան են այն միլիոնաւոր երկրագործները , դաշտերու մշակները , որ կը վարեն կը ցանեն եւ իրենց քրտամբը կոռոզեն այն հողերը որ իրենց չեն , եւ միայն խեղճ աւուրչէք մը կառնուն որ իրենց զաւակաց առաջին պիտոյիցն իսկ չբաւեր :

Վերջապէս (թերեւս տղայական երեւնաց այս , բայց անժխտելի է.) կրօնաւոր են , կղերիկոս են , քահանայ են այն արի եւ գիմադրաւ մարդիկը , որք ցերեկուան կամ գիշերուան ամեն ժամերուն մէջ անհաւատալի անվեհերութեամբ հրդեհին բոցերուն մէջ կը նետուին , վառած գերաններու եւ բոցաշունչ փռատակներու վրայ կերթեւեկեն , որպէս զի օտարի ապրանքներ , իրենց անձանօթ եղող մարդոց հողիներ ազատեն , եւ այս ալ պարզապէս առանց պանծանաց , առանց արտօնութեան , առանց ամբարհաւածութեան , իրենց կերած

դինուորական հացէն զատ ուրիշ վարձք՝ եւ հազած զինուորական զգեստէն զատ ուրիշ պատուոյնչան մը հունենալով. եւ այս ամենը կընեն՝ առանց ամենեւին քաջութիւնն իրենց մենավաճառ մ'ընել ուղեւու եւ օր մ'ալ 'ի թիւս սրբոց անցնելու ակնկալութեան : Եւ սակայն կը մտածենք որ այնչափ կտրիճ փայտատաւորները՝ որ հարիւր հրդեհի մէջ իրենց կեանքը վտանդի մէջ դրած , բոցերուն մէջէն ծերունիներ կանայք եւ մանկունք կորզած , ամբողջ քաղաքներ աւերումէ ազատած են , դռնէ սուրբ Պօղիկարալոսի , սուրբ Ֆրիւթիւէօի , սուրբ Բրիվէի եւ ուրիշ քիչ չատ սրբացեալ մարդոց չափ հաճոյ ծառայութիւն քրած են Աստուծոյ եւ մարդկութեան :

Ո՛չ , ո՛չ , ամեն դարուց , ամեն ազգաց , ամեն փիլիսոփայից բարոյական վարդապետութեանց շնորհիւ , մարդկութեան յատկէրմաբար սղատութեան շնորհիւ , գթութեան անձնուիրութեան եղբայրութեան զգացումները գլորեթէ բնաղդում դարձած՝ սքանչելադէս կը զարգանան մարդուն վրայ , երբոր այն յարաբերական երջանկութեան պայմանին մէջ գլուխուի , որուն համար Աստուած օգտած ու անդձած է զայն :

Ո՛չ , ո՛չ , մարդոց առ իրեարս անձնուիրութեան ու անձնութեան աւանդատանները մի միայն կարգ մը մեքենայող եւ ազմրկայող անդբաւեանականք չեն , այս մասին Մար-

կոս Աւրեղիոս սուրբ Յօհաննէսէն վար չմնար, ոչ ալ Պղատոն սուրբ Օգոստինոսէն եւ կոսմիուկիոս ալ Ռսկերեբանէն, շին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, մայրութիւնը, բարեկամութիւնը, սէրը, դիտութիւնը, փառքը, ազատութիւնը՝ ամեն ուղղափառութենէ դուրս փառաւոր անուններու խանակ մ'ունին, սքանչելի նահատակներ ունին օրացոյցի սուրբերուն ու նահատակներուն դէմ, այս, կը կրկնենք, վանական կարգերը՝ որք իբրեւ մարդկութեան անձնուէր կը սլարծին, քօլէսային աստիկ օրերը՝ ցոխակեաց երիտասարդներէն, աչքասէր գեղեցիկներէն հեթանոսական արուեստագէտներէն, հանրապետ մեծան գրագէտներէն եւ նիւթ ապաշա բծիշկներէն աւելի բան մը չըբին:

Աէն՝ Տիգրիս տիկինը որքերուն հետ տեսակցելէն ի վեր երկու օր անցեր էր, յամն առաւօտեան տառը կար: Մօն՝ Պլան փողոցի դարմանոցին հիւանդներուն քով գիշերը կամաւորապէս ծաղայոգ անձինք փոխաւելով ուրիշ կամաւորներ, փախ յաջորդէին:

«Ե՛ր, պարոններ, բնաւ նոր եկողներէն մէկը, թիշ վիճակի մէջ ենք, այս գիշեր հիւանդներուն թիւը նսկաւած էր: — Գժքաղդարաւոր ոչ . . . բայց բժիշկները կը կարծեն որ հիւանդութիւնն իր մահտիութեան ամեցէն, բարձր աստիճանը հասած է: — Աւրեմն գտնէ նուազելու յոյս կայ: — Այս գիշեր ծաղայոգ կամաւոր պարմուններուն մէջ բռնուող եղանակ — երէկ

առան հւ մէկ հոգի եկանք , այս առաւօտ ինն
 ենք : — Յաւալի բան . . . Այդ երկու հոգին
 մէկէն 'ի մէկ զարնուեցան : — Մէկը՝ որ քսան
 ու հինգ տարեկան երիտասարդ մ'էր , արձա-
 կուրդ առած հեծելազօրաց սպայ մը . . .
 կարծես թէ կայծակնահար եղաւ , եւ քա-
 ուորդէն պակաս ժամանակի մէջ մեռաւ :
 Ինչպէս այս կերպիւ մեռնողներ շատ կան ,
 բայց ասոր վրայ տմենքս ալ զարհուրեցանք :
 — Խեղճ երիտասարդ . . . — Իւրաքանչիւր հի-
 ւանդաց մէկ մէկ քաջակերական եւ յուսալից
 խօսք կըսէր , շատեր՝ որք քօլէսայէն աւելի վա-
 խով հիւանդացած էին , այս զօրազդ երիտա-
 սարդին խօսքերէն զօրանալով եւ բարոյական-
 նին կազդուրելով զրեթէ բժշկուած գութեւան
 դարմանոցէն . . . — Ափսոս . . . այդպիսի քաջ
 երիտասարդ մը — Արջապէս փառաւոր կերպիւ
 մեռաւ : Այսպէս մեռնիլն ալ պատերապմի մէջ
 մեռնելու պէս արիական է : Այս ծաղկահասակ
 սպային քաջասրտութեանն ու եռանդին հաս-
 նող մէկ հոգի մը կար , այն է հրեշտակադէմ
 երիտասարդ քահանայ մը , որ հայր Ղաբրիէլ
 կը կոչուի : Յոգնիւ չդիտէ , հազիւ օրը քանի մը
 ժամ կը հանգչի , մէկէն միւսին քով կը վազէ ,
 եւ ամենուն համար ամեն բան կընէ՝ առանց
 մէկը մոռնալու . ամեն մէկու տուած սրտա-
 բուխ մխիթարութիւններն իբրեւ արհեստ բեր-
 նին սովորոյթ ըրած հասարակ խօսքեր չեն . ոչ-
 ոչ . աչքովս տեսայ որ խեղճ կին մը գծնդակ

հողեւիարքէ մ'ետեւ մեռնելով, այս երիտասարդ քահանայն անոր աչերը գոցած ժամանակ արտասուք թափեց վրան: — Ա՛հ, եթէ ամեն քահանայք ասոր պէս ըլլային . . . : — Անշուշտ բարի քահանայի մը պէս պատուական եւ սիրելի բան չկայ . . . : Միւս մեռնող ընկերնիդ ո՞վ է: — Ո՛հ, անոր խօսքը չընենք, սոսկալի բան էր. պատկերը դեռ աչացս առջեւ է: — Մի/թէ յանկած զարնուեցաւ քօլէոայէն: — Ն/թէ խեղճը քօլէոայէն մեռնէր, յիշատակութիւնը զիս այսպէս չէր սոսկացներ: — Ինչէն մեռաւ ուրեմն: — Սարսափելի պատմութիւն մ'է . . . : Երեք օր առաջ մարդ մը բերին հոս որ միայն քօլէոայէ բռնուած կը կարծուէր . . . : Անշուշտ լսած էք այն զազան զսպողին համբաւը, որ բոլոր փարիզ Բօրթ — լէն — Մարթէնի թաարոնը վաչուց: — Դիտե՛մ այդ մարդը . . . : անունը Մօռօք էր . . . : Ընդելացած սեւ յովազի մը հետ տեսակ մը խաղ կը ներկայացնէր, ան չէ: — Ճշդիւ: Ես ալ անոր մէկ զարմանալի ներկայացմանը ներկայ դռնուեցայ, որուն վերջը, երիտասարդ հնդիկ մը՝ գրաւ դրած ըլլալով թատերաբեմին վրայ շատիկեց ու յովազն սպաննեց . . . : Արդ՝ Մօռօք նախ իբրեւ քօլէոայէ բռնուած հոս բերուեցաւ, եւ արդարեւ քօլէոայի նշաններ ունէր: Բայց յանկարծ ուրիշ սոսկալի հիւանդութիւն մ'ալ երեւան ելաւ վրան: — Ի՞նչ հիւանդութիւն: — Կատաղութիւն: — Ի՞նչ կըսէք:

— Այո . . . խոստովանեցաւ որ իր փակարանին պահպանութիւնն ընող շուներէն մէկը քանի մ'օր առաջ զինքը խածեր էր . գծքաղդարար այս խոստովանութիւնը մեր խեղճ ընկերին մահուան պատճառ եղող կատաղութենէն ետեւ ըրաւ . — Ինչպէս եղաւ այդ բանը . — Մօռօք երեք ուրիշ հիւանդաց հետ սենեկի մը մէջ դրուած էր . Յանկարծ մօլեգնութիւն գալով վրան՝ ոտքի վրայ կենէ կատաղի գոչիւններով . . . եւ նրբաշաւիղը կը վազէ . . . Մեր գծքաղդ ընկերը գէմեւելնելով կուզէ արգելուլ . այս դիմադրութենէն Մօռօք առաւել եւս կատաղելով մեր ընկերին վրայ կիյնայ , կը խածնէ , կը կեղեքէ , եւ վերջապէս ջղային սուկալի սարսուռի մը մէջ կիյնայ . — Ահ , իրաւունք ունիք , սարսափելի բան է . . . — Մեր ընկերը՝ ամեն օգնութեանց հակառակ՝ այս գիշեր դժբնդակ տանջանքով մեռաւ , վասն զի անի տատիճան այլայլեր էր որ իւկոյն ուղղային տենդ մեկաւ վրան . — Մօռօք ալ մեռաւ . — Չեմ գիտեր . . . : Կատաղութենէն ետեւ յաջորդող նուաղման միջոցին զինքը կապեցին , եւ այս տանը վերի յարկը սենեակ մը դրին , ուսկից ալ երէկ հիւանդանոց մը պիտի փոխադրէին . — Բայց կրնայ ապրիլ . — Ոչ , մեռած լլլալու է . . . : — Բժիշկները կըսէին թէ քսան եւ չորս ժամ հաղիւ կրնայ ապրիլ . »

Այս խօսակցութիւնն ընողները գետնի վրայի յարկին մէջ նախասենեակ մը նստած է-

ին, որ կամուռոր ծառայութիւն ընելու պաշտօն
անձինք սովորաբար կը դաժմարուէին :

Այս նախասենեակը մէկ կողմէն դարձանու-
ցին սրահներուն հետ կը հաղորդակցէր, միւս
կողմանէ դաւթին հետ, որուն սրատուհանը բա-
կին վրայ կը բացուէր :

« Ա՛յ, ըստէ խօսակցողներէն մէկը պա-
տահանէն դուրս նայելով, տեսէք սա երկու
գեղեցիկ օրհորդները՝ որ վառուար կատրէ մը
վար խշան, որչափ կը նմանին իրարու : Սառ-
գիւ կարգէ դուրս մանուածիւն մ'ունին : — Ան-
շուշտ երկուորեակ են Խեղճ աղջկաներ,
եղի հագած են : Թեքեւս իրենց հայրը կամ
մայրը մեռած է : — Կարծեմ թէ այս կողմ
կուգան : — Այո՛, բակին ամառուղէն վեր
կերնին »

Արեւադեւ շատ չանցաւ՝ Թօղ եւ Պրանչ նա-
խասենեակը մտան երկշուս եւ սրտատանջ գէմ-
քով մը, թէ եւ իրենց նայուածքին մէջ տեսակ
մը տենդային գրգիռ եւ քաջութիւն կը փայլէր :
Խօսակցող մարդոց մէկը՝ աղջկանց շփոթու-
թիւնը վրայ կարեկցելով անոնց մօտեցաւ եւ
շարդական քաղաքավարութեամբ մ'ըստ .
« Եան մը կը կամփք, օրհորդք : — Հոս չէ,
պարտն, հարցոց Թօղ, Մօն — Պրանի փառոցի
դարձանոցը : — Այո՛, օրհորդ : — Տիկին Օկիւս-
թին թրամպլէցի անուն կին մը հոս բերուեր
է ըսին մեզ ասկէց երկու օր առաջ : Կրնանք դիմ-
քը տեսնել : — Ա՛յոք է գիտե՛լ տամ ձեզ, օրհ-

որդք , որ հիւանդներուն սրահը մտնել վտանգաւոր է : — Մեր սիրելի բարեկամուհին է այն տիկինը եւ տեսնելու կը փափաքինք , պատասխանեց Ռօզ քաղցր եւ անյողդողդ ձայնիւ մը՝ որ վտանգէ չվախնալը կը ցուցնէր : — Չեմ կրնար հաւաստել ձեզ , օրինորդ , ըսաւ նորէն մարդը , թէ ձեր վնասած անձն հոս է թէ ոչ . բայց եթէ կը հաճիք ձախ կողմի սրահը մըտնել , գթութեան բարի քոյր Մարթան իր սենեկին մէջ կը գտնէք . ան է կանանց հիւանդասրահին վերակացուն , եւ ձեր խնդրած ամեն տեղեկութիւնները կրնայ տալ ձեզ , — Շընորհակալ ենք , պարոն , ըսաւ Պլանշ շնորհալի խոնարհութեամբ մը , եւ քրոջը հետ ձախ կողմի յարկը մտաւ : — Յիրաւի շատ գեղեցիկ ու սիրուն են , ըսաւ մարդը երկու քոյրերուն ետեւէն նայելով : — Յաւալի բան կըլլայ եթէ . . . : Եւ խօսքը բերանը մնաց :

Յանկարծ զարհուրելի աղմուկ մը փրթաւ մօտի յարկին մէջ սոսկման եւ անաբեկութեան ճիշերով , եւ գրեթէ նոյն հետայն նախասենեկին հետ հաղորդակցող դրան երկու փեղկերը բռնութեամբ բացուելով , բազմաթիւ հիւանդներ՝ մեծ մասը կիսամերկ , դալկազէմ , հիւժեալ եւ սարսափահար՝ նախասենեակը գլմեցին « օգնութիւն , օգնութիւն , կատաղին . . . » գոչելով :

Անհնար է նկարագրել այն յուսահատ եւ մոլեգին խառնուրդը՝ որ այս արհաւիրաց յաջոր-

դէց՝ երբոր ահաբեկ անձանց բազմութիւն մը՝ վտանգէն ազատելու համար նախասենեկին միակ դրանը վրայ խուժեցին իրար հրմշտկելով, ծեծելով, ոտնակոխ ընելով, որպէս զի այն նեղ անցքէն փախչին :

Այն միջոցին որ այս եղկելիներէն վերջինը դրանը քով հասեր էր իր արիւնոռչա ձեռներուն վրայ սողալով, վասն զի խառնուրդին ժամանակ դետինը ձգուեր ու կոխոտուեր էր, Մօռօք՝ այսչափ ահաբեկութեանց պատճառը . . երեւցաւ :

Սոսկալի տեսարան . . . ծածկոյթի կտոր մը մէջքը փաթթուած էր . իրանն ու սրունքը մերկ էին, կապոյտ եւ ճմլեալ, որուն շուրջը դեռ կը տեսնուէին խզած կապերուն բեկորները . թանձր եւ դեղնորակ մազերը ճակտին վրայ ձկտեր էին . մորուքը կարծես թէ նոյն տենդային սարսուռով կը քստմնէր . աչերը մոլորած կը դառնային իրենց արիւնալից կապիճներուն մէջ եւ շողշողուն ապակիի պէս կը փայլատակէին . չրթունքը փրփուրով ծածկուած էր : Ժամանակ ժամանակ խեղդուկ աղաղակներ կարձակէր . իր երկաթէ մարմնոյն երակները՝ խզելու աստիճան ձկտած էին . վայրի դադանի պէս կոստոստէր՝ իր ոսկրոտ եւ դելեալ մատները դէպ առաջ երկնցնելով :

Երբոր Մօռօք այն դրան քով կը հասնէր ուսկից իր հալածած անձինքը փախեր էին, առողջ մարդիկ՝ որ աղաղակը լսելով հոն վազեր

էին, փութացին թէ այն եւ թէ հիւանդարանի սրահներուն հետ հաղորդակցող բոլոր դռները դուրսէն փակեցին:

Մօռօք ինքզինք բանտարկուած տեսնելով պատուհանը վազեց որպէս զի կոտորտէ եւ բակը նետուի. բայց ապակիներուն ցոլացումը տեսնելուն պէս զարհուրելով ետ քաշուեցաւ, ինչպէս որ ամեն կատաղիներուն սովորութիւնն է փայլուն նիւթերէ եւ մանաւանդ հայելիէ վախնալ:

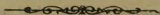
Շատ չանցաւ, բակին մէջ ապաստանեալ հիւանդները պատուհանէն տեսան որ կատաղին իր վրայ փակուած դռները բանալու կը ճգնէր: Յետոյ հասկնալով որ չպիտի կրնար բանալ կամ կոտորել, վայրենի աղաղակներ արձակեց եւ սկսաւ սրահին չորս կողմն արագ արագ պտըտիլ ամենի գազանի մը պէս՝ որ իր գառազիղէն դուրս ելնելու ճանքայ կը փնտռէ:

Բայց այս տեսարանը դիտողներէն ոմանք՝ որք դուրսէն երեսնին պատուհանին դրած կը նայէին, տազնապագին անձկութեամբ պոռալ սկսան:

Մօռօք նշմարեր էր այն փոքրիկ դուռը որ քոյր Մարթայի սենեկին հետ կը հաղորդակցէր, եւ ուր քանի մը վայրկեան առաջ Ռօդ եւ Պլանշ մտեր էին:

Մօռօք այն դռնէն դուրս ելնել յուսալով, դրան կոճակն ուժով մը քաշեց եւ ներսէն եզած ընդ դիմութեան հակառակ՝ կրցաւ կէս մը բանալ:

Դուրսի բազմութիւնը վայրկեան մը օար-
սափմամբ տեսաւ քոյր Մարթայի եւ երկու որ-
բերուն ձկտեալ բազուկները, որ ներսէն ա-
մենայն զօրութեամբ դուռը բռներ կը քս չէին :

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆ

Երբոր բաղին մէջ դումարուած հիւանդ-
ները քոյր Մարթայի եւ որբերուն փակուած
սենեկին դրան դէմ Մօռօքի բուռն եւ յամառ
ճիգը տեսան, սարսափնին աւելցաւ :

Քոյր Մարթայի դործը լմնցաւ, գոչեցին
սոսկմամբ. դուռը չսլիտի կրնայ դիմանալ . . .
— Եւ սենեակն ուրիշ փախչելու ճանքայ չու-
նի : — Երկու սգաւոր աղջիկներ կան անոր հետ :
— Եւ սակայն պէտք չէ խեղճ կիները մինակ
թող տալ կատաղիին դէմ . . . : Քալեցէք,
բարեկամք, գոչեց վեհանձնաբար հոն դռնուող
առողջ մարդ մը դէպ 'ի սանդուղը վաղելով
որպէս զի նախասենեակը մտնէ : — Շատ ուշ
է, ինքզինքնիդ 'ի դուր վտանգի մէջ կը դնէք »
ըսին քանի մ'անձինք զայն թող չտալով :

Այս միջոցին քանի մը ձայն մէկէն գոչե-
ցին :

« Ահա հայր Գաբրիէլ :

— Առաջին յարկէն վար կիջնէ , եւ աղմուկին կողմը կը վազէ :

— Կը հարցնէ թէ ինչ կայ :

— Ի՞նչ պիտի ընէ :

Արդարեւ , Գաբրիէլ՝ որ մօտակայ սրահի մը մէջ օրհասականի մը քով կ'զբաղէր , իմացեր էր որ Մօռօք՝ կապերը խզելով՝ իր փակուած առժամանակեայ սենեկին նեղ լուսամուտէն փախեր էր : Հասկնալով որ դադան զըսպողին փախուստը սարսափելի հետեւանք կըրնար ունենալ , դեռահասակ քարոզիչը՝ մի միայն իր քաջասրտութեան անսալով՝ վազեց , որպէս զի մեծագոյն աղետից առաջին առնուէր : Իր հրամանաւ հիւանդապահներէն մէկն ետեւէն կերթար՝ ձեռքը փոքրիկ հրալից վառարան մը բռնած , որուն մէջ քանի մը ջերաջերմ երկաթներ դրուած էին , զորս բժիշկները քօլէռայի յուսահատական դէպքերու մէջ կը գործածէին :

Գաբրիէլի հրեշտակային դէմքը դժգոյն էր , բայց հանդարտ անվեհերութիւն մը կը փայլէր անոր ազնիւ ճակտին վրայ : Վազելով անցաւ դաւթէն , ճանքուն վրայ խոնուած բաղմութիւնն աջ ու ձախ պուղեց , եւ դէպ 'ի նախասենեակը դիմեց : Երբոր դրանը մօտ հասաւ , հիւանդներէն մէկը լալագին ձայնիւ ըսաւ անոր .

« Ա՛հ , պարոն արբայ . . . լմնցաւ : Բտ-

կին մէջ դառնուող եւ պատուհանէն ներս տեսնողները կրեին թէ խեղճ քոյր Մարթա կորսուած է . . . »

Գաբրիէլ պատասխան չտուաւ, եւ անմիջապէս ձեռքը դրան բանալիին՝ վրայ դրաւ. բայց ներս մտնելէ առաջ՝ հիւանդ ապահին դարձաւ ամուր, ձայնով մ'ըսաւ. « Երկաթները ձեր մըկելու չափ տաքցած են — Այո, պարոն արքայ, — Ապասեցէք զիս հոս եւ պատրաստ կեցիք, եսկ դուք, սիրելիք, աւելցուց բանի մը սարսափահար հիւանդներու դառնալով, ես ներս մտնելուս պէս դուռը վրայէս գոցեցէք, ես ամէն բան վրաս կառնում. Դուք ալ, ըսաւ հիւանդ ապահին, երբոր ձեզ կանչեմ՝ այն ժամանակ ներս եկէք. »

Յետոյ երիտասարդ քարոզիչը դրան կըղպանքը դարձուց. Այս միջոցին՝ սարսափի գիտոյ եւ սքանչացման աղաղակ մ'ելաւ ամենուն կուրծքէն, եւ դրանք շուրջը գումարուած բաղմութիւնը վախնալով հեռացաւ.

Գաբրիէլ՝ այն անաւոր վայրկեանին մէջ զԱստուած յօգնութիւն կոչելու կերպիւ աչքը դէպ երկինք վերցնելով՝ դուռը բացաւ, ներս մտաւ, եւ իսկոյն վրայէն փակելով՝ Մօռօքի հետ մինակ մնաց.

Դազան զսպողը վերջին կատաղի ճիգ մ'ընելով կրցեր էր բոլորովին դուռը բանալ, ուրուն քոյր Մարթա եւ որբերն օրհասական աբեղութեամբ փաթթուեր էին՝ յուսահատ

ճիշեր արձակելով Գաբրիէլի ոսնաձայնէն Մօ-
ռօք մէկէն ետին դարձաւ, եւ զայն տեսնե-
լուն պէս՝ սենեակը մտնելու ճիգը թողուց,
մէկ ոստմամբ երիտասարդ քարոզչին վրայ յար-
ձակեցաւ մոնչելով:

Այս միջոցին քոյր Մարթա եւ որբերը Մօ-
ռօքի յանկարծական նահանջին պատճառը չը
գիտնալով եւ թոյլտուութեան միջոցէն օգուտ
քաղելով ներսէն սողնակ մը քշեցին եւ նոր յար-
ձակումէ մը զիրենք ապահովեցին:

Մօռօք կատաղի աչօք եւ ակոսները կըր-
ճըտելով Գաբրիէլի վրայ վազեր էր ձեռներն
երկնցուցած որպէս զի փողէն յափշտակէ քա-
րոզիչը քաջաբար ընդունեց յարձակումը արագ
նայուածքով մ'իր ոսոխին շարժումը գուշա-
կելով, իր վրայ յարձակածին պէս՝ երկու դաս-
տակները մէկէն բռնեց զսպեց եւ ուժեղ ձեռ-
քով մը խոնարհեցուց:

Վայրկենի մը չափ Մօռօք եւ Գաբրիէլ
մունջ անշարժ եւ շնչարգել կեցան, աչքով-
նին իրար չափելով. յետոյ քարոզիչը մէջքը
դէպ հսեւուն վրայ ծռելով կատաղիէն ճգան-
ցը յաղթելու ջանաց, որ բուռն ընդոստում-
ներով իր ձեռքէն աղատիչ եւ վրան իյնալով
պատանուել կուզէր:

Յանկարծ դադան զնպողը նուաղիլ սկսաւ,
ծունդերը կորացան, դալկահար եւ կապոյտ
զլուխն ուսերուն վրայ ծռեցաւ եւ աչերը գոց-
ուեցան, Քարոզիչը կարծելով որ թշուառա-

կանին կատաղութեանն անցաւոր տկարութիւն մը յաջորդելով պիտի իյնար, թեւերը թող տըւաւ որպէս զի օգնէ : Մօռօք այս նենգութեան շնորհիւ ազատութիւն գտնելով՝ յանկարծ կանգնեցաւ եւ կատաղաբար Գաբրիէլի վրայ ինկաւ : Այս անակնկալ յարձակումէն երիտասարդ քարոզիչն յանկարծակիի գալով դողդոջեց եւ կատաղիին երկաթէ բազկացը մէջ բռնունեցաւ :

Այսու ամենայնիւ ճիգն ու կորովը կրկնապատկելով, կուրծ կուրծի, ոտք ոտքի դէմ մաքառելով, իր հակառակորդը սայթաքեցուց, եւ ուժգին ցնցմամբ դետինը տապալելով նորէն ձեռները բռնեց եւ իր ծունգին տակ գըրեթէ անշարժ նուաճեց : Այսպէս բոլորովին զսպելէ ետեւ, երբոր Գաբրիէլ գլուխն ետին կը դարձնէր որպէս զի օգնութիւն կանչէ, Մօռօք՝ յուսահատ ճիգով մը կէս նստելու պէս վեր տնկուեցաւ եւ քարոզչին ձախ բազուկն ակռաներովը յափշտակեց :

Այս սուր խորին եւ սոսկալի խածուածքին՝ որ թեւին միսերը ցետեց, քարոզիչը չիկրդաւ դիմանալ, եւ ցաւակրութենէն ու վախէն գոչեց . 'ի զուր ինքզինք աղատել ջանաց . բազուկը կարծես թէ մամլակի մը մէջ սեղմուեր էր Մօռօքի ջղոտ ժաննաց մէջ, որ թող չէր տար :

Այս ահուելի տեսարանը գրելու չափ ժամանակ չէր տեւեր, յանկարծ գաւթին վրայ

նայող դուռն ու ժգնութեամբ բացուելոյս : Քանի մը քաջասիրտ մարդիկ՝ բախին մէջ ապաստանեալ ահաբեկ հիւանդներէն՝ իմանալով որ դեռահասակ քահանայն վտանգի մէջ էր , օգնութեան կը դիմէին առանց մտիկ ընելու անոր ըրած պատուէրը թէ մինչեւ որ ինք չկանչէ՝ ներս չմտնեն :

Հրաշէկ երկաթներով կրակարանը տանող հիւանդադահն ալ ասոնց հետ էր : Գարրիէլ զայն տեսնելուն պէս՝ այլայլեալ ձայնիւ գոչեց . « Շուտ ըրէք , շուտ , սիրելիս , բերէք երկաթները , փառք Աստուծոյ որ կանխաւ խորհնր էի . . . »

Ներս մտնող մարդոց մէկը բարեբաղդաբար բուրդէ վերմակ մ'առեր էր հետը . երբոր քարոզիչը վերջապէս իր բազուկը Սօսքի ակռաներուն մէջէն կորզեց , վերմակը կատաղիին գլխուն վրայ ձգեցին եւ շուտ մը զայն փաթթեցին ու կապեցին առանց վտանգի , թէ եւ յուսահատ ընդդիմութիւն մը կ'ընէր :

Այն ժամանակ Գարրիէլ ոտքի վրայ ելաւ , պատմութեանին թեւը պատուեց եւ ձախ բազուկը բացաւ , ուր խորին խածուածք մը կար տրիւնալից եւ կապուտակ աչք ըրաւ հիւանդ տաղանին որ մօտենայ , առաւ ասրաշէկ երկաթներէն մէկը , եւ պինդ ու անյողդողդ ձեռքով մ'երկու անգամ վէրքին վրայ զբաւդիւցադնական հանդարտութեամբ , որուն վերայ ներկայ գտնուողներն սքանչացան : Բայց

չատ չանցաւ , այն զանազան սրտայուղութիւն-
ները՝ որոց զէմ՝ այնչափ մաքառեր էր , իրենց
անհրաժեշտ հակազդեցութիւնն ունեցան . Գաբ-
րիէլի ճակարին վրայ քրտանց խոշոր կայլակներ
չարուեցան մարգարտի պէս , երկայն խարտ-
եաշ վարսերը քունքերուն փական , երեսին
զոյնը նեւեց . . . զողողօջեց . . . մարեցաւ . . .
եւ խկոյն մօտակայ սենեակ մը փոխադրուե-
ցաւ առաջին օգնութիւններն ստանալու . . .

Վիպուածը՝ Աէն—Տիգրէ տիկնոջ սուտե-
րէն մէկը ճշմարտեր էր՝ առանց անոր զիտու-
թեանը : — Իշխանուհին՝ որբերն առժամանակ-
եայ դարմանոցն երթալու առաւել եւս յօժա-
րեցնելու համար ըսեր էր թէ Գաբրիէլ ալ հոն
կը գտնուէր , զոր ինք չէր յուսար ամենեւին ,
ապա թէ ոչ՝ ընդհակառակն՝ այս հանդիպման
առաջքն առնլու կաշխատէր որպէս զի իր գի-
տաւորութեանց արգելք մը չեղնէ , որովհետեւ
գիտէր որ երիտասարդ քարոզիչը որբերուն բա-
րեկամն էր :

Պատմուած սոսկալի տեսարանէն քիչ մը
ետքը , Ռօզ եւ Պլանշ՝ քոյր Մարթայի առաջ-
նորդութեամբ ընդարձակ՝ բայց եւ տարօրի-
նակ ու չարադոյժ երեւոյթով սրահ մը մտան ,
ուր քօլէոայէն յանկարծակի զարնուած բազ-
մաթիւ կանայք բերուած էին :

Այն մեծ յարկը՝ զոր տէրը վեհանձաբար
փոխ տուեր էր առժամանակեայ դարմանոցը-

լալու համար, չափազանց պերճութեամբ դար-
դարուած էր: Հիւանդ կանանց յատկացած
սրահն ընդունելութեան դահլիճ մ'էր. սպի-
տակ փայտակերանները շքեղապանծ ոսկե-
զօծութեամբ կը շողշողէին. փառաւորապէս
շրջանակեալ մեծամեծ հայելիներ պատուհան-
ներն իրարմէ կը բաժնէին, որոց մէջէն դե-
ղադուարձ պարտիզի մը թարմ մարգագետին-
ները կը տեսնուէին՝ մայիս ամսոյն առաջին ծի-
ւերովը կանաչցած:

Այս պերճութեան մէջ, ոսկեզօծ քանդակ-
ներուն մէջ, գեղեցիկ դրուագներով նկարա-
կերտ աղնիւ փայտէ տախտակամածի մը վրայ
չափակցապէս շարուած չորս կարգ անկողին
կը տեսնուէր զանազան ձևերով, որք նոյնպէս
կառուար նուէրներ էին, քանդակագործ մա-
հոնէ ճոխ անկողիններէ սկսեալ մինչեւ փոկէ
նուաւտ խշտեակներ:

Այս սրահն իր երկայնութեամբը երկուքի
բաժնուած էր չորս հինգ ոտնաչափ բարձր
տախտակորմով մը, որով կրցեր էին չորս կարգ
անկողին շարել: Այս անջրգետը սրահին բոլոր
երկայնութեանը չհասնելով, երկու ծայրը բա-
ւական բաց տեղ կը մնար, ուր անկողին ալ դըր-
ուած չէր, եւ հոն կը կենային կամաւոր ծառայ-
ները՝ երբոր հիւանդներն անոնց խնամոցը պէտք
չէին ունենար: Սրահին ձիւս ծայրը բարձրեւ դե-
ղեցիկ մարմարէ վառարան մը կար ոսկեզօծ
արուրով զարդարուած. հոն կը տաքցնէին այլ

եւ այլ դեղերն ու ըմպելիները : Վերջապէս այս դարմանատեսիլ պատկերին վերջին մէկ մասը կրնային համարուիլ այն զանազան կարգէ եւ աստիճանէ կանայք , որք կամաւորապէս յանձն առած էին կարգաւ խնամել հիւանդները , որոց հառաչանքն ու հեծութիւններն արգահատանաց եւ յուսոյ խօսքերով միշտ կ'սփռփէին :

Այսպէս էր այն նորանշան եւ տխրատեսիլ տեղը , ուր Ռօզ եւ Պլանշ Գարբիէլին այնպէս գիւցապնարար Մօռօքի դէմ մաքառելէն քիչ մ'ետքը ձեռք ձեռքի տուած մտեր էին :

Քոյր Մարթա՝ Սիմօն մարաջախտին աղջրկանց ընկերացած էր , ջած ձայնիւ քանի մը խօսք ընկէ ետեւ՝ տախտակորմին մէկ ու միւս կողմն անոնց իւրաքանչիւրին ցոյց տուաւ . յետոյ սրահին միւս ծայրը դնաց պատուէրներ տալու : Որքերը յաւկաւին այն ահաւոր ժտանդէն պատճառած սրտադողին աղղկոյութեան ներքեւ ըլլալով , յորմէ Գարբիէլ առանց իրենց գիտութեան զիրենք աղատեր էր , չափազանց դժգուհած էին , բայց եւ այնպէս անյողգողդ հաստատամտութիւն մը կը փայլէր անոնց աչաց մէջ : Վասն զի ոչ միայն երախտագիտական անհրաժեշտ պարտականութիւն մը պիտի կատարէին եւ այս կերպիւ իրենց քաջարանց հօրն արժանի դաւակներ ըլլալին պիտի ցուցնէին , այլ եւ իրենց մօրը փրկութիւնը ձեռք պիտի բերէին , որոյ լաւատենական երջանկութիւնն իրենց առ

Աստուած տալու քրիստոնէական անձնուիրութեան փորձերէն կրնար կախում ունենալ ըսեր էին իրենց : Հարկ է աւելցնել թէ Սէն—Տիգրէ իշխանուհին՝ Ռօտէնի խորհրդոց համեմատ՝ երկրորդ անգամ ազջկանց հետ Տակօպէոէն ծածուկ ճարտարապէս յարմարացուցած տեսակցութեան մը մէջ այս երկու անկեղծ միամիտ եւ աղնուախոհ խեղճ հոգիները պատրեր բորբոքեր մոլեռանդացուցեր, եւ անոնց սրտին վեհ եւ արիական զգացումները մինչեւ 'ի չափազանցութիւն գրգռեր էր :

Որբերը հարցուցեր էին քոյր Մարթայի թէ Թրամպլէյի Օկիւսթին տիկինն երեք օրէ 'ի վեր այս դարմանոցը բերումն էր : քոյրը պատասխան տուեր էր թէ չէր գիտեր, բայց ըսեր էր որ հանանց սրահները պտըտելով դիւրաւ կրնային հասկնալ իրենց փնտռած անձին հոն ըլլալը կամ չըլլալը : Չարաճճի իշխանուհին՝ որ Ռօտէնի հետ խորհրդակցութեամբ այս երկու տղայքը մահառիթ վտանգի մը մէջ կը ձգէր, անամօթաբար սուտ խօսեր էր ըսելով թէ իրենց դատարակուհին այս դարմանոցը փոխադրուած էր :

Սիմօն մարաջախտին ազջիկները թէ իրենց վտարանդութեան եւ թէ Տակօպէոի հետ ըրած տաժանելի ուղեւորութեան միջոցին բազմադիմի փորձութիւններ ու վիշտեր կրած էին, բայց հիւանդարանը մտնելով յանկարծակի աչերնուն ներկայացած ազնւալի տեսարանին

նմանը երբէք չէին տեսած :

Անկողնոց երկար շարքը , ուր այնչափ արարածներ անյարիր պառկած էին , ուր ոմանք ցաւագին հեծութիւններ արձակելով կը դալարէին , ուր ոմանք մահուան տկար խռնչիւնով կը խռկային , ուր ուրիշներ ալ վերջապէս տենդային զառանցանօք կը հեծկըլտային եւ քարձրաձայն իրենց սիրելիները կը կոչէին , որոցմէ մահը զիրենք պիտի բաժնէր , այս սոսկալի տեսարանը՝ որ մինչեւ իսկ պատերազմի մէջ մեծցած մարդիկը կը զարհուրեցնէր , անշուշտ Ռօտէնի եւ իր համախոհներուն անխժապարտ նախատեսութեան համեմատ՝ զառն տպաւորութիւն մը պիտի ընէր այս երկու աղջկանց վրայ , զորս վեհանձնական բայց անխորհուրդ անձնութիւն մ'այս աղետաքեր այցելութեան կը մղէր :

Ասկէց զատ՝ չարաշնչք պարսդայ , որ այս հիւանդները տեսնելուն պէս աղէկէզ դառնութեամբ նորոգուեցաւ աղջկանց սրտին մէջ . իրենց մայրն ալ քօլէոայէն . . . այն դժնդակ ժանտախտէն մեռած էր :

Թող երեւակայէ ուրեմն ընթերցողն երկու քոյրերը , երբոր Մօռօքի ազդած սարսափով չարաչար վրդովելէ ետեւ՝ այն աղեկատու տեսարաններով լցուն մեծ սրահը մտան եւ իրենց տխուր խուզարկութիւնն սկսան այնչափ տարաքաղղներուն մէջ , որոց չարչարանքը , օրհասական տաղնապը , մահը իրենց մօր չար-

չարանքը , օրհասական տագնապն ու մահը կը յիշեցնէր :

Սակայն այս մահաբոյր սրահը տեսած ժամանակ Ռօզի եւ Պլանշի քաջասրտութիւնը պահ մը տկարացաւ . սեւ նախազդու թեամբ մը զղջացին իրենց դիւցազնական անխոհեմութեան վրայ . վերջապէս քանի մը վայրկենէ 'ի վեր տենդային պաղսկ սարսուռ մ'զգալ կ'սկսէին . յետոյ մերթ ընդ մերթ ցաւազկին խայթով մ'իրենց քունքը կը բաբախէր . բայց այս նշանները՝ որոց վտանգը չէին գիտեր , Մօռօքէն կըրած վախերնուն հետեւանքը համարելով , իրենց բարեմոյն եւ արիական զգացումը շուտով այս երկիւղները խեղդեց . գորովանօք իրարու երես նայեցան , սրտերնին քաջալիրուեցաւ , եւ Ռօզ տախտակորմին մէկ կողմէն , Պլանշ ալ միւս կողմէն առանձնաբար իրենց տխուր խուզարկութիւնն սկսան :

Գարրիէլ՝ պաշտօնավար բժշկաց սենեակը փոխադրուելով՝ շատ չանցած ուշաբերեր էր : Իր խոհական նախատեսութեան ու քաջասրտութեան շնորհիւ վէրքը ժամանակին սպիանալով չէր կրնար վտանգաւոր հետեւանք մ'ունենալ . վէրքը կապուելէ ետեւ ուղեց կանանց սրահը դռնալ , վասն զի հոն մահամերձ հիււանդի մը կրօնական վերջին մխիթարութիւնները տուած միջոցին էր որ Մօռօքի վտանգաւոր փախուստն իմացեր էր :

Քարոզիչը դեռ սրահը չէր մտած , Ռօզ եւ

Պլանչ գրեթէ լմնացներ էին իրենց խուղարկութիւնը . մէկն անկողիններուն ձախ դիծը պտըտեր էր , միւսն ալ աջը , որք վերէն 'ի վար տախտակորմով բաժնուած էին . . . :

Նրկու քոյրերը դեռ իրարու քով չէին հասած , քայլափոխին տակաւ առ տակաւ կը դողդոջէր . քանի որ առաջ կերթային , մերթ ընդ մերթ անկողինները բռնելու կը հարկադրէին . ուժերնին կը պակսէր : Տեսակ մը գըլխու պտոյտ ցաւ եւ արհաւիրք զգալով՝ կարծես թէ մեքենաբար կը շարժէին :

Աւանդ , խեղճ որբերը գրեթէ միանգամայն քօլէռային սարտափելի նշաններէն՝ զարնուեր էին : Այն տեսակ մը բնագիտական երեւոյթին համեմատ՝ որուն վրայ արդէն խօսած ենք , երեւոյթ մը՝ որ երկւորեակներու վրայ յաճախ կը տեսնուի , եւ որ արդէն քանի մ'անգամ յատնուեր էր երկու կամ երեք հիւանդութեանց մէջ՝ որով երկու քոյրերը միապէս բռնուեր էին , այս անգամ ալ դարձեալ գաղտնածածուկ պատճառ մը՝ անոնց կազմութիւնը միասնական ըզգացողութեանց եւ արկածից ենթարկելով՝ կարծես թէ դանոնք մէկ ըսելի վրայ ծլած երկու ծաղիկներու կը նմանցնէր , որք մէկ տեղ կը բացուին ու մէկ տեղ կը թառամին :

Ասկէց դատ , այն երկար սրահը պտըտելով տեսած որտաճմէիկ չարչարանքներն ու մահւան տագնաախներն այս շանթահար հիւանդութեան ճարակու մը փութացուցեր էին . Ռօզ եւ

Պլանչ արդէն տարափոխութեան մահառիթ դը-
րոշմն իրենց այլակերպեալ դէմքին վրայ կը կը-
րէին՝ երբոր երկուքն ալ սրահին ասորաբա-
ժանումներէն դուրս ելան առանց իրենց դաս-
տիարակուհին գտնելու :

Երկու քոյրերը մինչեւ այն ժամանակ տախ-
տակորմով բաժնուած ըլլալով իրար չէին կըր-
ցած տեսնել , բայց երբոր վերջապէս իրարու
քով հասան , ազեկտուր տեսարան մ'անցաւ :

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ՊԱՀԱՊԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿ

Ռօզի եւ Պլանչի ծաղկագեղ թարմութեան
կապուտակ թօշնութիւն մը յաջորդեր էր . ի-
րենց խոշոր խառն աչերը կապիճներուն յատա-
կը իջնելով խոռոչացեր ու չափազանց մեծցե-
լին . բոսորապոյն շուրթերն արդէն մանիշա-
կի դոյն առեր էին ինչպէս նաեւ իրենց վար-
դագոյն այտերն ու սրածայր մատները , կար-
ծեա թէ իրենց զմայլելի դէմքին վրայ որչափ
վարդ եւ ծիրանի կար , մահուան կապոյտ եւ
պաղ շունչէն քիչ քիչ թարչամեր էին :

Երբոր որբերը դէմ առ դէմ եկան կթառ-
եալ եւ հազիւ ինքզինքնին բռնելու վիճակի

մէջ , փոխադարձ սոսկման ճիշ մ'եւաւ իրենց
կուրծքէն . խրաքանչիւրն իր քրոջ դէմքին
զարհուրելի սղլայլութիւնը տեսնելով դոչեց .
« Քոյր իմ . . . դուն ալ հիւանդ ես , »

Եւ լալով միմեանց թեւերուն մէջ ինկան ,
ցետոյ իրարու երես նայելով . « Ո՛հ , Ռօզ . . .
նրչափ դեղներ ես . — Դուն ալ , քոյր իմ . . .
— Արդեօք դուն ալ պաղ սարսուռ մը կ'զգամ ,
— Այո , բոլորովին ուժս կտրած է . . . աչքս
կը մթննայ . . . — Իմ կուրծքս կրակի մէջ
է . . . — Քոյր իմ , թերեւս պիտի մեռնինք . . .
— Երանի թէ 'ի միասին մեռնէինք . . . — Եւ
մեր խեղճ հայրը . . . — Եւ Տակօպէս : — Ու-
րեմն , քոյր իմ . . . մեր երազը ճշմարիտ էր ,
գոչեց յանկարծ Ռօզ գրեթէ դանդաչելով եւ
թեւերը քրոջը պարանոցը ձգելով : — Նայէ ,
նայէ . . . Գաբրիէլ հրեշտակը մեզ փնտռելու
կուգայ . . . » :

Արդարեւ , նոյն միջոցին Գաբրիէլ սրահին
երկու ծայրը պահուած տեսակ մը կիսաբոլո-
րակին մէջ կը մտնէր :

« Տէ՛ր Աստուած . . . Բնչ կը տեսնեմ . . .
Սիմօն զօրապետին աղջիկները » գոչեց երի-
տասարդ քահանայն :

Եւ վաղեց որբերն իր թեւերուն մէջ առաւ .
խեղճերն իրար բռնելու կարողութիւն չունե-
ին . արդէն իրենց թալացեալ գլուխները , նը-
ւաղեալ աչերն եւ ճնշեալ շնչառութիւնը մահ-
ւա՞ն մօտենալը կը դուժէին . . . :

Քոյր Մարթա քանի մը քայլ անդին էր .
Գաբրիէլէն կոչուելով հոն վազեց , եւ այս սուրբ
կնոջ օգնութեամբ երիտասարդ քարոզիչը կրցաւ
երկու որբերը պաշտօնավար բժշկին պահուած
անկողնին վրայ փոխադրել : Ախնաւով որ այս
աղեկաւոր հոգեվարքին տեսարանը խիստ դը-
ժընդակ տպաւորութիւն մը կընէ մօտակայ հի-
ւանդաց վրայ , քոյր Մարթա մեծ վարագոյր
մը քաշեց , եւ այսպէս երկու քոյրերը սրահին
միւս մասէն դատուեցան :

Որբերուն ձեռները՝ ջղային տենդին սաստ-
կութենէն այն աստիճան ուժով իրարու շաղա-
պատեր էին , որ անոնց գելեալ մատներն ի-
րարմէ չկրցան դատել . այսպէս առաջին դար-
մանները տրուեցան անոնց . . . ունայն դար-
մաններ , որք հիւանդութեան յաղթելու ան-
դօր էին , բայց գոնէ անոնց դժնեայ ցաւերը
քանի մը վայրկեան ամօքեցին եւ անոնց մը-
թընցած ու շփոթած խելքը քիչ մը լուսաւորե-
ցին :

Այս միջոցին Գաբրիէլ անոնց գլխուն կողմը
կանգնած , եւ դէպ անոնց ծռած , աննկարագ-
րելի տրտմութեամբ զանոնք կը նկատէր . սիրտը
խորտակած , երեսն արտասուօք ողողած , սար-
սափով իր տարօրինակ բաղդին վրայ կը խոր-
հէր , որ զինքն այս երկու մանկամարդ աղջը-
կանց՝ իր ազգականաց՝ մահուանն ահանատես
կընէր , զորս քանի մ'ամիս առաջ ալեկոծու-
թեան վտանգէն կորդեր էր : Իր հոգւոյն քա-

Յուսթեան հակառակ դողալով կը մտածէր որ-
բերուն այս աղետալի վախճանը, ժաք Ռէն-
բօնի մահը, Պ. Հարտիի սարսափելի գրաւու-
մը, որ զայն Սէնթ—Էրէմի վանականն սուսնձ-
նութեան մէջ ձգելէ ետեւ, գրեթէ հողիւնարք
վիճակին մէջ ճիզվիթ ընկերութեան անդամ ը-
րերէր : Բարոզիչը կըսէր ինքնիրեն թէ այդէն
Ռէնբօնեան տոհմէն . . . իր բուն ընտանիքէն
չորս անդամներ հետզհետէ դարձուցանւալ չարա-
շուք պարագաներու գործակցութեամբ : Վեր-
ջապէս կը հարցնէր ինքնիրեն զարհուրելով թէ
ինչպէս իզնադիմա խոյօլայի ընկերութեան գար-
շէի շահերն այսպիսի նախախնամական դիպ-
ւածներով կը նպաստաւորուէին : Երկուստարդ
քարոզչին զարմանքը խորին սաղկման սկիաբիւն
էր եթէ գիտնար որ ժաք Ռէնբօնի մահուան
մէջ Ռօպէն եւ համախոսները մատուցէին՝ Մօ-
սօքի ձեռօք անոր գէշ հակումները գրգռելով,
եւ Ռօզի ու Պլանչի մօտալուտ մահուան մէջ
ալ նոյնպէս մատուցէին՝ Սէն—Տիդիէ իշխա-
նուհւոյն միջոցաւ որբերուն աղնիւ դիպցում-
ները մինչեւ 'ի մահադիթ չիւցաղնութիւն գր-
գրուելով :
Ռօզ եւ Պլանչ պահ մ'իրենց չարատանջ
դդայադրկութենէն արթննալով մարած խոշոր
աշերնին կէս մը քացին, եւ երկուքն ալ դառնա-
ցելով անթարթ եւ յափշտակեալ նայուածքով
Դարբիէի հրեշտակային երեւնի վերջառեցան :
« Բոյր իմ, ըսաւ Ռօզ մարած ճայնիւ,

իլը տեսնեա չընշտակապետը՝ ինչպէս որ Գերմանիա եղած ժամանակնիս երազնուս մէջ տեսեր էինք : — Այո , ասկէց երեք օր առաջ ալ մեզ երեւցաւ : — Մեզ տանելու եկեր է : — Աւաղ , մեր մահը պիտի կրնայ խեղճ մայրերնիս քաւարանէն ազատել : — Ո՛վ հրեշտակապետ , սուրբ հրեշտակապետ , աղօթեցէք Աստուծոյ մեր մօրն եւ մեզ համար : »

Մինչեւ այն ժամանակ Քաբրիէլ դարմանքէն ու կսկիծէն ապշած՝ եւ սրտին հեծութենէն դրեթէ մզձկած՝ չէր կրցիր խօսք մը գրտնել . բայց որբերուն վերջին խօսքը լսելուն պէս դռնեց . « Սիրուն տղայք , ինչպէս կը կասկածիք ձեր մօր փրկութեան վրայ : Ա՛հ , անոր հողիէն աւելի մաքուր եւ բուրբ հողի մ'եւրած չէ առ Աստուած : Ձեր մայրը . . . բայց իմ հայրադրէս լսած եմ , որ անոր ստաքինութիւնները , անոր արիութիւնը զինքը ճանչողներն՝ զմայլեցուցած են : Հաւատայէք ինձ , սիրուն տղայք , որ Աստուած օրհնեց զայն : — Ո՛հ , կը լսես , քոյր իմ , գոչեց Ռօզ , եւ երկնային ուրախութեան փայլակ մը ծագեցաւ որբերուն կապուտակ երեսին յիշայ . մեր մայրն Աստուծոյ օրհնուեր է : — Այո , այո , կրկնեց Քաբրիէլ . այդ ձախող դաշտփարները հեռացուցէք ձեզնէ , խեղճ տղայք , սիրտ առէք , դուք՝ չպիտի մեռնիք , հայրերնիդ մտածեցէք : — Մեր հայրը , ըսաւ Պլանշ ցնցուելով , եւ զգոնութեան ու զառանցանաց աղեկատուր

խառնուրդով մը յարեց . — Աւանդ , վերադարձին մեզ չպիտի գտնէ . . . : Ներէ մեզ , հայր իմ . . . գէշ մօօք չըրինք այս բանը . մեք ալ քեզ պէս վեհանձնական բան մ'ընել ուզեցինք՝ մեր դաստիարակուհւոյն օգնութեան երթալու ջանալով : — Ասկէց զատ՝ չէինք գիտեր որ այսպէս շուտ կը մեռնինք . . . : Դեռ երէկ ուրախ եւ երջանիկ էինք : — Ո՛վ բարի հրեշտակապետ , մեր հօրն ալ երեւցէք երազին մէջ , ինչպէս որ մեզ երեւցաք , ըսէք անոր թէ իր որդիքը մեռած ժամանակ վերջին մտածութիւննին իր վրայ եղաւ : — Մեր հօս գալը Տակօպէտի չիմացուցինք , հայրերնիս թող չսրդողի անոր : — Սուրբ հրեշտակապետ , յարեց միւս որբը եւս քան զեւս տըկարացած , Տակօպէտի ալ երեւցէք . . . : Ըսելու համար թէ մեր մահուամբ իրեն կսկիծ պատճառեւնուս համար ներում կը խնդրենք իրմէ . . . : — Թող մեր ծերունի բարեկամը լաւ դդուանք մը տայ մեր կողմէն խեղճ Ռապա—ժօայի , մեր հաւատարիմ պահապանին , յաւելցուց Պլանշ ժպտելու ջանալով : — Վերջապէս . . . յարեց Ռօզ աւելի տկար ձայնիւ , խօսք տուէք մեզ ուրիշ երկու անձանց ալ երեւնալու , որք սէր ու համակրութիւն ցուցած են մեզ . . . : մեր վերջին յիշատակն անոնց ալ տարէք . . . : բարեսիրտ Մայէօին եւ ազնիւ ու գեղեցիկ Ատրիէն օրիորդին . . . : — Մեզ սիրողները չենք մոռնար , ըսաւ Պլանշ վերջին ճիգ մ'ընելով : — Հիմա . . . Աստուած տար որ մեր

մօրը քով երթայինք եւ յաւիտեան անկէ չբաժնուէինք : — Դուք այնպէս խոստացած էք մեզ , կը յիշէք , բարի հրեշտակապետ , մեր երազին մէջ . . . ըսելով . « Խեղճ տղայք . . . այնչափ « հեռաւոր տեղերէ գալով՝ այս երկրէս կանցնիք « կերթաք ձեր մօր ծոցը յաւիտեան հանգչե- « լու » : — Ո՛հ , ըսաւ ինքնիրեն Պարրիէլ իր խոռվեալ դէմքը ձեռներուն մէջ ծածկելով , Տէր , Տէր , քու խորհուրդներդ անհասանելի են . . . : Աւանդ , ինչո՞ւ այս տղայքն այսպի-սի անազօրուն մահուամբ կը զարնուին : »

Ռօզ մեծ հաւաքէք մ'արձակեց եւ ըսաւ ոգեապառ ձայնիւ . « Մեզ 'ի միասին թող թաղեն . . . որպէս զի մեռնելէ ետեւ տլ մէկ տեղ ըլլանք . . . ինչպէս կենդանութեան ժամանակ : »

Եւ երկու քոյրերն իրենց վերջին նայուածքը դարձունելով՝ աղերսաւոր ձեռներնին դէս 'ի Պարրիէլ երկնցուցին :

« Ո՛վ սուրբ նահատակք վեհանձնական անձնութեան , գոչեց քարոզիչն իր արտասուած թոր աչերը դէպ երկինք ամբառնալով , հրեշտակային հոգիներ , դմնձք անմեղութեան եւ անարատութեան , ելէք , երկինք ելէք , որովհետեւ , աւանդ , Աստուած ձեզ իր քով կը կոչէ , որպէս թէ աշխարհս արժանի չէր ձեզ կրելու : — Քնյր իմ . . . հայր իմ : »

Այս եղաւ որբերուն արտասանած վերջին խօսքերը : Յետոյ երկու քոյրերը վերջին բը-

նաղդեցիկ շարժմամբ մը կարծես թէ իրարու փաթթուիլ ուղեցին . իրենց ծանրացեալ արտեւանունքը կէս մը բացուեցան տակաւին վերջին նայուածք մ'իրարու հետ փոխանակելու կերպիւ . այն ժամանակ երկու երեք անգամ սարսուեցան , անդամներնին կքեցան , եւ խոր հառաչք մ'արտաշնչեց իրենց կիսաբաց կապոյտ շրթունքէն . . . : Ռոշ եւ Պլանշ մեռեր էին :

Գաբրիէլ եւ քոյր Մարթա որբերուն արտեւանունքը փակելէ ետեւ՝ մահուան անկողնին քով ծունգի վրայ եկան աղօթելու :

Յանկարծ մեծ աղմուկ մ'ելաւ սրահին մէջ եւ շատ չանցաւ անէծքներով խառն դահալէժ ոտնաձայներ լսուեցան , եղերական տեսարանը պատռոշ վարագոյրը բացուեցաւ եւ Տակօպէտ ներս վաղեց դժգոյն շուարած եւ զգեստները թափթփած :

Երբոր Գաբրիէլն ու գթութեան քոյրն իր դաւակաց մարմնոյն քով ծունգի վրայ եկած տեսաւ , զինուորը քար կտրեցաւ , դարհուրելի տղաղակ մ'արձակեց , քայլափոխ մ'ընել ուղեց եւ չկրցաւ . վասն զի մինչեւ որ Գաբրիէլ քովը վաղեց , Տակօպէտ կրնկին վրայ ինկաւ եւ իր գորշ գլուխը դեմնին զարնուելով ստատասեց

Գիշեր է , աղջամղջին եւ մերկալից գիշեր մը :

Աօնմարթրի եկեղեցւոյն ժամացոյցն ստաւտանն մէկը դարկաւ :

Նոյն օրը Մօնմարթրի գերեզմանատունը տարուեցաւ այն դագաղը, որ Ռօզի եւ Պլանշի վերջին բաղձանաց համեմատ՝ երկուքը մէկէն կը պարփակէր :

Մեռելոց դաշտը ծածկող թանձր ստուերին մէջ նուազ լոյս մը կը թափառի : Մեռելաթաղն է :

Զգուշութեամբ կը քալէ աղօտ լապտեր մը ձեռքը : Վերարկուի մէջ փաթթուած մարդ մ'ընկերացած է անոր . գլուխն առջեւը ծռած, կուլայ : Սամուէլ է :

Սամուէլ, ծեր հրեայ, Սէն—Ֆրանսուա փողոցի տան պահապանը :

Ժաք Ռէնբօնի յուղարկաւորութեան գիշերն ալ, որ եօթն ժառանգներուն ամենէն առաջ մեռնողն էր եւ ուրիշ գերեզմանատան մը մէջ թաղուած էր, Սամուէլ գնացեր գաղտնաբար մեռելաթաղին հետ խօսեր եւ ոսկի տալով շնորհ մը խնդրեր էր :

Տարօրինակ եւ սոսկալի շնորհ :

Նոճիներով շրջապատեալ շատ մը ծառուղիներու մէջէ, շատ մը գերեզմաններու քովէ անցնելէ ետեւ, հրեայն եւ մեռելաթաղը գերեզմանատան արեւմտեան պատին մօտ բաց տեղ մը հասեր էին :

Գիշերն անշափ մթին էր որ հաղիւ կըրնար մարդ տեսնել :

Մեռելաթաղն՝ իր լապտերը գետնին վրայ եւ իր շուրջն ստղին անդին պտըտցնելէ ետեւ՝

երկայն ու սեւ ոստերով հաստ գեղձի մը տակը նոր փորուած հողէ բարձրաւանդակ մը Սամուէլի ցուցնելով ըսաւ . « Հոս է . — Ստոյգ գիտէ՞ք . — Այո՛ , այո՛ . . . երկու մարմին մէկ սնտուկի մէջ . . . ամեն օր չպատահիր : — Աւաղ , երկուքը մէկ դադաղի մէջ , ըսաւ հրեայն հառաչելով : — Հիմա տեղը սովրեցաք , ուրիշ ինչ կուղէք » հարցուց մեռելաթաղը :

Սամուէլ պատասխան չտուաւ . ծունդի վերայ ինկաւ , փոսը ծածկող հողը երկիւղածութեամբ պագաւ . յետոյ ոտքի վրայ ելնելով , հրեաներն արտասուօք ողողած՝ մեռելաթաղին մօտեցաւ , եւ քանի մը վայրկեան անոր ականջն 'ի վար հծծեց , թէ եւ այն ամայի գերեզմանատան մէջ երկուքէն զատ մարդ չկար :

Այն ժամանակ այս երկու մարդոց մէջ գաղտնի խօսակցութիւն մ'սկսաւ , զոր գիշերըն իր ստուերովն ու լռութեամբ կը պատէր :

Մեռելաթաղը Սամուէլի ըրած խնդիրէն վախճալով՝ 'ի սկզբան մերժեց : Բայց հրեային համոզական խօսքերը , աղաչանքը , թախանձանքը , արտսուքը , եւ վերջապէս ոսկին , որուն հնչումը լսուեցաւ , մեռելաթաղին երկար ընդդիմութեան յաղթեց : Թէպէտ եւ կը դողար Սամուէլի տալիք խոստման վրայ , այլայլեալ ձայնիւ մ'ըսաւ անոր . « Աւաղ գիշեր . . . ժամ երկուքին : — Ես այս պատին ետեւ կը կենամ , ըսաւ Սամուէլ լապտերին օգնութեամբ ցած պատը ցուցնելով , եւ նշան տալու հա-

մար երեք քար կը նետեմ գերեզմանատան մէջ :
— Այո , նշան տալու համար երեք քար » պա-
տասխանեց մեռելաթաղը դողալով եւ ճակատէն
վազած պաղ քրտինքը սրբելով :

Սամուէլ իր խոր ծերութեան հակառակ
տակաւին ուժի մնացորդ մը գտնելով , խորտա-
բորտ քարերուն օգնութեամբ ցած պատին վը-
րայ ելաւ ու աներեւոյթ եղաւ :

Մեռելաթաղն ալ մեծաքայլ իր տունը դը-
նաց , մերթ ընդ մերթ սոսկմամբ ետեւը նայե-
լով , որպէս թէ անուշի խօլականէ մը կը հա-
լածուէր

Ռօզի եւ Պլանշի յուղարկաւորութեան ի-
րիկունը Ռօտէն երկու տոմսակ գրեց :

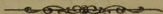
Առաջինը՝ որ Հոռմի մէջ ունեցած ծածուկ
թղթակցին ուղղեալ էր , ժաք Ռէնքօնի եւ
Սիմօնեան Ռօզի ու Պլանշի մահը , Պ . Հար-
տիի գրաւումը եւ Գաբրիէլի հրիտակը կակնար-
կէր , որովք ժառանգաց թիւը երկուքի կիջնէր ,
այն է՝ Քարտօվիլ օրիորդի եւ Ճալմայի : Այս
առաջին տոմսակին մէջ հետեւեալ խօսքը միայն
գրուած էր .

« Եօթնէն հինգ հաւելւի երկուսը , Եւ Քարտ . Այս ար-
« դիւնքը կարդինալ իշխանին իմացուցէք , եւ
« թող քալէ . վասն զի ես յառաջ կերթամ ,
« յառաջ , յառաջ : »

Երկրորդ տոմսակը՝ որ կեղծ գրով գրուած
էր , Սիմօն մարաջախտին ուղղեալ էր , եւ ան-

վրէպ անոր ձեռքը պիտի հասնէր : Ասոր մէջ
ալ այս քանի մը խօսքը կար .

« Եթէ տակաւին ժամանակ կայ , շուտով
« Փարիզ դարձէք : Զեր երկու զաւակը մեռան :
« Մեռցնողին ով ըլլալը կիմանաք : »

ՌՈՒԽ ԾԳ.

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄ

Սիմօն մարաջախտին աղջկանց մեռնելուն
հետեւեալ օրն է :

Քարտովիլ օրիորդ դեռ չգիտեր իր ման-
կամարդ աղգականուհիներուն աղետալի վախ-
ճանը . դէմքը երջանկութիւն կը բուրէ : Երբէք
այս առտիճան գեղեցիկ եղած չէր . երբէք ա-
չերն աւելի սլայծառ , մարմնոյն գոյնն աւելի
սպիտակափայլ եւ շրթունքն աւելի բոսորա-
գոյն ու խոնաւ չէին եղած : Իր տան մէջ պայ-
ծառ ու աչքի զարնող զգեստներ հագնելու
արտառոց սովորութեան համեմատ , Ատրիէն ,
թէ եւ կէս օրը երեք ժամու չափ անցած էր ,
բաց կանանչ փայլուն դիպակէ լայն շրջադղեւտ
մը հագած էր , որուն ծղիքն ու իրանը շինծու
վարդերով եւ վանակնէ մարգարիտներով ճար-

տարապէս բանուած ժապաւէններով պննազարդեալ էր. սուտ մարգարիտէ թեթեւ ծամակալ մը՝ Ատրիէնի գլխուն ետեւն ուրուած մազերուն թանձր հիւսքը ծածկելով տեսակ մ'արեւելեան նորասեսիլ բայց վայելչագեղ դիտու զարդ կը ձեւացնէր, որ օրիորդին երեսը շրջանակող եւ մինչեւ կըոր կուրծքին վրայ խնող երկար խոպոպներուն սքանչելապէս յարմարած էր:

Քարտօվիլ օրիորդին դէմքը զուարթացնող անպատում երջանկութեան հետ՝ խիզախ հեգնիչ եւ սուր երեւոյթ մը միացած էր, որ սովորական չէր անոր. իր չքնաղ գլուխն առաւել սիգապանծ տնկուած էր կարապեան ձիւնափայլ սլարանոցին վրայ. կարծես թէ անզուսպ հռանդով մ'իր վարդագոյն եւ փափուկ ունդերը կը ծաւալէին, եւ խրոխտ անհամբերութեամբ յարձակողական կծու կռուի մը վայրկեանին կ'սպասէր . . . :

Ատրիէնէն քիչ մը հեռու Մայէօ կեցած էր՝ Գործաւորուհի աղջիկն Ատրիէնի տան մէջ երբեմն վարած պաշտօնը նորէն շարունակել սկըսած էր: Քրօջը սուգը բռնելուն պատճառաւ սեւ հագած էր եւ դէմքն ալ մեղմ եւ հանդարտ տխրութիւն մը կարտայայտէր: Խեղճ աղջիկը զարմացմամբ Քարտօվիլ օրիորդին երեսն 'ի վեր կը նայէր, վասն զի մինչեւ այն ժամանակ գեղանի պատրիկուհւոյն դէմքն երբեք այնպիսի խիզախ եւ հեգնիչ երեւոյթ մ'ունեցած չէր:

Քարտովի օրիորդ բնաւ պչրանք չունէր բառին անձուկ եւ հասարակ իմաստովը, եւ սակայն հարցական նայուածք մը կը ձգէր հայելոյն վրայ, որուն առջեւ կանգուն կեցած էր. յետոյ իր ոսկեհեր գանգուրներէն մէկն իր փղոսկրեայ մատներէն մէկուն վրայ գալարելով առածիզ ճապկութեան վիճակի մէջ դնելէ ետեւ, հազած հաստ ղիպակին ճմրակելէն կուրծքին վրայ գոյացած քանի մ'աննշմարելի խորշումները ձեռքին տափակ կողմովը շտկեց:

Ատրիէնի այս շարժումը եւ մանաւանդ կըրնակը դալարապտոյտ ծածանմամբ կէս մը հայելին դարձնելը՝ որպէս զի տեսնէ թէ չըջագեստն ամեն կերպիւ վայլեր էր, իր ճապուկ նուրբ եւ աղեղնաձեւ մէջքին հրաշագան գեղեցկութիւնն ու չքնաղ գանձերն երեւան հանեցին: Վասն զի իր բարձերուն եւ Պանդելեան մարմարի պէս սպիտակ եւ փայլուն ուսերուն չնաշխարհիկ վայելչաձեւութեան հետ, Ատրիէն՝ Աստուծոյ այն երջանիկ առանձնաշնորհութիւններէն մէկն էր. . . որք իրենց ծնգակապը դօտի կրնան ընել:

Այս իգական պճնասիրութեան զմայլելի շարժումներն Ատրիէն անպատմելի չնորհքով կատարելէ ետեւ, Մայէօի դարձաւ, որուն զարմանքն եւս քան զեւս կաւելնար, եւ ժըպտելով ըսաւ. « Քաղցրիկ Մատէնս, ընելիք հարցումիս վրայ շատ մի ծիծաղիք: Եթէ իմ

այս պատկերս նկարուած տեսնելու ըլլայի՞ք՝
 ինչ կըսէիք : — Բայց օրիորդ
 — Ինչպէս . . . դարձեալ զիս օրիորդ կը կոչէք , ըսաւ Ատրիէն քաղցր յանդիմանութեամբ :
 — Բայց Ատրիէն , պատասխանեց Մայէօ , կրօնէի թէ գեղեցիկ պատկեր մ'է , եւ թէ ամեն ժամանակի պէս կատարել ճաշակով հագուած էք : — Այսօր զիս ուրիշ օրերէ տակի վայելչաշուք չէք տեսնել : Արեւի բանտարանից հիս . . . նախ յայտնեմ ձեզ թէ այս հարցումն ինձ համար չէ որ կընեմ . . . աւելցուց Ատրիէն խնդալով : — Կը կասկածիմ , պատասխանեց Մայէօ քիչ մը ժպտելով . ճշմարտանքս ելով անհնար է ասկէց աւելի վայելուչ կերպարանք մ'երեւակայել ձեզ համար : Այդ քընքուշ կանանչով եւ մարած վարդի գունով երփնաւորեալ շրջադգեստը՝ եւ այդ վանակնազարդ ժապաւէնները՝ որք ձեր ոսկեփունջ մազերուն հետ սքանչապէս կը ներդաշնակին , կը պարտաւորեն զիս խոստովանիլ թէ կենացս մէջ աւելի շնորհալի պատկեր մը չեմ տեսած : »

Ինչ որ Մայէօ կըսէր , կ'ղգար , եւ իր ըզգացածը յայտնելուն համար ուրախ կըլլար , վասն զի արդէն ըսած ենք որ այս բանաստեղծ հոգին գեղեցկութեան սիրահար էր :

» Շատ ուրախ եմ , սիրելիս , որ այսօր զիս ուրիշ օրերէ լաւագոյն կը դտնէք , ըսաւ Ատրիէն ժպտելով : — Միայն թէ . . . յարեց Մայէօ վարանելով : — Միայն թէ , ըսաւ Ատ-

րիէն հարցական դէմքով մը գործաւորուհւոյն երեսը նայելով : — Միայն թէ , սիրելիս , կրկնեց Մայէօ , ինչպէս որ ձեզ երբէք աւելի գեղեցիկ տեսած չէի , նոյնպէս ալ ձեր դէմքին վրայ երբէք քիչ մ'առջի խիղախ եւ հեգնիչ երեւոյթը տեսած չէի Կարծես թէ մէկուն հետ կռիւ բանալու անհամբեր եռանդ մ'ունէիք : — Ճշգիւ այդպէս է , քաղցրիկ Մատիէնս , ըսաւ Ատրիէն ուրախալից խանդադատանօք Մայէօի պարանոցն իյնալով . պէտք է որ զիս այդպէս լաւ գուշակելնուդ համար ձեզ համբուրեմ . վասն զի քիչ մը կռուասէր դէմք ունենալուս պատճառն այս է որ հօրաքոյրս պիտի գայ հոս : — Սէն — Տիգիէ իշխանուհին , գոչեց Մայէօ երկիւղիւ . այն չար տիկի՛նը՝ որ այնչափ գէշութիւն բրաւ ձեզ : — Այո՛ , նոյն ինքն . կարճ տեսակցութիւն մը խնդրեր է ինձմէ , եռալ ուրախութեամբ պիտի ընդունիմ զինքը . . . : — Ուրախութեամբ : — Այո՛ , քիչ մը հեգնիչ . . . քիչ մը ծաղրիչ . . . քիչ մը չարամիտ ուրախութեամբ , յարեց Ատրիէն զուարթութեամբ : Մտածեցէք անգամ մը . այն սուրբ կինը՝ որ իր առջի տարիապիրութիւնը , գեղեցկութիւնը , թարմութիւնը կը կսկծայ , զերջապէս իր այժմու գիրութեան վրայ դառնապէս կը ցաւի , զիս գեղեցիկ սիրուած սիրող եւ նուրբ . . . այո՛ , մանաւանդ նուրբ պիտի տեսնէ , աւելցուց Քարտօվիլ օրիորդը խենթի պէս ծիծաղելով . յետոյ յարեց . «Արդ՝ չէք կրնար երե-

ւակայել, սիրելիս, թէ ծաղկահասակ նուրբ
կնոջ մը տեսքը հրշափ մոլեղին նախանձ եւ գրգ-
նեայ յուսահատութիւն կը պատճառէ տարի-
քը առած մարմնեղ կնոջ մը ծիծաղելի անձ-
նասիրութեան . . . — Սիրելիս . . . ըսաւ
Մայէօ լրջութեամբ, կատակ կրնէք, եւ սա-
կայն չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ իշխանուհւոյն
հոս գալը զիս կը վարհուրեցնէ . . . — Սիրելի
եւ փափկասիրտ բարեկամուհիս, մի վախնաք,
ըսաւ Ատրիէն գորովանօք, այն կնոջմէն ես չեմ
փախնար . . . եւ չվախնալս անոր հասկցնելու
եւ սիրտն աղէկ մը կսկծցնելու համար, իբրեւ
անվնաս եւ ծիծաղելի . . . մէկ խօսքով իբ-
րեւ թանձրամարմին կնոջ մը հետ պիտի վար-
ւիմ այն կեղծաւորութեան շարութեան եւ ա-
պիրատութեան հրէշին հետ, որ անշուշտ չար
դիտաւորութեամբ մը կուգայ հոս։ » Եւ նորէն
ծիծաղիլ սկսաւ Ատրիէն։

Սենեկապան ծառայ մը ներս մտաւ եւ Ատ-
րիէնի բռնն ծիծաղն ընդմիջելով ըսաւ. « Սէն—
Տիգրէ իշխանուհի տիկինը կը հարցնէ թէ օրի-
որդը կրնայ զինքն ընդունիլ։ — Անշուշտ » ը-
սաւ Քարտօվիլ օրիորդ։

Ծառան դուրս ելաւ։

Մայէօ քաղաքավարութեամբ ոտքի վրայ
եղնելով սենեակէն մեկնիլ ուղեց։ Ատրիէն թող
չառաւ եւ ձեռքը բռնելով լուրջ գորովով մ'ը-
սաւ. « Սիրելիս . . . կեցիք, կաղաչեմ . . .
— կուզէք որ . . . — Այո, կուզեմ . . . վը-

բէժինդրութեան համար ցուցնել Սէն—Տիգրէ տիկնոջ թէ ես սրտակից բարեկամուհի մ'ունիմ, եւ թէ ամեն երջանկութիւն միանգամայն կը վայելեմ, յարեց Ատրիէն ժպտելով. — Բայց Ատրիէն, ըսաւ Մայէօ երկչոտութեամբ, խորհեցէք որ . . . — Լսեցէք, ահա կուգայ իշխանուհին, հոս կեցէք. այս քանն իբրեւ շնորհ եւ իբրեւ բարեկամութիւն կը խնդրեմ. Ձեր սրտին հազուագիւտ բնագոյումը . . . թերեւս անոր այցելութեան գողտնի նպատակը կը դուշակէ. միթէ ձեր սիրոյն նախագդացումները զիս չլուսաւորեցին այն գարշելի Ռօտէնին մեքենայութեանց վրայ. »

Այսպիսի աղաչանքի մ'առջեւ Մայէօ չէր կրնար վարանիլ. ուստի կեցաւ, բայց վառարանին քովէն քանի մը քայլ ետ քաշուեցաւ. Ատրիէն անոր ձեռքէն բռնեց եւ վառարանին քով առջի նստած թիկնաթոփին մէջ նստուց բնելով. « Սիրելի Մատլէնս, ձեր տեղը մի՛ փոխէք. դուք պարտականութիւն մը չունիք Սէն—Տիգրէ տիկնոջ. իսկ ես՝ ուրիշ. ան իմ տունս կուգայ. »

Հազիւ Ատրիէն այս խօսքն արտասանէր, իշխանուհին ներս մտաւ բարձրադուխ, խըշոխատաղէմ, ամրաքայլ եւ սիգաճեմ.

Ամենէն կատարեալ բնաւորութիւնները, ամենէն խոհուն մտքերն իսկ շատ անգամ մէկ կողմէ մը աղայական տկարամտութիւններու ենթակայ են. Ատրիէնի վայելչութենէն, գե-

դեցկութենէն ու խելքէն գրգռեալ կատաղի նախանձութիւն մը մեծ մաս ունեցեր էր միշտ իշխանուհւոյն անոր դէմ ունեցած ատեւութեան մէջ : Թէպէտ եւ անհնար էր իրեն Ատրիէի հետ մրցիլ, եւ մտքէն ալ չէր կրնար լըրջաբար անցունել, բայց եւ այնպէս Սէն—Տիգրիէ տիկինն անոր հետ խնդրած այս տեսակցութեան զալու ժամանակ առաւել խնամով հագուեր, անդոյ՛ շրջազդեստին ներքեւէն նեղ բաճկոնակ մը հագեր, մէջքը լաւ մը սեղմեր եւ եռադարձ փոխով պնդեր էր, որով դէմքն ալ սովորականէն աւելի գունաւոր կերեւէր : Մէկ խօսքով, Ատրիէնի դէմ զինքը վառող քինախընդիր մախանքն այս տեսակցութեան առթիւ այն աստիճան վրդովեր էր իշխանուհւոյն սովորաբար հանդարտ եւ կշռող խելքը, որ փոխանակ այն պարզ եւ աչքի չզարնող կերպարանքին՝ զոր իբրեւ կիրթ ճաշակի տէր կին սովորաբար կը կրէր, աղաւնեւանջի գունով շըրջազգեստ մը հագած, եւ դրախտահաւի գեղեցիկ փետուրով զարդարեալ սուտակադոյն փեղոյր մը գլուխը դրած էր ձախողաբար :

Ատեւութիւնը նախանձն ու յաղթական դռնգութիւնը (բարեզաչտուհին՝ Սիմօն մարաջախտի աղջիկներն անմիջապէս մահուան դրկելու համար բանեցուցած չարամանդ վարպետութիւնը միտքը կը բերէր), նոր դարանադործութեանց մէջ յաջողելու նողկալի յոյսը՝ զոր չէր կրնար իսկ ծածկել, Սէն—Տիգրիէ իշխանու-

հւոյն դէմքին վրայ գոգցեալ նկարուած էին եր-
բոր իր եղբօր աղջկան բնակարանը մասա :

Ատրիէն առանց իր մօրաքոյրը դիմաւորե-
լու , նստած բաղմոցէն քաղաքավարութեամբ
ոտքի վրայ ելաւ եւ շնորհալից ու ազնիւ ծան-
րութեամբ կէս յարգանք մ'ըրաւ . յետոյ նըս-
տաւ եւ ձեռնովը թիկնաթոռ մը ցուցնելով
վառարանին դիմացը , որուն մէկ անկիւնը Մա-
յէօ , եւ միւս անկիւնն ինք նստած էր , ըսաւ
իշխանուհւոյն . « Հաճեցէք նստիլ , տիկին » :

Իշխանուհին սաստիկ կարմրելով ոտքի վը-
րայ հեցաւ եւ արհամարհոտ ու գոռոզ զարման-
քով մը Մայէօի վրայ նայեցաւ , որ Ատրիէնի
պատուէրին հաւատարիմ կենալով, Սէն—Տիգրիէ
տիկնոջ ներս մտած ժամանակ գլուխը թեթեւ
մը խոնարհեցուցեր էր առանց իր տեղն անոր
նուիրելու : Գործաւորուհի աղջիկն այս բանն ը-
րեր էր ինքզինք չնուստացնելու խորհրդով եւ
միանգամայն իր խղճմտանքի ձայնին սնաւով ,
որ կըսէր իրեն թէ ճշմարիտ բարձրութիւնն այս
վատ կեղծաւոր եւ չար իշխանուհւոյն չէր վե-
րաբերեր , այլ իրեն , Մայէօի , որ սքանչելի
բազենսրտութիւն ու անձնութիւն մ'ունէր :

« Հաճեցէք նստիլ , տիկին , ըսաւ նորէն Ատ-
րիէն իր անուշ ձայնովը , գատարկ արժողը ցու-
ցնելով հօրաքրոջը . — Ձեզ հետ խնդրած խօ-
սակցութիւնս , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին ,
գաղտնի պիտի ըլլայ . — Ես գաղտնի բան չու-
նիմ , տիկին , իմ ամենէն ընտիր բարեկամու-

հիէս. կրնաք, տիկին, օրիորդին առջեւ խօսիլ:
— Երկար ժամանակէ 'ի վեր գիտեմ, ըսաւ Սէն—
Տիգրէ տիկինը դառն հեգնութեամբ, թէ դուք
ամեն բանի մէջ դադանիքը բանի տեղ չէք դը-
ներ, եւ ձեր բարեկամ կոչածներուն ընտրու-
թեան մէջ դժուարութիւն չունիք . . . : Բայց
ներեցէք ինձ որ ձեզ պէս չընեմ: Եթէ դուք
դադանիք չունիք, օրիորդ, ես ունիմ . . . եւ
չեմ ուզեր առաջին եկողին հաղորդել: »

Եւ նորէն արհամարհոտ նայուածք մը ձը-
գեց բարեպաշտուհին Մայէօի վրայ:

Ազջիկն իշխանուհւոյն այս ժպիրն լեզուէն
վիրաւորուելով՝ քաղցրութեամբ եւ պարզապէս
պատասխանեց. « Մինչեւ հիմա նուաասացու-
ցիչ տարբերութիւն մը չեմ տեսներ, տիկին,
Քարոսովիլ օրիորդի տունը առաջին եւ վերջին
եկողներուն մէջ: — Ի՛նչ, —էլ— կը խօսի ալ,
գոչեց իշխանուհին ամբարտաւան եւ լրբենի
ձայնով մը: — Գոնէ, տիկին, —էլ— կը պատաս-
խանէ, ըսաւ Մայէօ իր հանդարտ ձայնիւր:
— Ես առանձին կուզեմ խօսակցիլ ձեզ հետ,
կը հասկնամք, օրիորդ, ըսաւ բարեպաշտու-
հին անհամբերութեամբ իր եղբօր աղջկան:
— Ներեցէք, չեմ հասկնար ըսածնիդ, տիկին,
պատասխանեց Ատրէէն դարմացկոտ գէմքով մը.
օրիորդը՝ որ գիտ իր բարեկամութեամբ կը պատ-
ուէ, կը հաճի ներկայ գտնուիլ ձեր ինձ հետ ը-
նելիք խօսակցութեան: Ար հաճի, կը տեմ, որով-
հետեւ յիշաւ ի խիստ մտերմական զիջում պէտք

է . . . իմ սիրոյս համար մտիկ ընելու այն ամեն շնորհայի քաղցր եւ բարեկամական բաները՝ զորս ինձ հաղորդել եկած էք անշուշտ . . .

— Բայց, օրիորդ . . . ըսաւ իշխանուհին կիրքով մը . — Ներեցէք որ ձեր խօսքը կտրեմ, տիկին, յարեց Ատրիէն կատարեալ քաղաքավարութեամբ, որպէս թէ խիստ փաղաքուշ մեծարանքներ կամ դովեստներ կուղղէր բարեպաշտուհւոյն . օրիորդին վրայ ձեզ վստահացրնելու համար կը փութամ իմացնել ձեզ թէ օրիորդը տեղեակ է ձեր ամեն սուրբ նենդութեանց . . . ամեն բարեպաշտական ապիրատութեանց . . . ամեն ջերմեռանդական վատութեանց, որոց զիս զո՞նք ընել ուղեցիք բայց չկրցաք . վերջապէս գիտէ որ դուք եկեղեցւոյ մայր մ'էք . . . եւ ձեր նմանը քիչ կը գըտնուի . . . Կրնամ հիմա յուսալ, տիկին, որ ձեր փափուկ եւ շահագրաւ զգուշաւորութիւնը դադարի . — Ստուգիւ, ըսաւ իշխանուհին զայրալից ապշութեամբ, չեմ գիտեր թէ արթննի եւ կամ երազ կը տեսնեմ . . . — Ա՛, ինչ կըսէք, տիկին, ըսաւ Ատրիէն վրդովեալ դէմքով մը, ձեր մտաւորական վիճակին վրայ յայտնած կասկածնիդ երկուդալի բան է . Անշուշտ արիւննիդ գլուխնիդ ելած է, վասն զի երեսնիդ շատ կարմրած է . նեղեալ, ճնշեալ, ընկճեալ կը թուիք, թերեւս (կանանց մէջ կրնայ ըսուիլ այս) քիչ մը սեղմուած էք, տիկին . »

Այս խօսքին վրայ՝ որ Ատրիէն զմայլելի կա-

րեկցութեան ու պարզութեան երեւոյթով մ'ըսաւ, քիչ մնաց որ իշխանուհին պիտի մղձկէր . որդանի պէս կարմրեցաւ եւ կիրքով մ'առաջ քալելով գոչեց . « Արեմն , այդպէս թող ըլլայ , օրիորդ . . . ձեր այս ընդունելութիւնն աւելիլաւ կը համարիմ , վասն զի առաւել զիւրութիւն , եւ ինչպէս կըսէք՝ առաւել վստահութիւն կուտայ ինձ : — Այնպէս չէ , տիկին , ըսաւ Ատրիէն ժպտելով . գոնէ մարդ կրնայ սըրտին վրայ եղածն անկեղծութեամբ ըսել . . . որ ձեզ համար նորութեան հրապոյրն ունի . . . » Օ՛ն , հոս օտար մարդ չկայ , խոստովանեցէք որ շնորհակալ էք ինձմէ ձեզ այսպէս զիւրութիւն տալու համար , որ ձեր վրայ հարկաւ ծանրացած բարեպաշտութեան քաղցրութեան ու բարեսրտութեան դժպիսի զիմակը վայրկեան մը վար առնուք . . . »

Ատրիէնի այս հեգնութիւնները՝ որ անմեղ եւ ներելի վրէժխնդրութիւն մ'էին՝ եթէ իշխանուհւոյն ըրած կամ ընել ուղած չարութիւնները խորհուին , Մայէօ լսելով սիրտը կը սեղմուէր , վասն զի Ատրիէնէն աւելի եւ իրաւամբ կը վախնար իշխանուհիէն , որ պաղ աւրիւնով մը պատասխանեց . « Շատ շնորհակալ եմ , օրիորդ , ձեր ազնիւ զիտաւորութիւններէն եւ իմ վրայ ունեցած բարի զգացմունքէն , որոց ճշմարիտ արժէքը կը ճանչնամ , ինչպէս որ , կը յուսամ , առանց երկար սպասելու պիտի ապացուցանեմ ձեզ : — Օ՛ն , տեսնենք , տի-

կին , պատասխանեց Ատրիէն զուարճութեամբ ,
 շուտով պատմէ նայինք . . . : Չէք գիտեր որ-
 չափ անհամբեր . . . որչափ հետաքրքիր . . . :
 — Եւ սակայն , ըսաւ իշխանուհին նոյնպէս հեզ-
 նիչ եւ դառն զուարթութիւն մը կեղծելով ,
 ձեզ իմացնելիքս մտքէ անցունելէ հազար փար-
 սախ հեռի էք : — Ի՞նչ կըսէք . . . : Ես կը
 վախնամ , տիկին , որ ձեր բարեմտութիւնը ,
 ձեր համեստութիւնը ձեզ չխարէ , պատասխա-
 նեց Ատրիէն նոյն ծաղրածու քաղցրութեամբ ,
 վասն զի ձեր կողմանէ զիս զարմացնող խիստ
 քիչ բան կայ , տիկին . . . չէք գիտեր . . . որ
 ձեզնէ . . . ամեն բան կ'սպասեմ : — Լարելիէ ,
 օրիորդ , ըսաւ բարեպաշտուհին ծանր ծանր
 արտասանելով , եթէ՝ օրինակի համար՝ ըսեմ
 ձեզ . . . թէ այս օրէն մինչեւ վաղը . . . քսան
 եւ չորս ժամու մէջ . . . կարծեմ որ . . . յե-
 տին աղքատութեան մէջ . . . պիտի իյնաք . . . »

Այս խօսքն այն աստիճան անակնունելի էր ,
 որ Քարտօվիլ օրիորդ զարմացական շարժում
 մ'ըրաւ ակամայ , եւ Մայէօ ցնցուեցաւ :

« Ա՛, օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին յողթաւ-
 կան ուրախութեամբ եւ թունալից ձայնիւ եր-
 բոր իր եղբօր աղջկան զարմանքը տեսու , խոս-
 տովանեցէք հիմա որ ձեզ կը զարմացնեմ . . .
 Թէ եւ իմ կողմանէ խիստ քիչ բան կրնայ ձեզ
 զարմացնել կըսէիք : Ո՛րչափ իրաւունք ունիք
 եղեր մեր խօսակցութեան այս դարձուածքը
 տալու . . . վասն զի ամեն տեսակ շրջաբա-

հաւթիւն հարկ պիտի ըլլար ինձ դործածել,
որպէս զի բռէի ձեզ, թէ օրինորդ, այսօր սր-
չափ հարուստ էք, վաղն անչափ աղքատ պի-
տի ըլլաք. մինչդեռ հիմա պարզաբար . . . ան-
հեղծաբար . . . միամտաբար . . . կիմացնեմ
ձեզ : »

Ատրիէն՝ առաջին զտրմանքն անցունելով
պատասխանեց հանդարտ եւ ժպտուն գէմքով
մը, որ ապշեցուց բարեպաշտուհին. « Այո՛,
տիկին, անհեղծաբար կը խոստովանիմ ձեզ
թէ զարմացայ . . . վասն զի ես ձեզնէ այն-
տեւ չարութիւններէն մէկը կապասէի, որուն
մէջ դուք շատ ճարպիկ էք, լաւ մեքենայուած
դժնեայ եւ անդուծ դաւաճանութիւն մը կրա-
պասէի . . . : Բայց կրնայի հաւատալ որ դուք
պղպիտի չնչին բանի մը կարեւորութիւն ստաք :
— Կործանիլ . . . բոլորովին կործանիլ . . . գո-
չեց բարեպաշտուհին, մինչեւ վաղը կործա-
նիլ . . . դուք՝ յանդուգն շուայէ մը . . . ոչ մի-
այն ձեր բոլոր եկամուտները, այլ եւ կահերն
ու կարասիները, ձիերը, գահարեղէնները, մին-
չեւ անգամ այդ ծաղրելի պաճուճանքները՝ ո-
րոց վրայ այդչափ կը սնախառիք, արգելքի
տակ դրուած տեսնել, չնչին կը կոչէք : Ղուք՝
որ հազարաւոր լուիներ անխորաբար կը մըռ-
խէք, ինքզինքնիդ ձեր կիներէն մէկուն վճա-
րած ամասկանէն պակաս թոշակով մ'ապրելու
վիճակի իջած տեսնել, չնչին կը կոչէք : »

Ատրիէն՝ որ իբրմօրս քոյրը ճաթեցնելու առ-

տիճանն զուարթադէմ կերեւէր, պառասխան տալու վրայ էր, դահլճին դուռը բացուեցաւ, եւ առանց իմացնելու ձալմա արքայազուներ ներս մտաւ :

Խորխտ եւ մոլեգին խանդաղատանք մը փայլեցաւ Ատրիէնի զուարթ ճակտին վրայ երբ որ արքայազուներ տեսաւ, եւ անհնար էր նկարագրել այն յաղթական եւ արհամարհոտ նայուածքը որ Սէն—Տիգրիէ տիկնոջ վրայ ձգեց :

ձալմա ալ երբէք այնչափ հրաշագեղ տեսնուած չէր . երբէք այնչափ անճառելի երջանկութիւն ճառագայթած չէր մարդկային դէմքի մը վրայ : Հնդիկ արքայազուներ ճերմակ քաշմիրէ երկայն պատմութեան մը հագած էր ծիրանիէ եւ ոսկիէ հաղարսուոր դիժերով : գլխուն փաթթոցն ալ նոյն կերպասէն էր ու նոյն դոյնն ունէր . աղնիւ ծաղկեկեղար շալ մը փաթթած էր մէջքը :

Սէն—Տիգրիէ իշխանուհին երբ որ հնդիկը տեսաւ, զոր Քարտովիլ օրիորդին տունը տեսնել չէր յուսար, իր խոր զարմանքը չկրցաւ մէկէն 'ի մէկ ծածկել :

Ուստի հետեւեալ անցքը Սէն—Տիգրիէ տիկնոջ, Ատրիէնի, Մայէօի եւ ձալմայի մէջ անցաւ :

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ճալմա մինչեւ այն ժամանակ Սէն—Տիգրէ տիկինն Ատրիէնի տունը տեսած չըլլալով, 'ի սկզբան զարմացաւ անոր ներկայութեան վրայ, 'ի չխանութիւն՝ պահ մը լռութիւն պահելով՝ ուսերիւմ ատելութեամբ եւ անողոր յախանձով հետզհետէ կը դիտէր այս երկու գեղեցիկ, դեռ ահաւասակ, տարփալից եւ երջանիկ էակները. յանկարծ կարծես թէ ամենակարեւոր յիշատակութիւն մը մէկէն 'ի մէկ մտքին ներկայանալով ցնցուեցաւ, եւ քանի մ'երկվայրկեան խոր մտածութեան մէջ մնաց:

Ատրիէն եւ ճալմա այս լռութեան միջոցէն օգուտ քաղելով իրարու կը նայէին կաթոգին տարփմամբ՝ որ իրենց շէջը խոնաւ բոցով մը կը լցնէր. յետոյ՝ Սէն—Տիգրէ տիկնոջ մէկ շարժման վրայ, որով իր վայրկենական մոտախոհութենէն ելած կը թուէր, Քարտովիլ օրիորդ ժպտելով ըսաւ հնդիկ երխտասարդին. « Արեւի հօրեղբօրորդիս, մոռացում մ'ըրած եմ, որուն կամաւոր ըլլալը կը խոստովանիմ, եւ պատճառն ալ կ'իմանաք. այն մոռացումս պիտի գարմանեմ այս առաջին անգամ իմ ազգականներուս մէկուն վրայ խօսելով ձեզ, այն է Սէն—Տի-

զիէ իշխանուհի տիկնոջ , որուն ձեռքներկացա-
ցնեցու պատիւ ունիմ :

Ճալմա գլուխը խոնարհեցուց :

Քարասօվիլ օրիորդը մէկէն յարեց երգոր
հօրաքոյրը պատասխան պիտի տար . « Սէն—Տի-
զիէ տիկինն եկած է սիրալիր ուրախակցութեամբ
երջանիկ դէպք մ'իմ իմացնելու . . . զոր ետ-
քը կը հասկցնեմ ձեզ , սիրելի հօրեղբօրորդիս ,
եթէ այս բարեսիրտ իշխանուհին չուզէ ձեզ
յայտնելու բեկրութենէն զիս զրկել : »

Ճարմայի անակնկալ գաշուստն եւ այս պատու-
ճառաւ իշխանուհւոյն մէկէն 'ի մէկ միտքն ե-
կած յիշատակներն իր առջի ծրագիրը փոխեցին
անշուշտ . վասն զի փոխանակ Ատրիէնի կոր-
ծանման վրայ խօսակցութիւնը շարունակելու ,
Սէն—Տիզիէ տիկինն ազու ժպտաով մը պատաս-
խանեց , որ անշուշտ չար խորհուրդ մը կը ծած-
կէր . « Մեծ ցաւ կըլլայ ինձ , իշխանագուն ,
իմ ազնիւ ու սիրուն եղբօրորդիս զրկել այն յի-
շած երջանիկ լուրը ձեզ հաղորդելու բերկրու-
թենէն , զոր ես իբրեւ ազգական փութացայ
գալ եւ իրեն իմացնել . . . : Ահաւասիկ այս
մասին քանի մը ծանօթութիւններ , — եւ թուղթ
մը տուաւ Ատրիէնի , — որք կը յուսամ թէ կա-
տարելապէս կապացուցանեն տուած լուրիս ըս-
տուգութիւնը : — Եւր շնորհակալութիւն , սի-
րելի հօրաքոյրս , ըսաւ Ատրիէն վեհանձն անհո-
գութեամբ մը թուղթն առնելով . այս նախադ-
գուշութիւնը՝ այս ապացոյցը՝ աւելորդ էին :

գութ գիտէք որ ես ձեր խօսքին կը հաւատամ միշտ . . . երբոր իմ վրայ ունեցած բարեալութիւննիդ յայտնել կուզէք : »

Ճալմա՝ որչափ որ քաղաքակրթութեան բարակ նենդութիւններուն եւ արտաքնայարդար անդթութեանց անձանօթ էր , կէս վայրենի բնութեանց յատուկ եզոդ բնական ուշմութեամբ եւ զիւրազգածութեամբ տեսակ մը մի բարոյական դժգոհութիւն կ'զգար այս կեղծ քաղաքավարութեանց փոխանակութիւնը լսելով . թէպէտ ասոնց հակառակ իմաստը չէր գուշակեր , բայց իր ականջին սուտ կը հնչէին . ասկէց զատ , բնազդմամբ կամ նախազգացութեամբ , տարտամ խորշում մը կ'զգար Սէն — Տիգրէ ակիկնէն : Արդարեւ , բարեպաշտուհին իր պատրաստած բռնասարկութեան ծանրութիւնը մտածելով , հազիւ իր ներքին յուզմունքը կը զսպէր , որ դէմքին եւս քան զեւս դունաւորելէն , դառն ժպիտէն եւ նայուածքին չարամանգ վայրումէն կը հասկցուէր . Եւստի ճալմա՝ այս կնոջ տեսքէն զգացած հակակրօթեանը չկրնալով յաղթել , լուռ եւ ուշադիր կեցաւ , եւ իր գեղեցիկ դէմքն անդամ առաջին զուարթութիւնը կորսնցուց :

Մայէօ ալ եւս քան զեւս դժնդակագոյն տպաւորութիւն մ'զգալով , հետզհետէ երկչոտ նայուածք մ'իշխանուհւոյն՝ եւ աղերսաւոր նայուածք մ'ալ Աստիէնի վրայ կը ձգէր , կարծես թէ ազաչելով վերջինին որ այս չարագոյժ

խօսակցութիւնը դադրեցնէ :

Բայց՝ դժբաղդաբար՝ Սէն—Տիգրէ տիկի-
նը մեծ շահ ունէր այս տեսակցութիւնն եր-
կարելու : Քարտօլիլ օրիորդն ալ նոր քա-
ջութիւն մը , նոր եւ յանդուգն վստահութիւն
մը քաղելով իր պաշտած երիտասարդին ներ-
կայութենէն , կը փափաքէր որ բարեպաշտու-
հւոյն եւ չարաճճի համախոհներուն նիւթած
այնչափ վատ դաւադրութեանց հակառակ իր
վայելած երջանիկ սիրոյն տեսքէն անոր զգա-
ցած դառնակսկիծ զայրոյթին վրայ քիչ մ'եր-
կար դուարձանայ :

Վայրկեան մը լռութենէ հտեւ , Սէն—Տի-
գրէ տիկինը խօսիլ սկսաւ փաղաքուշ ձայնիւ
մը . « Չէք կրնար հաւատալ , իշխանազուն , հր-
շափ ուրախացայ լսելով հասարակաց համբա-
ւէն (վասն զի ամեն մարդ ասոր վրայ կը խօ-
սին եւ ոչ առանց պատճառի) սիրելի եղբորդը-
կանս վրայ ձեր ունեցած պաշտելի սէրը . ո-
րովհետեւ՝ առանց իսկ կասկածելու՝ զիս մեծ
տագնապէ մը կազատէք : »

Ճալմա պատասխան չտուաւ , բայց զար-
մացեալ եւ գրեթէ տխուր դէմքով մը Քարաօ-
վիլ օրիորդին նայեցաւ՝ որպէս թէ հարցնելով
թէ ինչ ըսել կուղէ հօրաքոյրը :

Իշխանուհին նշմարելով այս լռին հարցու-
մը , շարունակեց . « Աւելի պարզ խօսիմ , իշ-
խանազուն . մէկ խօսքով կրնաք հասկնալ որ
այս օրիւկի փոքրիկ կամապաշտին (աչքովն Ատ-

րիէնը ջուցնելով) ամենէն մօտ ազգականն ըլլալու, անոր ապագային համար քիչ շատ պատասխանատու էի ամենուէն աչքին. եւ ահա դուք միւս աշխարհէն հասնելով միտմիտ անկեղծութեամբ ձեր վրայ կառնուք ասոր ապագայն որ զիս շատ կը վախցնէր. արդարեւ զմայլելի բան, գերազանց բան. ուստի եւ ճշմարիտն ըսելով, ամեն մարդ կը հարցնեն իրարու թէ ձեր երջանկութեան վրայ պէտք աւելի զմայլիլ քան թէ քաջասրտութեան : »

Եւ իշխանուհին սատանայական նենգաժես նայուածք մ'Ատրիէնի վրայ ձգելով անոր պատասխանին սպասեց գրգռիչ դէմքով մը :

« Լաւ մտիկ ըրէք իմ բարի հօրաքրոջս ըսածները, սիրելի հօրեղբորորդիս, ըսաւ օրորդը հանգարտ ժպիտով. քանի մը վայրկենէ 'ի վեր որ այս գորովասիրտ ազգականս մեզ կը տեսնէ, ձեզ եւ զիս, միայնած եւ երջանիկ, սիրտըն անշատի ուրախութեամբ լցուած է, որ զնզանելու պէտք ունի, եւ դուք չէք կրնար երեւակայել այսպիսի գեղեցիկ սրտի մը զեղման ինչ ըլլալը : Քիչ մը համբերեցէք, եւ կը հասկնաք : » Զետոյ Ատրիէն ամենաբնական կերպիւ մ'աւելցուց. « Չեմ դիտեր թէ սիրելի հօրաքրոջս այս սրտազեղութեանց առթիւ ինչո՞ւ միտքս կուգայ, վասն զի շատ յարմարութիւն չունի, ձեր երկրին տեսակ մ'օձերուն վրայ ընածնիդ, սիրելի հօրեղբորորդիս. շատ անգամ անգոր խածուածք մ'ըրած ժամանակ

Թոյն մզող ակռանին կը կտորի եւ Թոյնն իրենց կոկորդն երթալով կը սատկին : Օ՛ն , սիրելի հօրաքոյրս , դուք որ այսչափ բարի՝ այսչափ աղնիւ սիրտ մ'ունիք , անտարակոյս շատ կը գորովիք այն խեղճ օձերուն վրայ : »

Բարեպաշտունին յիշերիմ նայուածք մը ձգեց իր եղբօր աղջկան վրայ , եւ այլայլեալ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Այդ բնական սխառութեան նպատակը չեմ հասկնար . դուք կը հասկնաք , իշխանազուն :

Ճաղմա պատասխանն չտուաւ , արմուկը վաւարանին յեցած՝ սուր ու խոժոռ նայուածք մը կը ձգէր իշխանուհւոյն վրայ . սրտին մէջ աւամայ ատելութիւն մը կ'զգար այն կնոջ դէմ :

« Ա՛հ , սիրելի հօրաքոյրս , ըսաւ Ատրիէն քաղցր յանդիմանութեան ձայնիւ . արդեօք ձեր սիրտը սխալ հասկցեր եմ : օձերուն վրայ անգամ համակրութիւն չունիք . ուրեմն որո՞ւ վրայ կրնաք ունենալ : Սակայն վերջապէս կը հասկցուի , աւելցո՛ց Ատրիէն որպէս թէ ինքն իրեն խորհրդածելով առննք խիստաւ—րէ անձինք են : Բայց , թողունք այս խենթութիւնները , յարեց դռարթութեամբ՝ բարեպաշտուհւոյն դռպեալ կատաղութիւնը տեսնելով . — Օ՛ն , ըսէք ինձ ուրեմն շուտով , բարի հօրաքոյրս , այն ամեն քաղցրագորով բաները՝ զոր մեր երջանկութեան տեսքը կը ներշնչէ ձեզ , — Բայց , կը յուսամ , սիրուն եղբօրորդիս . նախ՝ խնդակ—թիւնս կը յայտնեմ այդ ազնիւ իշխանագնին ,

որ Հնդկաստանի խորերէն ձեզ առնուլ եկած է հոս ամենայն վստահութեամբ, աչքը գոց, խեղճ սիրուն աղջիկ, զոր արգիլափակ ընկելու պարտաւորեցան իբրեւ խելագար (ձեր ցոփութեանց աւելի սլարկեցաւ անուն մը տալու համար), այն գեղազէմ երիտասարդին պատճառաւ զոր ձեր տան մէջ պահուած գտան, ինչպէս որ գիտէք. բայց օղնեցէք ինձ քիչ մը, միթէ մոռցածք արդէն, փոքրիկ սիրադրուժ, այն գեղեցիկ բանաստեղծ երիտասարդին անունը՝ որ Ակրիքօլ Պօտուէն էր, զոր ձեր ննջարանին քով գաղանի խցիկի մը մէջէ գտան... ամօթալի գայթակղութիւն մը՝ որ համայն փարիզի մէջ հռչակուեցաւ, վասն զի, սիրելի արքայազուն, ձեր առած կինն աննշան մէկը չէ... անունն ամենուն բերանն է : »

Եւ որովհետեւ այս անակնկալ ոտարսափելի խօսքերուն վրայ Ատրիէն ձալմա եւ Մայէօթէ եւ տարբեր զգաց համբք՝ ապշելով վայրկեան մը լուռ կեցան, իշխանուհին՝ իր դժոխտային ուրախութիւնն ու յաղթող ասելութիւնըն այլ եւս զսպելու հարկ չտեսնելով, ոտքի վրայ ելաւ, եւ բոցալառ այտերով, հրացայտ աչօք Ատրիէնի մօտենալով գոչեց. « Կրնա՞ք ուրանալ այս բաժս. ձեզ իբրեւ խելագար արգիլափակ ըրին թէ ոչ. արհեստաւոր երիտասարդը, ձեր այն ժամանակի տարփաւորը, ձեր ննջարանին մէջ պահուած գտան թէ ոչ : »

Այս սոսկալի ամբաստանութեան վրայ,

Ճալմայի ասկեփայլ դէմքը մէկէն 'ի մէկ կապարի գոյն առաւ . վերին շուրթը՝ որ արեան պէս կարմիր էր, տեսակ մը վայրագ ծիծաղով բացուեցաւ եւ իր ճերմակ փոքրիկ ակռաներն ուժգնապէս սեղմուելով կրճտիլ սկսան . վերջապէս դէմքն ան աստիճան ահուկի սպառնալից եւ վայրագ երեւոյթ մ'առաւ, որ Մայէօ վախէն դողաց . շնչիկ երխտասարդն՝ իր սատիկ գրգռութենէն, արեան բուռն հոանդէն յափշտակուելով՝ անխորհուրդ եւ ակամայ կատաղութիւն մը, շանթարձակ գղրղիւն մը կըզգար, ինչպէս որ պատուոյ տէր մարդ մ'երեսին ապտակ մը կերած ժամանակ այնպիսի վրդովում մը կ'զգայ, որ արիւնն իսկոյն սրտէն գլուխը ցատկելով աչքն եւ ուղեղը մէկէն կամբռխին . . . Եթէ այն ահաւոր եւ կայծակի լուսոյն պէս արագ վայրկեանին մէջ Ճալմայի խորհրդածութիւնը գործի փոխուէր, իշխանուհին Ատրիէն Մայէօ եւ ինքն իսկ՝ վառօդի յանկարծական բորբոքման պէս ահեղադղորդ տայթմամբ բնաջինջ կըլլային :

Նախ իշխանուհին կ'սպաննէր, վասն զի Ատրիէնի վրայ վատ դաւաճանութեան ամբաստանութիւն մը կընէր . Ատրիէնը կ'սպաննէր, վասն զի այնպիսի վատութիւն մը կը կասկածուէր անոր վրայ . Մայէօն կ'սպաննէր, վասն զի ներկայ էր այս ամբաստանութեան . ինքզինքն ալ կ'սպաննէր, որպէս զի այժմ առկալի պատրանքէն ետեւ չապրի :

Բայց հիւ հրաշխյս . . . իր արիւնոտւշտ
կատաղի աչքն Ատրիէնի նայուածքին հանդի-
պեցաւ , աղնուակսն հանդարտութեամբ եւ զը-
ւարթ վստահութեամբ լի նայուածք մը , եւ
ահա շնորիկը մօլեղնեց'ող ամենի կատաղու-
թիւնն արագասան վայրակի պէս անցաւ :

Մանաւանդ , 'ի խոր հիացումն իշխանուհւոյն
եւ գործաւորուհի սղ'կոն , քանի որ ճալմա ալ
Ատրիէնի կը նայէր , եւ իր նայուածքն ալ աւելի
խորին , աւելի թափանցուն , եւ գոգցեա առա-
ւել հասկնալի կըլլար այն գեղեցիկ եւ անարատ
հոգիէն , ոչ միայն հնդկին դայրուցն իջաւ , այլ
եւ դէմքը՝ որ զարհուրելի կերպիւ այլափոխ-
ւած էր , զուարթացաւ , եւ շատ չանցած՝ Ատ-
րիէնի դէմքին աղնիւ վստահութիւնը հայելիի
պէս ցոլացնել սկսաւ :

Հիմա , եթէ կրնայ այսպէս բնութիւն , թարգ-
մանենք Ֆիզիքաբար այս բարոյական յեղա-
փոխութիւնը , որ տհաքեկեալ Մայէօի զմայ-
լում , եւ բարեպաշտուհւոյն ալ յուսահատու-
թիւն պատճառեց :

Հաղիւ իշխանուհին իր թունաւոր բեր-
նէն այն դժնեայ զրպարտութիւնը թորեր էր ,
ճալմա՝ որ վառարանին առջեւ կանդնած էր ,
կատաղութեամբ բորբոքած՝ մէկէն քայլափոխ
մ'ըրեր էր դէպ իշխանուհին . յետոյ՝ որպէս թէ
իր կատաղութիւնը չափաւորել ուզելով՝ վա-
ռարանին մարմարը բռներ էր , զոր կարծեա
թէ պողպատէ ձեռքովը կը թրէր . բոլոր մար-

մինը ջղային ցնցմամբ կը դողար, եւ դէմքն ահռելի կերպիւ կծկէր ու այլանդակեր էր :

Ահա կողմանէ, Ատրիէն, իշխանուհւոյն այն վատ դրողարտութիւնը լսածին պէս, ճալմայի կոյր կատաղութեան շարժումն պէս ինք ալ դայրադին ցասման շարժում մ'ընկելով, մէկէն ոտքի վրայ ելեր էր խոփաւ եւ բարկացայտ նայուածքով . բայց խկոյն իր անմեղութեան գիտակցութեամբը հանդարտեր, եւ իր չքնաղ դէմքը վերստին զմայելի զուարթութեամբ պայծառացեր էր . . . Այն ժամանակն էր, որ աչքը ճալմայի աչքին հանդիպեցաւ : Ասորկենի մը շափ օրիորդը տրամեցաւ քան թէ վախցաւ հնդիկ երիտասարդին սպառնալից եւ անհղ երեւոյթէն . . . Անմիտ վատութեան մը վրայ այս աստիճան դայրանալ կը վայլէ, ըսեր էր ինքնիրեն Ատրիէն, ուրիմն կը կասկածի վերաս . . . Եւ բայց այս արագ եւ դառն խորհրդածութեան անարատում ուրախութիւն մը յաջորդեց, երբոր Ատրիէնի աչերն հնդիկին աչացը վրայ կառչելով՝ անոր դէմքին վայրագ դժնէութեան մէկէն 'ի մէկ դողցեւ դիւթաբար ամոքիւն եւ առջի պէս զուարթ եւ հրապուրիչ երեւոյթ մ'առնուլը տեսաւ :

Այսպէս Աէն—Տիգիէ տիկնոջ պօզալի դաւը՝ Ատրիէնի դէմքին ծանր վտանհ եւ անկեղծ հանդարտութեան առջեւ ցրեցաւ :

Ամենն այս չէ : Երբոր իշխանուհին տեսնելով այս լոխն բայց իմաստալից տեսարանը՝

որ երկու էակաց սքանչելի համակրութիւնը
կ'ապացուցանէր, որք առանց բառ մ'արտա-
սանելու՝ միայն մունջ նայուածքով մ'իրարու
միտք հասկցեր մեկնեւ եւ փոխադարձաբար
քաջալերուեալ էին, զայրացէն ու կակիծէն կը
ճաթէր, Ատրիէն զմայլելի ժպիտով մ'եւ հրա-
պուրիչ խանդաղատանօք իր դեղեցիկ ձեռքը
ձալմալի երկնցուց, որ ծուռի վրայ դալով
համբուրեց այնպիսի բացաւառ իղձով, որուն
ջերմութիւնը վարդադոյն թեթեւ ամպ մը ծա-
ղեց աղջկան ճակտին վրայ:

Հնդիկն այն ժամանակ աքիսենիէ գորդին
վրայ Քարտովիլ օրիորդին ոտքին տակը շնոր-
հալից եւ ակնածաւոր դիրքով մը ծուռի վրայ
կեցաւ, ծնօտն իր մէկ ափին կրթնցուց, եւ
մունջ սխրացման մը մէջ ընկզմեալ՝ սկսաւ Ատ-
րիէնի երեսն 'ի վեր նայիլ, որ երջանկաւէտ
ժպիտով, ինչպէս կըսէ երգը, անոր աչաց մէջ
իր աչերը կը նկատէր, մշտնապէս տարփական
խանդաղատանքով մը, որպէս թէ նախանձէն
ճաթող բարեպաշտուհին հոն եղած չըլլար:

Բայց քիչ մ'ետքը Ատրիէն գողցես յիշե-
լով որ իր երջանկութեանը տակաւին բան մը
կը պակսէր, ակնարկով մը Մայէօն կանչեց եւ
իր քով նստուց. այն ժամանակ մէկ ձեռքն իր
այս պատուական բարեկամուհւոյն ձեռքին մէջ
դրած, Քարտովիլ օրիորդն իր առջեւը կաթո-
ղին տարփամբ զմայլեալ կեցած հնդիկ երի-
տասարդին ժպիտ մ'ուղերձեւէ ետեւ, իր եր-

Ջանկութեան անյաղթելի անդորրութիւնն ու զբազարութեան վրայ ունեցած բարձր արհամարհանքն աջնուաբար նկարագրող այնպիսի անուշ ու աներկեւան նայուածք մը ձգեց հիացեալ իշխանուհւոյն վրայ, որ Սէն—Տիգրէ տիկինն ապշելով, շուարելով, քանի մը դժւարեմաստ խօսք թոթովեց խռովեալ եւ դողդոջուն ձայնիւ . յետոյ դու խը բոլորովին կորսընցնելով, ռաքի վրայ ելաւ ու դէպ 'ի դուռը վազեց :

Բայց նոյն միջոցին՝ Մայէօ՝ վախնալով որ թերեւս դադտնի դարան մը, դաւադրութիւն մը կամ նենգաժալ լրտեսութիւն մը կար, Ատրիէնի հետ ակնարկ մը փոխանակելէ ետեւ՝ իշխանուհւոյն ետեւէն դուրս ելաւ, որպէս զի մինչեւ որ վար իջնէ ու կառքը մտնէ, ետեւէն դիտէ :

Սէն—Տիգրէ տիկինն երբոր Մայէօի իր հետ դուրս ելնելն ու զինքը գիտելը տեսաւ, այն աստիճան ծաղրաշարժ դայրոյթ մը ցոյց տուաւ, որ Ատրիէն չկրցաւ ծիծաղը բռնել . ուստի այս արհամարհոտ քրքիջին ձայնովը՝ բարեպաշտուհին կատաղութենէն ու յուռահատութենէն շրփոթած դուրս ելաւ այն տունէն՝ ուր խռովութիւն ու ազէտ ցանկութեւ դացած էր :

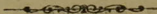
Ատրիէն եւ ձալմա մինակ մնացին :

Այս երկուքին մէջ անցած տեսարանը պատմելէ առաջ քանի մը յետահայեաց խօսք անհրաժեշտ է :

ԳԺՈՒԱՐԻՆ չէ հաւատալ թէ այն վայրկենէն որ Քարաօլիլ օրիորդն ու հնդիկ երիտասարդն այնչափ խռչընդոտներէ ետեւ իրարու մօտեցան, իրենց օրերն անպատում երջանկով թեամբ անցան: Ատրիէն գլխաւորապէս ջանաց որ ճանապարհորդաց պատմութիւններու մէջ ճալմայի վրայ զմայլմամբ կարդացած բոլոր վսեմ եւ սզնիւ ձիրքերը գրեթէ մի առ մի երեւան հանելու առիթներ ընծայէ: Օրիորդը՝ ճալմայի բնաւորութիւնը լաւ հասկնալու գործովայից եւ երկայնամիտ ուսումը յանձն առեր էր՝ ոչ միայն իր զգացած խանդավառ սէրն արդարացնելու համար, այլ եւ վասն զի այս տեսակ մը փորձին ժամանակ՝ որուն սահման մը նշանակած էր՝, ճալմայի սիրոյն բոբբօքումն՝ լը մի գտնուող բազմեցնելու կօզնէր. ազնիւ եւ գծուարին փորձ Ատրիէնի համար, որ մի եւ նոյն անհամբեր արեւցութիւնները, մի եւ նոյն բոցավառ իղձերը կ'զգար ինքն ալ. . . : Այս երկու էակաց քով զգայութեանց բռն անհշիւն հոգւոյ վեհ բազմանքները կը հաւասարակշռէին, եւ իրենց փոխադարձ թոխնետուն մէջ իրար սքանչելապէս կը բռնէին. վասն զի Աստուած՝ այս երկու տարփաւորներն իրարու կապող անդիմադրելի հրապոյրը կարծես թէ վաւերացնելու համար՝ երկուքն ալ մարմնոյ եւ սրտի չքնաղ գեղեցկութիւններով օժտած էր:

Ե՞րբ պիտի ըլլար այս տարժանելի փորձին վախճանը, որուն Ատրիէն ինքզինք եւ ճալմայ

ենթարկած էր : Ահա այս հասկցնել կուզէր Քար-
տովիլ օրիորդը ճալմայի հետ բնելիք խօսակ-
ցութեան մէջ , երբօր Սէն—Տիգրէ տիկինն այն-
պէս շտապով մեկնեցաւ :

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ՓՈՐՁ

Քարտովիլ օրիորդ եւ ճալմա մինակ մնա-
ցին :

Հնդիկ երիտասարդը Սէն—Տիգրէ տիկնոջ
վատ զրպարտութիւնը լսելով մէկէն 'ի մէկ ցոյց
տուած անխորհուրդ կատաղութեան շարժու-
մէն ետեւ՝ այնպիսի ազնիւ վստահութիւն մ'ըղ-
դացերէր , որ Ատրիէնի հետ մինակ մնացած ժա-
մանակ այն դարչելի ամբաստանութեան վրայ
ամենեւին խօսք չըրաւ :

Միւս կողմանէ , արտաշարժ եւ սքանչելի
համազգացութիւն երկու սրտերու , օրիորդն
ալ՝ վերջին ծայր մեծանձն եւ իր սիրոյն անա-
բատութեան վրայ վստահ ըլլալուն՝ ճալմայի
առջեւ ինքզինք արդարացնելու չէր խոնարհեր :
Թէ իրեն եւ թէ անոր թշնամանք կը համարէր :

Երկու տարփաւորներն սկսան իրենց խօ-
սակցութիւնը , որպէս թէ բարեպաշտուհւոյն

տորուցած դէպքը բնաւ չէր պատահած :

Նոյն արհամարհանքը ցոյց տրուեցաւ նաեւ այն գրաւոր ծանօթութեան վրայ, որք իշխանուհւոյն խօսքին նայելով Ատրիէնի տնանկութեան տնհրաժեշտ մերձաւորութիւնը պիտի հաստատէին : Օրիորդն այն թուղթն առանց կարդալու՝ իր մօտ կեցած սեղանակի մը վրայ գրեր էր : Շնորհալի շարժմամբ մ'ախարկեց ձաւմայի որդայի քով նստի . նա ալ հրաշանդելով ոյս բաղձանաց, օրիորդին ոտքին տակը նստած տեղէն գրեթէ ակամայ ելաւ քովը նստաւ :

« Սիրեւիս, ըսաւ Ատրիէն ծանր եւ գողտրիկ ձայնիւ, դուք շատ անգամ . . . եւ անհամբերաբար հարցուցիք ինձ թէ մեր կրած այս կամաւոր փորձին վախճանն երբ պիտի հասնի . . . : Վախճանը հասած է . . . »

ձաւմա ցնցուեցաւ եւ ուրախութենէն ու զօրմանքէն թեթեւ գոչիւն մ'արձկեց . բայց այս գրեթէ գողգոջուն բացազանչութիւնն այնչափ քաղցր էր, որ առաւել անճառելի շնորհակալեաց առաջին բարբառ մը կը թուէր՝ քան թէ երջանկութեան ըզձակալթ աւաչ մը :

Ատրիէն շարունակեց . « Իրարմէ բացուկայ . . . աւտերէ եւ դարաններէ շրջապատեալ, եւ իրարու զգացմանց վրայ փոխադարձաբար խաբուած, բայց եւ այնպէս իրօր կը սիրէինք . . . Այս սիրակցութեան մէջ ստոյգ եւ անգիւծագրեւի հրապոյրի մը կը հետեւէինք, որ

ամեն հակառակ դէպքերէ զօրաւոր էր . բայց
յետոյ , այս երկար առանձնութեամբ անցած օ-
րերնուս մէջ , ուր ամեն բանէ եւ ամենէն զատ-
ւած կապրինք , իրարու յարգ ճանչել եւ զիրար
տեսլի սլատուել սովրեցանք . . . Մեք մեղի
թողուած , երկուքս ալ ազատ ըլլալով . . . կրից
բոցեռանդ արբեցութեանց զիմանալու քաջու-
թիւն ունեցանք , որպէս զի յետոյ առանց ա-
պաշաւանաց մեր սիրոյն անձնատուր ըլլալու
իրաւունք ստանանք : Այս օրերնուս մէջ՝ մեր
սիրան իրարու բաց ըլլալով , կարդացինք ա-
նոր մէջ . . . ամեն բան կարդացինք . . .
Ուստի , ճալման . . . ես ձեզ կը հաւատամ ,
դուք ալ ինձ . . . : Ինչ որ դուք իմ վրայ կը
գտնէք , ես ալ նոյնը ձեր վրայ կը գտնեմ ,
այնպէս չէ . . . մեր երջանկութեան հարկ ե-
ղած ամեն հնարաւոր բաղձալի եւ մարդկային
երաշխաւորութիւնները : Բայց այս սիրոյն նուի-
րադործութիւն մը կը պակսի . . . եւ աշխար-
հի առջեւ ալ , ուր մեք ապրելու կոչուած ենք ,
միակ նուիրադործութիւն մը կայ . . . այն է
ամուսնութիւնը , որ բովանդակ կեանքը կը
շղթայէ . . . :

Ճալմա զարմանօք օրիորդին նայեցաւ .

« Այո՛ , բովանդակ կեանքը . . . եւ սա-
կայն մի կրնայ իր բովանդակ կենաց զգացում-
ներուն համար յաւիտեանապէս սլատառխանել ,
չարայարեց օրիորդը : Աստուած . . . որ արտից
ապագան դիտէ , նա միայն կրնայ էտիներէ

զումանս անդարձարտի իրարու հետ կապել՝
 իրենց երջանկութեան համար : Բայց , աւանդ ,
 մարդկեղէն արարածոց աշքին՝ ապագան անթա-
 փանցելի է : Արդ՝ երբոր մարդ մի միայն ներկայ
 զգացման մ'անկեղծութեան համար կրնայ ա-
 ղանդակապէս պատասխանել , ապագային համար
 անլուծանելի կապեր ընդունիլն անհաւանական ,
 անճանախարհութիւն , անքարշտութիւն չէ : — Տը-
 խուր մասծութիւն մ'է այդ , ըսաւ Ճալմա
 վայրկեան մը խորհրդածելէ հտեւ , բայց ու-
 զիղ է : » Յետոյ զարմացմամբ օրիորդին նա-
 յեցաւ :

Ատրիէն փութաց սրտազղած ձայնիւ մ'ա-
 ւելցունել . « Միտքս սխալ չհասկնալք , սիրելիս .
 մեղ պէս երկու էակներու սէրը , որք սրտի
 հոգւոյ եւ մտաց հազարաւոր երկար փորձերէ
 հտեւ՝ բաղձալի երջանկութեան ամեն մ'հաւատ-
 արէն իրարու վրայ դրած են , մեր սիրոյն նը-
 ման սէրը վերջապէս անշտի աշնիւ , անշ-
 շտի վաւ , անշտի երկնային է , որ չկրնար
 աստուածային նուիրադործութենէ զուրկ մը-
 նալ Ես իմ հօրաքրոջս պէս կրօնամոլ
 չեմ , բայց աստուածապաշտ եմ . մեր բոցա-
 վառ սէրն Աստուծոյն եկած է մեզ , ուստի
 պէտք է որ երկիւղածութեամբ փառաւորենք
 դինքը : Ուրեմն պէտք է որ խորին շնորհակա-
 րութեամբ զինքը յօգնութիւն կարդանք՝ ոչ
 թէ զիրար յաւիտեան սիրելու եւ յաւիտեան ի-
 րարմէ անզաժան մնալու երդումներ տալու հա-

մար . . . — Ի՞նչ կըսէք , գոչեց ձալմա : — Ո՛չ ,
յարեց Ասորիէն , վասն զի մէկը չկրնար այնպի-
սի երգում մ'ընել առանց ստախօսու թեան կամ
քիմարութեան . . . այլ մեք կրնանք 'ի բոլոր
արտէ երգնուլ , որ մեր սէրն յաւիտեան տե-
ւելու եւ իրարմէ սյուպէս անբաժան մնալու
համար ինչ որ մարդկօրէն հնարաւոր է , ան-
կեղծաբար իբարու ընենք : Պէտք չէ որ ան-
լոյծ կապեր ընդունինք . վասն զի եթէ միշտ
իրար սիրենք , ինչ հարկ կը մնայ այդ կապե-
րուն . իսկ եթէ չսիրենք , ինչ օգուտ կունե-
նան այդ շղթաները , որք այն ատեն ստակալի
քոնաւորութիւն մ'եղած կըլլան . . . կը հար-
ցընեմ ձեզ , բարեկամ : »

ձալմա չսպասանանց , բայց ակնածալից
նշանով մ'օրիորդին ակնարկեց որ շարունակէ :

« Ասկէց զատ , շարունակեց Ասորիէն գողտ-
րիկ մեծանձնութեամբ մը , ձեր եւ իմ պատ-
ւոյս համար , սիրելիս , երբէք չեմ երգնուր
այնպիսի օրէնքի մը վրայ՝ զոր այրերն արհա-
մարհոտ եւ բիրտ անձնասիրութեամբ շինած
են կանանց դէմ . այնպիսի օրէնք մը , որ կար-
ծես թէ կնոջ հոգին խեղճն ու սիրտը կու-
րանայ . օրէնք մը՝ զոր կինը չկրնար ընդունիլ
առանց ստրուկ կամ ստերգում ըլլալու . օրէնք
մը , որ աղջկնութեան ժամանակ անուռը վրայէն
կառնու , կնութեան ժամանակ անբուժելի մո-
րոսութեան վիճակի մը մէջ կը հրատարակէ
չայն՝ նուաստացուցիչ խնամակայութեան մ'են-

Թարեւելով, եւ մայր եղած ժամանակ՝ իր դաւա-
կաց վրայ ամեն իրաւունքն եւ ամեն իշխանու-
թիւն կը ղրանայ անոր. վերջապէ՛ս՝ իբրեւ մարդ-
կեղէն արարած՝ Աստուծոյ առջեւ իրեն նման
ու հաւասար մարդ կեղէն տրարածի մը հաճոյքին
կը ծառայեցնէ եւ յաւիտեան կը շղթայէ. Գիտէ՞ք,
սիրելիս, աւելցուց օրիորդը խանդակաթ ըղձիւ,
գիտէ՞ք սրչափ ձեզ կը յարգեմ, ձեզ՝ որոյ հայ-
րը հայր Ահհաճին կոչուած է. ուրեմն երկիւղ
չունիմ, ազնիւ եւ արիւնքանձ սիրտ, որ դուք
այդ բռնաւորական իրաւունքն ինձ գէ՛մ դուր-
ծածէք . . . բացց հո կենացս մէջ սուտ խո-
սած չեմ, եւ մեր սէրը սուրբ ըլլալով՝ պէտք
չունի կրկնակի ստերդմնութեամբ դնուած նը-
ւիրադործութեան մ'ենթարկուելու . . . ոչ, եր-
թէ՞ք չեմ երգնոր այնպիսի օրէնքի մը վրայ,
զոր իմ արժանապատուութիւնս եւ բանակու-
թեանս չընդունիր: Ապա թող ապահարզա-
նը հաստատուի, կնոջ իրաւունքը ճանչուի,
եւ ալ կը կատարեմ այդ սովորութիւնները, վրան
ղի խելքիս հետ, սրտիս հետ, արդարութեան
հետ, հնարաւորութեան հետ, մարդկութեան
հետ կը համաձայնին . . . Եւտոյ Ատրիէն իր
խօսքն ընդմիջելով աւելցուց այնպիսի խորին
եւ քաղցր սրտայուզութեամբ, որ խանդաղա-
տանաց արտասուք մ'իր գեղեցիկ աչքը քողարկեց.
« Ո՛հ, եթէ գիտնայիք, սիրելիս . . . ինչ է
ձեր սէրն ինձ համար. եթէ գիտնայիք՝ օր-
չափ ձեր երջանկութիւնը թանկագին եւ նուր-

րական է ինձ , գիտ կարգարացնէիք , սիրող եւ
անկեղծ սրտի մ'այս աշխուական նախապաշա-
քումը կը հասկնայիք , որ խաբէական եւ սը-
տերգում նուիրագործութիւնը չարագոյժ նշան
մը կը համարի . իմ փափաքս ձեզ հրապուրով
կապել , երջանկութեամբ չղթայել եւ ձեզ ազատ
թողուլ է , որպէս զի ձեզնէ զատ ուրիշի պար-
տական չըլլաք : »

Ճալմա սրտադին ուշագրութեամբ մտիկ ը-
րեր էր օրիորդին խօսքերը : Լնք գողող եւ վեհ
սիրտ ըլլալուն , խրոխտ եւ վեհանձն բնաւո-
րութեանց վրայ հոգի կուտար : Վայրկեան մը
խոհուն լռութենէ ետեւ , իր քաղցրաւաչ եւ
հնչուն ձայնիւն ըսաւ անոր յըջաբար . « Ես
ալ ձեզ պէս ստախոսութեան երգմնազանցու-
թեան ու անիրաւութեան . . . թշնամի եմ . . .
ես ալ ձեզ պէս կը խորհիմ որ մարդ մը բռնա-
ւոր ու վատ ըլլալու իրաւունքն ընդունելով
կը նուաաստանայ : Որչափ որ ես այն իրաւուն-
քը գործածելու միտք չունիմ . . . ինձ ալ ձեզ
պէս անհնար է խորհիլ որ ձեզնէ միայն սպա-
սածս՝ ոչ թէ մի միայն ձեր սրտին պարտական
սլիտի ըլլամ , այլ անքակտելի կապի մը յաւիաե-
ական բռնադատութեան . ես ալ ձեզ պէս կը
խորհիմ որ ազատութենէ դուրս արժանապատու-
թիւն չկայ . . . : Բայց ըսիք որ այս վսեմ եւ
սուրբ սիրոյն սատուածային նուիրագործու-
թիւն մը կուղէք . . . եւ հիթէ յանձն չէք առ-
նալ այնպիսի երգումներ՝ զոր առանց տնժը-

ատութեան ու ստութեան չէք կրնար ընել, սուրիշ ու հատեր կան՝ զոր ձեր բանականութիւնը, ձեր սիրտը կրնայ ընդունիլ: Այդ աստուածային նուիրագործութիւնն . . . ո՞վ պիտի տայ մեզ: Երգումը որմէ ասջեւ պիտի ընենք: — Քանի մ'օրէն, սիրելիս, կը յուսամ թէ կրնամ ըսել ձեզ . . . : Ամեն իրիկուն . . . ձեր երթալէն ետեւ . . . այո միայն կը խորհէի. հնար մը գտնել Աստուծոյ ասջեւ իրարու հետ ուխտելու: Բայց օրէնքէն դուրս եւ ողջստութեան ընդունած սահմանին մէջ, սոսանց աշխարհի պահանջմանց եւ օրոքութեանց հակառակելու, առանց առերեւոյթ դիւրագգամութիւններ վիրաւորելու, վասն զի կրնայ ըլլալ որ աշխարհի հետ յարաբերութիւն ունենալ ուղենք օր մը: Այո, սիրելիս, երբոր իմանաք թէ, որպիսի ազնիւ ձեռաց մէջ մեր ձեռները միացնել պիտի տաջարկեմ ձեզ . . . ո՞վ է այն որ գտնութիւն եւ փառք պիտի տայ Աստուծոյ այս միութեան համար . . . սուրբ միութիւն, որ մեզ ազատ պիտի թողու որպէս զի մեր արժանապատուութիւնը չկորսնցնենք . . . այն ժամանակ դուք ալ անշուշտ ինձ պէս պիտի ըսէք թէ անկէց աւելի անարատ ձեռք մը չէր կրնար դրուիլ մեր վրայ . . . : Ներեցէք, սիրելիս . . . ասոնք ծանրակշիռ բաներ են, երջանկութեան պէս ծանրակշիռ . . . մեր սիրոյն պէս ծանրակշիռ . . . : Եթէ իմ խօսքերս տարօրինակ, մտածութիւններս անխոհական կը թուին ձեզ . . .

ըսէք . . . ըսէք , սիրելիս , լաւագոյն միջոց մը
գտնենք Աստուծոյ եւ աշխարհի ունեցած պար-
տականութիւննիս առ մեզ ինքն ունեցած պար-
տականութեան հետ հաշտեցնելու . . .
կըսեն թէ տարփաւորները խենթ են , աւել-
ցուց օրիորդը ժպտելով . բայց ես կըսեմ թէ
ճշմարիտ տարփաւորները շատ խելացի են .
— Երբոր մեր երջանկութեան վրայ ձեր այդ-
պէս խօսիլը կը լսեմ , ըսաւ ճաշատ փղձկեալ
սրտիւ , այդպիսի լուրջ եւ հանդարտ դորովով
խօսիլը կը լսեմ , ինձ այնպէս կը թուի թէ իր
ամենասիրելի որդւոյն ապագան խորհող մայր
մը կը տեսնեմ . . . որ զայն արի կորովի եւ
վեհանձն բնելու միջոցներով շրջապատել եւ
վատ ու անարժան բաներն անոր ճանքուն վը-
րայէն հեռացնել կը ջանայ : Կը խնդրէք որ ե-
թէ ձեր մտածութիւնները տարօրինակ կը թուին
ինձ , մերժեմ . բայց , Ատրիէն , դուք կը մոռ-
նաք ուրեմն , որ մեր սիրոյն վրայ ինձ հաւատք
եւ վստահութիւն տուողն այս է որ ես ալ ձեր
զգացած երանգներով կ'զգամ զայն : Ինչ որ ձեզ
կը վիրաւորէ , զիս ալ կը վիրաւորէ . ինչ որ
ձեզ կը գրգռէ , զիս ալ կը գրգռէ . քիչ մ'ա-
ռաջ երբոր այս երկրին օրէնքները կը յիշէիք ,
որ կնոջ վրայ մինչեւ իսկ մայրը չլարգեր . . .
պանծանօք կը մտածէի որ մեր բարբարոս եր-
կիրներուն մէջ , ուր կինը գերի է , գոնէ մայր
եղածին պէս ազատ կըլլայ . . . : Ա՛յ , ո՛չ , այդ
օրէնքը ոչ ձեզ համար է , ոչ ինձ : Մեթէ մեր

սիրոյն վրայ ունեցած սուրբ յարգանքնուդ ապացոյց չէ՞ այդպիսի անարժանեւ պիղծ ստորկութիւններէ վեր դայն՝ բարձրացել ուղեւնիդ : Շատ անգամ լսեր էի մեր երկրին քահանայներէն թէ Աստուածներէն ստորին՝ իսկ միւս արարածներէն՝ դերագոյն էակներ կան . . . Այս խօսքին չէի հաւատար , բայց հոս կը հաւատամ :

Այս վերջին խօսքը ձալմա չէ թէ շողոքորթ կերպիւ , այլ ամենակեղծ համազման ձայնիւ մ'արտասանեց , այն տեսակ մը ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ որ հաւատացելոց յատուկ է . . . բայց անհնար է նկարագրել այն սիրատարի երոյեւանդ տխրութեան արտայայտութիւնը՝ որ իր զմայլելի դէմքին անդիմադրելի հրապոյր մը կուտար :

Ատրիէն՝ անպատու մարտութեամբ շնորհակալութեամբ եւ պոնծանօք լսեր էր ձալմայի խօսքերը : Քիչ մ'ետքը , ձեռքն անոր կուրծքին վրայ դրաւ՝ որպէս թէ սրտին բուռն բարախմունքը դադելու համար , եւ արքեալ աչօք արքայաղնին նայելով ըսաւ . «Ահաւասիկ . . . միշտ բարի . . . միշտ ուղիղ . . . միշտ զեհ . . . Ո՛վ սիրտ իմ . . . սիրտ իմ . . . քնչպէս կը բարախէ , խրոխտ եւ զուարթ . . . Օրհնեալ եւ Աստուած , որ զիս այս պաշտելի տարիաւորին համար ստեղծեր նոս : Ուրեմն այսպիսի սիրոյ մը ծնելիք խանգաղատանաց եւ գորովոյ հրաշքներով աշխարհ զարմացնել կուղես : Մար-

գիւղի չենն դիտեր երջանիկ եռանդուն եւ ազատ
սիրոյ մը գերազոյն զօրութիւնը . . . Եւ , մեր
երկուքին շնորհիւ , այնպէս չէ , ճալման , այն
օրը որ մեր երկուքին ձեռքն իրարու կցին ,
նրոյիսի երջանկութեան եւ շնորհակալեաց օրհ-
ներգութիւններ պիտի երնեն զէպ երկինք . . .
Ո՛չ , ո՛չ , մարդիկ չենն դիտեր , նրչալի անհուն
հրճութեանց անցագոյրդ պէտք մ'ունին մեղնը-
ման երկու տարիաւորներ . . . Զենն դիտեր ,
նրչալի անսպառ բարութիւն կը ճառագայթէ
անոնց սիրալիտ մրտին երկնային ճաճանչէն . . .
Ո՛հ , այո՛ , այո՛ , կ'զգամ , շատ արտառք պիտի
ցամքին . բազմաթիւ վշտառածոյց սրտիւ մեր
սիրոյն երկնային հրովը պիտի կենդանանան . . .
Եւ մեր ազատելիք անճանց օրհնութիւններէն
պիտի հասկցուի մեր հեշտութեանց սուրբ ար-
բեցութիւնը : »

Ճալմայի հիացեալ աչաց առջեւ օրիորդն
հեազհետէ կարգէ դուրս էակ մը կը դառնար ,
բարեսրտութեան անսպառ դանձերովն աստ-
ուածութեան՝ եւ իր եռանդովն զգայական ա-
րարածութեան հաղորդ բլլալով . . . վասն զի
Ատրիէն՝ աղամայաբար կրից յատկապէս
տեղի տալով՝ սիրացայտ նայուածք մը կը ձը-
ղէր Ճալմայի վրայ :

Այն ժամանակ հնդիկն՝ ապշած , շուարած ,
օրիորդին ոտքն իյնալով՝ աղերսաւոր ծայնիւ
գոչեց .

« Ենձրհ . . . ալ չեմ կրնար դիմանալ . . .

դիտութիւնն , ալ այդպէս մի խօսիր . . . Ո՛հ ,
այն օրը փութացնելու համար կենացս սրչափ
տարիները կուտայի : — Լո՛ւ . . . լո՛ւ . . . մի
հայհոյեր . . . քու տարիներդ . . . խմս են :
— Ատրի՛էն . . . կը սիրէս զիս : »

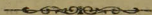
Որիօրդը սրտատախան չտուաւ . . . բայց իր
խորին , հրաշունչ եւ կէս սքողեալ նայուածքը
վերջին հարուածը տուաւ Շալմայի խելքին :
Մէկէն Ատրիէնի երկու ձեռքն իր ձեռաց մէջ
բռնելով զոչդոջուն ձայնիւ զոչեց . ՔՈ՛հ , այն
օրը . . . այն մեծ օրը . . . ուր երկնից պիտի
մերձենանք . . . այն օրը որ մեզ Աստուածու-
թեան պիտի հասցնէ երջանկութեամբ եւ բա-
րութեամբ . . . այն օրը ինչո՞ւ տակաւին ու-
շացնենք : — Վասն զի մեր սէրը համարձակ ըլ-
լալու համար պէտք է որ Աստուծոյ օրհնու-
թեամբ սրբազործի : — Մի՛թէ մեք աշատ չմենք :
— Այո՛ , այո՛ , տարիալին , աշատ ենք , բայց
մեր աշատութեան արժանի ըլլանք : — Ատրի-
էն . . . չնորհ : — Ես ալ քեզնէ չնորհ եւ զը-
թութիւնն կը խնդրեմ . . . այո՛ , զթութիւնն կը
խնդրեմ մեր սիրոյն սրբութեան համար . . .
մի պղծեր զայն իր ծաղիկ փճակին մէջ . . .
Հաւատա՛ս սրտիս , հաւատա՛ս նախազգացմանցս .
զայն նուատացներ չնորհնել է . . . սնուցնել
է . . . : — Արիւթիւն , սիրելիս , պաշտելի տար-
փաւորս , տակաւին քանի մ'օր . . . եւ եր-
կինք . . . առանց ապաշաւի , առանց կսկծի . . .
— Բայց մինչեւ այն ժամանակ դժոխք . . . սնու-

հընարին տանջանք . վասն զիս չես դիտեր դու , ոչ , չես գիտեր թէ ամեն օր . . . տուեցդ մեկնելէս ետեւ . . . չես գիտեր թէ քու յիշատակըդ հետս կուգայ , զիս կը պաշարէ , կայրէ . կը թուի ինձ թէ քու շունչդ զիս կը տաչորէ . չես գիտեր ինչպէս կանցունեմ գիշերները . մինչեւ հիմա չէի բեր քեզ . . . քայց գիտցիր որ գիշերները դառանցելով քեզ կը կոչեմ , կուլամ , կը հեծեմ , ինչպէս որ քեզ կը կոչէի , ինչպէս որ կուլայի երբ կը կարծէի թէ զիս չես սիրեր . . . եւ սակայն գիտեմ որ զիս կը սիրես , գիտեմ որ իմ ես : Բայց քեզ տեսնել . . . ամեն օր . . . առաւել գեղեցիկ , առաւել պաշտելի . . . եւ ամեն օր քեզնէ բաժնուիլ առաւել արբեալ . . . ոչ , չես գիտեր ասոնք . . . »

Ճալմայի յիշած սրտատուչոր տանջանքն Ատրիէն ալ զգացեր էր՝ թերեւս անկէ աւելի սաստկութեամբ . ուստի շփոթելով , արբենալով գեղանի եւ սիրալատ երիտասարդին ելեքարբական ձայնէն , իր քաջութիւնը ակարանալ սկսաւ . . . : Արդէն անդի մազրելի թուլութիւն մ'իր շուքը՝ իր խելքը կը նստադէցնէր . յանկարծ ողջախոհ կամաց վերջին ճիգով մ'ոտքի վրայ ելաւ , եւ Մայէսի սենեկին հետ հաղորդակցող դրան մը քով վաշելով գոչեց . « Քոյր իմ . . . քոյր իմ . . . փրկէ զիս . . . փրկէ զիս : »

Հազիւ վայրկեան մ'անցեր էր , եւ Քարտովիլ օրիորդ՝ երեսն արտասուօք ողորդած ,

միշտ գեղեցիկ , միշտ անարատ , իր բազկաց
մէջ կը սեղմէր զործառնուհի աղջիկը , մինչդեռ
ճալմա ակնածութեամբ ծռնողի վրայ եկած էր
զրան սեմին վրայ , զոր անցնելու չէր համար-
ձակեր :

ԳԼՈՒԽ ԾԶ.

ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ճալմայի եւ Ատրիէնի տեսակցութենէն քա-
նի մօր հաքը , Ռօաէն առանձին կը ճեմէր վօ-
ժիտառ փողոցի տան սենեկին մէջ , ուր տոք-
թոր Պայէնիէի տրամադրած Սօքսասի դժնդակ
գործողութիւնն այնպէս քաջութեամբ կրեր էր ,
Երկու ձեռքն զգեստին հետեւի գրպաններուն
մէջ խոխոտ , զլուխը կուրծքին վրայ ծած ,
ճիզվիթը խոր մտածութիւն մ'ունէր : Քայլերը
մերթ ծանր եւ մերթ արագ ըլլալուն՝ կերեւէր
թէ սիրտը յուզման մէջ էր :

« Հոռմի կողմէն անհոգ եմ , կըսէր ինքնի-
րեն . ամեն բան ուղածիս պէս յառաջ կեր-
թայ . . . հրամարումը գրեթէ յանձն առնուած
է . . . եւ եթէ կարենամ . . . խոստացած գի-
նըս վճարել . . . կարգինալ իշխանը յառաջի-

կայ փակարանին* մէջ ինն քուէ մեծագոյն մաս
կը խտտանայ ինձ Մեր մեծաւորն իմե
է Մալբիէրի կարդինաուին յզայցած կաս-
կածները փարատած են . . . կամ հոն արձա-
դանդ չունին Բայց եւ այնպէս . . . մտա-
տանջութենէ ազատ չեմ այն թղթակցութեան
վրայ՝ զոր հայր Տ'Լէկրինեի կը շարունակէ , կը-
սեն , Մալբիէրիի հետ . . . սոհնար եղաւ ինձ
բան մ'իմանալ այն թղթակցութենէն . . . բայց
հոգ չէ . . . այս 'հին գինուորականն արդէն
դատուած մարդ մ'է . իր դործը պարկին մէջ
է . . . քիչ մը համբերութիւն , եւ . . . կը լը-
մըննայ »

Եւ Ռօաէնի կապոյտ շրթունքը սոսկալի
ժպիտով մը կծկեցաւ , որ սատանայական ե-
րեւոյթ մը կուտար անոր գէմքին :

Քիչ մը կանգ առնելէ ետեւ՝ շարունակեց .
« Աղատախնին . . . արհեստաւորաց մարդա-
սէր բարեկամին յուզարկաւորութիւնն երէկ-
ւան առջի օրը կատարուեցաւ Սէնթ—Էրէմի
մէջ . . . Զրանսուա շարտի մասոյին յախշտա-
կութեան զառանցանօք շիջաւ Թէ եւ
նրիտակը ձեռքս է , բայց այս աւելի տպահով
է . . . վասն զի ամեն բան դատի տակ կրը-
նայ իյնալ . . . իսկ մեռեալները դատ չեն
կրնար վարել »

* Պապի ընտրութեան համար կարդինա-
ւաց ժողով :

Ռօտէն քանի մը վայրկեան մտախոհ կե-
ցաւ . յետոյ դժգոհ ճայնիւ մ'ըսաւ . « Կը մնան
խարտեաշն ու իր խառնածինը . . . մայիսի 27
հասած ենք . յունիսի 1ը կը մօտենայ . . . եւ
այս երկու սիրահար սարեակներն ա՛ն խոցելի կը
թուին . . . : Աէն—Տիգրէ իշխանուհին լաւ գէ՛ղք
մը դանել կարծեր էր , ես ալ անոր պէս կրը-
նայի կարծել . . . : Եւ արդարեւ գերազանց
միջոց մ'էր Ակրիքօլ Պօտուէնին այն խենթին
սենեակին մէջէն զանուիլը յիշեցնել . . . վա-
սըն գի հնդիկ վազրը կատաղի նախանձով մը-
սընչեց . այո՛ , բայց սիրահար աղաւնին իր կար-
միր կտուցին ծայրովը մնչելուն պէս . . . ալ խ-
մար վազրը գնաց անոր ստից Ներքեւ գալա-
րեցաւ . . . մագիւղները ներս քաշելով . ցաւա-
լի բան . . . լաւ առիթ մ'էր . . . : »

Եւ Ռօտօնի քալուածքն եւս քան զեւս յու-
զեալ երեւոյթ մ'առաւ :

« Հաստ տարօրինակ բան է , ըսաւ , գաղա-
փարաց յաջորդական ծնունդը : Այն խարտեաշ
յիմարուհին աղաւնույ մը նմանցուցած ժամա-
նակս՝ ինչո՞ւ միտքս կուգայ այն Սէնթ—Քօլօմպ
կոչուած գարշելի պառաւը , որուն այն թանձ-
րամարմին անճոռնի թաք Տիւմուլէն կը քծնի ,
եւ զոր հայր Քօրպինէ վերջապէս մեր շահուն
պիտի դործածէ , կը յուսամ : Այո՛ , ինչո՞ւ
այն մեղերան միտքս կուգայ . . . : Եւ
չաստ անդամ նշմարած եմ որ ինչպէս ամե-
նէն անհաւատալի դիպուածները գեղեցիկ նոյ-

նայանգներ կը բերեն տաղաչափողներուն միտքը, երբեմն խիստ լաւ խորհուրդներու սերմ մը կը գտնուի խօսքի մը կամ անտեղի բաղդատութեան մը մէջ, ինչպէս է Աէնթ — Բօլօմպ անուն դարչելի վնուկին . . . եւ չքնադադեղ Ատրիէն Քարոօլ իր բաղդատութեան մէջ. . . : Արդարեւ այս երկուքն իրարու այնչափ կրնան յարմարիլ՝ որչափ մասնին կատուի, եւ մանեակը ձկան . . . : Օ'ն, բան մը չկայ ասոր մէջ . . . : »

Հաղիւ Ռօտէն այս խօսքն բերէր՝ ցնցուեցաւ . դէմքը չարագոյծ ուրախութեամբ մը նախ զուարթացաւ . յետոյ խոկուն դարմանաց երեւոյթ մ'առաւ, ինչպէս որ կը պատահի երբ գիպուածն անախակա, գիւտ մը բերելով գիտնոյ մը, զայն կը դարձայնէ եւ միանգամայն ուրախութեամբ կը լինէ :

Շատ չանցաւ, Ռօտէն՝ ճակատը վեր առած, աչքը բաց եւ զուարթափայլ, թոյլ եւ խոռոչեալ այտերը տեսակ մը խրոխտ ուռոյցիւ բարախելով՝ անկուեցաւ, եւ թեւերը յաղթական անպատու խորախոթ թեամբ խաչաձեւ կուրծքին վրայ դնելով գոչեց . « Ո՛հ, ինչ սքանչելի եւ գեղեցիկ բան են մտքին ծածուկ շարժումները, մարդկային խորհրդածութեան անհասկանալի կապակցութիւնները . . . որք շատ անգամ անտեղի խօսքէ մը ճանքայ կեցնեն, եւ շուտաւոր, փակմ եւ անհուն դաղափարի մը կը յանդին . . . : Տղարութիւն է այս, մեծութիւն է, վերջապէս

տարօրինակ բան է . . . տարօրինակ . . . տա-
րօրինակ . . . : Ես այն խարտեաշն աղաւնույ
մը կը նմանցնեմ . . . այս բաղդատութիւնս
միւս մեղերան միտքս կը ձգէ , որ այնչափ ա-
րարածոց հոգին ու մարմինն իրեն չահալածա-
ռի նիւթ բրած է . . . : Ռամկակիան առած-
ներ միտքս կուղան . . . կատարի մը մասնի ,
ձկան մը մանեակ : Եւ յանկարծ ՄԱՆԼԵԱԿ բա-
ռէն լոյս մը կը ցայտէ աչքիս , եւ կը լուսաւո-
րէ այն խաւարը՝ որուն մէջ երկար ժամանակէ
'ի վեր ընդունայն կը խարխալէի՝ այդ անզը-
ծելի տարխաւորներուն վրայ խորհելով . . . :
Այո , այս միակ բառը ոսկի բանալի մ'եղաւ
ուղեղիս դարակը բանալու , որ չեմ գիտեր
երբէն 'ի վեր տխմարաբար խցուած էր . . . :

Եւ դահալէժ քայլերով դարձեալ ճեմելէ
ետեւ շարայարեց Ռօտէն . & Այո . . . պէտք
է գործել . . . քանի կը մտածեմ , այս խոր-
հուրդս առաւել հնարին կը թուի ինձ . . . :
Միայն թէ այն Սէնթ—Քօլօմպ մեղերան որժև
միջոցաւ . . . : Բայց չարածճի մեծմտը . . .
Փաք Տիւմուլէն կայ . . . լաւ . . . : Միւսը . . .
միւսը . . . ռւր գտնելու է . . . : Ասկէջ զատ-
ինչպէս համոզելու է մեղերան . այս է ամե-
նէն դժուար կէտը . . . Բերեմն չաճապարենք
յաղթութիւն գոչելու : »

Եւ Ռօտէն դարձեալ ճեմել սկսաւ մտայոյզ
դէմքով մ'եղունդները կրծելով : Քանի մը վայր-
կենի չափ միտքն այն աստիճան ձկտեցաւ որ

իր դեղնած ու կարկամ ճախին վրայ քրտանց խոշոր կալակներ շարուեցան , եւ ճիզվիթը կերթար , կուգար , կանգ կառնուր , ոտքը դատին կը դարնէր . . . մերթ կարծես թէ երկինքէն ներշնչութիւն մը գանկու համար աչքը վեր աճառնայով . . . մերթ ալ՝ աջ ձեռքին եղունգները կրծած ժամանակ՝ ձախողը գլուխը քերելով . վերջապէս , ժամանակ ժամանակ սրանութեան կամ փոխոխապէս ծագած ու խաբուած յուսոյ բացազանչութիւններ կարծրկէր :

Եթէ ճիւղալին մտահոգութեան պատճառը սոսկալի չլլար , արդարեւ հետաքրքրաշարժ եւ շահաւէտ տեսարան մ'էր աներեւութաբար ներկայ գտնուիլ այս հզօր ուղեղին երկանցը , եւ մի ըստ միովէ դիտել անոր խորհրդին ծննդեան բոլոր յաջող ու ձախող դարձումները , որուն վրայ կեդրոնացուցած էր իր կորովի մտաց բոլոր ուժն ու միջոցները :

Վերջապէս դործն առաջ երթալու եւ շուտով կատարուելու պէս երեւցաւ . վասն զի Ռօտէն յարեց . « Այո . . . այո . . . վտանգաւոր է , յանգուգն է , արկածալից է , բայց արագ է . . . եւ հետեւանքն ալ անհաշուելի կրնայ ըլլալ . . . » Ո՞վ կրնայ ականի մը պայթման հետեւանքը նախատեսել :

Յետոյ եւանդագին խանդով մը՝ որ իրեն բնական չէր՝ ճիզվիթը դռնեց . « Ո՛հ , կէրքը . . . կէրքը . . . Խնչ գիւթական դաշնակ մ'է . . .

այն մարդուն համար՝ որ գիտէ թեթեւ ճարտար եւ ուժեղ ձեռք մը պտըտողնել անոր բստեղանց վրայ : Բայց ինչ գեղեցիկ է մտաց կարողութիւնը , Աստուած իմ , ինչ գեղեցիկ է . . . Թող այսուհետեւ գան ու վայրի կաղնինն ահագին ծառ մ'ըլլալու եւ ցորենահատին ալ հասկ դասնալուն սքանչելեաց վրայ խօսին . բայց ցորենահատին ամիսներ պէտք են աճելու , կաղնինն դարեր պէտք են այն յաղթարեւծ մեծութեան հասնելու . իսկ այս միակ բառը , ՄԱՆԵԱ՛յ , որ վեց դրէ կը բաղկանայ , այժ , այս միակ բառը , այս միակ հունար քանի մը վայրկեան առաջ ուղեղիս մէջ ինկաւ , եւ յանկարծ մեծնալով , մեծնալով , հիմա կաղնիի պէս ահագին ծառ մ'եղաւ . այժ , այս միակ բառն այնպիսի զաղափարի մը սերմ եղաւ , որ կաղնիի պէս հազարաւոր ստուերկրեաց ոստեր ունի . . . որ կաղնիի պէս գէտ երկինք կը բարձրանայ . . . վասն զի Տէրոջն ամենամեծ փառաց համար կը գործեմ ես . . . այժ , Տէրօջը . . . ինչպէս որ կընեն , ինչպէս որ կուտան , ինչպէս որ հաստատ պիտի բռնեմ . . . եթէ հասնիմ . . . եւ պիտի հասնիմ . . . վաղըն զի այս թշուառական Ռէնրօններն ստուերի պէս պիտի անցնին : Եւ վերջապէս ինչ կըլլայ բարոյական կարգին , որուն Մեծիան պիտի ըլլամ ես , այս անձանց ապրելէն կամ մեռնելէն . ինչ ծանրութիւն կրնան ունենալ այնպիսի կեանքերն աշխարհի մեծ բաղդերուն

նժարին մէջ . . . իսկ այս ժառանգութիւնը՝
զոր յանդուգն ձեռքով կշռոյն մէջ պիտի ձը-
գեամ, զիս անյայտի բարձրութեան մը պիտի
հասցնէ, ուսկից զեռ շատ թաղաւորներու,
շատ ազգերու կրնամ իշխել, ինչ որ ալ ընեն,
ինչ որ ալ գոչեն . . . : Տխմարները . . . կրկ-
նապատիկ ապուշները . . . ոչ, ոչ, ընդհա-
կառակն, բարինները, սուրբները, պոչտելի ա-
պուշները . . . կը կարծեն թէ մեզ կրնան ընկ-
ճել, մեզ եկեղեցականքս, հաստ ձայնիւ մ'ը-
սելով մեզ թէ հոգեւորը ձեր ձեռքը պիտի մը-
նայ . . . բայց աշխարհայինը մեք մեզ պիտի
պահենք . . . : Ա՛հ, իրենց խղճմտանքն ու հա-
մեստութիւնն ինչպէս լաւ կը ներշնչէ զիրենք
ըսելով որ հոգեւորէն մասն չպահանջեն . . .
հոգեւորը թողուն . . . արհամարհեն : Մնաց որ
յայտնի կը տեսնուի թէ հոգեւորէն բնաւ մասն
չունին . . . : Ա՛հ, պատուարժան էշերը . . .
չեն տեսներ որ ինչպէս իրենք ուղղակի ջա-
ղացքը կերթան, այնպէս ալ հոգեւորին մի-
ջոցաւ է որ կրնան ուղղակի աշխարհայինին
հասնիլ, որպէս թէ մարմնոյն իշխողը հոգին ե-
ղած չըլլար . . . : Հոգեւորը մեզ կը թողուն . . .
հոգեւորը բանի տեղ չեն դնել . . . այսինքն
խղճտանքի, հոգւոյ, մտաց, սրտից եւ դատմանց
վրայ իշխանութիւնը . . . այսինքն յանուն երկ-
նից պատիժ եւ ներում, վարձ եւ թողութիւն
բաշխելու իշխանութիւնը . . . եւ այս ալ ա-
ռանց քննադատութեան ենթարկուելու, խոտու-

վանարանի ոտուերին ու գազանեաց մէջ, տոանց
տխմար աշխարհականին միջամտութեանը . . .
անմիջօր, ինչ որ մարմին ու նիւթ է՝ իրեն վերա-
պահած է, եւ ուրախութենէն իր փորը կը շը-
փէ : Միայն թէ, ժամանակ ժամանակ եւ քիչ
մ'ուշ կը նշմարէ, որ եթէ ինք մարմիններն իր
ձեռքն ունենալ կը կարծէ, մեք հոգիները ձեռ-
ւընիս ունինք . եւ որովհետեւ հոգիները մարմ-
նոց փորիչն են, մարմիններն ալ վերջապէս
մեզ հետ կուգան. եւ այս ամենը յետամիտ աշ-
խարհականին բնական տալու ձեան համար, որ
բերանաբաց, ձեռքը փորին վրայ դրած, խո-
շոր աչերը բացած կը մնաց ըսելով . . . կարե-
ւի բան է . . . »

Յետոյ վայրենի ուրախութեան քրքիջ մ'ար-
ձակելով Ռօտէն շարունակեց մեծաքաղ ըն-
թացքով. « Ո՛հ, հասնիմ . . . Սեքստու հինգե-
րորդի բաղդին համիմ . . . եւ աշխարհ կը
տեսնէ . . . օր մ'արթնցած ժամանակ . . .
թէ թնշ է հոգեւոր իշխանութիւնն ինձ պէս
ձեռաց մէջ . . . ինձ պէս կրօնաւորի մը ձե-
ռաց մէջ, որ մինչեւ յիսուն տարու դժու ըս-
կաւապէտ եւ կոյս մնաց, եւ սրապ ըլլալէ ե-
տեւ ալ դարձեալ դժու ըսկաւապէտ եւ կոյս
պիտի մեռնի : »

Ռօտէն այսպէս խօսած ժամանակ սարսա-
փելի կերպարանք մ'ունէր : Քանի մը մեծա-
հոգակ պատկերու վրայ տեսնուած արիւնա-
խանձ, որքապիչձ եւ ապիրատ փառասիրու-

թիւնը կարծես թէ արիւնոտւշտ դիժերով Խղ-
նատիտի այս որդւոյն ճակատն վրայ կը փայ-
լէր . անյագ իշխանատիրութեան գրգիռ մը ճիզ-
վիթին զաւր արիւնը կը յուշէր . հրաջերմ քըր-
տինք մը զայն կողողէր . եւ տեսակ մը դար-
շաքոյր գոլորշի շուրջը կը ծաւալէր :

Յանկարծ սուրհանդակի կառաց շառաչին
մը՝ որ վճռաբար փողոցի տան բակը կը մտնէր .
Ռօտէնի ուշադրութիւնը դրառեց . ձիով իթը
զղջալով այն աստիճան բուռն յախշատկութեան
տեղի տալուն վրայ , իր ճերմակ եւ կարմիր ա-
ղիւսակերանդ ազոտաթ թաշկինակը գրպանէն
հանեց , գուլթի մը ջուրի մէջ թաթխեց եւ ճա-
կատը այտերն ու քունքերը թրջելով պատու-
հանին քով գնաց , որպէս զի կիսարաց վան-
դակախեղկին ետեւէն տեսնէ թէ ով էր եկող
ճանապարհաւորը : Բայց կատքը դրան վրայ ծած-
կող քիւլին ներքեւ կեցած բլլալուն համար՝
չկրցաւ տեսնել :

« Հող չէ . . . ըսաւ քիչ քիչ իր սովորա-
կան հանդարտութիւնը գանձելով , քանի մը վայր-
կենէն կիմանաւ՝ ով բլլալը . . . » Նախ այն չա-
րածճի Ժաք Տիւմուլէնին գրեհնք որ անմիջա-
պէս հոս գաց . արդէն շատ հաւատարմութեամբ
ծառայեց ինձ այն թշուառ աղջկան առթիւ .
որ Քլօվիս փողոցի տան մէջ ջիզերուս կը դըպ-
չէր նզոված Պէռանմէին երգերովը . . . Այս
անգամ ալ Տիւմուլէն կրնայ օգտակար բլլալ
ինձ : Հողին ձեռքս է . . . կը հնազանդի : »

Ռօտէն դրասեղանին առջեւ նստելով գը-
րեց :

Քանի մը վայրկեան ետքը դուռը դարձը-
ւեցաւ , որ կանոնին հակառակ ներսէն կղզւուած
էր : Ռօտէն իր ազդեցութեան ու կարեւորու-
թեան վրայ վստահ ըլլալով , եւ ընկերութեան
շահերուն պատճառաւ ժամանակ մ'ուրիշ ճիղ-
ղիթ ընկերի մ'անհաճոյ կենակցութենէն ազատ
մնալու արտօնութիւն առած ըլլալով իր մեծա-
ւորէն , շատ անգամ ուխտին կանոնաց դանցա-
ռութիւն կրնէր :

Ապաստուոր եղբայր մը ներս մտաւ եւ Ռօ-
տէնի նամակ մը տուաւ : չիզվիթը թուղթն ա-
ռաւ եւ բանալէ առաջ ըսաւ մարդուն . « Ռոն-
կառք է այն հկողը : — Հոռմէն հկած է , հայր
իմ , պատասխանեց սպասաւորը խոնարհելով :
— Հոռմէն : . . . ըսաւ Ռօտէն եւ խելոյն տար-
տաժ սրտատանջութիւն մը գէմքին վրայ նը-
կարուեցաւ . յետոյ՝ հանդարտ կերպիւ մ'աւել-
ցուց՝ առանց ձեռքի թուղթը բանալու . « Ո՞վ
կայ այդ կառքին մէջ : — Մեր սուրբ ընկերու-
թենէն վերապատուելի հայր մը , հայր իմ . . . »

Ռօտէն՝ որչափ եւ բուն հետաքրքրու-
թիւն մ'ունէր , վասն զի գիտէր որ սուրհան-
գակի կառքով ճանապարհորդող վերապատուե-
լի հայր մ'անշուշտ կարեւոր եւ ստիպողա-
կան պաշտօն մ'ունենալու էր , աւելի բան չի-
հարցուց , եւ ձեռքը բռնած նամակը ցուցնելով
ըսաւ . « Ուսկից կուգայ այս նամակը : — Մեր

Սէնթ — Էրէմի տունէն, հայր իմ: »

Ռօալն ուշադրութեամբ զրին նայելով ճանչեց որ հայր Տ'Էկրինսինն էր, որուն պաշտօն յանձնուած էր Պ Զարաթի վերջին վայրկեաններուն ներկայ գտնուիլ: Նամակն հետեւեալ խօսքերը կը պարունակէր.

« Յատուկ սուրհանդակ մը կը հանեմ ձեր
« վերապատուութեան տարօրինակ քան թէ կա-
« րեւոր իրողութիւն մ'իմացնելու համար: Պ.
« Յրանուա Զարաթի յուղարկուորութիւնը կա-
« տարուելէ ետեւ՝ մարմինը վաւեր զազաղն
« առժամանակեայ կերպիւ մեր մատրան ներ-
« քուի դամբարանը գրուեցաւ, ճինչեւ որ մօ-
« տակոյ քաղքին գերեզմանատունը վախճոյ-
« րուի: Այս առաօտ, երբոր մեր մարդիկը
« դամբարանն իջան՝ մարմինն հօնկէ վերցնե-
« լու համար պէտք եղած պատրաստութիւն-
« ներն ընելու . . . զազաղն աներեւոյթ ե-
« ղած էր . . . »

Ռօալն զարհոյակ մ'ընելով ըսաւ. « Յիրաւի տարօրինակ բան է . . . »

Յետ յ շարունակեց ընթերցումը.

« Այս ա՛րարիշտ գողութեան հետքը կամ
« հեղինակները գտնելու համար ամեն խու-
« զարկութիւնը անօգուտ էլան: Մատուռը մեր
« տունէն զատուած ըլլալուն, ինչպէս որ զի-
« տէք, եւ պատճառն ալ չունենալուն, գո-
« ղերն առանց ինացուելու կրցիր են հոն մըտ-
« նել: միայն թէ, անձրեւէն թրջած երկրին

« վրայ քառանիւ կառքի մը նոր հետք նշմա-
« րեցինք, բայց մատուռէն բաւական հեռու,
« եւ այն հետքն ալ քիչ մը հեռուն աւաղին
« մէջ կորսուած էր, որով անհնար եղաւ բան
« մը գտնել : »

« Ո՞վ կրնայ վերցուցած ըլլալ այն մարմինը,
ըսաւ Ռօտէն խոկուն դէմքով, եւ ինչ շահ
կրնայ ունենալ վերցնողը :

Եւ շարունակեց ընթերցումը .

« Բարեբաղդաբար վախճանման վկայադիրը
« կանոնաւոր է եւ կատարելապէս վաւերա-
« ցած : Էթամբէն բժիշկ մ'եկաւ իմ խնդրա-
« նօքս՝ վախճանումը հաստատելու . ուստի մա-
« հը կատարելապէս եւ կանոնաւորապէս հաւ-
« տատուած է, հետեւաբար Պ. Հարտիի հրի-
« տակն եւ ժառանգական իրաւանց մեզ անց-
« նիլն ամեն կերպիւ վաւերական եւ անդառ-
« նալի է : Այսու ամենայնիւ պարտք համա-
« րեցայ յատուկ սուրհանդակ մը հանելով այս
« դէպքը ձեր վերապատուութեան իմացնել,
« որպէս զի գիտցած ըլլաք, եւայլն : »

Վայրկեան մը խորհելէ ետեւ Ռօտէն ըսաւ
ինքնիրեն . « Տէկրինի իրաւունք ունի . կա-
րեւորութենէն աւելի ասորօրինակ է այս դէպ-
քը, եւ ինձ մտածել կուտայ . . . Եւ խոր-
հինք ասոր վրայ : »

Նամակը բերող սպասաւորին դառնալով
Ռօտէն՝ Նինի—Մուլէնի սղղած երկտողն ա-
նոր տեսելու ըսելով . « Այս նամակս հիմա հաւ-

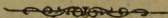
ցէին զրկեցէք, եւ պատասխանը բերուի :

— Այո՛, հայր իմ :

Երբոր սպասաւոր եղբայրը Ռօտէնի սենեկէն դուրս կեկնէր, կրօնաւոր մը ներս մտաւ ու ըսաւ անոր. « Վերապատուելի հայր Քապօչչինի Հոռմէն հոս ժամանեց մեր վերապատիւ մեծաւորէն յատուկ պատգամաւորութիւն մ'ունենալով ձեր վերապատուութեան համար : »

Այս խօսքէն Ռօտէնի սիրտը թնտաց, բայց իր հանդարտութիւնը բնաւ չաւրելով՝ պարզաբար ըսաւ. « Ո՞ւր է վերապատուելի հայր Քապօչչինի : — Մօտի սենեակն է, հայր իմ : — Աղաչեցէք իրեն որ ներս հրամայէ, եւ մեզ մինակ թողէք » ըսաւ Ռօտէն :

Վայրկեան մ'ետքը վերապատուելի հայր Քապօչչինի ներս մտաւ եւ Ռօտէնի հետ մինակ մնաց :

ՃԻԶՎԻԹԻՆ՝ ՃԻԶՎԻԹ ՈՒ ԿԷՍ

Վերապատուելի հայր Քապօզչինի՝ հռոմայեցի ճիղվիթը՝ որ Ռօտէնի սենեակը մտաւ, երսուն տարեկանի մօտ կարճահասակ մարդ մ'էր կլորիկ եւ գիրուկ, որուն հագած սեւ պճղնաւորն ուռեցած էր ստամոքսին վրայ։ Այս բարի փոքրիկ հայրը միականի էր, բայց մնացեալ մէկ աչքէն կրակ կը ցայտէր․ իր կարմիր դէմքը վայելուչ զուարթ եւ ժպտուն էր, մոմէ շինուած Յիսուս մանկան մազերուն պէս շաղանակագոյն գոռզ մազեր ունէր։ Ընտանեկան ըլլալու չափ սիրալիր շարժումներ եւ աշխոյժ ու վառվռուն ձեւեր՝ սքանչելի կերպիւ կը յարմարէին այս մարդուն դէմքին։

Ռօտէն մէկվայրկենի մէջ հասկցաւ խտաւացի լրտեսին ինչ տեսակ մարդ մ'ըլլալը․ եւ որովհետեւ իր ընկերութիւնն ու Հռոմի սովորութիւնները շատ լաւ կը ճանչէր, 'ի սկզբան տեսակ մը չարագոյժ նախազգացութիւն կրեց երբոր մէկէն 'ի մէկ այս սիրուն ու բարի հայրիկը տեսաւ։ Նիթէ բարձրահասակ, ոսկրոտ, չոր, մեռելատիպ ու խոժոռագէմ վերապատուելի մ'ըլլար, այնչափ չէր վախնար, վասն զի գիտէր որ ընկերութիւնը հնար եղածին չափ իր

դործակալաց դէմքովն ու արտաքին ձեւերով սխալեցնել կը ջանար հետաքրքիրները : Արդ՝ եթէ Ռօտէնի նախազգացութիւնը սխալ չէր , վերապատուելիին սիրալիր երեւոյթին նայելով՝ դէշ պաշտօնով մ'եկած ըլլալու էր :

Կասկածոտ , ուշադիր³, ակնդէտ , ծեր գայլի մը պէս՝ որ իրեն 'դէմ պատրաստուած դաւը կամ յարձակումը կ'զգայ եւ կը դիտէ , Ռօտէն իր սովորութեան համեմատ ծանր ծանր եւ ոլորապըտոյտ կերպիւ մօտեցեր էր միականի վերապատուելւոյն , որպէս զի ժամանակ ունենայ լաւ դնելու եւ անսխալ կերպիւ այն զուարթերես կեղեւին ներքեւ թափանցելու . բայց խորամանկ հռոմայեցին ժամանակ չթողուց անոր . իր եղբայրական անզուսպ սիրոյն խանդէն մըղուելով՝ մէկէն վազեց Ռօտէնի պարանոցն ինկաւ , եւ սրտազեղ գորովանօք զայն իր բազկաց մէջ սեղմելով՝ երեսները համբուրեց ու համբուրեց այնպիսի մեծաձայն շառաչմամբ , որ սենեկին մէկ ծայրէն միւսը կը հնչէր :

Կենացը մէջ Ռօտէն այսպիսի տօնի մը չէր հանդիպիր . եւս քան զեւս վախճալով որ այս ջերմ համբոյրներուն ներքեւ դաւաճանութիւն մը ծածկուած էր , եւ իր ճախող նախազգացութիւններէն ալ գրգռուելով , գաղղիացի ճիզվիթն աշխատեցաւ որ հռոմայեցի ճիզվիթին այս չափազանց գորովոյ նշաններէն ինքզինք ազատէ , բայց նա թող չէր տար . թեւերը կարճ բայց ուժեղ էին , ուստի համբուրեց ու համ-

բուրեց իր սիրելի եղբայրակիցը մինչեւ որ գի-
բուկ միականիին շունչը հատաւ :

Աւելորդ է ըսել թէ այս կատաղի գրկա-
խառնութեան հետ եղբայրական ամենասիրա-
լիկ բացառանշութիւններ կային , ամենն ալ
բաւական ուղիղ գաղղիերէն լեզուով , բայց ի-
տալական ամենախորթ արտասանութեամբ ,
որուն նկարագիրը զանց կընենք՝ աղաչելով ըն-
թերցողին որ իր երեւակայութեան առջեւ բե-
րէ այն ծաղրաշարժ խեցբեկ խօսակցութիւնը՝
երբոր մէկ խօսքն իբրեւ օրինակ յիշենք :

Ընթերցողք կը յիշեն թերեւս , որ Ռօտէն
հասկընալով այն վտանգները՝ զորս իր փառա-
սիրական մեքենայութիւնները կրնային իր վը-
րայ բերել , եւ սլատմութենէ դիտնալով որ
թոյնի գործածութիւնը շատ անգամ Հոռմի մէջ
իբրեւ պետական եւ քաղաքական պէտք նը-
կատուած էր , Մալբրիէրի կարդինալին դալէն
կասկածի մէջ ինկեր եւ յանկարծ քօլէոայէն
յոնուելով եւ 'ի սկզբան չդիտնալով որ զգա-
ցած դժնդակ ցաւերը նոյն տարափոխիկ հի-
ւանդութեան նշաններն էին , կատաղի նայ-
ւածք մը Մալբրիէրի կարդինալին վրայ ձգելով
« Թառառոտ է » գոչեր էր :

Նոյն կասկածները դարձեալ ծագեցան ճիղ-
ղիթին մտաց մէջ՝ երբոր իր մեծաւորին շըր-
կած լրտեսին համբոյրներէն ինքզինք աղատե-
լու կաշխատէր : « Այս միականին , կըսէր Ռօ-
տէն ինքնիրեն , խիստ գորովասիրտ կերեւի

« Ինձ . . . չըլլայ թէ այս յուգայական համ-
« բոյրներուն ներքեւ թոյն դանուի : »

Վերջապէս փոքրիկ եւ բարի հայր Քա-
պօչչինի յոգնելով Ռօտէնի պարանոցէն բաժ-
նուելու պարտաւորեցաւ : Իսկ Ռօտէն՝ իր աղ-
տատ օձիքը փողկապն եւ հին բաճկոնը շտկե-
լով, եւ այս դժուանաց մրրկէն ալ անհամդիստ
ըլլալով, սրտնեալ ձայնիւ մ'ըսաւ. « Ծառայ
եմ, հայր իմ, ծառայ եմ, զիս այգչափ ուժ-
գին համբուրելու պէտք չկայ . . . »

Բայց փոքրիկ բարի հայրն՝ առանց այս յան-
դիմանութեան պատասխանելու, իր միակ աչ-
քը խանդավառ կերպիւ մը Ռօտէնի վրայ տըն-
կեց, եւ իր խեցբեկ արտասանութեամբը դո-
չեց. « Վերջապէս կը տեսնեմ մեր սուրբ ընկե-
րութեան այս գերապանծ լոյսը, եւ կրնամ
սրտիս վրայ սեղմել . . . եթէ . . . տակա-
ւին . . . »

Եւ որովհետեւ փոքրիկ բարի հայրը բաւա-
կան շունչ առեր էր, նորէն Ռօտէնը ողջա-
դուրելու կը պատրաստուէր, բայց Ռօտէն իս-
կոյն ետ քաշուեցաւ թեւերն երկնցնելով որ-
պէս զի թոյլ չտայ, եւ հայր Քապօչչինի գոր-
ծածած անտրամաբան բազդատութեան աղ-
նարկելով ըսաւ անոր. « Լաւ, լաւ, հայր իմ,
նախ լոյսը սրտի վրայ չսեղմուիր. երկրորդ ես
լոյս չեմ . . . Տիրոջ այգիին տրուպ եւ աննը-
շան մշակն եմ : »

Հռոմայեցին բոցավառ աշխուժով մ'եւ ճո-

ոռմութեամբ պատասխանեց . « Իրաւունք ունիք , հայր իմ , լոյսը սրտի վրայ չեն սեղմեր , այլ անոր շքեղ եւ ակնախտիղ պայծառութեան վրայ ղմայլելով՝ կերկրպագեն ատջեւը : »

Եւ հայր Քապօչչինի այս ըսածն իրօք կատարելու համար Ռօտէնի ատջեւ ծունր պիտի դրնէր , եթէ վերջինը Հռոմայեցիին թեւէն չբռնէր եւ անոր այս շողոմական շարժումն արգիլելով անհամբերութեամբ չբռնէր . « Այդ բրածնիդ կռապաշտութիւն իրլլայ , հայր իմ . մէկդի թողունք իմ ձիւքերս , եւ ձեր ուղեւորութեան նըպատակը նայինք ինչ է : — Նպատակը , հայր իմ , զիս ուրախութեամբ երջանկութեամբ եւ խանդաղատանօք կը լցնէ . այս խանդաղատանքըս ջանացի ցուցնել ձեզ՝ իմ գգուանօքս ու համբոյրներովս . վասն զի սիրտս կը զեղանի , եւ ուղեւորութեանս միջոցին հաղիւ կրցի զըսպել , ինչու որ միշտ հոս դէպ 'ի ձեզ կը սլանար , սիրելի հայր իմ . ճանապարհորդութեանըս նպատակը զիս կ'սքանչացնէ , կը յափշտակէ . . . կը . . . : — Բայց ձեզ սքանչացնող նըպատակը , գոչեց Ռօտէն չկրնալով այլ եւս հանդուրժել այս իտալական չափազանցութեանց եւ հայր Քապօչչինի խօսքը կտրելով . այդ նպատակն ինչ է : — Մեր վսեմափայլ եւ գերապատիւ մեծաւորին հրամանագրէն կրնաք իմանալ , ամենասիրելի հայր իմ . . . : »

Եւ հայր Քապօչչինի թղթապանակէն եռակնիք պատեանով թուղթ մը հանեց , եւ ակնա-

Ծովթեամբ համբուրելով Ռօտէնի տուաւ, որ նոյնպէս համբուրելէ ետեւ՝ բռնն սրտատանջութեամբ բացաւ :

Երբ որ կը կարդար, ճիզվիթին գէմքն անխըռով մնաց. միայն քունքերուն արագ բախտումն անոր ներքին յուզմունքը կը յայտնէր. բայց եւ այնպէս նամակը պաշտութեամբ իր գրպանը դնելով՝ հոռմայեցիին նայեցաւ ու ըսաւ . « Ինչպէս որ կը հրամայէ մեր վսեմապատիւ մեծաւորը : — Ըսել է թէ, հայր իմ, գոչեց հայր Քապօչինի առաւել եւս սիրազեղ հրճուանօք, ես պիտի ըլլամ ձեր լուսոյն ստուերը, ձեր երկրորդ անձնաւորութիւնը . գիշեր ցերեկ ձեզնէ չբաժնուելու, ձեր Ընկեր ըլլալու երջանկութիւնը պիտի ունենամ . վերջապէս, որովհետեւ ձեր բաղձանաց համեմատ եւ մեր սուրբ ընկերութեան դործերուն լուսադոյն օգտին համար ժամանակ մ'առանց ընկերի մնալու արտօնութիւնը ձեզ շնորհելէ ետեւ, մեր վսեմապատիւ մեծաւորը պատշաճ կը դատի զիս Հռոմէն ձեր քով զրկել այս պաշտօնը կատարելու . . . անակնկալ . . . անհուն շնորհ, որ սիրտս շնորհակալութեամբ կը լցնէ մեր մեծաւորին վրայ եւ գորովագին սիրով ձեր վրայ, սիրելի եւ պատուական հայր իմ : — Գէշ խաղ չէ, ըսաւ Ռօտէն մաքրովը, բայց ես ալ գիւրաւ բռնուող մարդ չեմ . միակամիները կուրաց թագաւորութեան մէջ միայն կրնան թագաւորել : »

Ճիգլիթին ու իր նոր ընկերին մէջ այս տեսարանն անցած աւուր իրիկունը , Նինի Մուլէն՝ Քապօչ չինիի ներկայութեամբ Ռօտէնի հրահանգներն ստանալէ ետեւ՝ Սէնթ—Քօլօմպ տիկնոջ տունը դացեր էր :

ԳԼՈՒԽ ԾԸ.

ՍԷՆԵ—ՔՕԼՕՄՊ ՏԻԿԻՆԸ

Սէնթ—Քօլօմպ տիկինը , որ այս պատմութեան սկիզբը Քարտօվիլի երկիրն ու ապաքը գնելու դիտաւորութեամբ տեսնելու դացեր էր , դաշնակիցներուն փարիզ մտած ժամանակ փալէ—Ռայալի փայտակերտ ճեմելեաց ներքեւ նորաձեւութեան խանութ մը բանալով մեծ հարստութիւն գիշեր էր : Զարմանալի խանութ մը , որուն մէջ բանող դործաւորուհիներն՝ իրենց չինած փեղոյրնեքէն աւելի գեղեցիկ ու թարմ էին միշտ :

Գժուարին կըլլայ ըսել թէ այս կինն ինչ միջոցներով կրցեր էր այնչափ բազում հարստութիւն ձեռք բերել , որոյ վերայ վերապատուելի հայրերը խորին դիտումներ ունէին՝ առանց ծագումը նկատելու . բաւական էր որ վասն

ամենամեծ փառացն Աստուծոյ որ եւ է հնար-
քով իրենց ձեռքն անցունէին : Այս նպատա-
կաւ իրենց արհեստին այբուբենն ՚ի գործ դրեր
էին : Տիկին Սէնթ—Քօլօմպ տկարամիտ հա-
սարակ եւ անկիրթ կին մ'էր : Վերապատուելի
հայրերն անոր հետ յարարերութեան մտնելով ,
անոր դարչելի անցեալը չէին դատապարտած :
Մինչեւ անգամ անոր փոշետեսակ մեղքերը թե-
թեւցնելու ճամբան գտեր էին , որովհետեւ ի-
րենց բարոյականը դիւրին եւ հաճոյակատար է .
բայց ըսեր էին անոր թէ ինչպէս որ հորթը
մեծնալով ցուլ կըլլար , այնպէս ալ փոշետե-
սակ մեղքերն անգեղջութեամբ կը մեծնային ,
եւ ծերութեան հետ աճելով լեռնատեսակ մեղ-
քերու համեմատութեան կը հասնէին , եւ այն
ժամանակ եղջերաւոր սատանայներուն բոցե-
րովն ու ճանկերովը չարաչար կը պատժուէին .
իսկ երբոր ընդհակառակն՝ փոշետեսակ մեղքերը
ժամանակին զսպուէին եւ իրենց ընկերութեան
ալ գեղեցիկ հրիտակ մը տրուէր , վերապատուե-
լի հայրերը կը խոստանային դժոխոց Արուս-
եակն իր գեհեանը վռնտել , Սէնթ—Քօլօմպ
տիկինը պահպանել , եւ շարժական ու անշարժ
ընչից շնորհիւ ընտրելոց օթեւանը դրկել :

Այս միջոցներուն սովորական ազդեցու-
թեանը հակառակ՝ Սէնթ—Քօլօմպ տիկնոջ դար-
ձը բազմաթիւ դժուարութեանց հանդիպեր էր :
Տիկինը մերթ ընդ մերթ իր առջի ցով կենաց
դառնալով երկու կամ երեք հոգեւոր տնօրէն

հինցուցեր էր : Վերջապէս , ամենուն վրայ
Նինի—Մուլէն հասնելով , որ սրտի մտօք այս
կնոջ հարստութեանը կը տենչար եւ զայն ան-
պատճառ կնութեան առնուլ կուղէր , քիչ մը
յարմարած էր վերապատուելի հարց խորհրդին ,
երբոր կրօնական գրիչը Ռօտէնի կողմէն Սէնթ—
Քօլօմպ տիկնոջ տունը կերթար , տիկինը Ռիշ-
լիէօ փողոցին մէջ տան մ'առաջին դատիկոնը
կը բնակէր . որովհետեւ որչափ որ առանձնու-
թեան յօժարամէտ կերեւէր , բազմամարդ փո-
ղոցներու շոնգալից ժխորէն ու խառնամբոխ
երեւոյթէն մեծ հաճոյք կը գտար , իր բնակարա-
նը ճոխ կերպիւ կահաւորուած էր , բայց միշտ
անճաշակ ու անկարգ վիճակի մէջ կը տեսնուէր՝
երկու կամ երեք ծառաներու խնամոց հակա-
ռակ կամ մանաւանդ պատճառաւ , որոց հետ
Սէնթ—Քօլօմպ մերթ ամենագորովալից կեր-
պիւ կը բարեկամանար , մերթ ալ կատաղաբար
կը կաղէր :

Մտընենք ընթերցողն այն ներքին առանձ-
նարանը՝ ուր այս կինը դադանաբար խօսակցե-
լու նստած էր Նինի—Մուլէնի հետ :

Վերապատուելի հարց հոգածութեան ա-
ռարկայ եղող նորադարձուհին՝ կարմիր բեհե-
զով ծածկուած մաշոնէ բազմոցի մը վրայ նստած
էր : Երկու կատու ունէր ծուռկերուն վրայ ,
ոտքին տակն ալ մատակ սկունդ սը , մինչդեռ
մեծ ու գորշ ծեր թութակ մը բազմոցին յե-
նարանին վրայ դարած՝ անդադար կերթեւե-

կէր : Կանանչ էգ պապկայ մ'ալ , որ միւսէն պակաս ընտանի կամ յարգի ըլլալուն՝ պատուհանին մէջ դաւադանի մը կապուած էր , ժամանակ ժամանակ կը կաղկանձէր : Թութակը չէր սրոտար . բայց երբեմն բրտաբար խօսակցութեան կը խառնուէր սոսկալի հայհոյութիւններ ընելով , կամ իր տղայութիւնն անցուցած անպարկեշտ տեղերու մէջ գործածուած լսիրշ բառեր կը թոթովէր . վերջապէս Սէնթ—Քօլօմպի այս վաղեմի սեղանակիցն՝ անոր դարձէն առաջ լրբենի կրթութիւն մ'առած եւ խիստ անախորժ անունով մը կնքուած էր , զոր յետոյ Սէնթ—Քօլօմպ՝ իր առջի սխալներէն հրաժարելով՝ Պարնապէ համեստ անունն փոխած էր :

Իսկ Սէնթ—Քօլօմպի նկարագրին դալով , յիսուն տարեկան ուժեղ կին մ'էր , լայն , կարմիր ու քիչ մ'ալ մազոտ դէմքով եւ այրական ձայնիւ . այն իրիկունը տեսակ մը նարնջագոյն փաթթոց կապած էր գլուխը , եւ մանիշակագոյն թաւիշէ շրջադգեստ մը հագած , թէ եւ մայիս ամսոյ վերջն էր . տակէց զատ ամեն մատները մատնի ունէր , եւ ճակատն ալ անդամանդէ ծաղիկ մը խոթած էր :

Նինի—Մուլէն իր սովորական տձեւ կրկնոցը ձգած եւ կանոնաւոր սեւ զգեստներ հագած էր ճերմակ լայն բաճկոնով . մազերը պալարաւոր դանկին շուրջը տափկցած էին , եւ խիստ բարեպաշտ դէմք մ'առած էր , որ իր

առջի անհոգ եւ անտարբեր ընթացքէն աւելի նպատաւոր կը թուէր իր ամուսնական դիտմանց , եւ միանդամայն հայր-Քօլօմպի աղղկացութիւնն հակակշռելու կրնար ծառայել :

Կրօնական գրիչն այս միջոցիւ իր շահերը մէկ կողմ թողուցած , մի միայն Ռօտէնէն ստացած փափուկ պաշտօնը յաջողութեամբ կատարելու մտադիր էր . պաշտօն մը՝ զոր ճիշդօրէն ճարտար կերպիւ եւ կատարելապէս ընդունելի երեւոյթներով ներկայացուցած էր , եւ որուն նպատակն ամեն նկատմամբ պատուաւոր ըլլալով՝ միջոցներուն քիչ մը հեղակարծութիւթիւնը կը բարեքէր :

« Այդ աղջիկը , կրսէր Նինի—Մուլէն բաւական ժամանակէ 'ի վեր սկսուած խօսակցութիւնը շարունակելով , քսան տարեկան է : — Հազիւ , պատասխանեց Սէնթ—Քօլօմպ , որ ջերմ հետաքրքրութեան մէջ ինկած կերեւէր . բայց այդ ըսածնիդ զսեռնա մ'է . . . սիրելի մեծփորիկս (Սէնթ—Քօլօմպ արդէն քաղցր ընտանութեան գիրքի մէջ էր կրօնական գրիչին հետ) . — Չաւեշտը թերեւս բոլորովին յարմար բառը չէ , աղնիւ բարեկամուհիս , ըսաւ Նինի Մուլէն լուրջ գէմքով մը . դողարիկ . . . սրտադրաւ ըսել կուզէք . . . փասն զի եթէ այդ աղջիկը կրնաք մինչեւ վաղը դռնել . . . — Վաւր , շատ մի աճապարէք , սիրելի մեծփորիկս , դռնեց Սէնթ—Քօլօմպ խրոտաբար . տարիէն աւելի կայ որ խօսքը չեմ լսած : Ա՛հ , ո՛ր . . .

ասկէց ամսոյ մը չափ առաջ Անթօնիայի պատահեցայ եւ ուր ըլլալն ըսաւ ինձ : — Աւրեմն ձեր առջի խորհած ճանքով չի կրնար դառնալ : — Այո . . . սիրելի մեծփորիկս . բայց այդպիսի ընթացքներն ախորժելի բան մը չեն երբոր մարդ սովորութիւնը թողուցած է . . . : — Ի՞նչ կըսէք , սիրելի դեղուհիս , դուք որ ձեր հոգւոյն փրկութեանը համար ջանք չէք խնայեր . . . կը վարանիք այս դործն ընելու . . . որ թէ եւ անախորժ ըլլայ , առաքինական դործ մէ , որովհետեւ այդ մանկամարդ աղջիկը սատանային ձեռքէն եւ անոր խրախճաններէն պիտի կորզուի . . . : »

Այս միջոցին Պարնասէ թութակն երկու սոսկալի հայհոյութիւն արձակեց սքանչելի արտասանութեամբ :

Սէնթ — Քօլօմպ բարկութեամբ Պարնասէի դարձաւ , եւ իր ցասումը չկրնալով դապել , դռնէց . « Այս . . . (նախատական բառ մը՝ որ Պարնասէի արտասանածէն վար չէր մնար) չպիտի ուղղուի երբէք . . . պիտի պատանձիս : . . . (հոս դարձեալ Պարնասէի բառգիրքէն խել մը նախատական անպարկեշտ խօսքեր) : Երէկ ալ այնպիսի խօսքեր ըսաւ որ Քօրպինի աբբան ամօթէն մինչեւ ականջները կարմրեցաւ . . . : Պիտի պապանձիս . . . : — Թէ որ ամեն ժամանակ Պարնասէն այդպէս խստութեամբ կշտամբէք , ըսաւ Նինի — Մուլէն անխռով լըջութեամբ , վերջապէս կուղղուի : Բայց մեր դործին դալով ,

նոյն , ձեր բնական հաճոյակատարութիւնը ձեռքէ մի թողուք , ազնիւ բարեկամուհիս , այս կրկին բարեգործութեան համար աշխատեցէք . նախ՝ ինչպէս ըսի՝ մանկամարդ աղջիկ մը սատանային ձեռքէն եւ անոր խնճոյքէն կորուզելով եւ պարկեշտ վիճակի մը մէջ դնելով , այսինքն առաքինութեան դառնալու միջոցներ տալով անոր , եւ յետոյ , որ նմանապէս մեծ բարեգործութիւն մ'է , խեղճ մայրը՝ որ սրտին ցաւէն խելքը կորուսած է , թերեւ զգաստութեան դարձնելով . . . : Ասոր համար ինչ պէտք է ընել . . . ձեր կողմէն քանի մը ջանք . . . եւ բաւական է : — Բայց ինչո՞ւ համար այդ աղջիկը մանաւանդ փրկել եւ ոչ ուրիշ մը , սիրելի մեծփորս : Արդեօք հազուադէպ համարւած ըլլալուն համար : — Անշուշտ , ազնիւ բարեկամուհիս . . . ապա թէ ոչ , իր խեղճ խելակորոյս մայրը . . . զոր զգաստացնել կուզուի , զայն տեսած ժամանակ մէկէն 'ի մէկ դարմանքով չզարնուիր , ինչպէս որ պէտք է դարնուի : — Այդ իրաւ է : — Օ'ն , փոքրիկ ջանք մը , ազնիւ բարեկամուհիս : — Շատ սատանայ էք . . . ըսաւ Սէնթ—Քօլօմպ մեղկ թուլութեամբ մը , ինչ որ կուզէք ընելու է . . . : — Ըսել է թէ , յարեց իսկոյն Նինի—Մուլէն , կը խոստանաք . . . : — Եր խոստանամ . . . եւ աւելին կ'ընեմ . . . հիմա կ'ընեմ պէտք եղած տեղը կերթամ , որպէս զի ժամ առաջ կատարուի : Այս իրիկուն . . . կը գիտնամ ինչ

դառնալը, եւ թէ կրնայ ըլլալ թէ ոչ:»

Այս ըսելով Սէնթ—Քօլօմպ գոռարու թեամբ մը ոտքի վրայ ելաւ, իր երկու կատուները բաղմոցին վրայ դրաւ, սկունդը ոտքին ծայրու վը հրեց, եւ հնչակն ուժով մը դարկաւ:

«Աքանչելի էք, տիկին, ըսաւ Նինի—Մուլէն ծանրութեամբ. այս բանը բնաւ չպիտի մոռնամ. . . : —Ինքզինքնիդ մի յողնեցնէք, սիրելի մեծփորս, ըսաւ Սէնթ—Քօլօմպ կրօնական գրչին խօսքը կտրելով, ձեր պատճառաւ չէ որ կրնեմ այս բանը . . . : —Արմէ պատճառաւ եւ ինչ բանի համար է հապա. . . հարցուց Նինի—Մուլէն: Ա՛, այն իմ դաղտնիքս է, ըսաւ Սէնթ—Քօլօմպ:

Յետոյ իր սենեկապան սպասուհւոյն դառնալով, որ ներս մտեր էր, աւելցուց. «Սէնիկա, ըսէ Ութխապօնին որ երթայ կառք մը բերէ ինձ, եւ դուն ալ մեկոնագոյն թաւիչէ փետրաւոր փեղոյրս բեր:»

Երբոր սպասուհին դուրս ելաւ տիրուհւոյն հրամանները կատարելու, Նինի—Մուլէն Սէնթ—Քօլօմպի մօտեցաւ եւ համեստ ու սրտազգած ձայնիւ կամացուկ մ'ըսաւ. «Գոնէ կը նշմարէք սիրելի գեղուհիս, որ այս իրիկուն բնաւ խօսք մը չըրի սիրոյս վրայ. . . : Այս զգուշաւորութիւնս արժէք պիտի ունենայ ձեր առջեւ:»

Այս միջոցին Սէնթ—Քօլօմպ փաթթոցը գլխէն հանելով մէկէն կտին դարձաւ ու Նինի—Մուլէնի ճաղատ գանկին վրայ ափսոսաց

բարձրաձայն քրքիջ մը բառնալով :

Կրօնական գրիչն զմայլեցաւ այս վստահութեան փորձին վրայ, եւ մինչ սպասուհին տիրուհւոյն շալն ու փեղոյրը ձեռքը ներս կը մտնէր, խանդակաթ կերպիւ մը փաթթոցը համբուրեց՝ գաղտագողի նայուածք մ'ուղղելով առ Սէնթ—Քօլօմպ :

Այս տեսարանին հետեւեալ օրը, Ռօտէն որուն զէմքը յալթական ուրախութեամբ կը փայլէր, ձեռքը նամակ մը կը ձգէր թղթատարի տուփը :

Նամակին հասցէն էր :

Ա— Պ— Արեւել Պօստ—

Պրէ— Մէլ 4— Բ— 2

ՓԱՐԻՅ

(Խիստ ստիպողական)

ՔԼՈՒԻ ԾԹ.

ՖԱՐԷՆԿԱՅԻ ՏԱՐՓԱՆՔԸ

Թերեւս կը յիշեն ընթերցողք թէ ձալմա երգոր առաջին անգամ Վարրիէնէն սիրուիլն իմացաւ, իր անճառելի բերկրութեան միջոցիւ

ըսե՛ր է՛ր Ֆարէնկայի , որոյ նենգութիւնն զգացած էր :

« Դուն իմ թշնամեացս հետ միաբանեցար , եւ ես բնաւ գէշութիւն մ'ըրած չէի քեզ : Դուն չար ես , վասն զի անտարակոյս դժբաղդ ես . ես քեզ երջանիկ ընել կուզեմ , որպէս զի բարի ըլլաս : Ոսկի կուզես , ոսկի պիտի ունենաս . . . բարեկամ կուզես . դուն գերի , ես թագաւորացն , բարեկամութիւնս կրնժայեմ քեզ : »

Ֆարէնկա ոսկին մերժե՛ր եւ Քաճա—Աինկի որդւոյն բարեկամութիւնն ընդունիլ ցուցըցե՛ր էր :

Նշանաւոր խելքի տէր եւ ճարտար կեղծաւոր ըլլալով , խառնածինը դիւրաւ կրցեր էր իր ապաշաւանաց շնորհակալեաց եւ անձնութեան անկեղծութիւնը հաւտացնել ճալմայի պէս վեհանձն եւ վստահ բնաւորութիւն ունեցող մարդու մը : Մնաց որ , արքայազուն երիտասարդն ալ ինչ պատճառ կրնար ունենալ այնուհետեւ կասկածելու իր գերւոյն վրայ՝ որ իր բարեկամն եղեր էր : Քարտովիլ օրիորդի սիրոյն վրայ աներկմիտ ըլլալով , որուն քով կերթար կանցունէր ամեն օր , օրիորդին փրկաւէտ ազդեցութեամբ կրնար ինքզինք պահպանել խառնածնին նենգուպատիր խրատներէն ու զըրպարտութիւններէն , որ ճիզվիթաց ընկերութեան անդամակցելով Ռօտէնի ծածուկ ու հաւատարիմ գործիքն էր . բայց Ֆարէնկա խորագէտ ըլլալուն թեթեւութեամբ չէր գործեր :

Քարտովի օրհորդի վրայ երբէք խօսք չէր բներ իշխանազնին, այլ միշտ վարպետութեամբ անոր գաղտնիքն իմանալու կ'սպասէր, զոր ձալմա ուրախութենէն մերթ ընդ մերթ դուրս կը զնդուր:

Քանի մ'օր անցեր էր այն դէպքին վրայ, որուն մէջ Ատրիէն՝ ողջախոհ կամաց ամենազօր ձգամբ մը կրցեր էր ձալմայի կրից տարափոխիկ արբեցութենէն ազատիլ, այն աւուր հետեւեալ օրը, ուր Ռօտէն՝ Սէնթ—Քօլօմպ տիկնոջ քով Նիւի—Մուլէնի կատարելիք պաշտօնին յաջողութեան վրայ վստահ ըլլալով՝ իր ձօնօք նամակ մը ձգեր էր թղթատարի տուփը Ակրիքօլ Պօտուէնի հասցէով, խառնածինը՝ որ ժամանակէ մ'ի վեր բաւական տխրադէմ կերեւէր, բունն վիշտ մ'զգալ ձեւացուց, որ հետըզհետէ այն աստիճան ծանրացաւ, որ իշխանազունը՝ սիրով ու երջանկութեամբ 'ի բարութիւն դարձնել ուզած մարդուն այն սրտաբեկ տխրութեան վրայ զարմանալով՝ քանի մ'անգամ պատճառը հարցուց. բայց խառնածինը ջերմաբար շնորհակալ ըլլալով իշխանազնին կարեկցութենէն՝ պատճառ մը չյայտնեց:

Այս կէտը բացատրուելէ ետեւ՝ կրնայ հաւկըցուիլ հետեւեալ տեսարանը, որ Հնդիկ երիտասարդին բնական Քլիշի փողոցի փոքրիկ տան մէջ կանցնէր կէս աւուր միջոցները:

ձալմա իր սովորութեան հակառակ՝ այն օրն Ատրիէնի հետ չէր անցուցեր, չախրնթաց

օրէն Քարտովիլ օրիորդն իմաց տուեր էր իրեն որ այն աւուր զոհուելը պիտի խնդրէր իրմէ , որպէս զի իրենյ ահուսնութիւնը երկուքին ալ բաղձանաց համեմատ օրհնելու եւ աշխարհի առջեւ ընդունելի ըլլալու համար պէտք եղած միջոցները պատրաստելու գործածէ զայն : Իսկ այսնը պատակին հասնելու համար Քարտովիլ օրիորդի ձեռք առնլիք միջոցներն եւ իրենց միութիւնը նուիրագործելու պատրաստուած ընտիր ու պատուարժան անձը դադտնիք մ'էին , որ միայն օրիորդին վերաբերեալ չըլլալով , դեռ ճալմայի ալ չէր կրնար հաղորդուիլ :

Հնդիկ երիտասարդն երկար ժամանակէ 'ի վեր իր ամեն վայրկեաններն Ատրիէնի նուիրած ըլլալուն , անկէ հեռու անցուցած օրն իրեն համար իրիկուն չէր ըլլար : Վերջապէս այն սիրաբորբոք անցքէն 'ի վեր , ուր Ատրիէն քիչ մընացեր էր որ պիտի ընկճէր , օրիորդն իր արիութեան վրայ կասկածելով աղաչեր էր Մայէօի որ այնուհետեւ իր քովէն չգատուի . ուստի ճալմայի տարիակէզ անհամբերութիւնն իր վերջին ծայրը հասեր էր :

Հետզհետէ բոցավառ յուզման կամ տեսակ մը թմրութեան մէջ իյնալով , որուն երկարիւր կուղէր , որպէս զի զինքն այնպէս արեւցնո , ու չարչարող մտածութիւններէ ազատ մնայ , ճալմա բազմոցի մը վրայ տարածուեր էր , երեսը ձեռներուն մէջ ծածկած , որպէս թէ հրապուրիչ տեսիլքէ մ'ազատիլ ուղեւիւլ : Յանկարծ Յա-

ըէնկա ներս մտաւ՝ առանց իր սովորութեան համեմատ դուռը զարնելու :

Խառնածնին ներս մտնելու շօինդէն ձալմա ցնդուեցաւ , գլուխը վերցուց եւ զարմանօք շուրջը նայեցաւ . բայց երբոր ստրուկին զրգոյն ու այլայլեալ դէմքը տեսաւ , ցատկեց ոտքի վրայ ելաւ , եւ քանի մը քայլ անոր մօտեանալով գոչեց . « Ի՞նչ ունիս , Ֆարէնկա : »

Վայրկեան մը լռութենէ ետեւ , Ֆարէնկա , որպէս թէ դժնդակ վարանումէ մը յաղթուելով , ձալմայի ոտքն ինկաւ , եւ տկար ձայնով մ'ուխախծաղին յուսահատութեամբ մրմոաց գրեթէ աղերսելով . « Ո՛հ , ես չատ գժբաղդ եմ , գըթացէք ինձ , տէր իմ : »

Խառնածնին ձայնն անշափ ողորմուկ էր , եւ կրել ձեւացուցած կսկիծն իր սովորաբար անկար , կիր եւ պղծէ՛ դիմակի պէս կարծր երեսին ան սաստիճան սրտառուչ երեւոյթ մը կուտաւ , որ ձալմայի սիրտը շարժեցաւ , եւ խառնածինը ոտքի վրայ հանելու խոնարհելով կարեկցութեամբ մ'ըսաւ անոր .

« Խօսէ . . . խօսէ . . . վստահութիւնը սրտի մորմօրը կ'սփռուի : Վստահ եղիր , բարեկամ , եւ հաւատաւ ինձ . դեռ քանի մ'օր առաջ հրեշտակը կըսէր ինձ թէ բարեբաղդ սէրն իր բոլորաթիւն արարտութ չուզեր : — Բայց տարաբաղդ սէրը , թշուառ սէրը , գրգեստ սէրն արեան արտաութ կը թափէ , լարեց Ֆարէնկա կսկծաղին սրտաբեկութեամբ , — Ի՞նչ գրգեստ սէր է այդ :

ըստ ձալմա անաւել եւս զարմացմամբ, չէ
թէ խառնածինը գողտր գգացում մ'ազդելու
կա՛մ կրելու անկարող համարելուն համար,
վասն զի դեռ երիտասարդ էր եւ տխուր գե-
ղեցիկութիւն մ'ունէր, այլ վասն զի մինչեւ այն
ժամանակ այնպիսի սրտակէզ կսկիծ մ'զգալու
կարող չէր կարծած զայն: — Էրիմ, ըսաւ նո-
րէն խառնածինը, դուք ըսեր էիք ինձ: & Տա-
րաբաղդութիւնը քեզ շար լրեր է. երջանիկ
եղիր եւ բարի կըլլաս: » Այս խօսքերուն մէջ
գուշակութիւն մը տեսեր էի. կը թուէր թէ
ազնիւ սէր մը սրտիս մէջ մտնելու համար կըս-
պասէր որ ատելութիւնը՝ դաւաճանութիւնը
դուրս ելնեն: Այն ժամանակ ես՝ որ կէս վայ-
րենի մ'եմ, գեղեցիկ եւ մանկամարդ կիւն մը
գտայ որ իմ կրիցս պատասխանեց. գոնէ ես
այնպէս հաւտացի. բայց ես դաւաճան եղեր
էի ձեր դէմ, տէր իմ, եւ դաւաճաններու
մինչեւ անգամ ստրջացած ու դարձի եկած դա-
ւաճաններու համար երբէք երջանկութիւն չկայ-
ես ալ դաւաճանութեան հանդիպեցայ. . . վատ
դաւաճանութեան: »

Յետոյ իշխանադնին զարմացական շարժումը
անանելով, խառնածինը որպէս թէ ամօթէն ու
շիւթութենէն լնկճած աւելցուց. « Շնորհ,
զիս մի ծաղրէք. . . տէր իմ, ամենէն սոսկա-
լի տանջանքները չէ ն կրնար այս թշուառ խոռ-
տոկանութիւնն ինձմէ կորզել: Բաց դուք, որ
անբայտորդի մ'էք, ձեր ստրուկին & Բարեկամս

եղիր ըսելու խոհարհեցաք . . . — Եւ այդ բարեկամը . . . գոհ է քու այդ վստահութենէդ, ըսաւ մէկէն շարմա . ոչ միայն քեզ չձաղրեր, այլ եւ պիտի միսիթարէ . . . : Ո՛րեմն քաջալերուէ . Թա . . . ծաղրե՛մ . . . քեզ : — Դժբեալ սէրը . . . միշտ արհամարհանաց, միշտ ծանականաց արժանի է, ըսաւ Ֆարէնկա դառնութեամբ . վատերն անգամ իրաւունք ունին խաբւած մարդն արհամարհանօք մատնանիչ ցուցընելու . . . վասն զի այս երկրին մէջ՝ իր հոգւոյն արեան եւ կենաց վրայ խաբուած մարդ մը տեսնողներն ուսերնին կը թոթվեն ու կը ծիծաղին : — Բայց հաւաստի ես այդ նենգութեան վրայ, հարցուց շարմա քաղցրութեամբ . յետոյ աւելցուց այնպիսի վարանմամբ մը, որ իր սրտին բարութիւնը կ'ապացուցանէր : Մտիկ ըրէ . . . եւ անցեալին վրայ խօսելուս ներդա՛միտ եղիր, թէպէտ իմ կողմէս նորէն ցուցընել մ'է քեզ թէ անցեալէն բնաւ գէշ յիշատակ մը չեմ պահեր քու դէմ . . . եւ թէ հանապազ ինձ ցուցած ապաշափից եւ անկեղծ սիրոյդ կը հաւատամ . . . : Յիշէ որ ես ալ կարծեցի թէ իմ հոգիս ու կեանքս եղող հրեշտակն ալ դիւ չէր սիրեր . . . եւ սակայն սուտ է . . . : Ո՞վ կրնայ ըսել թէ դուն ալ ինձ պէս սուտ երեւոյթներէ խաբուած չես : — Աւանդ, տէր իմ . . . երանի թէ այդպէս ըլլար . . . քայց չեմ համարձակիր յուսալ . . . այս անբասող դժբեան մէջ գլուխս կորուսի, եւ հիմա կա-

բող չեմ բան մը խորհիլ . բան մ'որոշել , եւ
առ քեզ կուգամ , տէր իմ : — Ո՞վ ծնաւ այդ
կասկածներդ : — Իր պաղութիւնը , որ մերթ ընդ
մերթ իր առերեւոյթ խանդաղատանաց կը յա-
ջորդէ . պարտականութեան անունով ինձ բրած
մերժումը . . . եւ յետոյ . . . խառնածինը կա-
մաւոր մտադութեան մը տեղի տալով չշարու-
նակեց , եւ քանի մը վարկեան լռելէ ետեւ ա-
ւելցուց . — Վերջապէս տէր իմ . . . իր սէրը
խորհրդածութեամբ ու հաշուով է . . . այս ալ
սարացոյց մ'է որ վրէ չսիրեր , կամ ալ չսիրեր :
— Պուզէ ընդհանրապէս աւելի կը սիրէ քեզ ,
եթէ իր իրոյն շանն ու պատիւը կը խորհի :
— Այդպէս կրտսն ամենն ալ , պատահաւեց
խառնածինն անագորուն հեգնութեամբ եւ
ճաշ նոյն վրայ խորաթ փամեց նայուածք մ'ուղ-
ղւիլ . դոնէ այդպէս կրտսն Յոյլ կամ տկար
սէր ունեցողները . բայց անոնք որ քաջաբար
կը սիրեն , այդպիսի նախատալից կասկած մը
չեն ցուցներ երբէք . . . անոնց համար իրենց
սիրած մարդուն խօսքը հրաման է . . . ինք-
զինքնին այնպէս ծանր չեն ծախեր , որպէս զի
իրենց տարրածուն կիրքը բորբոքելով մինչեւ
զառանցութեան հասցենն , եւ իրենք աւելի
անպահովութեամբ անոր վրայ խշխելով անգթա-
բար բերկրին . . . Ոչ , ոչ , ինչ որ իրենց
տարրածուն իրենց մէ խնդրէ , մինչեւ անգամ
եթէ իրենց կեանքը կամ պատիւը զոհել հարկը
լայ . . . կուտան . ինչու որ , իրենց տարրա-

ծուխն փափաքը՝ կաճքը՝ ամեն մարդկային ու
երկնային նկատումներէ բարձր է իրենց հա-
մար . . . Բայց ալն նենգամիտ կանայք . . .
զիս այսպէս չարչարողն ալ այն կարգէն է . . .
այն նենգամիտ կանայք՝ որ չար փառասիրու-
թիւն մ'ունին մարդը նուաճելու, ծառայեցնե-
լու, որչափ եւ խորիստ ու լծառեաց ըլլայ . . .
այն կանայք՝ որ իրենց բերկրութիւն կը համա-
րին անոր կիրքն ի դուր գրգռել, երբեմն զի-
ջանելու կէտի մէջ զիրենք ցուցնելով . . .
այն կանայք աստանայ են . . . զիրենք տղայա-
կան ձախող սկարսութեամբ սիրող զօրեղ մար-
դոց արատաւքովն ու կրած տանջանքովը կը զը-
ւարճանան : Ափնչկեա մարդը տարիանքէն ա-
նոնց ոտքին տակը կը մեռնի, այն անագորուն
տրորածները թշնամանիչ կասկած ու խորաման-
դաբար իրենց մերժման հասողութիւնը կը հաշ-
ւեն, վասն զի իրենց զոհը բոլորովին յուսու-
հատեցնել ալ չեն ուզեր . . . Բ՞, որչափ
ցուրտ եւ վատ են այն խանդակաթ եւ արի-
կանանց քով, որք իրենց տարիանքէն զգլխած՝
չուարած՝ կըսեն մարդուն թէ կը պաշտեն զին-
քը . & Այսօր քուկդ ըլլալ . . . քու բազձա-
նոցդ համեմատ . . . քուկդ . . . բոլորովին
քուկդ . . . եւ վաղը թող լքու՛մ, ամօթ, մահ
դայ ինձ . . . հոգս չէ . զու երջանիկ եղիր . . .
խմ կեանքս քու մէկ արատաւքդ չարժեք . . . »

Ճարմայի ճակատը քիչ քիչ տխրիլ սկսեր
էր խառնածինը լսելով Քարտօփի օրիորդի

վրայ ունեցած սիրոյն զանազան գարձուած-
ներն այն մարդէն բացարձակապէս ծածուկ
պահած ըլլալով, անոր խօսքերուն մէջ Ատ-
րիէնի արբեցուցիչ զխոյուններուն ակնարկու-
թիւնն ակամայ եւ զիպուածական կը համա-
րէր. եւ սակայն պահ մը ձալմայի դռողու-
թիւնը վիրաւորեցաւ խորհելով որ արդարեւ,
Ֆարէնկայի ըսածին պէս, այնպիսի նկատում-
ներ, այնպիսի պարտականութիւններ կային,
զորս տարիածու կին մ'որ սէրէն վեր կը դա-
սէր. բայց այս դռուն եւ դժնդակ մտածու-
թիւնը շուտով փարատեցաւ ձալմայի մտքէն՝
Ատրիէնի յիշատակին քաղցր եւ բարերար ազ-
դեցութեամբ. ճակասք քիչ քիչ դուարթացաւ,
եւ պատասխանեց խառնածին՝ որ շեշտակի
նայուածքով մը զայն կը դիտէր ուշադրու-
թեամբ. « Լսկիծը քեզ կը մոլորեցնէ . . . ե-
թէ քու սիրուհւոյդ վրայ երկմակու պատճա-
ռըդ այդ մերժումն է . . . այդ տարտամ կառ-
կածն է, որովք քու չարատես միտքդ կը շրտ-
նի, մի՞ վախնար, քաջալերուէ . . . տար-
փուհիդ քեզ կը սիրէ . . . թերեւս քու մտքէդ
անցածէն աւելի: — Աւաղ, երանի թէ ճշմա-
րիտ ըլլար այդ բաժնիդ, աէր իմ, պատաս-
խանեց խառնածինը վհատ կերպիւ պահ մը լուռ
կենալէ ետեւ՝ որպէս թէ ձալմայի խօսքէն
սիրտը չարժելով. եւ սակայն կըսեմ ես ինձ.
ուրիմն այս կնոջ համար իմ վրայ ունեցած սէ-
րէն բարձր բան մը կայ . . . փասկաարտու-

թիւն, խիղճ, յարգ, պատիւ. . . շատ աղէկ. . .
բայց զիս բաւական չսիրեր, որպէս զի իր փափ-
կասրաւով թիւնը, խիղճը, յարգը, պատիւն ինձ
զոհէ. . . բայց հոգ չէ. . . պիտի բռնեմ ես
ինձ. . . գուցէ ասոնց ամենէն ետեւ կուգայ
իմ սիրոյս կարգը: — Բարեկամ, կը սխալիս, ը-
սաւ ճշմարիտ քաղցրութեամբ, թէ եւ տակաւին
անհաճոյ տգիտութեամբ թիւն մը կ' լգար խառնածը-
նին խօսքերէն. այո՛, կը սխալու. օրչափ կ'ոտջ
մը սէրը մեծ է, այնչափ աշխու եւ ողջախոհ
է. . . Աէրը միայն կարթնցնէ այդ խիղճը:
այդ փափակ զգացումները, ամենուն վրայ կիշ-
խէ. . . փոխանակ ամենն իր վրայ իշխելու:
— Այդ ուղիղ է, աէր իմ, ըսաւ խառնածինը
դառն հեզմութեամբ. այն կիներն իր սիրելու
եւ սէրն յայտնելու ձեւն իմ վրայ հարկ կը դը-
նէ, ուստի ես ալ պէտք է հապա՛նդիմ. . .

Յետոյ յանկարծ իր խօսքը կտրելով խառ-
նածինն երեսը ձեռքին մէջ ծածկեց եւ երկար
հառաչք մ'արձակեց. զէմն ատելութեան կա-
ռաղոթեան եւ յուսահատութեան խառնուրդ
մը կարտայայտէր այն ատրիճան դառն եւ ա-
հեղ, որ ճշմարիտ եւս քան զեւս յուզեալ՝ խառ-
նածինն ձեռքը մէկէն բռնելով գոչեց. « Հան-
դարտէ այդ զայրուցդ, լսէ բարեկամութեան
ձայնին, ան կը փարատէ այդ գէշ ազդեցու-
թիւնը. . . խօսէ. . . — Ոչ, ոչ, սոսկալի
բան է. . . — Խօսէ, կրսնմ քեզ. . . — Թո-
ղէք տարաբաղդն իմ անբաւական յուսահատու-

թեան ձեռքը . . . : — Կը յուսմա ինձմէ , ըսաւ ճալմա աղնուական քաղցրութեամբ մը որ կարծես թէ տպաւորութիւն բրաւ խառնածնին վրայ : — Աւաղ , բաւ տակաւին վարանելով , կուզէք , աէր իմ : — Կուղեմ : — Շատ աշէկ . . . Ես ամեն բան չրսի ձեզ . . . վասն զի այս խոստովանութեանս միջոցին . . . ամօթը . . . ծանակութեան երկիւղը զիս բռնեց . . . : Հարցուցիք ինձ թէ ինչ պատճառունէի դաւաճանութեան հաւտալու . . . : Տարտամ կասկածներու . . . մերժման . . . պաշտութեան խօսք ըրի ձեզ . . . բայց ամենս այսչէ : Այս իրիկուն . . . այն կինը . . . : — Ըսէ . . . լմնցու . . . : — Այն կինը . . . ժամադրութիւն մը սուած է . . . ինձմէ աւելի սիրած մարդուն . . . : — Ո՞վ ըսաւ քեզ այդ բանը : — Օտար մէկը՝ որ իմ կուրութեանս վրայ գթացիր է : — Եւ եթէ այդ մարդը քեզ կր խաւարէ . . . կամ ինք սխալած է : — Ըսածին ապացոյցները տուաւ ինձ : — Ի՞նչ ապացոյց — Այս իրիկուն ժամադրութեան ականատես քլլալ : « Կրնայ ըլլալ , ըսաւ , որ այս տեսակցութիւնը « մեղապարտնպատակ մը չունենայ , որչափ որ « երեւոյթն այնպէս կը ցուցընէ : Ուստի դուք « ինքնին դատեցէք . ըրէք այս քաջութիւնը , « եւ ձեր տարակոյտը կը լուծուի : » — Ի՞նչ պատասխանեցիր : — Ոչինչ , աէր իմ , գլուխս կորուսեր էի , ինչպէս հիմա . եւ ահա այն ատեն մտածեցի խորհուրդ հարցնել ձեզ . . . : »

Յետոյ յուսանատ շարժում մ'ընելով, խառնածինը շուարեալ դէմքով մ'եւ վայրենի ծէծաղով յարհց . & խորհուրդ . . . խորհուրդ . . . դաշոյնիս ծայրին պէտք էր հարցնէի . . . Ան կը պատասխանէր ինձ . & Արիւն . . . արիւն : »

Եւ խառնածինը զայրոյթին շարժմամբ ձեռքը գօտիէն կախուած երկայն դաշոյնի մը տարաւ :

Երբեմն կրից զայրոյթը տեսակ մը չարագոյժ եւ անհրաժեշտ տարափոխութիւն մը կունենայ :

Ճալմա՝ Ֆարէնկայի նախանձաբեկ եւ մուլեզնեալ դէմքը տեսնելով ցնցուեցաւ . յիշեցայն անխորհուրդ կատաղութիւնը՝ որով բորբոքեր էր՝ երբ Աէն — Տիգրէ իշխանուհին հրաւէր կարդացեր էր Ատրիէնի, որ իր կարծեցեալ տարիաւոր Ակրիքօլ Պատուէնն իր սենեկին մէջ պահած ըլլայր Եթէ կրնայ՝ ուրանայ :

Բայց օրիորդին ծանր եւ անխռով կեցուածքէն Ճալմա խկոյն քաջաւերուելով՝ զայրոյթն իջեր եւ խոր արշամարհանք մ'ղգալ սկսեր էր այն գարշելի զրպարտութեան վրայ, որուն Ատրիէն պատասխան տալու անգամ չէր խոնարհած :

Սակայն երկու երեք անգամ, ինչպէս որ երբեմն ամենապարզ եւ ամենապոյծառ երկնից վրայէն դիպուածով փայլակ մը կանցնի, այն անարժան ամբաստանութեան յիշատակը

կրակէ նետի պէս հնդիկին մտաց մէջէն անցեր, բայց իր հրջանկաւէտ զուարթութեամբն եւ Ասրիէնի սրտին վրայ ունեցած անճառ վստահութեամբ գրեթէ խելոյն մարեր էր :

Այս եւ օրիորդին տարփաւստ զլացմանց շառաւիղները թէ եւ վայրկեան մը Ճալմայի սիրտը տխրեցուցին, բայց միանգամայն խառնածընին ու անոր վիճակն այս ծածուկ եւ տարօրինակ նմանակցութեամբ առաւել եւս 'ի դուրձարժեցին Ֆարէնկայի վրայ : Արժորձովը գիտնալով թէ կոյր կատաղութիւնն ինչպիսի զառանցանաց մէջ կրնայ ձգել մարդը, եւ խառնածինը միշտ սիրով ու բարեսրտութեամբ զսպել ուղեւով, Ճալմա լուրջ եւ քաղցր ձայնիւ մ'ըսաւ անոր. « Աս բարեկամութիւնս նուիրած եմ քեզ . . . կուզեմ որ իբրեւ բարեկամ վարւիմ քեզ հետ : »

Բայց խառնածինը խուլ եւ անշշուռջ մոլեղնութեան մը կարծես որս հղած, աչերը դժնեայ կերպիւ անկած, Ճալմայի խօսքը չլսեց :

Արքայադուն երիտասարդը ձեռքը խառնածնին ուսին վրայ դնելով յարեց. « Ֆարէնկա, մտիկ բրէ գիտ . . . — Տէր իմ, ըսաւ խառնածինը ցնցուելով, որպէս թէ յանկարծ քունէ կարժննար. ներեցէք . . . բայց . . . — Քու այդ դժնդակ կատկածանաց տաղնապնդուդ մէջ՝ ոչ թէ դաշոյնիդ՝ այլ բարեկամիդ պէտք է խորհուրդ հարցունես . . . եւ անա՛ ինչպէս սր ըսի՝ ես քու բարեկամդ եմ : — Տէր

իմ . . . — Այն ժամադրութեան . . . որ քու
 տիրելոյդ անմեղութիւնը կամ դաւաճանու-
 թիւնը պիտի հաստատէ , կրտսն . . . այն ժա-
 մադրութեան պէտք է երթաս : — Ա՛հ , այո՛ ,
 ըսաւ խառնածինը խեղդուկ ձայնիւ մ'եւ չա-
 րագոյժ ժպիտով . այո՛ . . . պիտի երթամ . . .
 — Բայց մինակ չպիտի երթաս : — Ի՞նչ ըսել
 կուզէք , տէր իմ , գոչեց խառնածինը . մի պի-
 տի ընկերանայ ինձ . . . — Ես . . . — Դժուր
 տէր իմ : — Այո՛ . . . քեզ ոճրագոյցութենէ
 մ'արգիլելու համար թերեւս . . . վասն զի գի-
 տեմ որ բարկութեան սուսջին շարժումն ճի-
 շտի կոյր ու անիրաւ է շատ անգամ . . .
 — Բայց . . . այն սուսջին շարժումն է որ մեր
 վրէժն ալ կառնու , յարեց խառնածինը դրժ-
 նեայ ժպիտով : — Ֆարէսկա . . . այսօր ուրիշ
 գործ չունիմ . քեզ մինակ չեմ թողուր , ըսաւ
 իշխանագլուխը կտրուկ կերպիւ . կամ չպիտի
 երթաս այդ ժամադրութեան . . . կեմ ես ալ
 հետդ պիտի գամ : »

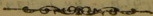
Խառնածինն՝ այս վեհանձն պնդումէն կար-
 ծես յաղթուելով՝ ճարմայի ոտքն ինկաւ , ձեռ-
 քը բռնեց , նսիս յարգութեամբ ճակտին տա-
 րաւ , յետոյ շրթուքին , եւ ըսաւ . « Տէր իմ ,
 այդ վեհանձնութիւնը պէտք է մինչեւ ծայրը
 տանիք եւ ինձ ներէք : — Ի՞նչ կուզես որ քեզ
 ներեմ : — Չեր քով դալէս առաջ , ինչ որ գուց
 ինձ կառաջարկէք , ես յանդգնաբար մտածե-
 լի խնդրել ձեզնէ . . . Այո՛ , չգիտնալով թէ

իմ մօլեգնութիւնս մինչեւ որ կրնար զիս տանիլ : խորհեր էի առաջարկել ձեզ այդ բարե-
սրբառ թեան փորձը՝ զոր թերեւս ձեր հաւասար-
ներուն իսկ չէիք չնոր-եր : բայց ետքը չհա-
մարձ սկեցայ : Նմանապէս ինձ կասկած տուող
դաւաճանութիւնն ալ խոստովանելէ քաշուե-
ցայ , եւ միայն եկայ ըսել ձեզ թէ յոյժ դըժ-
բաղդ եմ , վասն զի աշխարհի մէջ ձեզ միայն
կրնայի բռնել : »

Անհար է նկարագրել այն զրեթէ անմեղ
սպարչութիւնը՝ որով խառնած ինն այս խօսքն
արտասանեց , այն սրտաշարժ գողար եւ ար-
տասուախառն աւաչը՝ որ անոր վայրագ հատա-
ղութեան յաջորդեց :

Ճալմա առաւել եւս գորովելով ձեռքն
անոր երկնցուց , ոտքի վրայ հանեց ու ըսաւ .
« Գուն իրաւունք ունէիր սիրոյ փորձ մ'իմնմէ
խնդրելու : ուրախ եմ որ ես քեզ կանխեցի :
Յ'ն , քաջակերուէ , յուրա . . . : Այն ժամա-
նադրութեան պիտի ընկերանամ քեզ , եւ եթէ
իմ ըզձանացս հաւատամ , տուտ երեւոյթներ
քեզ խաբած են : »

Արոր գիշեր եղաւ , խառնած ինն ու ճալ-
մա՝ վերսրկուներու մէջ վաթթուած՝ կտրք
մը նստան : Յարէնկա Սէնթ—Քօլօմպի տան
հասցէն կառավարին տուաւ :

ՍԷՆՔ — ՔՕԼՕՄՊԻ ՏԱՆ ՄԷՋ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ձալմա եւ Ֆարէնկա կառք մը նստած
Սէնթ — Քոլոմպի տունը կերթային :

Այս տեսարանին պատճառով ինն ընելէ ա-
ռաջ քանի մը յետահայեաց անդէկութիւններ
հարկաւոր են :

Նինի Մուլէն՝ Ռօտէնի թելադրութեամբ
կատարած պաշտօնին բուն նպատակն առանց
գիտնալու, նախընթաց օրը Ռօտէնի հրամանին
համեմատ մեծ կալ գումար մ'առաջարկեր էր
Սէնթ — Քոլոմպի, որպէս զի այս կծծի եւ զօ-
շաքաղ կիւր հետեւեալ օրն իր բնակարանն ի-
րենց յանձնէ : Սէնթ — Քոլոմպ ալ այս շահա-
ւէտ առաջարկութիւնը չ'ներբեղով, յաջորդ ա-
ռաւօտուն իր ծառայներն առնր գեղ գացեր
էր, որպէս թէ անոնց փութաջան ծառայու-
թիւնը գեղջկական զուարճութեամբ վարձատ-
րել ուղիւով :

Ռօտէն՝ Սէնթ — Քոլոմպի բնակարանին տէր
ըլլալով, կունդ դադարէր սեւ կեղծամով մը
ծածկած, կապոյտ ակնոց մ'աչքը դրած, վեր-
րարկուի մը մէջ փաթթուած, եւ երեսին զա-
րի կողմը բուրդէ լայն փողկապի մը մէջ թա-
ղած, մէկ խօսքով, կատարելապէս ձայնած :

առաւօտուն Պարէնկայի հետ դացեր ակնարկ մը ձգեր էր այն բնակարանին վրայ եւ պէտք եղած հրահանգները խառնածնին տուեր էր : Այս ալ, ճիգվիթին մեկնելէն ետեւ, իր ճարտարմտութեան ու յաջողակութեան շնորհիւ երկու ժամու մէջ ամեն պէտք եղած կարեւոր պատրաստութիւններն ըրեր, եւ յետոյ փութացեո ձալմայի քով դացեր էր վերը պատմուած նողկալի կեղծաւորութեան դերը խաղալու :

Քլիշի փողոցէն Ռիշլիէօ փողոցը գացած ժամանակնին, ուր Վէնթ — Քօլօմպ կը բնակէր, Պարէնկա դառն ախրութեան մէջ ընկղմած էր Յանկարծ խեղդուկ եւ կարճ ձայնիւ մ'ըսաւ. « Տէր իմ, եթէ ինձ դաւաճանութիւն եղած է . . . անպատճառ վրէժխնդրութիւն մը պէտք է : — Արհամարհանքն անաւոր վրէժխնդրութիւն մ'է, պատասխանեց ձարմա : — Այ, ոչ, քսաւ խառնածինը զսպեալ կատաղութեամբ մը, ոչ, այդ բաւական չէ : քանի որ ժամը կը մօտենայ, այնչափ կը տեսնեմ որ արիւն պէտք է : — Մըտիկ ըրէ դիս : — Տէր իմ, դիժա ինձ . . . ես վատ էի, երկիւղ ունէի, վրէժխնդրութեանս առջեւ կը կը նահանջէի : հիմա ամեն բան աչքը առած եմ : Տէր իմ, թողէք դիս որ ձեզնէ բաժնուիմ, եւ մինակ երթամ այն ժամագրութեան տեղը : »

Այս բերով Պարէնկա շարժում մ'ըրաւ, որպէս թէ կառքէն դուրս նետուիլ կուզէր :

Ճալմա խակոյն թեւէն բռնեց ու ըսաւ .
« Կեցիք , քեզ չեմ թողոր . եթէ դաւաճանու-
թիւն եղած է քեզ , արիւն չպիտի թափես .
արհաւարհանքը քու վրէժդ կ'առնու , բարեկա-
մութիւնն ալ քեզ կը մխիթարէ : — Ոչ , ոչ ,
աէր իմ . ես ընելիքս որոշած եմ . երբոր ըս-
պաննեմ , ինքզնիքս ալ պիտի սպաննեմ , դո-
չեց խառնածինն ամենի զայրու թով . — Դաւ-
աճաններուն՝ դաշոյն . — եւ մէջքը խոթած
մեծ դաշոյնի մը տարաւ ձեռքը . — ինձ ալ թոյն ,
որ այս դաշոյնին երախակալին մէջ պահուած
է : — Ֆարէնկա . . . : — Տէր իմ , ձեզ գէմ կե-
նալուս համար ներողափա եղիք , պէտք է որ
հակառակորդս կատարուի : »

Ժամանակը կ'որճ էր : Ճալմա խառնածնին
վայրենի կատաղութիւնը հանդարտելէ յուսա-
հատելով՝ դաւ գործածել ուզեց :

Քանի մը վայրկեան լռութենէ ետեւ՝ ըսաւ
Ֆարէնկայի . . . « Ես քեզ չպիտի թողում , ա-
մեն ջանք 'ի գործ պիտի դնեմ որ ձեռքէդ ո-
ճիր մը չելնէ : Եթէ չկրնամ , եթէ խօսքս մտիկ
չընես , թափելիք արիւնդ թող քու վրայ թա-
փի . . . բոլոր կենացս մէջ ձեռքս ձեռքիդ
չպիտի դպչի : »

Այս խօսքը կարծես թէ խոր տպաւորու-
թիւն մ'ըրաւ Ֆարէնկայի վրայ . երկար հեծու-
թիւն մ'արձակեց , եւ գլուխը կուրծքին վրայ
ծռելով՝ լուռ կեցաւ եւ խորհիլ ձեռացուց .
Ճալմա կառքին ներսի կողմն ազօտ կերպիւ լու-

աւարտող լապտերներուն օգնութեամբ կը պատ-
րաստուէր դաւ կամ ուժ գործածել Ծարէն-
կայի զէնքն առնլու համար . բայց խառնածինը՝
որ չեղ նայուածքով մ'արքայադէրին դիտաւո-
րութիւնը գուշակեր էր , ձեռքը յանկարծ դա-
շոյնին տարաւ , պատեանովը մեկտեղ դո-
տիէն հանեց , ու զայն ձեռքը բռնած՝ վայ-
րոգ լըջութեամբ մ'ըսաւ արքայադէրին . « Այս
դաշոյնն ուժով գործածուած ժամանակ սար-
սափեալի է . այս սրուակին մէջ ալ բարկ թոյն
մը կայ , ինչպէս են մեր երկրի ամեն թոյները : »

Եւ խառնածինը դաշոյնին սղուցին մէջ
ծածկուած զսպանակ մը խաղցնելով՝ երախա-
կալին գունար խուփի պէս բացուեցաւ , եւ
բիւրեղէ փոքրիկ սրուակի մը պարանոցն երևե-
ցաւ , որ այն սատակիչ զէնքին երախակալին
մէջ պահուած էր :

« Այս թոյնէն երկու կամ երեք կաթիլ քմ-
պելով , մահը յուշիկ խաղաղ եւ անուշ կու-
գայ . . . առանց օրհասական տաղնապի . . .
քանի մը ժամու մէջ . եւ իբրեւ առաջին նշան՝
եղունդները կը կսպունան . . . : Բայց ով
որ այն սրուակը մէկէն խմէ՝ անմիջապէս կից-
նայ կը մեռնի կայծակէ զարնուածի պէս , ա-
ռանց ամենեւին ցաւ քաշելու : — Այո , պա-
տասխանեց ձաւմա , դիտեմ որ մեղ երկրին մէջ
զարմանալի թոյներ կան , որք քիչ քիչ կը պա-
ղեցնեն կամ կայծակի պէս կը շանթահարեն . բայց
ինչ հարկ կայ այդ զէնքին մահաբեր յաակու-

թեանց վրայ այդ հափ ծանրանալու : — Յու ցնէլու համար ձեզ , տէր իմ , որ այս դաշոյնն իմ վրէժխնդրութեանս ապահովութիւնն ու միանգամայն անպատուհասութիւնն է . . . այս դաշոյնով կ'սպաննեմ , եւ այս թոյնով ալ մարդոց դատաստանէն կազատիմ արայ մահուամբ : Եւ ապա այս դաշոյնի ձեզ կը թողուիմ . առէք , տէր իմ . ես աւելի կրնարեմ վրէժխնդրութենէս հրաժարիլ , քան թէ ձեր ձեռքին դաշէյէ յախտեան զրկուիլ : »

Եւ Ծարէնկա դաշոյնն արքայազնին տուաւ :

Հալւա դոն բլլալով եւ միանգամայն դարմանալով խառնածինն այս անակնկալ որոշման վրայ ասրատիկի ղէնքն խկոյն իր մէջբը խօթեց : Նոյն սիջոցին խառնածինն ալ խոռվեալ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Պահեցէք այդ դաշոյնը , տէր իմ , եւ երբոր տեսնելիքնիդ ու լսելիքնիդ անանէք ու լսէք , կան դաշոյնն ինձ կուտայ եւ վատ դաւաճան մը կը դարնեմ . . . կան թոյնն ինձ կուտայ , եւ ես ռոտնոց մարդ դարնելու կը մնանիմ : Ձեզ հրամայել ինձ ալ հնազանդիլ : »

Հալւա պատասխանելու վրայ էր , կառքը Վէնթ — Քուրմայի տան առջեւ կեցաւ :

Արքայոյ գին եւ խառնածինը՝ իրենց վերարկուներուն մէջ փաթթուած՝ մոթ քակ մը մտան :

Փողոցի մեծ դուռը վրանուն գոցուեցաւ :

Ծարէնկա քանի մը խօսք բրաւ դռնապանին հետ , որ իրեն քանալի մը տուաւ :

Երկու հնդիկները շատ չափցած Սէնթ—Քալօմպի բնակարանին դռներէն մէկուն առջեւ հասան : Յարկը երկու մուտք ունէր այն սրահակէն , եւ բաղին վրայ ալ ծածուկ ելք մը : Յարկէնէն դուրս բանալիով բացած ժամանակ՝ յուզեալ ձայնիւ մ'ըսաւ Ճաշմայի . « Տէր իմ , դիմացէք տկարութեանս . այս ահաւոր վայրկեանս մէջ կը դողամ . . . կը վարանիմ . թերեւս աւելի լաւ կըլլայ կասկածի մէջ մնալ . . . կամ մոռնալ . . . »

Յետոյ՝ երբոր արքայորդին պատասխանելու վրայ էր , խառնածինը դռնէց . « Իայց ոչ , ոչ . . . վատութիւնս պէտք չէ : »

Դուռը գոյուելէ ետեւ խառնածինն ու արքայազունն նեղ ու մութ նրբաշաւղի մը մէջ գտնուեցան :

« Չեռուրնիդ ինձ տուէք , տէր իմ , եւ կամաց կամաց ետեւէս քուէցէք » ըսաւ խառնածինը ցած ձայնիւ :

Երկուքն ալ լռութեամբ յառաջ գացին մութին մէջ :

Խառնածինը բաւական երկուր պոսոյտ մ'ընել տուաւ Ճաշմայի՝ բաշխաթիւ դռներ բանալով ու փակելով . յետոյ յանկարծ կանգ առաւ , եւ արքայորդւոյն ձեռքը թող տալով ցած ձայնիւ ըսաւ . « Տէր իմ , վճատկան վայրկեանը կը մօտենայ , սպասե՛ք հոս քչ մը : »

Խառնածինն այս խօսքէն ետեւ խոր լռութիւն տիրեց : Մութիւն անշարի թանձր էր , որ

ճալմա բան մը չէր տեսներ . Գեղարկունքը լսեց որ Յարէնկա հեռացաւ իր քրոջ հետ . այս յանկարծ դուռ մը բացուեցաւ քիչ բանալիի երկու դարձուածքով դուռնեցաւ :

Խառնածնին այսպէս յանկարծ անորմէն թանալէն ճալմայի սիրտն անհանգիստ ըլլալ սկըսաւ : Անքեհեան շարժմամբ ձեռքը դաշոյնին տարաւ , եւ խորխորակելով քանի մը քայլ առաւ դէպ այն կողմը՝ ուր ճանաչայ մ'ըլլալ կը կարծէր :

Յանկարծ խառնածնին ճայնը լսեց , եւ աւտանց անոր ուր ըլլալը գիտնալու՝ այս խօսքերը հասան իր ականջը . « Տէր իմ , դուք ըսիք ինձ թէ բարեկամս եղիր . ես ալ ահա իբրեւ բարեկամ կը գործեմ : Ես դաւ գործածեցի ձեզ հա բերելու համար : Զեր ձախող կրից կուրու թիւնը թող չպիտի տար ձեզ՝ որ իմ խօսքս մտիկ ընէիք ու ետեւէս գայիք . . . : Ահն—Տիգրէ իշխանուհին՝ Ատրիէն Քառասօլիի տարիսածունն . . . Ա.կրիքօլ Պօստուէնի անունը տուաւ ձեզ . . . Լսեցէք , տեսէք , դատեցէք : »

Եւ ճայնը լսեց : Ա. յնդէս թուեցաւ ճալմայի թէ սենեկին անկիւններուն մէկէն կուգար :

Արքայօրդին միշտ մութին մէջ մնացած , եւ ինչ տեսալ՝ ծուղ սկի մը մէջ իյնալն ուչ հասկընալով՝ կատաղութենէն ու գրեթէ վախէն ցնցուեցաւ :

« Ծարենկան , գոհեց , ուր եմ ես . . . ուր
ես դու . կենացդ սիրոյն , բայց դու ուր՝ որ դուրս
էլնեմ : »

Եւ ձեռքը դէպ առաջ երկնցնելով քանի մը
գահալէժ քայլեր առաւ , բեկեղապատ որմնի
մը քով հասաւ եւ դայն բռնելով գնաց՝ յու-
սալով որ դուռ մը գտնէ . արդարեւ գտաւ ,
բայց գոց էր : Փակաւ քրցնցեց , կտորելու ջա-
նաց , բայց բոլոր ճիգն անգորեղաւ : Արձնու-
մը շարունակելով՝ վառարանի մը քով հասաւ ,
որուն մէջ կրակ չկար . յետոյ երկրորդ դուռ
մը գտաւ նոյնպէս գոց : Քանի մը վայրկեանի
մէջ այսպէս սենեկին շուրջը պտտեցաւ եւ նո-
րէն վառարանին քով հասաւ :

Արբայորդոյն անձկութիւնը հետզհետէ կա-
ւելլար : Արջապէս՝ զայրագին ճայնիւ Ծարեն-
կան կոչեց :

Պառասխան տուող չեղաւ :

Վերսը խոր լռութիւն կը փրէր . ներսն
ալ թանձր խաւար :

Շատ չանցաւ նուրբ քայց զմայլելի անու-
շահատութիւն մը ծաւալել սկսաւ ճալմայի գրա-
նուած սենեկին մէջ . կարծես թէ գոնեբուն
մէկէն խոշովակ մ'անցուցեր՝ այս անուշ հուր
սենեակը կը մտցնէին :

Ճալմա սարսափելի մտահոգութեանց մէջ
յնեղ նստ , բարկութենէն կրակ կտրած , այն
հոտին ուշադրութիւն չբռաւ . բայց շատ չան-
ցաւ իր քունքներուն երակներն աւելի ուժգին

բարախել օկման , խոր եւ հրատապ ջերմութիւն մ'արագապէս տարնեցաւ մայրերուն մէջ , եւ անսահմանելի բարեկեցութիւն մ'ըզգաց . զինքը յուզող բոլուն զայրոյթը կարծեթէ թիչ քիչ եւ ակամայ մարելով՝ քաղցր անճառ թմրութեամբ մ'ընդարմանալ օկատւառանց այս բարոյական փոխակերպութեան գիտակցութիւնն ունենալու :

Սակայն իր դողդոջուն կամայ վերջին մէկ ճիգովը ճալմա մեքենաբար յառաջ գնաց՝ որպէս զի գոնեւրէն մէկը բանալու նոր փորձ մ'ընէ . գոլուն արդարեւ գտաւ , բայց անուշահոտ բուրումն ան աստիճան բարկէր հոն , որ ագգեցութիւնը կրկնապատկեցաւ , եւ շատ չափած՝ ճալմա շարժում մ'ընելու անկարող ըլլալով՝ որմին կրթնեցաւ :

Այն ժամանակ տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ . մօտակայ սենեկի մը մէջ քիչ քիչ աղօտ լոյս մը ծաւալելով , ճալմա՝ որ գրեթէ բոլորովին ընդարմացած էր , փոքրիկ բոլորչի պատուհան մը նշմարեց , որ իր գտնուած սենեկէն լոյս կառնուր կամ կ'ուտար :

Այս լուսամուտը բարակ երկաթէ վանդակով մը գոցուած էր արքայորդւոյն կողմէն , իսկ միւս կողմանէ հաստ ապակի մ'ունէր , որ վանդակէն երկու կամ երեք մասնաչափ հեռու էր :

Ահա սենեակը՝ որուն այնպէս նուաղ եւ տարաւոր կերպիւ լուսաւորիլն այդ փոքրիկ լուս-

«ամուտէն ճալմա տեսաւ, բաւական ճոխ կերպիւ կահաւորուած էր :

Կարմիր մետաքսեայ վարագոյներով զարդարուած երկու պատուհաններու մէջ տեղը հայելաւոր մեծ պահարան մը կար. արիւնշաբոց կրակով լի վառարանի մը դէմ լայն եւ երկայն բաղմոց մը կար քառակուսի բարձերով զարդարուած :

Հագիւ վայրկեան մ'անցեր էր՝ կին մը մըտաւ այն սենեակը . մոյզ գոճնով եւ մամաւոր ձեւով երկայն ու կնգղաւոր թիկնոցի մը մէջ խնամով փաթթուած բլլալուն՝ ոչ դէմքը կը տեսնուէր եւ ոչ մէջքը :

Այս թիկնոցը տեսնելուն պէս ճալմա ցընցուեցաւ : Քիչ մ'առաջ զգացած երջանկութեան յաջորդեց արբեցութեան բուռն գոլորշիներէ պատճառեալ յուզման պէս տենդային յուզում մը . ականջին տարօրինակ սօսափուն մը կը հնչէր այն շրշիւնին նման՝ զոր մարդ մեծ ջուրերու յատակն ընկղմած ժամանակ կը լսէ :

ճալմա տեսակ մ'ապշու թեամբ քովի սենեակը կը դիտէր :

Հոն երեւցող կինը՝ զղուշաւորութեամբ եւ գրեթէ երկիւղիւ ներս մտեր էր . նախ գնաց պատուհանին վարագոյներէն մէկը բացաւ եւ վանդակափեղկերուն միջոցներէն փողոցը նայեցաւ . յետոյ ծանր ծանր վառարանին քով գընաց, եւ մտախոհ կերպիւ պահ մ'անոր կըր-

Թընեցաւ արմուկովը՝ միշտ թիկնոցին մէջ փաթ-
թուած :

Հալ-հալ՝ թմրեցուցիչ հոտին ազդեցութեան
ներքեւ ինկած , որ իր խելքը կը շփոթէր , եւ
բոլորովին մոռնալով Ֆարէնկան եւ զինքն այս
տունը բերող պարագայները , իր բոլոր ու-
շադրութիւնն աչքին ներկայացած տեսարանին
վրայ ամփոփած էր , զոր իրրեւ երազ կը գի-
տէր . . . աչերը միշտ այն կնոջ վրայ ուղղած :

Յանկարծ տեսաւ որ կինը վառարանին քո-
վէն մեկնեցաւ եւ հայելաւոր պահարանին քով
գնաց . յետոյ հայելին առջեւը կենալով , գին-
քը պատուէր թիկնոցը թող առաւ որ սահելով
մինչեւ ոտքն իջաւ :

Հարկա կայծակնահար եղաւ :

Ատրիէն Քարտովին էր աչքին առջեւ :

Այս , Քարտովի օրիորդը կը կարծէր տես-
նել , ինչպէս որ նախընթաց օրրտեսեր էր նոյն
զգեստներով զորս հագեր էր Աէն—Տիգրէ իշ-
խանուհոյն հետ տեսակցած ժամանակ . վար-
դապոյն գիծերով հաստածեալ եւ ճերմակ ու
մանր ուլունքէ ժապաւէններով զարդարուած
բաց կանառէ չրջագգեստ մը : Նմանապէս ճեր-
մակ նուրբ ուլունքէ հիւսուած ծամակալ մը
զլխուն ետեւ գալարեալ վարսերուն հիւսքը
կը ծածկէր , որ իր ոսկեհեր մազերուն խոր-
ափշութեան հետ սքանչելապէս ներդաշնակած
էր . . . : Վերջապէս որչափ որ հնդիկը կրնար
այն գրեթէ վերջալուսական ազօր նշուլով եւ

լուսաբուռնութիւն բարակ վանդակներուն նստելէն
զատել, Ատրիէնի յաւերժահարսական մէջքն
էր, անոր մարմարեայ ուսերն էին, կարապի
սլարանոցն էր շնորհադեղ եւ սիգապանծ, Մէկ
խօսքով Քարտովիլ օրիորդն էր... երկբայու-
թիւն չկար, Բոցատապ քրտինք մը ճալմայի ե-
րեսը կոզողէր, գլխուն դառնալուն հետ զայ-
րոյթն ալ կը սաստկանար, աչքէն կրակ կը ցայ
տէր, կուրծքը կը հեւար, եւ ինքն անշարժ
կեցած կը նայէր առանց խորհրդածելու:

Աղջիկը՝ միշտ կրնակը ճալմայի դարձու-
ցած, շնորհալի պչրանքով մ'իբ մազերը շտ-
կելէ ետեւ, գլխուն զարդն եղող վարսակալը
հանեց վառարանին վրայ դրաւ, յետոյ շրջադ-
գեստին ճարմանդները քակելու շարժում մ'ը-
րաւ, բայց հայելին առջեւէն մեկնելով վայր-
կենի մը չափ ճալմայի աչքին առջեւէն հեռա-
ցաւ: « Իբ տարփաւորին՝ Ակրիքօլ Պօտուէնի՝
կ'սպասէ... » քսու այն ժամանակ մալթին
մէջէն ձայն մը՝ որ արքայօրդւոյն կեցած խա-
ւարչուտ սենեկին սլառն կարծես կերնէր:

ճալմայի խելայեղութեան հակառակ, « Իբ
տարփաւորին՝ Ակրիքօլ Պօտուէնի՝ կ'սպասէ » սար-
սափելի խօսքը կրակէ նետի պէս ճալմայի ու-
ղեղն ու սիրտը մէկէն ծակեց անցաւ...
Աչքին առջեւէն արեան ամպ մը սահեցաւ, խոր
մենչիւն մ'արձակեց, որո սալակին հաստու-
թիւնը չթողուց մինչեւ քովի սենեակը հաս-
նիլ, եւ դժբաղդ սրտմանին լուսաբուռնութիւն եր-

կաթէ վանդակէ քաշել փրցնել ուղելով իր ե-
ղունդները կոտորտեց . . . :

Կատաղութեան վերջին աստիճանը հասնե-
լով Ճալմա տեսաւ որ քովի սենեակը լուսա-
ւորող կեղակարծ լոյսն առելի նուաղեցաւ . յեւ
տոյ այն ազօտ լուսաստուերին մէջ աղջկը նո-
րէն երեւցաւ ճերմակ գիշերաղդեսաւ մը հա-
զած , թեւերն եւ ուսերը բաց , որոց վրայ եր-
կայն ոսկեգանդ ուր վարսերը կը ծփային : Ձգու-
շութեամբ զսռած կերթար դէպ 'ի սենեկին
դուռը՝ զոր Ճալմա շէր կրնար տեսնել . . . :

Այս միջոցին արքայորդւոյն գտնուած սե-
նեկին դռներէն մէկը՝ որ լուսամտին կողմն էր ,
կամացուկ մը բացուեցաւ աներեւոյթ ձեռքով
մը : Ճալմա փակամքին մեղմ շատաչիւնէն եւ
երեսին զարնող դով օդէն նշխարեց դրան բաց-
ուելը . վա՛մն ղի լոյս չէր տեսնուեր :

Այս դուռը որ Ճալմայի բացուեցաւ , աղջ-
կան գտնուած սենեկին դրանը պէս՝ սանդու-
ղին նետ հազորդակցող նախասենեկի մը մէջ
կը բացուէր : Շատ շանցաւ ռոնաճայն մը լսուե-
ցաւ , որ սանդուղէն վերելնելով կեցաւ եւ եր-
կու անգամ նախասենեկին դուռը դարկաւ :

« Ակրիքօյ Պօտուէն է . . . մտիկ ըրէ եւ
նայէ . . . » ըսաւ մութին մէջէն ճայն մը՝ զոր
Ճալմա արդէն լսեր էր :

Գլուխը բորբոքած , աչքը զարձած , Ճալ-
մա գաշոյնը քաշեց . . . եւ անշարժ կեցած
սպասեց :

Հազիւ դուրսէն երկու անգամ դուռը դար-
նուեր էր , աղջիկը սենեկէն դուրս ելաւ եւ
դէպ 'ի սանդուղին դուռը վազեց , որով միւս
սենեկէն աղօտ լոյս մը դուրս ելնելով մինչեւ
ձալ Բայի սենեկին բաց դրանը մէջ զարկաւ ,
որ ձալ Բա կծկած կ'սպասէր դաշոյնը ձեռքը :

Հոնկէց տեսաւ աղջիկը՝ որ նախասենեկէն
անցաւ եւ սանդուղին դրանը քով երթալով՝
ցած ձայնիւ հարցուց . « Ո՞վ է :

— Ես , Ակրիքօյ Պօտուէն » պատասխանեց
դուրսէն այրական ձայն մը :

Այնուհետեւ անցած անցքն անչափ արագ ,
անչափ կայծակնահար եղաւ , որ մտքով միայն
կրնայ երեւակայուիլ :

Հազիւ աղջիկը դրան սողնակը քաշեր էր ,
հազիւ Ակրիքօյ Պօտուէն ոտքը նախասենեկին
սեմէն ներս դրեր էր , ձալ Բո՝ վագրի պէս ցատ-
կելով կարծես թէ մէկէն զարկաւ , անչափ
հարուածներն արագ եղան , աղջիկը՝ որ դիտաւ
պատտ ինկաւ , եւ Ակրիքօյ , որ առանց 'ի մահ
վիրաւորուելու դանդաշեց ու թաւալեցաւ
աղջկան դիակէն քով :

Այս փայլակի արագութեամբ սպանութիւ-
նը կէս մութի մէջ կատարուեր էր . յանկարծ
աղջկան ելած սենեկին մէջի նուաղ լոյսն ալ
մարեցաւ , եւ վայրկեան մ'ետքը ձալ Բո մու-
թին մէջ երկաթէ ձեռք մ'դդաց որ իր թեւէն
բռնեց , եւ ֆարէնկայի ձայնը լսեց որ ըզաւ .
« Վրէժդ առիր . . . քալէ . . . երթանք » :

Ճալմա, ինքզինքը կորուսած, շուարած եւ սպանութեամբ ապշած՝ բնաւ ընդդիմութիւն չըրաւ, եւ թողուց որ խառնածինը զինքը դուրս հանեց սենեկին մէկ ուրիշ դռնէն . . .

Երբոր Ռօտէն դաղափարաց ծննդական յաջորդութեանը վրայ զմայլելով գոչեր էր թէ Միկնելի բառն իր տարտամ կերպիւ յղացած դժոխային խորհրդին սերմն եղած էր, դիպւածն իր միտքը ձգեր էր այն հռչակաւոր Մանեակին դէպքը, որուն մէջ կին մը՝ Մարիամ—Անթուանէթ թագուհւոյն տարտամ նմանութիւն մ'ունենալուն եւ անոր պէս հագուելուն շնորհիւ, կէս մութի մէջ այն տարաբաղդ թագուհւոյն դէպքը խաղցեր էր՝ այն աստ՝ ճանճարտարութեամբ, որ արքունեաց շնամանի իշխանագուն Ռօհան կարգինալը խաբուեր էր այն պատիր երեւութէն .

Ռօտէն իր անխճապարտ խորհուրդը որոշելէ ետեւ, ծաք—Տիւնուլէնը Աէնթ—Քօլօնպի Ղրկիւր էր՝ առանց իր բուն միտքն անոր յայտնելու, որպէս զի հարցնէ այն փորձառու կնոջ թէ արգիօք զեղեղիկ բարձրահասակ եւ խարակաշ աղջիկ մը գիտէր. այն աղջիկը գրտնուելէ ետեւ, Ատրիէնի հագուստին յար եւ նման հագուստ մը՝ որուն նկարագրութիւնն ըրած էր իրեն Աէն—Տիւիէ իշխանուհին, (պէտք է ըսել որ իշխանուհին այս դաւադրութենէն տեղեկութիւն չունէր), աչքի պատրանքը կը լրացնէր .

Ընթերցողք կրնան մնացեալը դռշակել .
տալաքաղդ աղջկը՝ Ատրիէն ձեւանալով իրեն
առաջարկուած դերը խաղցեր էր, կարծելով
թէ կատակ մ'էր :

Իսկ Ակրիքօլ ստիպողական նամակ մ'ստա-
ցեր էր տեսակցութեան մ'երթալու, որ Քար-
տովիլ օրիորդին համար մեծ կարեւորութիւն
կրնար ունենալ :

ԴԼԹԻԽ ԿԱ.

ԱՌԱԳԱՍՑ

Արեւելեան արքայստէ բոլորչի կանդեդ մը
որ երեք արծաթէ շղթայներով ձեղունէն կախ-
ուած էր, քաղցր լոյս մը կը ձաւալէր Ատրիէն
Քարտովիլի ննջարանին մէջ :

Ատտափանկար փղոսկրէ լաշն անկողինը պա-
րաս էր, եւ դուրսի ալէս նստք ճերմակ ու
թափանցիկ շղարչէ վարադօյրներու կոճակաց
ներքեւ կէս մը ծածկուած էր :

Ճերմակ մարմարէ վառարանին վրայ, որուն
մէջի կրակը կարմիր ճառագայթներ կարձակէր
աքիանիէ գորդին վրայ, մեծ կողով մը կար,
որ ըստ սովորութեան վարդածաղիկ եւ կանա-

չատերեւ թարմ քամէլիաներով լցուած էր :

Անուշ հոտ մը՝ գաղջ ջրով լցուն բիւրեղ-
եայ լողարանէ մը բուրելով՝ սննեկին մէջ կը
ծաւալէր , որ Ատրիէնի բաղնետրանին կից էր :

Ամեն բան խաղաղ եւ լռին էր դուրսը :

Հաղիւ ժամը գիշերուան տասն եւ մէկը
կար :

Բաղնետրանին դիմացի փղոսկրէ դուռը կա-
մացուկ մը բացուեցաւ եւ ձալմա երեւցաւ :

Երկու ժամ անցեր էր այն կրկին սպա-
նութենէն 'ի վեր , ուր ձալմա մոլեգին նա-
խանձով բորբոքած՝ Ատրիէնը զարկած մեռու-
ցած կը կարծէր :

Քարտօյիլ օրիորդի ծառայները ձալմայի
ամեն օր գալն եւ անոնց ծանուցման օրիոր-
դին քով մանելը տեմեկու վարժուած ըլլալ-
նուն , եւ իրենց տիրուհիէն ալ հակառակ հրա-
ման մ'առած չըլլալնուն , որ այն միջոցին վարի
յարկի դալիճներուն մէկուն մէջ դբաղած էր ,
հնդիկ երիտասարդին այս տարածած ալցելու-
թեան վրայ չզարմացան :

ձալմա երբէք չէր մտած օրիորդին ննջա-
րանը . բայց դիտնալով որ անոր յատուկ բնա-
կարանը տանն առաջին դստիկոնին մէջ էր ,
դիւրաւ հոն հասեր էր :

Երբոր այն կուսական սրբավայրը մտաւ ,
ձալմայի դէմքը բաւական հանդարտ էր , այն
չափ ինքզինք կը բռնէր . հաղիւ թեթեւ դեղ-
նութիւն մ'իւր յամպարագոյն դէմքին փայլը քիչ

մը նսեմացուցեր էր : Այն օրն արծաթաթել ծիրանագոյն քաշմիրէ պատմութեան մը հագած էր . այնպէս որ այն ոսկեհեր աղջիկն եւ Ակրիքօլ Պօտուէնը զարկած ժամանակ իր վրայ ցայտած արեան բիծերը չէին կրնար նշմարուիլ :

Ճալմա դուռը վրայէն գոցեց , ճերմակ փաթթոցը մէկ կողմ նետեց , վասն զի կը թուէր իրեն թէ հրաշէկ երկաթէ շրջանակ մ'իւր ճակատը կը սեղմէր . սեւ մազերն իր դժգոյն ու դեղէցիկ երեսը շրջանակած էին : Թեւերը կուրծքին վրայ կապելով շուրջը նայեցաւ . . . : Երբոր Ատրիէնի անկողինն աչքին հանդիպեցաւ , քայլ մ'առաւ . յանկարծ ցնցուեցաւ եւ դէմքը կարմրեցաւ . բայց ձեռքը ճակտին տանելով գլուխը ծռեց եւ քանի մը վայրկեան մը տախոն կեցաւ արձանի պէս անշարժ . . . :

Քիչ մը ժամանակ տխրութեամբ մտածելէ ետեւ՝ Ճալմա գլուխը դէպ երկինք վերցնելով ծունգի վրայ ինկաւ :

Հնդիկ երիտասարդին արտասուած թուրմ գէմքն այն միջոցին բուռն կիրք մը չէր յայտնեւրնաւ . ոչ ատելութիւն կը նշմարուէր իր դրծագրութեան վրայ , ոչ յուսահատութիւն , ոչ ալ յագեցած վրէժխնդրութեան վայրագ ուրախութիւն . . . բայց , եթէ այսպէս կըրնայ ըսուիլ , պարզ եւ անհուն տրտմութեան մ'արտայայտութիւն . . . :

Քանի մը վայրկեանի չափ հեծութիւնները

խեղդեցին զինքը , արտօուքն այտերն ողողեցին :

α Մեռաւ . . . մեռաւ . . . մրմռաց մղձկեալ ձայնիւ . մեռաւ . . . նա որ դեռ այս առաւօտ ուրախ զուարթ կը հանգչէր այս սենեկիս մէջ . մեռուցի զինքը : Հիմա որ մեռած է , իր դաւաճանութիւնն ինչ կընէր ինձ : Պէտք չէր որ ասոր համար զայն սպաննէի . . . : Զիս խաբեր էր . . . այն մարդը կը սիրէր , զոր նոյնպէս զարկի . . . կը սիրէր զայն . . . վասն զի , աւանդ , ես չէի կրցած ինքզինքս անկէ աւելի սիրցնել , աւելցուց արգահատական եւ խղճամիտ համբերատարութեամբ մը : Եւ , խեղճ տղայ մը , կէս բարբարոս . . . ինչպէս կըրնայի արժանանալ անոր սրտին . . . ինչ իրաւամբ . . . ինչ հրապուրիչ պատճառով : Զիս չէր սիրեր . սպկասութիւնն իմս էր . . . իսկ նա , միշտ ազնուասիրտ , իր անտարբերութիւնը սիրոյ երեւոյթներով կը ծածկէր ինձմէ . . . որպէս զի չտրտմիմ եւ աւելի թշուառ չըլլամ . . . եւ ասոր համար ես զինքը մեռուցի . . . : Ինչ էր իր ոճիրը . ո՛ւր էր . միթէ ինքն ազատաբար եկած չէր ինձ . իր բնակարանն ինձ չէր բացած . . . իրեն հետ միայնակ . . . : Անշուշտ . . . զիս սիրել կուզէր ու չկրցաւ . . . : Եւ կը սիրէի զայն 'ի բոլոր սրտէ . բայց իմ սէրը . . . անոր սրտին պէտք եղածը չէր . . . : Եւ ասոր համար պէտք չէր որ զայն սպաննէի : Բայց ձախող խեղայեղութիւն մ'եկաւ վրաս . . .

եւ ոճիրը գործելէս ետեւ . . . երազէ արթըն-
նալու պէս արթնցայ : Եւ սակայն երազ չէ ,
աւանդ . . . սպաննեցի զայն Մինչեւ այս
իրիկուն , զի , զորչափ երջանկութիւն , զորչափ
անճառելի յոյսեր . . . զորչափ երկար արբեցու-
թիւններ ճաշակել տուաւ ինձ . . . : Եւ զոր-
չափ սիրտս լաւագոյն աղնուագոյն եւ վեհանձ-
նագոյն ըրած էր . . . : Այս անորմէ կուգար
ինձ . . . այս գոհէ ինձ կը մնար , աւելցուց
հնդիկը հեծելով : Անցելոյն այն գանձը . . .
ոչ ոք կրնար ինձմէ առնուլ . այս պէտք էր որ
զիս մխիթարէր . . . : Բայց ինչ՞աւ կը խորհիմ
ասոր վրայ . . . զինքն եւ այն մարդը . . .
երկուքն ալ զարկի . . . վատ եւ անկոխ սպա-
նութիւն . . . վագրի կատաղութիւն , որ կը
գոչէ եւ անմեղ որս մը կը գիշատէ . . . : »

Եւ ճալմա թաղծութեամբ երեսը ձեռնե-
րուն մէջ ծածկեց . յետոյ արտասուքը սրբելով
յարեց . « Գլխեմ որ ինքզինքս ալ պիտի մեռ-
ցընեմ . . . բայց իմ մահս զայն չկենդանացը-
ներ »

Եւ սրտաբեկ տաժանմամբ ոտքի վրայ ել-
նելով , Ֆարէսկայի արիւնոռչտ գաշոյնը մէջ-
քէն քաշեց , եւ երախակալին մէջէն փոքրիկ
սրուակը հանելով արիւնոտ երկաթն աքիսե-
նիէ գորգին վրայ նետեց , որուն անարատ ըս-
պիտակութիւնը թեթեւ մը կարմրեցաւ :

« Այո , ըսաւ ճալմա սրուակն իր տենդա-
հար ձեռքին մէջ սեղմելով . այո , գլխեմ , զիս

սիւտի մեռցնեմ . պէտք է որ մեռցնեմ . արեւան
փոխարէն արիւն . իմ մահա անոր մահուան վը-
րէժը պիտի լուծէ : Ի՞նչպէս կրկայ որ սուրն
ինձ դէմ չդարձաւ . . . երբոր ես զայն զար-
կի . . . : Չեմ գիտեր . . . բայց վերջապէս ,
մեռաւ . . . իմ ձեռքէս մեռաւ . . . : Բարե-
բաղդաբար սիրտս ապաշաւով կակիծով եւ ա-
նոր վրայ անպատում գորովով լի է . ուստի ու-
զեցի որ հոս գամ մեռնիմ . . . : հոս , այս սենե-
կիս մէջ , յարեց այլայլեալ ձայնիւ , իմ բոցա-
վառ տեսիլներուս այս երկնքին տակ . . . : »

Յետոյ աղեկէդ ձայնիւ մը գոչեց , երեսը
ձեռներուն մէջ ծածկելով . « Մեռաւ . . . : »

Եւ քանի մը հեկեկանքէ ետեւ՝ ամուր ձայնիւ
մ'ըսաւ . « Օ՛ն , ես ալ չուտով մեռնիմ . . . բայց
չուտով չէ , ծանր ծանր . — Եւ վստահ աչքով մը
սրուակին նայեցաւ . — Այս թոյնը կրնայ շանթա-
հարել . կրնայ նաեւ յուշիկն երգործել , բայց
միշտ անվրէպ , ըսաւ ինձ Յարէնկա : Ասոր համար
քանի մը կաթիլ բաւական է . . . կը թուի ինձ
որ երբ մեռնելուս վրայ հաւասար ըլլամ , խըղ-
ճիս խայթերը կը մեղմանան . . . : Երէկ , ինձ-
մէ բաժնուած ժամանակ ձեռքս սեղմեց . եւ
սակայն ռիվ կրնար դուշակել այս բանը : »

Եւ անյողդողդ քաջութեամբ սրուակը շըր-
թունքին տարաւ : Մէջի հեղուկէն քանի մը կա-
թիլ ըմպելէ ետեւ՝ Ատրիէնի անկողնին քով կե-
ցած փղոսկրէ սեղանակի մը վրայ դրաւ :

« Այս հեղուկը բարկ եւ կեղիչ է , ըսաւ :

հիմա աներկմիտ եմ մեռնելու . . . ոհ , գոնէ
ժամանակ ունենամ տակաւին այս սենեկիս տես-
քովն ու անուշահոտութեամբն արբենալու . . .
եւ մահատագնապ գլուխս այս անկողնիս վրայ
հանդէպեցնելու , ուր անոր գլուխը կը հանդ-
չէր

Եւ անկողնին առջեւ ծունդի վրայ իյնա-
լով՝ հրատույնոր ճակատն անոր կրթնցուց :

Այս միջոցիս բաղնեարանին հետ հաղորդակ-
ցող փղոսկրէ դուռը կամացուկ մը բացուելով
Ատրիէն ներս մտաւ

Օրիորդն իր դիշերային հանդերձանքն ը-
նելէ ետեւ սպասուհիները քովէն արձկեր էր :

Նուրբ եւ ձիւնափայլ բեհեղէ երկայն թիկ-
նոց մը հագած էր . իր ոսկեհեր վարսերը ճակ-
տին երկու կողմէն մանր հիւսքերու բաժնուած
եւ վայելչապէս գլխուն ետին կապուած ըլլա-
լով՝ երկու լայն ապարօշ ձեւացուցած էին , որք
իր դեղաքանչ դէմքին մանկական դմայլեքի
թարմութիւն մը կուտային . ձիւնաթոյր մար-
մինը թեթեւ կերպիւ կարմրեր էր անուշահոտ
լոգարանին եղկ տամկութենէն , ուր ամեն ի-
րիկուն քանի մը վայրկեան կը մտնէր : Երբոր
փղոսկրէ դուռը բացաւ , եւ ճերմակ սնդոյէ
մուճակով վարդագոյն ու մերկ փոքրիկ ոտքն
աքիսենիէ դորդին վրայ դրաւ , Ատրիէն չքնաղ
գեղեցկութիւն մ'ունէր . աչացը մէջ , ճակտին
ու դէմքին վրայ երջանկութիւն կը փայլէր . . .
իր ամուսնական միութեան ձեւին վերաբեր-

եալ ամեն դժուարութիւնները լուծուած էին, երկու օր ետքը ճալմայի հետ պիտի միանար . . . : Եւ ամուսնական սենեկին երեւոյթը տարտամ եւ անճառելի անձկութեան մը մէջ կը ձգէր զինքը :

Փղոսկրէ դուռն անշափ անճոխնչ դարձեր էր ծղխնիններուն վրայ , եւ օրիորդին քայլերն ալ անշափ մեղմացեր էին կակուղ դորգին վրայ , որ ճալմա՝ ճակատն անկողնին կրթնցուցած՝ բան մը չէր իմացեր :

Բայց յանկարծ զարմանաց եւ երկիւղի ճիչ մ'ականջին զարնելով . . . մէկէն գլուխը վեր առաւ :

Ատրիէն աչքին առջեւն էր :

Օրիորդն ամօթխածութեամբ իր մերկ կուրծքը թիկնոցովը ծածկեց , եւ խուճապաւ ետ քաշուեցաւ վշտագին եւ սրտմտեալ , վասն զի կարծեց թէ ճալմա՝ կրից յիմար խանդէն յափըշտակուած՝ մեղապարտ յուսով մ'իր սենեակը մտեր էր :

Այս դժպատե՛հ փորձէն օրիորդը դառնապէս վիրաւորուած , երբոր երիտասարդն յանդիմանելու վրայ էր , դորգին վրայ ձգուած դաշոյնը նշմարեց : Այն զէնքն եւ ճալմայի դէմքին սարսափահար ապշութիւնը , որ միշտ ծունգի վրայ եկած , ետեւուն վրայ շրջած , ձեռները դէպ առաջ երկնցուցած , սպիտակափայլ աչերը տարապայման բացած , անթարթ ու անշարժ կեցած էր , Ատրիէն տեսնելուն պէս ,

տութեան փորձի կատարածն իսկոյն փարատեցաւ , բայց անպատմելի սարսափ մ'զգալով , փոխանակ արքայորդւոյն քովէն փախչելու , քանի մը քաջ անոր մօտեցաւ , եւ ձեռքովը դաշոյնը ցուցնելով՝ այլայլեալ ձայնիւ գոչեց . « Սիրելիս , ինչ պատճառաւ եկաք հոս . ինչ ունիք . . . այս դաշոյնն ինչ է : »

Ճալմա սլատաօխան չտուաւ

Ատրիէնի անակնկալ ներկայութիւնը մէկէն 'ի մէկ անընթաց տեսիլ մը կարծեր էր , զոր թոյնին աղդեցութենէն իր ուղեղին խանգարմանը կուտար Ճալմա :

Բայց երբ մանկամարդուհւոյն քաղցր ձայնըն աւանջին զարկաւ . . . երբ սիրտը ցնցուեցաւ այն տեսակ մ'եւեքտրական բախումէն՝ զոր միշտ կ'զգար երբոր իր աչքն այս խանդագործով սիրուհւոյն աչքին կը հանդիպէր . . . երբ այն վարդադեղ թարմ եւ պաշտելի դէմքը նկատեց , որ սաստիկ սրտատանջութեամբն հանդերձ դարձեալ խաղաղ էր . . . Ճալմա հասկցաւ որ տեսածն երազ չէր . իրօք Քարտօվիլ օրիորդն աչքին առջեւ էր

Այն ժամանակ , քանի որ սիւտքը կը համոզուէր թէ Ատրիէն մեռած չէր , թէպէտ եւ այս յարութեան հրաշքն ալ չէր կրնար մեկնել , հնգիկ երիտասարդին դէմքը փոխուեցաւ . երեսին գեղնած ռսկի գոյնը կենդանացաւ . աչքերը՝ որ ստրջանաց արտառութէն մարած էին , սլայծառացան . վերջապէս քիչ մ'առաջ յուսահատ

սարսափով կնճռած դէմքը՝ սխառագին խօլ եւ զառանցիկ ուրախութեան մ'ամեն նշաններն արտայայտել սկսաւ . . . :

Միշտ ծունդի վրայ դէպ Ատրիէն յառաջանալով, եւ իր դողդոջուն ձեռները դէպ 'ի նա՝ վերցնելով, սրտին վրդովումէն խօսք մ'արտասանելու սնկարող, այնչափ հիացմամբ, այնչափ սիրով, այնչափ խանդով, այնչափ շնորհակալութեամբ, այո՛, կենդանի ըլլալուն համար շնորհակալութեամբ, զայն կը նկատէր, որ աղջիկն այս անմեկնելի նայուածքէն գրեթէ դիւթուելով, ինքն ալ նոյնպէս անշարժ, կուրծքին գահալէժ բարախումէն եւ ներքին զարհուրանաց սարսուռէ մը կ'զգար որ սարսափելի դաղանիք մը կար .

Վերջապէս ձալմա՝ ձեռներն իրար կցելով աննկարագրելի ձայնիւ մը գոչեց . « Դու չես մեռած . . . : — Մեռած . . . կրկնեց օրիորդը սոսկումով . — Դու չէիր . . . դու չես . . . սպաննածս . . . Աստուած բարի եւ արդար է . . . »

Այս խօսքը մօլեղին ուրախութեամբ արտասանած ժամանակ զժբաղդ պատանին կը մոռնար այն հէք արարածը՝ զոր խօսքուելով զարկած էր .

Եւս քան զեւս սարսափելով, աչքը նորէն գետինը ձգուած դաշոյնին վրայ դարձունելով, եւ արիւնսաշաղսիս ըլլալն այն ժամանակ նըշմարելով, սոսկալի յայտնութիւն մը՝ որ ձալ-

մայի ըսածը կը կը հաստատէր, Քարտօվիլ օրիորդ գոչեց. « Դուք մօրդ սպաննեցիք . . . դուք . . . ճալմա : Տէր Աստուած, ինչ կըսէ շիմա խելքիս կուգայ : — Դու ճշջ ես . . . կը տեսնեմ . . . հոս ես, կըսէր ճալմա թրթռուն եւ արբեալ ճայնիւ . ահաւասիկ, միշտ գեղեցիկ, միշտ անարատ . . . վասն զի դու չէիր . . . ճ, ոչ . . . եթէ դուն ըլլայիր, ինչպէս որ քիչ մ'առաջ կըսէի, սուրս քեզ սպաննելու տեղ ինձ գէմ կը դառնար . . . — Սպաննեցիք, գոչեց աղջիկը գրեթէ կայծակնահար ըլլալով այս անակնկալ յայտնութենէն, ձեռները սոսկմամբ իրար կցելով : Բայց ինչո՞ւ համար . . . բայց ո՞վ սպաննեցիք . . . — Ի՞նչ գիտնամ . . . կին մը՝ որ քեզ կը նմանէր, եւ մարդ մը՝ զոր տարիաւորդ կարծեցի . . . բայց ցնորք մ'էր այն, սոսկալի երազ մ'էր . . . ահա դու ողջ ես . . . »

Եւ հնդիկն ուրախութենէն կը հեկեկար :

« Երանդ մը . . . բայց այս երազ չէ . . . այս դաշոյնին վրայ արիւն կայ . . . գոչեց աղջիկն ահաբեկ շարժմամբ մը դաշոյնը ցուցընելով : — Այո՞ . . . քիչ մ'առաջ ես հոն նետեցի այդ դաշոյնը . . . որպէս զի թոյն առնում . . . երբոր կը կարծէի թէ քեզ սպաննած եմ . . . — Թոյն . . . գոչեց Ատրիէն եւ ակռաներն իրար զարնուեցան դողէն : Ինչ թոյն . . . — կը կարծէի թէ քեզ սպաննած եմ, հոս մեռնելու եկայ . . . — Մեռնելու . . .

ինչ կրսէք, մեռնիլ . . . Տէր Աստուած . . .
 ինչո՞ւ համար . . . մեռնիլ . . . բայց ո՞վ . . .
 մեռնիլ . . . դոչեց աղջիկը գրեթէ դառանցե-
 լով : — Բայց ես . . . կըսեմ քեզ, ըսաւ ձալ-
 մա անբացատրելի քաջութեամբ . կը կարծէի
 թէ քեզ սպաննած եմ . . . ուստի ինքզինքս
 թռնաւորեցի . . . : — Դ՞հա . . . ըսաւ Ատրիէն
 մեռելի պէս դեղնելով . դ՞հա . . . — Այո՛,
 ես . . . : — Չեմ հաւտար . . . ըսաւ, աղջի-
 կը բացասական վսեմ շարժումով մը : — Նայէ,
 « ըսաւ հնդիկ երիտասարդը, եւ գլուխը մե-
 քենաբար անկողնին կողմը դարձուց գէպ 'ի փը-
 դակրէ սեղանակը՝ ուր բիւրեղէ սրուակը կը
 փայլէր :

Ատրիէն իր մտքէն եւ թերեւս իր կամքէն
 իսկ աւելի արագ անխորհուրդ շարժմամբ մը
 սեղանին քով վազեց, եւ սրուակն առնելուն
 պէս տենչանօք բերնին տարաւ :

ձալմա՝ որ մինչեւ այն ժամանակ ծունդի վը-
 րայ կեցած էր, զարհուրելի աղաղակ մ'արձա-
 կեց, եւ մէկ ոստմամբ օրիորդին վրայ հասնելով
 սրուակը ձեռքէն կորզեց, զոր բեշնին դրած
 էր . . . :

« Հող չէ . . . ես ալ քեզ չափ խմեցի . . . »
 ըսաւ Ատրիէն յաղթական եւ չարագոյժ դոհու-
 թեամբ :

Վայրկենի մը չափ ահաւոր լոռութիւն մը
 տիրեց :

Ատրիէն եւ ձալմա սարսափահար անշը-

չունջ եւ անշարժ իրար դիտեցին :

Այս աղետագոյժ լռութիւնը նախ օրիորդը խղեց , եւ ընդհատ ու դողդոջուն ձայնիւ մը՝ զոր պնդել կը ջանար , ըսաւ ձալմայի . « Այս գործին մէջ կարգէ դուրս բան մը չկայ . դու մարդ սպաննեցիր . . . եւ ոճիրդ մահուամբ քաւել ուղեցիր . . . արդարութիւն է . . . : Ես ալ չեմ ուղեր քու վրայ ապրիլ . . . այս սլարդ բան մ'է . . . : Ինչո՞ւ համար այդպէս ինձ կը նայիս . . . : Այս թոյնը շատ կծու եկաւ շրթունքիս . . . ներգործութիւնն արագ է . . . ըսէ , սիրելի ձալմաստ : »

Արքայորդին պատասխան չտուաւ , եւ բոլոր մարմնովը դողալով ձեռներուն վրայ նայեցաւ . . .

Ֆարէնկայի ըսածը ճշմարիտ էր . թեթեւ կապոյտ մ'արդէն դունաւորեալ սկսեր էր հնդիկին փայլուն եղունգները :

Մահը կը մօտենար . . . ծանր . . . լոյն . . . գրեթէ անզգալի , բայց անվրէպ . . . :

ձալմա խորհելով որ Աարիէն ալ պիտի մեռնէր , յուսահատութենէն ընկճեցաւ , եւ քաջութիւնը կոտրեցաւ . երկար հեծութիւն մ'արձակեց , երեսը ձեռներուն մէջ ծածկեց , ծունգերը դողդոջեցին , եւ անկողնին վրայ իյնալով նստաւ . . . :

« Արդէն . . . դռնեց օրիորդը առկամար վազելով ձալմայի ոտքն իյնալով . . . արդէն մահը . . . երեսդ ինձմէ կը ծածկէս . . . : »

Եւ արքայորդւոյն ձեռքը վար քաշեց որ-

պէս զի զայն լաւ մը նկատէ . . . : Երիտա-
սարդին երեսն արտասուքով ողողած էր :

« Ո՛չ . . . գեռ ոչ . . . մահ . . . մեմուաց
ձալմա հեկեկալով . այս թոյնը յամբ կը մեռ-
ցնէ . . . : — Իրան . . . գոչեց Ատրիէն ան-
պատում ուրախութեամբ . յետոյ աւելցուց ան-
ճառելի խանդով մը ձալմայի ձեռները համբու-
րելով, եւ յարեց . « Որովհետեւ այս թոյնն ուշ
կը մեռցնէ , ուրեմն ինչո՞ւ կուլաս : — Բայց
դո՛ւ . . . բայց դո՛ւ , կըսէր հնդիկն աղեկատու
ձայնիւ : — Զիս մի՞ մտածեր . . . պատասխա-
տեց քաջութեամբ , դու մարդ մեռուցիր . . .
քու ոճիրդ պիտի քաւենք . . . : Զեմ գիտեր
եղածը . բայց մեր սիրոյն վրայ . . . կերդնում . . .
որ դու զէշութիւն ընկու համար ըրած չես
այդ բանը . ասոր մէջ սոսկալի դաղտնիք մը
կայ : — Պատճառանքով մը՝ որուն պարտաւո-
րեցայ հաւատալ , ըսաւ ձալմա հատկեալ եւ
գահալէժ ձայնիւ , Ֆարէնկա զիս տուն մը տա-
րաւ . հոն ըսաւ ինձ թէ դու զիս կը խաբէ-
իր . . . 'ի սկզբան չհաւտացի . բայց չեմ գի-
տեր ինչպիսի խելայեղութիւն մ'եկաւ վրաս . . .
եւ քիչ մ'ետքը աղօտ ստուերի մը մէջ քեզ
տեսայ . . . : — Զիս . . . : — Ոչ , քեզ չէ . . .
այլ քեզ պէս հազուած կին մը անյնափ
քեզ կը նմանէր . . . որ խելացս չփոթութեան
մէջ այն պատիւ երեւոյթին հաւտացի . . . :
Վերջապէս մարդ մ'եկաւ . . . դուն անոր քով
գիմեցիր . . . : Այն ժամանակ ես ալ կատա-

դուժենէս կրակ կտրած , վաղեցի նախ կինը . . .
 եւ ապա մարդը դարկի . . . երկուքն ալ գե-
 տինը փռուեցան . յետոյ դարձայ հոս եկայ որ
 ինքզինքս ալ մեռցնեմ . . . եւ քեզ . . . քեզ
 կենդանի կը գտնեմ . . . որպէս զի քու մահ-
 ւանդ ալ պատճառ ըլլամ . . . Ո՛վ դժբաղ-
 դութեանս . . . իմ ձեռքէս պիտի մեռնէ-
 իր . . . : »

Եւ ձալմա՝ այն անսկանդ սրտի տէր երի-
 տասարդը՝ տկար տղու մը պէս նորէն հեկե-
 կալ սկսաւ :

Այս խորին եւ բուռն յուսահատութիւնն
 Ասորիէն տեսնելով , այն սքանչելի քաջասրբ-
 տութեամբ՝ զոր կանայք միայն կուեննան
 սիրոյ մէջ , ձալմայի մխիթարութիւն տալէ
 վատ ուրիշ բան չխորհեցաւ . . . : Արքա-
 յորդւոյն ըրած յայտնութեան առջեւ , որ զը-
 ժոխային դաւադրութիւն մ'երեւան կը հանէր ,
 օրիորդը գերմարդկային կրից ճիշդով մ'այն առ-
 տիճան սիրով երջանկութեամբ եւ խանդով
 պայծառացաւ , որ հնդիկը հիացնամբ անոր
 նայելով վախցաւ որ խելքը կը կորսնցնէր :

« Լաց պէտք չէ , պաշտելի նշանածս , գո-
 չեց օղջիկը զուարթափայլ դէմքով . լաց պէտք
 չէ , այլ ուրախութեան եւ սիրոյ ժպիտ . . .
 անհոգ եղիր , մեր ռեսերիմ թշնամիները չպիտի
 յաղթանակեն . — Ի՞նչ կըսես . — Մեզ դժբաղդ
 տեսնել կուդէին . . . գարշելիները . . . մեր
 երջանկութիւնն աշխարհի նախանձելի պիտի

Ըլլայ : — Ատրիէն . . . խեղճ գլուխդ բեր . . .
 — Ո՛հ , խեղճս գլուխս է . . . կատարեւապէս զը-
 լուխս է . . . : Մտիկ ըրէ զիս , ամենասիրելի
 հրեշտակս . . . հիմա ամեն բան կը հասկնամ :
 Այն վատշուէրներուն քեզ լարած թակարթին
 մէջ իյնալով մարդ սպաննեցիր . . . : Այս երկ-
 րիս մէջ , կը հասկնամ . . . մարդասպանութիւ-
 նը . . . վատանունութիւն . . . կամ կառափ-
 նարան ըսել է . . . : Եւ վաղը . . . թերեւս այս
 գեշեր բանտը պիտի դրուէիր : Ուստի մեր թըշ-
 նամիները մտքովին այսպէս ըսած են . . . Ճալմա
 իշխանագինն պէս մարդ մը վատանունութեան
 կամ կառափնարանի չսպասեր , ինքզինք կը
 մեռցնէ . . . : Քարտովիլ օրիորդի պէս կին
 մ'ալ իր սիրելւոյն վատանունութեան կամ մահ-
 ւանը վրայ չասլորիր . . . ինքզինք կը մեռցնէ ,
 կամ յուսահատութենէն կը մեռնի . . . վեր-
 ջապէս . . . սոսկալի մահ մը ճալմայի . . . սոս-
 կալի մահ մ'Ատրիէնի համար . . . իսկ մեզ ալ ,
 ըսած են այդ սեւ մարդիկը . . . մեր տենչա-
 ցած ամբառ ժառանգութիւնը . . . — Բայց քեզ
 պէս . . . ծաղկահասակ , գեղեցիկ եւ անարատ
 անձի մը համար . . . մահը սոսկալի է . . .
 Եւ այդ հրէշները կը յաղթանակեն , գոչեց
 ճալմա . ըսածնին ճշմարիտ է : — Սուտ է , գո-
 չեց Ատրիէն . մեր մահը երկնային . . . սխար-
 լի պիտի ըլլայ . . . վասն զի այս թոյնը յամր
 կը մեռցնէ . . . եւ ես քեզ կը պաշտեմ . . .
 սիրելի ճալմաս . . . : »

Այս խօսքը ցած եւ իսանդավառ ձայնիւ մ'ըսելով, Ատրիէն՝ ճալմայի ծունդերուն վրայ կրթնած՝ անշատի մօտեցեր էր անոր, որ երիտասարդն օրիորդին հրաջերմ շունչն իր այտերուն վրայ զգաց :

Այս արեւցուցիչ տպաւորութեան առջեւ, խոնաւ բոցերուն առջեւ, զոր Ատրիէնի արտասուայից խոշոր աչկունքն իր վրայ կարծակէին, օրոյ կիսաբաց շրթունքն եւս քան զեւս ծիրանատիպ փաղփիւն մ'առած էր, հնդիկը ցնցւեցաւ, բոցակէզ եռանդ մ'եկաւ վրան, իր կոյս արիւնը մանկութեամբ եւ սիրով տաքնալով՝ եռաց մայրերուն մէջ. ամեն բան մոռցաւ, իր յուսահատութիւնն ալ, մերձահաս մահն ալ՝ որ դեռ տենդային ջերմութեամբ մը միայն կը յայտնուէր իր եւ Ատրիէնի վրայ : Իր գէմքն ալ օրիորդին գէմքին պէս լուսավայլ եւ իդէական զեղեցկութիւն մ'ստացեր էր :

« Ո՛վ պաշտելի ամուսինս, սրչափ գեղեցիկ ես, կըսէր Ատրիէն անյագ խանդով : Ո՛հ, քու աչերդ, ճակատդ, պարանոցդ, շրթունքդ, սրչափ կը սիրեմ . . . Բանի՛ քանի անգամ քու գեղասքանչ գէմքիդ, շնորհացդ եւ բոցավառ սիրոյդ յիշատակն իմ խելքս մոլորեցուց . . . քանի՛ քանի անգամ քաջութիւնս տկարացաւ . . . այս երկնային վայրկենին սպասելով, ուր քուկդ պիտի ըլլամ . . . այո՛, քուկդ . . . բոլորովին քուկդ . . . Ահա կը տեսնես որ երկինք մեր իրարու հետ միանալը

Եւ մեր հեշտագին բեկրութեանց բան մը չպակ-
սիլը կուզէ . վասն զի զեռ այս առաւօտ, Աւե-
տարանի պաշտօնեայն՝ որ երկու օրէն մեզ պի-
տի պսալէր, քու եւ իմ կողմանէ թագաւորա-
կան հրիտակ մ'առաւ, որ շատ տարաբաղդ-
ներու մշտնջեան ուրախութիւն պիտի պատ-
ճառէ . . . : Ուրեմն ինչ ունինք կսկծալու,
սիրելի հրեշտակս : Մեր անմահ հոգիները մեր
համբոյններուն հետ պիտի արտաշնչեն, եւ սի-
րով արբեալ պիտի վերասլանան առ ամենա-
բարին Աստուած՝ որ ինքնին սէր է : — Ատրի-
էն . . . : — Ճալմա . . . :

Եւ թիթեւ ու թափանցիկ վարագոյրներն
իրբն աւալով սքողեցին հարսանեկան եւ միան-
գամայն մեռելական անկողինը :

Մեռելական . վասն զի երկու ժամ ետքը,
Ատրիէն եւ Ճալմա իրենց վերջին շունչը փչե-
ցին հեշտալի հոգեվարքով :

ՄԵՆԱՄԱՐՑ

Ատրիէն եւ Ճալմա մայիս 30ին մեռեր էին .

Հետեւեալ անցքը նոյն ամսոյն 31ին ան-
ցաւ այն է Մարիոս Ռէնբօնի ժառանգաց վեր-
ջին անգամ գումարուելուն համար որոշուած
աւուր նախընթաց օրը .

Ընթերցողք կը յիշեն անշուշտ վօժիռառ
փողոցի վերապատուելի հարց առանձնատան
մէջ Պ. Հարտիի բնակած յարկին ձեւը . նսեմ
եւ առանձին յարկ մը , որուն ծայրի սենեակը
փոքրիկ տխուր պարտէզի մը վրայ կը նայէր ,
որ բարձր որմերով պատած եւ մէջն ալ մշտա-
դալար գեղձերէ զատ ուրիշ ծառ տնկուած չէր .
Այն մեկուսի սենեակը հասնելու համար եր-
կու մեծ սենեակներէ պէտք էր անցնիլ , ո-
րուն դռներն անգամ մը դոցուելէ ետեւ՝ դուր-
սի ձայններն ու հաղորդակցութիւնները բոլո-
րովին կը կտրէին .

Այս յիշելէ ետեւ շարունակենք .

Երեք չորս օրէ 'ի վեր հայր Տէկրինեի այն
յարկը կը նստէր . Ինք չէր ընտրած զայն . վե-
րապատուելի տնտես հայրը՝ Ռօտէնի թելադ-
րութեամբ՝ բնաւոր պատճառներ ցուցնելով
հոն բնակելու հաճեցուցեր էր .

Կէս աւուր միջոցներն էր .

Հայր Տ'էկրինեի՝ պարտիզակին վրայ նա-
յոզ դուռ—պատուհանին քով թիկնաթոռի մը
մէջ նստած՝ առաւօտեան լրագիր մը ձեռքը
բռնած՝ հետեւեալը կը կարդար փարիզի լու-
րերուն մէջ .

« Իբի—... — Սոսկալի եղերա-
« կան գէտք մը Ռիշլիէօի թաղին մէջ սարսափ
« ձգեց . կրկին սպանութեան ոճիր մը գոր-
« ծուեցաւ մանկամարդ աղջկան մ'եւ երի-
« տասարդ արհեստաւորի մը վրայ . Աղջիկը
« գաշոյնի հարուածով մ'սպաննուեցաւ . Իսկ
« արհեստաւորին կեանքը փրկելու յոյս կայ .
« Այս ոճիրը նախանձութեան կը տրուի . Դա-
« տաստանական իշխանութիւնը քննութեան
« սկսած է . Մանրամասն պարագաները վաղ-
« ւան թուով : »

Այս տողերը կարդալէ ետեւ՝ Հայր Տ'էկ-
րինեի լրագիրը անդանին վրայ ձգեց եւ խոր-
հիւ սկսաւ .

« Անհաւատալի բան , ըսաւ զառն մախան-
քով մը Ռօտէնի վրայ մտածելով . Ահա իր ա-
ռաջադրած նպատակին հասաւ . իր նախատե-
սութիւններէն գրեթէ եւ ոչ մէկը նուա՝ չե-
լաւ Ռէնթօնեան տոհմը ջնջուեցաւ բա-
րի կամ չար կրից խաղովը միայն , զոր գիտ-
ցաւ շարժել Ինչպէս որ ըսեր էր , այն-
պէս ալ եղաւ ճշ կը խոստովանիմ ,
աւելցուց հայր Տ'էկրինեի յաշաղկոտ եւ ոխա-
կալ ժպիտով մը . հայր Ռօտէն շատ խորամանկ

ճարպիկ , համբերող , կտրուկ , յամառ եւ հան-
ճարեղ մարդ մ'է . . . Ո՞վ կրնար ըսել ինձ
ասկէ քանի մ'ամիս առաջ , երբոր իմ հրամա-
նիս ներքեւ գրագրութիւն կընէր իբրեւ խո-
նարհ եւ խորհրդապահ ընկեր . . . թէ այս
մարդն արդէն երկար ժամանակէ 'ի վեր ամե-
նէն յանդուգն եւ ամենէն անհեթեթ փառա-
սիրութեամբ վառուած էր , թէ մինչեւ սուրբ
աթոռին վրայ աչք ձգելու կը համարձակէր ,
եւ թէ սքանչելարուեոտ մեքենայութեամբ
եւ անհաւատալի ճարտարութեամբ մինչեւ իսկ
Ս. ժողովը կաշառելուն շնորհիւ իր այս դիտու-
մըն . . . անտեղի չէր . եւ թերեւս քիչ ժա-
մանակէն իր դժոխային փառասիրութիւնը կա-
տարում կը գտնէր , եթէ եղկար ժամանակէ 'ի
վեր այս վտանգաւոր մարդուն դադտնի մեքե-
նայութիւնները ծածկաբար լրահուած չըլլա-
յին , ինչպէս որ դեռ նոր խնացայ . . . Ա՛ . . .
յարեց հայր Տ'էկրիննի հեգնիչ եւ յաղթական
ժպիտով մը , ա , դուն , զաղիր ժլատ , Սեքս-
տոս հինգերորդի դեր խաղալ կուզես , եւ այդ
յանդուգն երեւակայութեամբ դո՛ւ չըլլալով ,
կուզես որ՝ եթէ յաջողիս՝ մեր ընկերութիւնը
կործանեմ , քու պատուութեանդ մէջ ընկլուզեմ ,
ինչպէս որ Սուլթանը Սէնիչէրիններն ընկլուզեց
Ա՛ , մեք քեզ համար պատուանդան մ'ենք ե-
ղեր . . . Ա՛ , դու դիս խորտակեցիր , նուա-
տացուցիր , քու ժպիտն արհամարհանացդ ներ-
քեւ ընկճեցիր . . . Համբերութիւն . . . ա-

ւելցուց հայր Տ'էկրինէի սրաապին ուրախու-
թեամբ, համբերութիւն. վրէժխնդրութեան
օրը կը մօտենայ. մեր մեծաւորին կամաց ա-
ւանդապահն ես եմ միայն. քեզ ընէր ըլլալու
պատճառանօք հոս զրկուած հայր Քապօչչինի
անգամ չգիտեր այս բանը . . . : Ուրեմն հայր
Ռօտէնի բաղչն իմ ձեռքիս մէջ է : Ո՛հ, գըլ-
խուն գալիքը չգիտեր : Այս Ռէնթօնեան գոր-
ծին մէջ, զոր արդարեւ սքանչելի ճարտարու-
թեամբ յառաջ տարաւ, կը կարծէ թէ մեզ
ձեռնունայն հանեց եւ միայն իրեն համար յա-
ջողեցաւ. բայց վաղը . . . :

Յանկարծ դուրսի սրահներուն դռները հե-
տըզհետէ բացուելով՝ հայր Տ'էկրինէի բերկ-
րալից մտածութիւններն ընդմիջեցան : Երբոր
գլուխը դրանը կողմը դարձուց որպէս զի եկո-
ղին ով ըլլալը տեսնէ, սենեկին դուռը ծխնի-
ներուն վրայ դարձաւ եւ իր ալ երեսին գոյնը
ծիրանի կտրեցաւ :

Սիմօն մարաջախտն իր առջեւն էր . . . :

Եւ մարաջախտին ետեւը, ստուերին մէջ,
հայր Տ'էկրինէի Ռօտէնի դիակնատիպ դէմքը
նշմարեց, որ սաստանայական ուրախութեամբ
փայլող աղնարե մը հայր Տ'էկրինէի վրայ ձը-
գելէ հասեւ աներեւոյթ եղաւ. դուռը դոյրե-
ցաւ, հայր Տ'էկրինէի եւ Սիմօն մարաջախտ
մենակ մնացին :

Ռօղի եւ Պլանի հայրը դժիթէ բոլորովին
փոխուած էր. մոխրագոյն մազերը ձիւնի պէս

Երբայն թէն . դժգոյն մարմարաւորաւ եւ չոր
դէմքը քանի մ' օրէ 'ի վերածիլուած չէր . փոս ,
կոտորած , չարմուռ եւ հրախալ աշերը դժնեայ
եւ անհիշ . երեսոյթ մ'ունէին . լայն թիկնոցի
միմէջ դասթաւած էր , եւ հաշիւ իր սեւ փող-
պատը պարանոցին շուրջը կապուած էր :

Ռօտէն՝ դուրս ելած ժամանակ՝ որպէս թէ
մոռնալով դրան բանալին երկու անգամ դար-
ձուցեր էր :

Երբոր ճիգովքին հետ մինակ մնաց , մա-
րաջախտն իր թիկնոցը մէկէն վար ձգեց ուսե-
րէն , եւ հայր Տ'Էկրինեի տեսաւ որ մէջքը կա-
պած մետաքսեայ թաշկինակէ մը երկու մերկ
սուրբեր կախուած էին :

Հայր Տ'Էկրինեի ամեն բան հասկցաւ . Յի-
շեց որ անցեալները Ռօտէն յամառութեամբ
հարցոյցիւր էր իրեն որ եթէ մարաջախտն իր
երեսին ազտակ մը զարնելու . ըլլար , ինք ինչ
պիտի ընէր . . . : Տարակոյս չկար . հայր Տ'Էկ-
րինեի , որ Ռօտէնի բաղղն իր ձեռքին մէջ
կը կարծէր , անոր մէկ նոր խաղին հանդիպեր ,
եւ նարտափելի ծուղակի մը մէջ բռնուեր էր .
Վասն զի գիտէր որ դուրսի երկու նախասեն-
եակներուն մէջէ մէջ բացուող դռները գոց-
ւած լլղալով , եթէ օդնութիւն կ'անչէր՝ դուր-
սէն լսող չպիտի ըլլար , եւ պարտիքին բար-
ձրը պատերուն ետեւն ալ բնակութիւն չկար .
Մէկէն 'ի մէկ այս մտածութիւնն ըրաւ , եւ
հաւանական ալ էր , որ Ռօտէն՝ կամ Հոսփմէջ

ունեցած խորհրդակիցներուն միջոցաւ կամօր
կարգէ դուրս նորամտութեամբը հասկնալով
որ իր բաղդը հայր Տ'էկրիններէն կախեալ էր
զայն կորսնցնելու յուսով Ռօզի եւ Պլան։ Եւ որ
անողոք վրէժխնդրութեանը մասներ էր։

Մարաջախտն առանց խօսք մ'արտասա-
նելու՝ մէջքի թաշկինակը քակեց, երկու սո-
րերը սեղանի մը վրայ դրաւ, եւ ի կէտէն հանեց
քին վրայ կապելով՝ ծանր ծանր հայր Տ'էկրին-
նի մօտեցաւ։

Այսպէս դէմ առ դէմ եկան այս երկու
մարդիկը, որք իրենց զինուորական կենաց միջոց
անհաշտ ատելութեամբ իրար հալածած, եւ մայր
երկու թշնամի բանակաց մէջ իրարու գեշտ
կոռելէ ետեւ՝ ռեսերի մենամարտով իրար
էին. այս երկու մարդիկը, որոց մէջ միմեան
մարաջախտ՝ իր որդւոց մահուան հաշիւը միւ-
սէն ուղեկու եկեր էր։

Մարաջախտը խօսեցաւ ուն պէտք հայր Տ'էկրին-
նի տաքի վրայ ելաւ։ Ճիշդ թէ այս օրը սեղան
պատճուհուն մը հագած էր, որով նրա շարժում
կարծական կտր կրու թեան յաջորդող զգացում
թիւնն առաւել աչքի կը զարնէր։

Քանի մը վայրկեանէ 'ի վեր այս երկու մար-
դիկը դէմ առ դէմ կանգնած էին՝ առանց բառ
մ'արտասանելու։

Մարաջախտն իր հայրական յուսահատ քայ-
լութով խիստ ահաւոր էր. իր օրհնական
անողոք հանդարտութիւնը ցատման բուռն փո-

Թորիկէն աւելի սպառնալից էր .

« Զաւակներս մեռան , ըսաւ վերջապէս ճիզ-
 զիթին՝ ծանր եւ խեղդուկ ձայնիւ մը , պէտք
 է որ ես ալ ձեզ մեռցնեմ . . . — Պարոն , գո-
 չեց հայր Տ'Էկրինեի , մտիկ բրէք զիս , մի հաւ-
 տաք . . . — Պէտք է որ մեռցնեմ ձեզ . . .
 կրկնեց մարաջախտը ճիզվիթին խօսքը կտրելով .
 ձեր ատելութիւնն իմ կինս հաւածեց մինչեւ
 իսկ աքսորին մէջ՝ ուր մեռաւ . դուք եւ ձեր
 համախօններն իմ զաւակներս ակներեւ մեռնե-
 լու զրկեցիք . . . : Երկար ժամանակէ 'ի վեր
 դուք իմ չար սատանաս էք . . . : Այ բաւա-
 կան է , ձեր կեանքը պէտք է ինձ . . . եւ
 պիտի առնուի . . . : — Իմ կեանքս նախ Աս-
 տուծոյ է , պատասխանեց հայր Տ'Էկրինեի բա-
 րեպաշտ դէմքով մը , եւ ասպա առնուել ուղողին է .
 — Մեք հիմա այս սենեկիս մէջ 'իման պիտի
 կռուինք , ըսաւ մարաջախտը , եւ որովհետեւ
 կնոջս ու զաւակացս վրէժը տխրի առնուի ,
 սիրտս հանդարտ է : — Պարոն , պատասխանեց
 հայր Տ'Էկրինեի պաղութեամբ , կը մոռնաք որ
 քահանայական կարգս կարգելու ինձ ղէնքով
 կռուիլ : Ժամանակաւ ձեր առաջարկած մենա-
 մարտը կրցայ ընդունիլ . բայց հիմա զինակս
 փոխուած է : — Ա՛յ , ըսաւ մարաջախտը դառն
 ժպիտով մը , հիմա քահանայ էք եղեր , կռուիլ
 յանձն չէք առնուի : — Այո՛ , պարոն , վասն զի
 քահանայ եմ : — Ըսել է թէ ձեզ պէս դարչե-
 լի մարդ մը՝ քահանայ ըլլալուն պատճառաւ

վատահ է իր անպատժութեան վրայ, եւ կըրնայ իր վատութիւնն ու ոճիրներն իր սեւ վերարկուին ներքեւ պատսպարել: — Զեր այդ ամբաստանութիւններէն եւ ոչ բառ մը կը հասկընամ, պարոն . բայց ինչ որ ալ ըլլայ, օրէնք կայ, ըսաւ հայր Տ'էկրինէի պրկունքը խածնելով, որք բարկութենէն կապուեցած էին, վասն զի մօրաջախտին դառն թշնամանքը ծանրապէս կ'զգար. եթէ դանդաժ մ'ունիք, դատաստանական արդարութեան զխմեցէք, որ ամենուն համար հաւասար է: »

Միմօն մարաջախտ՝ դժնեայ արհամարհանքով մ'ուսերը թոթվեց:

« Զեր ոճիրները գատաստանի ներքեւ չեն իյնար . . . թէ եւ գատաստանը պատժէ, ես դարձեալ իմ վրէժխնդրութեանս հոգն անոր չեմ թողուր . . . ձեր ինձ ըրած այնչափ հարութիւններէն ետեւ . . . սիրելի դաւակներս ձեռքէս յափշտակելէն ետեւ . . . » Եւ իր դաւակաց յիշատակէն մարաջախտին ձայնը խորովեցաւ, բայց շուտով իր ահաւոր հանդարտութիւնը նորէն գտաւ: « Քաջ կ'զգաք որ ես վրէժխնդրութեան համար միայն կապրիմ . . . բայց այնպիսի վրէժխնդրութիւն մը պէտք է ինձ, որ կտրենամ համ առնուի . . . երբոր ձեր վատ սրտին բաբախումն իմ սրոյս ծայրն զգամ . . . Մեր վերջին մենամարտը խաղ մ'էր . . . այս մենամարտը . . . ճշ, պիտի տեսնէք: »

Եւ մարաջախտը վազեց սեղանին քով գր-
նաց , ուր սուրերը դրած էր :

Հայր Տ'Էկրինեի մեծ համբերութեան պէտք
ունէր ինքզինք նուաճելու համար : Ախօժ մա-
րաջախտի դէմ վազուց ունեցած անհաշտ ա-
տելութիւնն եւ անոր այս նախատալից հրաւեր-
ները հազար տեսակ բռնոն կիրք կարթնցնէին
սրտին մէջ . եւ սակայն ինքզինք զսպելով
բաւական հանդարտ ձայնիւ մը պատասխանեց .

« Վերջին անգամ մ'ալ , պարոն , կը կրեկ-
նեմ ձեզ . իմ քահանայական կարգս չթողուր
ինձ մենամարտի : — Ուրեմն յանձն չէք առ-
նուր , ըսաւ մարաջախտն ետ դառնալով ու
ձիգվիթին մօտենալով : — Չեմ յանձն առնուր :
— Ատուգիւ : — Ատուգիւ , եւ ոչ ոք կրնայ զիս
բռնադատել : — Ոչ ոք : — Ոչ ոք , պարոն :
— Հիմա կը տեսնենք » ըսաւ մարաջախտը : Եւ
ուժգին ապտակ մ'իջուց հայր Տ'Էկրինեի ե-
րեսին :

ձիգվիթը դայրադին դռչուն մ'արձակեց .
բոլոր արիւնն իր ապտակակոծ երեսը ցայտեց :
Իր քաջութիւնը , վասն զի քաջ մարդ էր ,
դրգունցաւ , հին պատերազմական աշխոյժը
վառեցաւ , աչերը փայլատակեցան , եւ ակոս-
ները սեղմելով , կոտորները կծկելով , քայլ մը
մարաջախտին մօտեցաւ գոչելով . « Սուրերը ,
սուրերը : »

Բայց յանկարծ Ռօտէնի երեւումն եւ ա-
նոր այս մենամարտն ընել տալու փափաքը յի-

չէլով, իր վաղեմի ընկերին լարած սատանայական դարանէն ազատելու կամքն իր բռնողայրուցին յաղթեց։ Ուստի հայր Տ'էկրինեի վաղանցիկ կատաղութիւնը մէկէն ասպաշատելից հանդարտութեան փոխուեցաւ, եւ իր գերը մինչեւ վերջը խաղալ ուղեւով, ծունդի վրայ եկաւ, գլուխը խոնարհեցուց, եւ զղջմամբ կուրծքը կոծելով ըսաւ. « Թողութիւն շնորհէինձ, Տէր, վայրկեան մը զայրանալուս համար, եւ մանաւանդ զիս նախատողին ալ ներէ։ »

Իր առերեւոյթ համբերատարութեան հակառակ, ճիղվիթին ձայնը խռոված էր. երեսին վրայ հրաշէկ երկաթ մը կ'զդար. վասն զի իր բոլոր կենաց մէջ, զինուորի եւ քահանայի կենաց մէջ, առաջին անգամն էր որ այսպիսի թշնամանք մը կը կրէր։ Ծունդի վրայ եկեր էր կէս մը կեղծաւորութեամբ, կէս մ'ալ մարտջախտին երեսը չտեսնելու համար, որովհետեւ կը վախնար, որ տեսնելուն պէս չէր կրնար իր ցասման թափը զսպել։

Մարաջախտը՝ որ արդէն սուրը ձեռքն առած էր, երբոր ճիղվիթին ծունդի վրայ դալը տեսաւ եւ փարիսեցական աղօթքը լսեց, զայրութէն դողալով՝ դռչեց. « Ոտքի վրայ ել, դաւաճան, վատ . . . ոտքի վրայ ել, շուտով։ »

Եւ կոշիկովն ուժգնապէս մշտեց ճիղվիթը։

Այս նոր թշնամանաց վրայ հայր Տ'էկրինեի անկուեցաւ, եւ պողպատէ զոսկանակէ մը շարժելու պէս ցատկեց։ Չափն անցած էր. ալ

չէր կրնար գիմանալ, Կատաղութեամբ բորբոքած, աչքը դարձած, վազեց սեղանին քով ուր միւս սուրը գրուած էր, յափշտակեց եւ առամունքը կրճտելով գոչեց. « Ա՛, արիւն կուղէք . . . շատ աղէկ . . . արիւն . . . ձեր արիւնը . . . եթէ կրնամ . . . »

Եւ ճիզվիթը, կայտառ եւ հուժկու, երեսները կարմրած, խոշոր խափ աչիւն առելութեամբ բորբոքած, մարաջախտին զէմկանդնեցաւ վարժ սուսերամարտի մը պէս վստահ եւ անվահեր :

« Աւերջապէս » գոչեց մարաջախտը կոռի սկսելու պատրաստուելով :

Բայց խորհրդածութիւնն անգամ մ'ալ եկաւ հայր Տ'Լէկրինիի թափը մարեց : Նորէն խորհեցաւ որ այս վտանգաւոր մենամարտը Ռօտէնի փափաքը պիտի լցնէր, որուն բազդն իր ձեռքին մէջ էր, եւ ինքը զայն պիտի խորտակէր. վասն զի թերեւս մարաջախտէն շատ աւելի կատէր զայն. ուստի վրան եկած մոլեգին կատաղութեան հակառակ, մենամարտէն յաղթող ելնելու ներքին յուսոյն հակառակ, որովհետեւ ինքզինք ուժեղ եւ քաջաոճղ կ'զգար, մինչդեռ Վիմօն մարաջախտ մաշած ու տկարացած էր կրած դառն կակիծներէն, ճիզվիթը կրցաւ ինքզինք հանդարտել, եւ 'ի խոր ազշութիւն մարաջախտին, սուրին ծայրը խոնարհեցուց ըսելով. « Ես Աստուծոյ պաշտօնեայ եմ, արիւնհեղութիւն չեմ կրնար ընել, Այո

անգամ ալ դարձեալ կրիցս բորբոքումը ներէ ինձ , Տէր , իմ բարկութիւնս գրգռող եղբօրս ալ ներէ : » Յետոյ սրոյն երկաթը ոտքին ներքեւ դնելով , երախակալն ուժով մը վեր քաշեց , այնպէս որ սուրը մէջ տեղէն երկու կտոր եղաւ :

Ասանկով մենամարտն անհնարին կրլար :

Հայր Տ'Էկրինեի այս կերպիւ ինքզինք անկարողութեան մէջ կը դնէր նոր բռնութեան մը տեղի տալու , որուն անհրաժեշտութիւնն ու վտանգը կ'զգար :

Սիմօն մարաջախտ զարմանքէն վայրկեան մը լուռ եւ անշարժ մնաց . բայց յանկարծ ձիգվիթին օրինակին հետեւելով , ինք ալ իր սուրին երկաթն ոտքին տակ դրաւ եւ գրեթէ մէջ տեղէն կտարեց , ինչպէս որ հայր Տ'Էկրինեի սուրը կտորած էր . յետոյ սրածայր մասը՝ որ գրեթէ տաան եւ ութ մատնաչափ երկայնութիւն ունէր , գետնէն վերցնելով , իր սեւ մետաքսէ փողպատը քակեց , բեկորին կտորած կողմին փաթթեց , եւ այսպէս ամփոփոյ երախակալ մը ձեւացնելով ըսաւ հայր Տ'Էկրինեի . « Յ'ն , դաշոյնով կռուինք . . . » :

ձիգվիթը մարաջախտին այս աստիճան պաղարիւնութենէն , այս աստիճան յամառութենէն զարհուրելով գոչեց . « Բայց դժոխք է այս . . . » :
— Ոչ . . . հայր մ'է , որուն զաւակներն սպաննած են » ըսաւ մարաջախտը խեղդ ուկ ձայնիւ , դաշոյնը ձեռքին մէջ ուղղելով : Այս միջոցիս

աւելն արասուքով մի թրջեցաւ եւ իսկոյն բոցաշունչ եւ վայրագ երեւոյժ մ'առաւ :

Ճիգլիթը նշմարեց արասուքը : Այս վրէժ-խընդիր ատելութեան եւ հայրական վշտաց խառնուրդին մէջ անպիսի սուրբ , սպառնա-կան եւ սաշտախելի բան մը կար , որ հայր Տ'Էկրինեի անաջին անգամ իր կենաց մէջ երկիւղի զգացում մը կրեց . վատ եւ անարդ երկիւղի , այն է մահուան երկիւղի . . . : Քա-նի որ խնդիրը սուսերամարտի վրայ էր , որուն մէջ դաւը ճարպիկութիւնն ու փորձառութիւնը քաջութեան զօրաւոր օժանդակներն են , իր մոլեգնութեան ու ատելութեան բուռն աշխոյժը զսպել միայն պէտք եղեր էր իրեն . բայց այս դէմ առ դէմ , մարմին առ մարմին , սիրտ առ սիրտ կռուին սողեւ վայրկեան մը դողաց , դու-նասեցաւ եւ գոչեց : « Դանակով ոսկանու-թիւն . . . երբէք : »

Ճիգլիթին ձայնն ու դէմքն ան աստիճան իր երկիւղը կը մասնէին , որ մարաջախտն աղ-շելով գոչեց . վասն զի կը վախնար որ վրէժ-խընդրութիւնը ձեռքէն կը պրծ էր . « Բայց ըս-տուղիւ վատ է եղեր : Աւրեմն այս թշուառա-կանին քաջութիւնը միմիայն սուսերախաղի համ գոռոզութեան վրայ է եղեր : Այս վատչուէր ուրացողը , իր հայրենեաց դաւաճանը . . . զոր ապտակեցի , ռաքովս հրէշտկեցի . . . հին արմատէ մարքիւղ . . . իր տոհմին նախատինքը . . . ամեն հին եւ նոր կտրիճ աղնուականներուն

երեսին անգար . . . Ա՛, ոչ թէ կեղծաւորութեամբ կամ հաշուով . . . ինչպէս կը կարծէի . . . կռուէ կը փախչիք եղբր . . . այլ վախնալով . . . Ա՛, ձեզ սիրտ տալու համար պատերազմի շոինդը կամ մենամարտի վկայներու նայուածքը պէտք է եղիւր . . . — Պարոն , զգուշացիք , բոլոր հայր Տ'Լէկրինեի ակռաները սեղմելով ու թօթովելով , վասն զի այս անհանդուրժելի նախաձեռնքէն զգացած կատաղութիւնն ու ատելութիւնը՝ երկիւղը մոռցնել տուին իրեն . — Բայց պէտք է ուրեմն որ երեսըդ թքնեմ , որպէս զի երակներուդ մէջ մընացած քիչ մ'արիւնդ հոն ելնէ , գոչեց մարաջախտը դայրադին . — Ա՛հ , ալ չափն անցաւ , չափն անցաւ » գոչեց ճիղվիթը :

Եւ իր ոտքին տակն ինկած սուրի բեկորին վրայ վազեց « Չափն անցաւ » կրկնելով : — Բաւական չէ , Յուդան , ահաւասիկ , բոլոր մարաջախտը հատկեւալ ձայնիւ :

Եւ թքաւ երեսը :

« Եւ եթէ հիմա չկռուիս , աւելցուց մարաջախտը , աթոռակի հարուածներով քեզ պիտի սպառնայնեմ , վնաս մանկաստան » :

Հայր Տ'Լէկրինեի այս վերջին Եւ ամենածանր թշնամանքն ալ կրածին պէս՝ բոլորովին զլուխը կորսնցուց , իր շահերը , առաջադրութիւնները , վախը մոռցաւ , մինչեւ անգամ Ռօտէնը մոռցաւ . վրէժխնդրութեան անդուսդ ետանդ մ'իւր ամեն զգացածը ծածկեց , եւ սր-

տին քաջութիւնը նորոգուելով, փոխանակ այս կռուէն վախնալու՝ դո՛ւ եղաւ մանաւանդ իր կորովի կազմուածքը վշտաբեկ մարաջախաին տկարութեան հետ բազդատելով . վասն զի այս պիտի բիրտ վայրագ եւ մարմնական կռուոյ մը մէջ Ֆիզիքական ուժը մեծ առաւելութիւն ունի . վայրկենի մը մէջ հայր Տ'Էկրինեի իր թաշկինակը սուրի բեկորին փաթթեց եւ Արմօն մարաջախտին վրայ յարձակեցաւ, որ անվնաս արութեամբ բախումն ընդունեց:

Այս անհաւասար կռիւն երկայն չտեւեց . վասն զի մարաջախտը քանի մ'օրէ 'ի վեր սաստիկ տենդ մ'ունէր, որ իր ուժը քամեր էր: Երկու մարտիկները՝ մունջ կատաղի եւ յամառ, խօսք մը չարտասանեցին, ձայն մը չհանեցին: Եթէ մէկն այս սոսկալի տեսարանին ներկայ գտնուէր, անհնար պիտի ըլլար իրեն ըսել թէ հարուածներն ուր եւ ինչպէս կ'առնուին կը արուէին: Երկու ահուելի կասկարագոյն այլակերպ գլուխներ պիտի տեսնէր, որ կրուին դէպքերուն համեմատ կը ծռէին, կը տրնկուէին, կամ դէպ ետեւ կը շրջէին . բազուկներ պիտի տեսնէր, որ երկաթէ ձողերու պէս կը ձկտէին, կամ օձերու պէս կը գալարէին . միանգամայն մարաջախտին կապոյտ զգեստին եւ ճիզվիթին սեւ պատմուճանին ծածանմանց մէջէն մերթ ընդ մերթ պողովատիկներու շողիւն պիտի նշմարէր . . . վերջապէս խուլ կայթեր ու ցնցիւններ, երբեմն ալ ու-

մով շնչառութիւններ պիտի լսէր :

Երկու բոսէ հաշիւ տեւեց , երկու ոտքս-
ները մէկէն ինկան եւ իրարու վրայ թաւայե-
ղան :

Մէկը , այն է հայր Տ'Էկրինէի , բռնն ճիգ-
մ'ընելով՝ կրցաւ զինքը սեղմող թևերուն
մէջէն ազատիլ եւ ծունցի վրայ դալ . բայց
թևերը ծանրացած ըլլալով վարինկան . յետոյ
մարաջատին հողեսպառ ձայնը լսուեցաւ որ
հետեւեալ խօսքերը մրմռաց . « Զաւակներս . . .
Տակօպէս . . . , — Սպաննեցի զինքը . . . բ-
ոտ հայր Տ'Էկրինէինուաղեալ ձայնիւ . բայց . . .
կ'զգամ . . . ես ալ . . . մահացու կերպիւ վի-
րաւորուած եմ . . . »

Եւ մէկ ձեռքով գետնին կրթնելով , ճիգ-
վիթն իր միւս ձեռքը կուրծքին տարաւ : Պատ-
մուճանը ծակծկեր էր հարուածներէն , բալց
սուրբունն երկաթն եռանկիւն եւ խիստ սուր
ըլլալուն , արիւնը՝ փոխանակ դուրս վազերու-
նէրս կը վաղէր :

« Ա՛հ , կը մեռնիմ . . . կը խղղուիմ . . . »
բոտ հայր Տ'Էկրինէի , որուն աչկալերաքեալ
դէմքն արգէն մահուան մօտենալը կը ծանու-
ցանէր :

Այս միջոցին , դրան բանալին երկու անգամ
դարձաւ . Ռօտէն սեմին վրայ երեւցաւ , եւ գր-
լուխը ներս երկնցնելով՝ խոնարհ եւ դգուշաւ
որ կերպիւ մ'ըսաւ .

« Կ'նամ մ'ներս մտնել : »

Այս անտանելի հեղնութեան վրայ հայր Տ'էկրինների շարժում մ'ըրաւ Ռօտէնի վրայ յարձակելու համար, բայց նորէն իր ձեռներէն մէկուն վրայ ինկաւ մղձկուտ հեծութիւն մ'արձակելով. արիւնը գինքը կը խեղդէր:

Ա՛հ, դժոխոց ճիւղ . . . մրմուռաց կատաղի նայուածք մը ձգելով Ռօտէնի վրայ . . . դռն եւ իմ մահուանս պատճառը . . . — Ես միշտ ըսեր էի ձեզ, ամենասիրելի հայր, թէ ձեր հին պատերազմական խմորը քեանս պիտի բերէր ձեզ . . . սրտասխանեց Ռօտէն դառն ծիծաղով մը: Գեռ քանի մ'օր առաջ իմացուցեր էի ձեզ . . . պատուիրելով որ համբերութիւն ընէք՝ թէ եւ ապտակ ալ զարնէ ձեզ այս մարդակոտորը, որ ալ այսուհետեւ մարդ ջարդելիք չունի . . . եւ շատ աղէկ եղած է վաւրնս զի նախ՝ ով որ սուր քաշէ, սրով կը մեռնի, կըսէ Ս. Գլորքը. երկրորդ Սիմօն մարաջախոսն իր աղջկանց ժառանգն էր . . . Ս'ն, խօսքը մէջերնիս . . . ինչպէս կուզէիք որ ընէի, ամենասիրելի հայր իմ . . . : Հարկ էր որ ձեզ հասարակաց շահուն ղոհէի, մանաւանդ որ դիտէի թէ վաղն ինչ խաղ պիտի խաղայիք ինձ: Արդ՝ ես զիւրութեամբ բռնուող մարդ չեմ: — Մեռնելէս առաջ, ըսաւ հայր Տ'էկրինների նուազեալ ձայնիւ մը, ձեր գիմակը վար պիտի առնում . . . : — Ս', ոչ . . . ոչ . . . ըսաւ Ռօտէն խորամանկ դէմքով մը գլուխն երեւցնելով. ես միայն պիտի խոստովանցնեմ ձեզ:

եթէ հաճիք . . . — Ո՛հ . . . կը սոսկամ այդ
բանէն , մրմռաց հայր Տ'էկրինեի , որոյ արտե-
ւանունքը կը ծանրանային : Աստուած ողորմի
ինձ . . . եթէ չատ ուշ չէ . . . : Աւաղ . . .
վերջին կէտիս մէջ եմ . . . մեծ մեղաւոր մ'եմ :
— Եւ մանաւանդ . . . մեծ տխմար մը » ըսաւ
Ռօտէն ուսերը թոթվելով եւ պաղ արհամար-
հութեամբ մ'իր մեղսակցին հոգեվարքը դիտե-
լով :

Հայր Տ'էկրինեի քանի մը բոպէ միայն
ունէր ապրելու : Ռօտէն նշմարելով զայս՝ ըսաւ
ինքնիրեն . « Ժամանակ է օգնութիւն կոչե-
լու : »

Եւ զարհուրեալ շուարեալ եւ վրդովեալ
դէմքով մը տանը բակը վազեց :

Անոր աղաղակէն՝ վազեցին եկան :

Ինչպէս որ ըսեր էր , Ռօտէն չգատուեցաւ
հայր Տ'էկրինեի քովէն՝ մինչեւ որ հոգին փը-
չեց

Իրիկունն իր սենեկին մէջ առանձին , փոք-
րիկ կանգեղի մը լուսով , Աեքստոս հինգերոր-
դի պատկերին առջեւ սխրագին մտածութեան
մէջ ընկղմած կեցեր էր :

Տանը մեծ ժամացոյցը կէս գիշեր զարկաւ :

Երբոր վերջին հարուածը հնչեց , Ռօտէն
իր դժոխային յաղթանակին վայրագ վեհու-
թեամբը շտկուելով գոչեց . « Ահա յունիօի ա-
ռաջին օրն սկսաւ . . . Ռէնբօնեան տոհմէն

մարդ չկայ . . . Կը թուի ինձ թէ Հոսմի Սուրբ
Պետրոսին ժամացոյցը կը հնչէ . . . »

ԳԼՈՒԹ ԿՂ.

ՊԱՏԳԱՄԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մինչդեռ Ռօտէն Սեքստոս հինգերորդի
պատկերը նկատելով փառասէր զմայլման մը մէջ
ընկղմած կեցեր էր , բարձմիտ հայր Քասլօչչի-
նի , որոյ խանդակաթ եւ բռն զրկախառնու-
թիւնները Ռօտէնի սիրտն այնչափ նեղացուցեր
էին , դացեր ծածկաբար Յարէնկան դուեր , եւ
փոքրակրէ խաչի մը կտոր տալով անոր , այս մի-
տի խօսքն ըսեր էր միառիտ եւ ուրախ դէմ-
քով մը . « Հոռմէն ճանբայ ելած ժամանակս ,
Մաղբիէրի կարողինալն այս խաչի կտորն ինձ
յանձնեց որ ձեզ տամ այսօր . . . մայիս 31 . »

Խառնածինը՝ որ վրդովիլ չէր դիտեր , իա-
կոյն ցնցուեցաւ դրեթէ տխրութեամբ . դէմքն
առաւել նսեմացաւ , եւ փոքրիկ միականի հօր
վրայ սուր նայուածք մ'ուղղելով հարցուց .
« Ուրիշ խօսք մ'ալ ունիք ինձ ըսելիք . — ձըշ-
մարիտ է , պատասխանեց հայր Քասլօչչինի ,
եւ ահաւասիկ այն խօսքը . « Շատ անգամ

գաւաթէն մինչեւ շրթունքը . . . հեռաւորութիւն կայ : » — Շատ աղէկ » ըսաւ խառնածինը :

Եւ խոր հառաչք մ'արձակելով՝ փղոսկրէ խաչելութեան կտորն իր քով արդէն գտնուած կտորին կպցուց եւ տեսաւ որ անոր մասն էր :

Հայր Քապօչչինի հետաքրքրութեամբ կը դիտէր այս բանը, վասն զի կարդինալն ուրիշ բան մ'ըսած չէր իրեն, այլ միայն պատուիրեր էր որ այն փղոսկրի կտորը Ֆարէնկայի տայ եւ վերոյշեալ խօսքը կրկնէ : որպէս զի իր պատգաւաւորութիւնը հաստատուի : Վերապաւելի հայրը տարակոյսի մէջ իյնալով ըսաւ խառնածինն . « Ի՞նչ պիտի ընէք այդ խաչելութիւնը՝ որ հիմա ամբողջացած է : — Ոչինչ . . . ըսաւ Ֆարէնկա դժնդակ մտածութեան մը մէջ ընկղմած : — Ոչինչ , կրկնեց վերապատուելի հայրը դարմացմամբ . ուրեմն ի՞նչ հարկ կար այնչափ հեռու տեղէ հոս բերելու :

Առանց այս հետաքրքիր հարցումը դռնացրնելու՝ խառնածինն ըսաւ անոր . « Վերապաւելի հայր Ռօտէն վաղը ժամը քանիքն Սէն—Ֆրանսօս փողոյը պիտի երթայ : — Առաւօտուն կանուխ : — Գուրս ելնելէ առաջ մատուռն աղօթելու պիտի երթայ : — Այո , ինչպէս որ մեր ամեն վերապատուելի հարց սովորութիւնն է : — Գուք անոր մօտ կը պանկիք : — Իբրեւ անոր ընկեր , քովի խուցը կը պանկիմ : — Արնայ ըլլալ որ , ըսաւ Ֆարէնկա զայրկեան մը լուսկեալէ ետեւ , վերապատուելի հայրը՝ զինքն ըզ-

բաղեցնող մեծամեծ շահուց մտածութիւններէն պաշարուած՝ մատուռն երթալը մոռնայ . . . Այն ժամանակ դուք միտքը ձգեցէք այդ բարեպաշտական պարտականութիւնը . — Անշուշտ, կը ձգեմ . — Զի մոռնաք, աւելցուց Ֆարէնկա պնդելով . — Անհոգ եղիք, ըսաւ փոքրիկ բարի հայրը . կը տեսնեմ որ անոր փրկութեանը վրայ մեծ հոգ ունիք . . . — Մեծ . . . — Այդ հոգածութիւնը գովելի է . . . շարունակեցէք այդպէս, եւ օր մը կրնաք բոլորովին մեր ընկերութեան անդամակցիլ, ըսաւ հայր . Բապօջչիւնի մտերմական կերպիւ . — Ես դեռ խեղճ օժանդակ եւ որդեգրեալ անդամ մ'եմ, ըսաւ Ֆարէնկա, բայց ոչ ոք ինձմէ աւելի հոգւով մարմնով եւ մտօք անձնուէր է ընկերութեան, ըսաւ խառնածինը խոր բացագանչութեամբ մը . Պօհվանի բան մը չէ ասոր քով . . . — Պօհվանին ինչ է, սիրելիս, հարցուց հայր . Բապօջչիւնի . — Պօհվանին դիակներ կը չինէ, որք կը հոտին . . . իսկ այս սուրբ ընկերութիւնն այնպիսի դիակներ կը չինէ, որ կը քաշեն . . . — Ա՛, այո՛ . . . դիակի պէս հնազանդիլ . . . մեր երանելի սուրբ Իգնատիոս Լոյոլային վերջին խօսքն է, Բայց Պօհվանին ինչ է . — Պօհվանի այս սուրբ ընկերութեան հետ նոյն համեմատութիւնն ունի, ինչ որ տղայ մը չափահաս մարդու մը հետ ունի . . . պատասխանեց խառնածինը հետզհետէ բոցավառելով . Փնտք այս սուրբ ընկերութեան, փնտք, Հայր .

իսկ եթէ թշնամի ըլլայ ասոր, կը մեռցնեմ. . . .
Այն մարդը, որոյ հանճարին վրայ սքանչացած
եմ, եւ ամենէն աւելի պատկառանք ու եր-
կիւղ ազդած է ինձ, եթէ թշնամի ըլլայ ըն-
կերութեան, կը զարնեմ, ըսաւ խառնածինն
ինքզինք բռնադատելով. յետոյ վայրկեան մը
լողթենէ ետեւ աւելցուց՝ հայր Քապօչչինի
երեսը նայելով. Այսպէս կըսեմ, որպէս զի իմ
խօսքերս կարդինսլ Մալքիէրի տանիք, աղա-
չելով որ հազորդէ »

Ֆարէնկա կանգ առաւ :

« Որով հազորդէ կարդինսլը ձեր խօսքե-
րը : — Ինքը գիտէ, ըսաւ իսկոյն խառնածինը :
— Գիշեր բարի, սիրելիս. մեր ընկերութեան
նկատմամբ ունեցած այդ զգացումնիդ կը գո-
վեմ : Աւանդ, ժիր պաշտպաններու պէտք ու-
նի. վասն զի կը լսենք թէ դաւաճաններ կը
սպրդին մինչեւ իր ծոցը — Այդպիսինե-
րուն համար աւելի անխնայ ըլլալու է, ըսաւ
Ֆարէնկա : — Անխնայ, ըսաւ փոքրիկ բարի
հայրը, կը հասկնամ : — Թերեւս, ըսաւ խառ-
նածինը. բայց մի մոռնաք մանաւանդ վե-
րապատուելի հայր Ռօտլնի միտքը ձգել որ
դուքս ելնելէ առաջ մատուռն երթայ : — Չեմ
մոռնար » ըսաւ վերապատուելի հայր Քապօչ-
չինի :

Եւ այս երկու մարդիկն իրարմէ դատուե-
ցան :

Տուն դառնալուն, հայր Քապօչչինի իմա-

յաւ որ այն դիշեր Հոռմէն սուրհանդակ մը նու-
մակներ բերեր էր Ռօտէնի :

ԴԼՈՒԽ ԿԴ.

ՅՈՒՆԻՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Վերապատուելի հարց Վօթիռառ փողոցի
տան մատուռը շատ դեղեցիկ եւ զարդարուն
էր . մեծամեծ դռնաւոր ասպակիներ՝ խորհրդ-
դաւոր կէս լոյս մը կը ձգէին անոր մէջ . խո-
րանը ոսկիով ու արծաթով կը շողշողէր : Այս
փոքրիկ եկեղեցւոյն դրանը քով, երգեհոնի
պահարանին ներքեւ նսեմ խորշի մը մէջ քան-
դակադարձ դեղեցիկ մարմարէ օրհնեալ ջրոյ
մեծ աւաղան մը կար :

Այն աւաղանին քով, խաւար խորշի մը մէջ
ուր հաղիւ կրնար նշմարուիլ, գնաց ծունդի վը-
րայ նստաւ Պարէնկա յունիսի առաջին առա-
ջօտուն , երբոր մատուռին դուռը բացուեցաւ :

Խառնածինը շատ տրտում էր . մերթ քնդ
մերթ կը ցնցուէր , կամացուկ մը կը հառաչէր ,
եւ կարծես թէ ներքին բուռն կռուէ մը պատ-
ճառեալ յուզմունքը կը զսպէր : Այս վայրագ
եւ ամենի հոգին , չարսթեան եւ աւերման

այսէն դրաւեալ մենամօլը , ինչպէս որ ընթեր-
ցողը թերեւս արդէն գուշակեց, սքանչացած էր
Ռօտէնի վրայ , որ տեսակ մը մագնիսական
դիւթութիւն կը գործածէր ասոր վրայ : Խառ-
նածինը , որ մարդու դէմքով ու խելքով վայ-
րենի պազան մ'էր , Ռօտէնի գծոխային հան-
ճարին մէջ դերձնական բան մը կը տեսնէր :
Ռօտէն ալ՝ իր նրբամտութեամբը վստահ ըլլա-
լով այս թշուառականին անագորուն անձնուի-
րութեան վրայ , իր նպատակին օգտակար գոր-
ծիք մ'ըրեր էր դայն , ինչպէս որ տեսնուեցաւ ,
Ատրիէնի ու Ճալմայի սիրոյն այնպիսի եղերա-
կան վախճան մը տալու համար : Ամեն բանէ ա-
ւելի Ծարէնկայի սքանչացում պատճառօքը ,
ճիշդիւթ ընկերութեան վրայ իմացածը կամ հաս-
կըցածն էր : Այն անուռն եւ դաշտնի զօրու-
թիւնը , որ իր ստորերկրեայ ճիւղերովը բոլոր
աշխարհ կը սլեղէր , եւ սատանայական հնարք-
ներով իր նպատակին կը հասնէր , վայրագ հա-
մակրութեամբ զարկեր էր խառնածինը : Եւ ե-
թէ աշխարհի մէջ բան մը կար որ Ռօտէնի զը-
րայ ունեցած սքանչացման յաղթէր , իր կոյր
անձնուիրութիւնն էր Խոնաախոս Լոյօւայի ըն-
կերութեան , որ խառնածինն ըսածին պէս՝ գը-
նայուն գիւտներ կը շինէր :

Երբոր Ծարէնկա մատուռին մութ խորշին
մէջ պահուրատած կը խորհէր , ոտնաձայն լսեց-
չառ չանցաւ Ռօտէն ելեւեցաւ իր ընկերին՝ փոք-
րիկ միտակոնի վերապատուելիին հետ :

Կամ մտադրադութեամբ, կամ երգեհոնի պահարանին ստուերէն խառնածինը չկրնալ տեսնելով, Ռօտէն մասնէրն աւազանին մէջ թրջեց՝ առանց Ֆարէնկան տեսնելու, որ քովը կանգնած էր, եւ որ արձանի պէս անշարժ մնաց՝ սլաղ քրտինք մը ճակտէն ի վար դղալով. այնչափ սիրաւ զրոյսկած էր:

Ռօտէնի աղօթքը բնականաբար համարուեալ եղաւ. խելքը միտքը ժամ առաջ Սէն—Ֆրանսուա փողոցի տունն երթալ էր: Քանի մը վայրկեան հայր-Քաղօջչինիի հետ ծունդի վրայ դալէ ետեւ, ոտքի վրայ ելաւ, սեղանին խոնարհութիւն ըրաւ եւ դէպ ի դուռը շտկուեցաւ. փոքրիկ բարի վերապատուելին ալ քանի մը քայլ ետեւէն:

Երբ որ Ռօտէն օրհնեալ ջրոյ աւաղանին կը մօտենար, խառնածինը տեսաւ, որոյ բարձր հասակը կը նկարուէր թերաօտուերին մէջ, ուր մինչեւ այն ժամանակ կեցած էր: Ֆարէնկա քիչ մ'առաջ դալով, յարգութեամբ խոնարհեցաւ Ռօտէնի առջեւ, որ ցած ձայնիւ եւ մըտադրաւ դէմքով մ'ըսաւ անոր. « Իրիկուան դէմ ժամ երկուքին . . . իմ տունս: »

Այս բնելով Ռօտէն ձեռքն երկնցուց որպէս զի օրհնեալ ջուրին մէջ խօթէ. բայց Ֆարէնկա այս աշխատութենէն ազատեց զայն՝ խեղճ մշտիկն անոր ներկայացնելով, որ սովորաբար սուրբ ջուրին մէջ կը կենար:

Ռօտէն մշտիկին թաց շիւղերն իր աղաոտ

մատներուն մէջ սեղմելով, ցուցամատն ու բռ-
թը բաւական թրջեց, եւ ճակտին տանելով՝
լսաւ սովորութեան խաչածեւ քսեց. յետոյ մա-
տուռին դուռը բանալով դուրս ելաւ՝ կրկին
ետին դառնալով եւ Յարէնկայի ըսելով. « Զամ
երկուքին իմ առնաւ » :

Հայր Քապօզչինի ալ՝ օգուտ քաղել կարծե-
լով մշտկին առթէն, զոր խառնածինը կոթէն
բռներ էր դողդոջուն եւ յուզեալ ձեռքով,
մատներն երկնցուց. բայց խառնածինը թերեւս
իր քաղաքաւարութիւնը Ռօտէնի վրայ միայն
սահմանաւորել ուղեւում, մէկէն մշտիկը ետ քա-
շեց. Հայր Քապօզչինի յոյժն ի դերեւ ելնե-
լով, աճապարեց Ռօտէնի ետեւէն դուրս ելաւ,
զոր այն օրը մանաւանդ աչքին առջեւէն բնաւ
չպիտի կորսնցնէր, եւ անոր հետ կառք մը նըս-
տելով Սէն—Յրանսօս փողոցը դացին :

Անհնար է նկարագրել այն նայուածքը՝ զոր
խառնածինը Ռօտէնի վրայ ձգեր էր երբոր ճիգ-
վիթը մատուէն դուրս կեցնէր :

Յարէնկա մատուռին մէջ մինակ մնալով,
ինք իր վրայ ճնշեցաւ եւ սպայատակին վրայ
ինկաւ, կէս մը ծռնգի վրայ. կէս մ'ալ նըս-
տած, երեսը ձեռներուն մէջ ծածկելով :

Քանի որ կառքը Մարէի թաղին կը մօ-
տենար, որուն մէջ էր Մարիսս Ռէնքսնի տու-
նը, Ռօտէնի դէմքին վրայ ցաղթութեան տեւե-
ղային յուղում մը, անզուսպ անհամբերութիւն
մը կը տեսնուէր : Արկաւ երեք արդամ թըղ-

թապառնակը բանալով, Ռէնրօնեան տոհմին ան-
դամոց մահուան այլ եւ այլ վկայագիրներն ու
ծանօթագիրները կարդաց ու դասակարգեց,
եւ ժամանակ ժամանակ գլուխը կառքին դռ-
նակէն դուրս կերկնցնէր անձկութեամբ, որ-
պէս թէ կառքին յամրաքայլ ընթացքը փութա-
ցընել ուզելով :

Ընկերակից փոքրիկ հայրն ալ աչքը բնա-
չէր դատեր անկէ, Նայուածքը տարօրինակ եւ
նենգախոհ երեւոյթ մ'ունէր :

Վերջապէս կառքը Սէն—Ֆրանսուա փողո-
ցը մտնելով, դար ու կէս առաջ դոցուած հի-
նաւուրց տան երկաթապատ դրանն առջեւ կե-
ցաւ :

Ռօտէն՝ երիտասարդի պէս արագ եւ թե-
թեւ՝ վար ցատկեց կառքէն եւ ուժով մը դուռը
բախեց . իսկ Քապօչչինի՝ այնչափ դիւրաշարժ
չլլլալուն՝ աւելի զգուշութեամբ վար կիջնէր :

Ռօտէնի ուժգին բախմանց պատասխանող
չեղաւ :

Տատամսութենէն դողալով Նորէն դուռը
բախեց : Այս անգամ ականջ դնելով յամրա-
դանդաղ ոտնաձայնի մը մօտենալը լսեց, բայց
դրան քանի մը քայլ մնալով դադրեցաւ եւ
դուռը չբացուեցաւ :

« Վառած ածուխի վրայ խորովիլ է այս »
ըսաւ Ռօտէն, վասն զի կը թուէր իրեն որ իր
բոցավառ կուրծքը տաքնապէն կը ցածքէր :
Նորէն ուժգնութեամբ դուռը զարնելէ ետեւ

սկսաւ եղունգները կրծել իր սովորութեան համեմատ :

Յանկարծ դուռը ծխնինքներուն վրայ թաւալեցաւ , եւ Սափուէլ՝ իսրայէլացի պահապանը՝ կամարին ներքեւ երեւցաւ :

Ծերունիին դէմքը դառն կսկիւծ կարտաւ յայտէր . իր պատկասելի այտերուն վրայ թարմ արտասուաց նշաններ կը տեսնուէին , զորս իր ցամքած ու դողդոջուն ձեռքովը դեռ կը սրբէր երբոր դուռը Ռօտէնի բացաւ :

« Ո՞վ էք դուք , պարոններ , հարցուց Սափուէլ Ռօտէնի — Ես լիազօր երեսփոխանն եմ հայր 'Կարրիէլի , որ Ռէնքօնեան տոհմին միակ կենդանի ժառանգն է , պատասխանեց Ռօտէն չուտափոյթ ձայնիւ մը . այս պարոնն ալ քարտուղարս է » յաւելլող հայր Քապուչինին ցուցընելով , որ բարեւ տուաւ :

Սափուէլ ուշադրութեամբ Ռօտէնի երեսը նայելէ ետեւ՝ ըսաւ . « Արդարեւ ձեզ կը ճանչեմ : Ետեւէս եկէք , պարոն : »

Եւ ծերունի սրահապանը գէպ 'ի պարտիզին մէջի չէնքը շտկուեցաւ , ակնարկելով երկու վերապատուելի հարց՝ որ իր ետեւէն երթան :

« Այս նշոված ծերը զիս դրան առջեւ ապասեցնելով այն աստիճան բարկացուց , որ կարծեմ տենդ եկաւ վրաս , ըսաւ Ռօտէն իր ընկերին ցած ձայնիւ : Շրթունքս ու կոկորդս՝ կրակի մէջ կոնծած մագաղաթի պէս չորցեր կը տոչորին :

— Բան մը չէք խմեր, ամենասիրելի հայր իմ . . .
Գաւաթ մը ջուր ուզենք այս ծերուկէն, գո-
չեց փոքրիկ միականի հայրը գորովադին հոգա-
ծութեամբ . — Ոչ, ոչ, պատասխանեց Ռօտէն,
բան չկայ . . . անհամբերութեանս կրակն է որ
ղիւս կը տոչորէ . . . յայտնի է : »

Բերսարէ, Սամուէլի կիներ, դժգոյն եւ վըշ-
տաբեկ կանգնած էր իրենց բնակած յարկին
դուռը, որ փողոցի մեծ դրան կամարայարկին
մէջ կը կը բացուէր : Երբոր հրեայն իր լծակ-
ցին առջեւէն կանցնէր, երբայերէն հարցուց
անոր . « Սոց սենեակին վարագոյրները : — Գոց-
ւած են : — Երկաթէ սնտուկը : — Պատրաս-
տուած է » պատասխանեց Բերսարէ նոյնպէս
երբայերէն :

Այս խօսքերն ընելէ կտեւ, որք Ռօտէնի
եւ հայր Վաղօշչինի համար անհասկնալի էին,
Սամուէլ եւ Բերսարէ, իրենց դստն ամուս-
նութեան հակառակ, տարօրէն եւ չարագուշակ
ժպիտ մը փոխանակեցին իրարու հետ :

Սամուէլ՝ իրկու վերագատուելի հարց առ-
ջեւն իյնալով՝ դրանն առջեւի սանդուղէն վեր
ելաւ ու բակը մտաւ, ուր փոքրիկ Լապտերմը կը
վառէր : Ռօտէն, առաջին անգամէն միտքը պա-
հած ըլլալով, ուղղակի կարմիր գօհլիճն եր-
թալ ուզեց, ուր Ռէնբօնեան ժառանգներն ա-
ռաջին անգամ գումարուէր էին . բայց Սամու-
էլ արգիւնց դայն ըսելով, « Հոն չպիտի եր-
թանք . . . , »

Յետոյ՝ լսողտերն առնելով դէպ 'ի մութ սան-
դուղ մ'երթալ սկսաւ . վասն զի տանը պատու-
հաններուն պատները քակուած չէին :

« Բայց , ըսաւ Ռօտէն , անցեալ անգամ վա-
րի դահլիճը գումարուած էինք . . . — Այս
անգամ վերը պիտի գումարուիք » պատասխա-
նեց Սամուէլ :

Եւ ծանր ծանր սանդուղէն վեր ելնել սկսաւ :

« Ո՞ւր պիտի երթանք վերը . . . ըսաւ Ռօ-
տէն ետեւէն երթալով : — Սգոյ սենեակը » ը-
սաւ խորայնլացին :

Եւ վեր ելնելը կը շարունակէր :

« Սգոյ սենեակն ինչ է . . . հարցուց Ռօ-
տէն գարմայմամբ :

— Մահու եւ արտասուաց տեղ մը . . . »
ըսաւ խորայնլացին :

Եւ միշտ վեր կելնէր մութին մէջ , որ ա-
լելի կը թանձրանար . վասն զի փոքրիկ լուս-
տերն հազիւ աղօտ լոյս մը կը օրոհէր :

« Բայց . . . ըսաւ Ռօտէն եւս քան զեւս
զարմանալով եւ կանգ առնելով , ինչ բան ու-
նինք այս տեղ : — Ստակը հոս է . . . » պա-
տասխանեց Սամուէլ :

Եւ միշտ վեր կելնէր :

« Ստակը հոս է եղեր , այդ ուրիշ բան »
ըսաւ Ռօտէն :

Եւ ածապարեց վեր ելաւ սանդուղին քա-
նի մ'առքերէն , ուր կանգ առնելուն պատճա-
ռաւ ետ մնացած էր :

Սամուէլ վեր կելնէր . . . միշտ վեր կելնէր :

Բաւական վեր ելնելէ ետեւ , սանդուղն անկիւն մ'ունենալով , երկու ճիւղվիթները՝ լապտերակին նուաղ լուսովն եւ երկաթէ վանդակասիւներուն ու կամարին միջոցը թողւած դատարկութեան մէջ ծերունի երբայեցիին կէս դէմքը տեսան , որ իրենց վրայ նայելով՝ սանդուղէն ծանր ծանր վեր կելնէր վանդակասիւները բռնելով :

Սամուէլի գէմքին երեւոյթը Ռօտէնի աչքին դարկաւ . այն սովորաբար քաղցր եւ ծերութենէն սքօղեալ սեւ աչերը բոցի պէս կը փայլէին . . . : Տիրութեամբ , խելքով եւ բարութեամբ տպաւորեալ գէմքը կարծես թէ կծկեր ու կարծրացեր էր , եւ իր նուրբ շրթունքը տարօրինապէս կը ժպտէին :

« Եստ բարձր չէ , ըսաւ կամացուկ մը Ռօտէն հայր Քապօչչինի , եւ սակայն ծունդերս կտրտեցան , շունչս հատաւ . . . եւ քունքս կը բզլտայ : »

Արդարեւ Ռօտէն տաժանագին կերպիւ կը հեւար , եւ շնչառութիւնը դժուարցեր էր : Հայր Քապօչչինի , որ ինչպէս յայտնի է՝ գորովագին խնամք մ'ունէր իր ընկերին վրայ , անոր այս մըտերնական դանդաղին պատասխանն չտուաւ : Փոքրիկ բարի հայրը խիստ մտադրաղ կերեւէր : « Տակաւին պիտի ելնէնք . . . ըսաւ : — Եկանք . . . պատասխանեց Սամուէլ : — Վեր-

Զապէս, մեծ բաղդաւորութիւն՝ լսաւ Ռօտէն :
— Շատ մեծ բաղդաւորութիւն » պատասխանեց
Խարայէլացին :

Եւ նրբաշաւղի մ'որովն կրթնելով, ուր Ռօտէնի
առաջն անցած էր, լապտերը բռնող ձեռքովը մեծ
գոռ մ'ը ցուցուց, ուրիշ տկար լոյս մը կերեւէր :

Ռօտէն՝ իր խոր զարմանաց հակառակ՝ հա-
մարձակապէս ներս մտաւ, հայր Քապօչչինի
եւ Սամուէլ ալ ետեւէն :

Սենեակը խիստ բնդարձակ էր. ձեղունին
մէջ տեղը քառակուսի լապտերածեւ լուսա-
մուտ մը կար, որոյ չորս կողմի ապակիներն ան-
տեսանելի եղած էին կապարեայ տախտակ-
ներու ներքեւ, որոց ամեն մէկը եօթն ծակ ու-
նէր խաչաձեւ : Ուստի լոյսն ալ այն ծակոտ-
կեան խաչերէն կը մտնէր սենեկին մէջ : Մու-
թըն աւելի կատարեալ կըլլար, եթէ որմերէն
մէկուն առջեւ կեցած սեւ մարմարէ ձոյլ պատ-
ուանդանին վրայ մեծ կանդեղ մը վառած չըլ-
լար : Կարծես թէ մեռելի տուն էր. ամեն կողմ
ձերմակ ժապաւէտներով ու ծոպերով վարա-
ղոյրներէ եւ ծածկոցներէ զատ ուրիշ բան
չէր տեսնուեր, եւ քիչ մ'առաջ յիշուած սլա-
ւանդանէն զատ ալ ուրիշ կարասի չկար :

Պատուանդանին վրայ եօթնեւտասներորդ
զարուն մէջ զարբնուած երկաթէ փոքրիկ սըն-
տուկ մը կար, որ սքանչելի արուեստիւ բան-
ուած ըլլալուն, պողպատէ ճշմարիտ ապօր-
նակարէ կը նմանէր :

Սրբոր Ռօտէն իր աղափաթաշկինակով ճա-
կատը կը սրբէր, եւ մեծ դարմացմամբ՝ բայց
առանց պակշելու՝ իր շուրջը կը նայէր, Սամու-
էլ ըսաւ անոր. « Կտակարարին կամքը սրչափ
եւ տարօրինակ երեւին ձեզ, ինձ համար նը-
ւիրական են. ուստի ճշդիւ եւ կատարելապէս
պիտի գործադրեմ, եթէ կուզէք. — Ստիկ ար-
գար բան չկայ, պատասխանեց Ռօտէն, բայց
հոս ինչ ընելու եկած ենք. — Հիմա կիմանաք,
պարոն. . . . Դուք Ռէնբօնի ազգատոհմէն մը-
նացած միակ ժառանգին՝ Ռէնբօնեան Գար-
րիէլ քահանային՝ փոխանորդը չէք. — Այո,
պարոն, եւ ահա վկայագիրներս, պատասխա-
նեց Ռօտէն. — Ձեզ ժամանակ կորուսնել չտա-
լու համար, ըսաւ Սամուէլ, մինչեւ որ դա-
տարանի նօտարը դայ, այս երկաթէ արկղին
մէջ փակուած արժէքներուն հաշիւն ընեմ ձեր
առջիւ. — Արժէքներն այդ արկղին մէջ են,
գոչեց Ռօտէն եռանդադին ձայնիւ մ'եւ արկ-
ղին քով վազելով. — Այո, պարոն, պատաս-
խանեց Սամուէլ, Ահաւասիկ հաշուեցուցակս.
Ձեր քարտուղարը թող մի առ մի կարգայ, ես
այլ անոնց մուրհակները կարգաւ ձեզ ներկա-
յացնեմ, որպէս զի քննէք, եւ յետոյ նորէն
այս արկղին մէջ դնելով նօտարին առջեւ ձեզ
յանձնեմ. — Շատ աղէկ կըլլայ, ըսաւ Ռօտէն.
Սամուէլ հաշուեցուցակ մը տուաւ հայր
Քապօչչիֆի ձեռքը, եւ արկղին քով երթա-
լով ծածուկ զսպանակ մը դարձուց, զոր Ռօ-

տէն չկրցաւ նշմարել : Արկղին ծանր խուփք բացուեցաւ , եւ քանի որ հայր Քապօչչինի հաշուեցուցակը կարդալով արժէք մը կը յիշէր : Սամուէլալ անոր մուրհակը Ռօտէնի կը ներկայացնէր , որ լաւ մը զննելէ ետեւ ծերունի հրէին կուտար :

Այս քննութիւնը շուտով կատարուեցաւ , վասն զի այն ամբաւ հարստութիւնն ութ կտոր մուրհակէ , հինգ հարիւր հազար ֆրանքի պանքայի տոմսէ , երսուն ու հինգ հազար ֆրանքի ոսկիէ եւ երկու հարիւր յիսուն ֆրանքի արծաթէ կը բաղկանար . համագումար՝ երկու հարիւր տասներկու միլիոն հարիւր եօթանասուն եւ հինգ հազար ֆրանք :

Ռօտէն վերջին հազար ֆրանքնոց հինգ հարիւր հատ պանքայի տոմսակները հաշուելէ ետեւ՝ Սամուէլի յանձնելով ըսաւ . « Ճիշդ է . . . եւս հոգիս չեմ տա . . . Գալիսիոյ Կոնստանտինոպոլսէն : Այս քսած ժամանակ անշուշտ ուրախութենէն զմայլումէն եւ երջանկութենէն խեղդուեցաւ . վասն զի վայրկեանի մը չափ շնչատութիւնը դադրեցաւ , աչերը գոցուեցան եւ փորրիկ բայրի հայր Քապօչչինի թեւին կրթնելու հարկադրեցաւ , այլայլեալ ձայնիւ մ'ըսելով . « Չարմանալի բան . ես ինքզինքս աւելի զօրեղ կը կարծէի սրտայուղութեանց դէմ . . . այս անգամ կարգէ դուրս բան մը կ'ղգամ : »

Եւ ճիշդիւ թիւն բնական դժգունութիւնն ան պոտիճան աւելցաւ , այնպիսի ջղային սարսու-

« ում մը ցնցուեցաւ , որ հայր Քապօզչիներ զայն
բռնելով գոչեց . « Սիրելի հայր իմ , ինքզինք-
նիդ գտէք , ինքզինքնիդ գտէք , պէտք չէ որ
յաջողութեան արբեցութիւնը ձեզ այդ աստի-
ճան վրդովէ : »

Մինչդեռ փոքրիկ միականի հայրն իր այս
սիրալիր հոգածութեան փորձը կուտար Ռօտէ-
նի , Սամուէլ մուրհակներն ու արժեւորմաները նո-
րէն երկաթէ արկղին մէջ դետեղելու կ'զբաղէր :

Ռօտէն , իր անընկճելի բարոյական զօրու-
թեամբն եւ ինքզինք այնչափ եռանդով հետա-
մըտած նպատակին հասնելու կէտին մէջ տես-
նելով զգացած անպատում ուրախութեան շը-
նորհիւ՝ իր չափազանց սկարութեան յաղթեց ,
եւ շտկուելով հանդարտ եւ խորխտ՝ ըսաւ
հայր Քապօզչիներ . « Բան չկայ . . . ես յու-
նիսի Վին ուրախութենէ մեռնելու համար չէր
որ քօլէռայէն մեռնիլ չուզեցի : »

Եւ արդարեւ , ճիշդիթին դէմքը՝ որչափ
որ զարհուրելի դժգունութիւն մ'ունէր , պան-
ծանօք եւ յանդգնութեամբ 'լը փայլէր :

Երբոր Ռօտէնի շտկուիլը տեսաւ , հայր
Քապօզչիներ կարծես այլափոխեցաւ : Թէպէտ
եւ փոքրիկ գիրուկ ու միականի էր , իր քիչ
մ'առջի զուարթ ու ծիծաղկոտ դէմքն այն աս-
տիճան կարուկ խոժոռ եւ իշխանական երե-
ւոյթ մ'առաւ , որ Ռօտէն տեսնելուն պէս քայլ
մ'ետ ընկրկեցաւ :

Այն ժամանակ հայր Քապօզչիներ ծոցէն

Թուղթ մը հանկց , ակնտծութեամբ համբու-
րեց , եւ խիստ նայուածք մը Ռօտէնի վրայ
ձգելով , ամուր եւ սպառնալից ձայնիւ մը հե-
տեւեալը կարդաց .

« Ներկայ հրամանագիրս ստանալուն պէս ,
« վերապատուելի հայր Ռօտէնի բոլոր իշխա-
« նութիւնը վերապատուելի հայր Քապօչչինի
« պիտի յանձնէ , որ միայն սլաշտօն պիտի ու-
« նենայ վերապատուելի հայր Տ'Լկրինելի հետ
« Ռէնքօնեան ժառանգութիւնն ստանալու , եւ
« թէ Տէրը՝ իր յաւիտենական արդարութեամբ
« կամի որ այն հարստութիւնը՝ որ ժամանա-
« կաւ մեր ընկերութեան ձեռքէն դողցուած
« է , մեզ գտնայ :

« Ասկէց զատ , սոյն հրամանագիրս ստա-
« նալուն պէս , վերապատուելի հայր Ռօտէն ,
« մեր հայրերէն մէկուն հսկողութեան ներքեւ ,
« զոր հայր Քապօչչինի պիտի նշանակէ , լաւ
« վալ քաղքի մեր առնը պիտի տարուի , ուր
« խուցի մը մէջ փակուելով՝ բացարձակ առանձ-
« նութեան մէջ պիտի մնայ մինչեւ 'ի նոր տը-
« նօրէնութիւն :

Եւ հայր Քապօչչինի հրամանագիրը Ռօ-
տէնի երկնցուց , որպէս զի ընկերութեան մե-
ծաւորին ստորագրութիւնը տեսնէ :

Այս տեսարանը Սամուէլի հետաքրքրու-
թիւնը շարժելով , ծերունի հրեայն սնտուկը
կիտարաց թողուց եւ քանի մը քայլ վերապատ-
ուելիներուն մօտեցաւ :

Յանկարծ Ռօտէն քարծր ծիծաղ մ'արձա-
կեց . ուրախութեան արհամարհանաց եւ յազ-
թութեան ծիծաղ մը՝ զոր անհնար է նկարագ-
րել :

Երբոր հայր Քապօզչինի զրդռեալ զարման-
քով մ'անոր կը նայէր , Ռօտէն առաւել եւս
մեծնալով , եւ առաւել խրոխտ , աւելի դո-
ռող եւ առաւել արհամարհող էնք մ'առնւով ,
հայր Քապօզչինի երկնցուցած թուղթն իր ազ-
տոտ ձեռքին յետակողմովը ետ հրեց ու քսաւ
անոր . « Հրամանագրին թուականն ինչ է , — Մա-
յիս 11 . . . ըսաւ հայր Քապօզչինի ապշու-
թեամբ : — Ահաւասիկ պապական կոնդակ մը ,
դոր այս գիշեր ստացայ Հոռմէն , մայիս 18 թը-
ւականաւ . . . եւ կը ծանուցանէ ինձ թէ ըն-
կերութեան մեծաւոր անուանած եմ . . . կար-
գացէք . . . »

Հայր Քապօզչինի կոնդակն առաւ , կար-
գաց , եւ գոտինը զարնուածի սէս սարսափած
մնաց : Յետոյ կոնդակը Ռօտէնի դարձուց՝ խո-
նարհ ակնածութեամբ ծունր դնելով անոր առ-
ջեւ :

Այսպէս ահա Ռօտէնի առաջին խառաւէր
գիտումը կատարում կը դոնէր :

Հակառակ այն ամեն կառկածանաց ան-
դրատահութեանց եւ ատելութեանց՝ զոր կար-
գինալ Մալրիէրիֆ ներկայացուցած կուսակցու-
թեան մէջ հաներ էր իր դէմ , Ռօտէն , իր ճար-
տար խորամանկութեան յանդգնութեան եւ

համոզկերութեան շնորհիւ , եւ մանաւանդ շր-
տումի մէջ ունեցած կուսակիցներուն իր հազ-
ւագիւտ յաջողակութեան վրայ ունեցած բար-
ձրը համարման զօրութեամբ եւ իր լրտեսնե-
րուն անխոնջ ջանից եւ մեքենայութեանց օգ-
նութեամբ յաջողեր էր ընկերութեան մեծաւո-
րը տապալել եւ զինքն այն բարձր պաշտօնին
հանել Արդ , Ռօտէնի տրամադրութեանց
համեմատ , որ ձեռք բերելիք միլիոններովն ե-
րաշխաւորուած էր , այս բարձր պաշտօնէն մին-
չեւ պապական դահլ . . . քայլ մը միայն կը
մնար իրեն

Մունջ վկայ այս տեսարանին , Սամուէլ
ալ յաղթական դէմքով մը ժպտեցաւ երբոր ի-
րեն միայն ծանօթ եղող գաղսնի զսպանակով
սնտուկը գոցեց :

Երկաթին հնչիւնը մէկէն 'ի մէկ Ռօտէնն
իր անտանձ փառասիրութեան բարձունքէն կե-
նաց իսկութեան կոչեց , որ դարձաւ սուղ ձայ-
նիւ մ'ըսաւ Սամուէլի . « Լսեցիք . . . այս մի-
լիոններն իմ են . . . իմ են . . . »

Եւ իր անհամբեր ու ընչաքաղց ձեռները
դէպ երկաթէ անտուկն երկնցուց , որպէս թէնօ-
տարին հասնելէն առաջ անոր տէր ըլլալ ուզելով :

Բայց այն ժամանակ Սամուէլ ալ այլափո-
խեցաւ . թեւերը կուրծքին վրայ կապելով եւ
տարիքէն կորացեալ մէջքը շտկելով՝ ահաւոր եւ
սպառնալից երեւոյթ մ'առաւ . աչերն եւս քան
զեւս բացուելով ցասման փայլակներ կարձա-

կէին . ծանր եւ լուրջ ձայնիւ գոչեց . « Այս հարստութիւնը , որ 'ի սկզբան խոնարհ մնացորդ մ'էր աշխիւ մարդու մը ժառանգութեան , այնպիսի պատուական եւ ընտիր մարդու մը՝ զոր Այդեւայի որդւոց դարանագործութիւններն տնձնաստանութեան հարկագրեցին . . . այս հարստութիւնը՝ որ հաւատարիմ ծառայներու երեք սերնդոց սուրբ ուղղութեան շնորհիւ թագաւորական փարթամութեան հասած է , ստութեան կեղծաւորութեան եւ սպանութեան վարձ չսխալի ըլլայ . . . : Այ , ոչ . . . Աստուած , իր յաւիտենական արդարութեամբ չուզեր որ . . . : — Ի՞նչ սպանութեան խօսք է այդ , պարոն Ծ հարցուց Ռօտէն յանդգնաբար :

Սաժուէլ չսպաստասխանեց . . . ոտքը դնանին գարկու . . . եւ ձեռքը ծանրութեամբ դէպ 'ի սենեկին ծայրն երկնցուց :

Այն ժամանակ Ռօտէն եւ հայր Քապօչչինի գարնուրելի տեսարան մը տեսան :

Պատերը ծածկող վարագոյրները կարծես թէ աներեւոյթ ձեռքէ մը քաշուելով բացուեցան . . . :

Արծաթէ կանդեղի մը կապոյտ եւ աղօտ լուսով լուսաւորուած տեսակ մը դամբարանի շուրջը վեց մարմին պառկած էին սեւ ծածկոյթներու վրայ , ամենն ալ սեւ պատմութեան հազած . . . :

Այս մարմիններն էին .

Ժաք Ռէնբօն .

Ֆրանսոսա Հարախ :

Ռօդ եւ Պլանշ Սիֆօնեան .

Աարիէն եւ Ճալմա :

Կարծես թէ ննձած էին . . . աչերնին դոց
էր . . . եւ ձեռներնին ալ խաչաձեւ կուրծեր-
նուն վրայ դրուած . . . :

Հայր Քապօչչինի դողալով երեսը խաչա-
կընքեց ու կտ կտ երթալով մինչեւ դիմացի որ-
մին քով հասաւ եւ երեսը ձեռներուն մէջ ծած-
կած մնաց :

Ռօտէն՝ ընդհակառակն՝ ալլալէալ . աչերն
անթարթ , մաղերը ցցուած , անյաղթելի ձգու-
ղութենէ մը յաղթուելով՝ դէպ այն անշունչ
մարմիններուն քով դնաց :

Տեանողն սոյնալէս կը կարծէր թէ Ռէնբօն-
եան տոհմին այս վերջին թոռները դեռ նորմե-
ռած էին , վասն զի յաւիտենական քուէին տ-
ռաջին ժամուն մէջ կը թուէին :

« Ահաւասիկ . . . ձեր սպաննած անձին-
քը . . . ըսաւ Սամուէլ հեկեկարով . այո , ձեր
սոսկալի դարարանապորձութիւններն ասոնց
մահուան պատճառ եղան , վասն զի դուք աս-
ոնց մեռներուն պէտք ունէիք . . . : Ամեն ան-
գամ որ այս տարարադդ տոհմին անդամներէն
մէկը ձեր խաւարածածուկ հարուածներէն զար-
նուելով կիցնար . . . ես կը փութայի՝ երկիւղած
խնամօք անոնց մարմինը ձեռք կանցունէի . . .
վասն զի , աւանդ , ամենն ալ մէկ դամբանի մէջ

պիտի հանդչին : Ո՛հ , անիծեալ ըլլաք . . . անիծեալ . . . անիծեալ , դուք որ ասոնք միտուցիք . . . : Բայց ասոնց կողոպուտը ձեր մարդասպան ձեռքը հպիտի անցնի : »

Ռօտէն՝ ակամայարար մարմիններուն կողմը միշտ ձգուելով՝ քիչ քիչ ձալմայի մեռելական մահճին մօտեցեր էր . իր առաջին դարհուրանաց յաղթելով , ճիզվիթը՝ հասկնալու համար որ տեսածը ցնորական երեւոյթ մը չէր . . . համարձակեցաւ հնդիկ պատանւոյն ձեռքը շօշափել , որ կուրծքին վրայ խաչաձեւ դրուած էր : Ձեռները պաղած էին , բայց մորթը կակուղ ու խոնաւ էր :

Ռօտէն սոսկալով ետ քաշուեցաւ . . . քանի մը վայրկենի չափ սարսուկով դողաց . բայց առաջին ապշութիւնն անցնելուն պէս , խորհրդածութիւնն եկաւ , եւ խորհրդածութեան հետ այն անընկճելի բարոյական կորովը , այն դժոխային յամառութիւնը նորէն գտաւ , որ այնչափ զօրութիւն կուտար իրեն : Այն ժամանակ իր դողող սրունկներուն վրայ պընդանալով , գլուխը տնկելով , եւ խօսելէ առաջ երկու կամ երեք անգամ շրթունքը թրջելով , վասն զի կուրծքը կոկորդն ու բերանը կրակի մէջ կ'զգար՝ առանց այն լափիչ տաքութեան պատճառն հասկնալու , յաջողեցաւ իր այլայլեալ դէմքին խրոխտ եւ հենգնիչ երեւոյթ մը տալ . դարձաւ Սամուէլի , որ լոռութեամբ կուլար , եւ խեղդուկ ձայնիւ մ'ըսաւ անոր .

« Ես պէտք չունիմ ասոնց մահուան վկայագիրները ձեզ ցուցնելու . . . ահաւասիկ . . . անձամբ կեցած են :

Եւ իր ձեռքովը վեց դիակները ցուցուց :
Հայր Քապօչչինի՝ իր մեծաւորին այս խօսքը լսելուն պէս՝ նորէն զարհուրելով երեսը խաչակնքեց, որպէս թէ սատանան տեսած ըլլար :

« Ո՛վ Աստուած իմ, ըսաւ Սամուէլ, արդեօք բոլորովին հեռացած ես այս մարդէն . . . :
Տես ինչ անողոք նայուածքով իր զոհերը կը դիտէ :

— Ո՛ն անդր, պարոն, ըսաւ Ռօտէն տգեղ ժպիտով մը, ասիկա Կուրտիոսեան հանդէս մ'է իր բնական վիճակին մէջ . . . Եւ ոչ աւելի բան . . . : Իմ անխռով հանդարտութիւնս ապացոյց մ'է անմեղութեանս : Գործերնիս նայինք, վասն զի ժամն երկուքին մարդ պիտի դայ տունս . . . : Իջուցնենք տանինք սընտուկը :

Եւ քայլ մ'առաւ դէպ 'ի սլատուանդանը :

Սամուէլ՝ ցասմամբ եւ սոսկումով լցուած՝ Ռօտէնէն յառաջ վազեց, եւ անտուկին խուփին մէջ տեղը դրուած կոճակի մը վրայ ուժով մը կոխելով՝ գոչեց . « Որովհետեւ ձեր դժոխային հոգին խիղճ չճանչեր . . . թերեւս խաբուած ընչաքաղցութեան կատաղութիւնը դայն շարժէ . . . : — Ի՞նչ կըսէ . . . դոչեց Ռօտէն :

Բնչ կընէ . . . — Նայեցէք , ըսաւ Սամուէլ
ամենի յաղթանակով մը , արդէն ըսի ձեզ թէ
ձեր զոհերուն կողոպուտը ձեր մարդախոշոշ
ձեռքը չպիտի անցնի : »

Հազիւ Սամուէլ այս խօսքն արտասանե-
ր , սնտուկին նկարակերտ ծակերէն մօխ մը
գուրս ելաւ , եւ այրած թուղթերու թեթեւ
հոտ մը ծաւալեցաւ դահլճին մէջ . . .

Ռօտէն հասկցաւ :

« Կրակ . . . » գոչեց սնտուկին վրայ վազելով
որպէս զի վերցնէ :

Բայց սնտուկը մարմարէ ծանր պատուան-
դանին դամուած էր :

« Այո , կրակ . . . ըսաւ Սամուէլ . քանի մը
վայրկեան ետքը այս ամբաւ դանձէն քիչ մը
մօխիւր միայն պիտի մնայ . . . եւ աւելի լաւ է
որ մօխիւր դառնայ՝ քան թէ ձեզ եւ ձերայնոց
ըլլայ . . . Սյս գանձն իմա չէ , միայն ջնջե-
լու իրաւունքը կը մնայ ինձ , վասն զի Գաբրիէլ
Թէնքօնեան իր երդումը չաւրեր : — Օգնու-
թիւն . . . ջուր . . . ջուր . . . » կը գոչէր
Ռօտէն սնտուկին վրայ իյնալով , մարմնովը ծած-
կելով եւ բոցը խեղդելու ջանալով , որ օդին
հոսանքէն արծարծելով՝ երկաթին հաղարաւոր
ծակերէն գուրս կելնէր : յետոյ քիչ քիչ բոցը
նուազեցաւ , եւ քանի մը կապոյտ մօխի թե-
ւեր տակաւին գուրս ելան սնտուկէն . . . եւ
ամեն քան լմնցաւ :

Այն ժամանակ Ռօտէն՝ շուարած եւ չուն-

չը կտրած՝ ասդին անդին դարձաւ , մէկ ձեռ-
քովը պատուանդանին կրթնած . . . յի կե-
նաց մէջ տռաջին անգամ էր որ կուլար . . .
խոշոր արատաւքներ , կատաղութեան արտա-
տաւքներ իր դիակնատիպ աշտերն 'ի վար կը
վազէին :

Բայց յանկարծ՝ դժնդակ ցաւեր , որք մեղ-
մութեամբ սկսեցեալ քիչ քիչ սաստկացեր էին ,
թէ եւ իր բոլոր զօրութեամբ զսպելու աշ-
խատեր էր , այն աստիճան կատաղութեամբ
բռնացան իր վրայ , որ երկու ձեռքը կուրծքին
տանելով ծռնգի վրայ ինկաւ եւ տակաւին
ժպտելու ջանալով մրմռաց :

« Բան մը չէ . . . մի ուրախանաք . . .
ջղային ձկտում մ'է եւ ոչ ուրիշ բան : Գան-
ձը ջնջեցաւ . . . բայց ես ընկերութեան մե-
ծաւորն եմ միշտ , եւ . . . Ո՛հ , այս ինչ ցաւ
է . . . այս ինչ հնոց է , աւելցուց չարաչար
դաշարելով : Այս նդոված տունը մտնելէս 'ի վեր
չեմ գիտեր ինչ եղաց . . . եթէ երկար ժա-
մանակէ 'ի վեր մի միայն արեւատալ ջրով եւ հա-
ցով չապրէի , զոր ես ինքնին կերթամ դնել . . .
պիտի կարծէի թէ գիւ թռնաւորած են . . .
վասն զի ես կը յազթանակեմ . . . եւ կարգի-
նալ Մաթիւկի թեւերն երկայն են . . .
Այո . . . կը բազթանակեմ . . . ուստի ջի-
պիտի մտնեմ : Այս աշտայն անգամ ալ ջի-
պիտի մտնեմ : Եւ ինչպէս չեմ ուզեր մեռ-
նիլ . . . »

Յետոյ բռնաշարժ սատիւն մ'ընելով եւ թեւերը ձկտելով աւելցուց. « Բայց այս կրակ մ'է որ ընդերքս կը լափէ . . . տարակոյս չիկայ . . . զիս այսօր թունաւորել ուղեր են . . . բայց ո՛ւր . . . ո՛վ . . . »

Եւ նորէն իր խօսքն ընդմիջելով մարած ձայնիւ գոչեց. « Օգնութիւն . . . բայց օգնեցէք ինձ . . . կանգնե՛ր ինձ կը նայիք . . . ուրուականներու պէս . . . օգնութիւն : »

Սամուէլ եւ հայր Քապօչչինի՝ այս սոսկալի մահուան տագնապէն զարհուրած՝ չէին կրնար շարժում մ'ընել :

« Օգնութիւն , կը գոչէր Ռօտէն խեղդուած ձայնիւ . այս ինչ սարսափելի թոյն է . . . : Բայց ինչպէս . . . : » Յետոյ կատաղի գոչիւն մ'արձակելով , որպէս թէ յանկարծական խորհուրդ մ'եկած ըլլաւ միտքը, գոչեց. « Ա՛հ, Ֆարէնկա . . . այս առաւօտ . . . այս առաւօտ . . . ինձ տուած օրհնեալ ջուրը . . . ան գիտէ թոյներուն ամենէն սաստիկները . . . : Այո՛ , ան է . . . Մալրիէրիի հետ տեսակցութիւն մ'ունեցեր էր . . . ո՛հ , չար սատանայ . . . զիս աղէկ թակարդը ձգեցին , կը խոստովանիմ . . . Պօրժիայի թողներն իրենց նախահայրէն վար չեն մնար . . . ո՛հ , լինցաւ . . . կը մեռնիմ . . . խմորները զիս պիտի փնտռեն . . . ո՛հ , դժժնիք . . . այո՛ , Եկեղեցին չգիտեր ըրած կորուստը . . . : Բայց կապրիմ . . . օգնութիւն : »

Եւ Ռօտէնի օգնութեան հասան :

Գահալէժ ոտնաձայններ լսուեցան սան-
դուղին վրայ , եւ շատ չանցաւ՝ տոքթոր Պա-
լէնիէ՝ Սէն—Տիգրիէ իշխանուհւոյն հետ սգոյ
դահլճին դրանը մէջ երեւցան :

Իշխանուհին այն առաւօտ տարտամ կեր-
պիւ հայր Տ'էկրինէի մահն իմանալով՝ Ռօտէ-
նէն տեղեկութիւն ստանալու վազեր էր :

Երբոր շտապաւ ներս մտելով աչքին ներ-
կայացած զարհուրելի տեսարանին վրայ հայ-
եացք մը ձգեց , երբոր Ռօտէնի մահատաղնապ
դալարումը տեսաւ , եւ քիչ մ'անդին ալ գե-
րեզմանական տխրաստուեր կանգեղով լուսա-
ւորուած վեց դիակները տեսաւ , եւ անոնց մէջ
իր եղբօր աղջկան եւ իր մեռնելու զրկած եր-
կու որբերուն մարմինը տեսաւ , իշխանուհին
քար կտրեցաւ . . . եւ իր խելքը չկրցաւ այս
յանկարծական անեղ հանդիպման դիմանալ . . .
Աչքը ծանրութեամբ իր շուրջը պտտցնելէ ե-
տեւ , թեւերը դէպ երկինք վերցուց եւ խօլ
ծիծաղով մը խնդալ սկսաւ . . .

Խելքը կորուսեր էր . . .

Մինչդեռ տոքթոր Պալէնիէ՝ շուարած՝
Ռօտէնի գլուխը բռներ էր , որ իր բաղկաց
մէջ հոգին կը փչէր , Ֆարէնկա դրանը մէջ երեւ-
ցաւ , եւ ստուերին մէջ կենալով Ռօտէնի գի-
տկին վրայ վայրագ նայուածք մը ձգելէ ետեւ
ըսաւ . « Ճիղճիթական ընկերութեան գլուխ
ըլլալ կուզէր , որպէս զի կործանէր . . .

Ինձ համար ծիղղիթական ընկերութիւնը Պօլ-
վանիի փոխանակին էլ ինչպէս հաճախեցաք

կարդիկնային և ինչպէս հաճախեցաք

իմ անձնական շնորհակալութեամբ

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

հարգանքներով ձեր հետեւի

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

ԴԼՈՒԽ Ա.

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ

Նախընթաց դէպքերուն վրայ չորս տարի անցեր էր, Գարրիէլ Ռէնբօնեան հետեւեալ նամակը կը գրէր Պ. Յովսէփ Շարբանթիէ արքային, որ Սօլոյն գաւառին մէջ Սէնթ—Օպէն անուն աղքատ գիւղի մը քահանայն էր:

« Սգարակ վիզլոյի 2 յունիս 1836

« Սիրելի Յովսէփա .

« Երէկ նամակ մը ձեզ գրել ուղղելով, ձեզ ծանօթ հին ու սեւ փոքրիկ սեղանիս առջեւ նստած էի: Խուցիս պատուհանը՝ ինչպէս որ գիտէք՝ մեր ազարակի տանը բակին վրայ նայելուն, գիր դրած ժամանակիս սեղանիս առջեւէն կրնամբակին մէջ անցածը տեսնել:

« Ահա ասիկ, բարեկամ, ծանր նախաշաւիղ մը, որուն վրայ կը ժպտիք: Գամ իրողութեան:

« Երբոր սեղանիս առջեւ նստայ եւ բաց
Ը—45

ապառուհանէս դիպուած ով վարնայեցայ, հեռեւ-
եալ տեսարանը տեսայ : Դուք որ քաջ ուրուագ-
ծող մ'էք, սիրելի Յովսէփս, անտարակոյս եմ
որ խիստ սրտառուչ կերպիւ կը նկարէիք այս
տեսարանը :

« Արեւը մարը մտնելու մօտ էր, երկին-
քը ջինջ եւ զուարթ, օդը դարնանային, եղկ
եւ խնկեալ ծաղկաթիթ մի քաններուն անուշ
հոտերովը, որք առուակին կողմէն ցանկ մը ձե-
ւացնելով մեր բակը պատի սէս կը գոցեն, յար-
դանոցի որմին քովի մեծ տանձնիին ներքեւ
քարէ նստարանի մը վրայ Տակօպէս հայրագիրս
նստած էր, այն քաջ եւ անկեղծ զօրականը՝ զոր
դուք շատ կը սիրէք. խոկուն երեւոյթ մ'ունէր.
սպիտակ ճակատը կուրծքին վրայ ծռած էր, եւ
մտալը աղ ձեռքով ծեր Ռապա — Ժօան կը գղուէր,
որ իր ուշիմ գլուխը տիրոջը ծունգին կրթըն-
ցուցած էր : Տակօպէսի քովն իր կինը նստած
էր, իմ բարի մայրագիրս, եւ կար կը կարէր.
մօտերնին ալ անյենարան աթոռակի մը վրայ
Անժէլ՝ Ակրիքօլի կինն իր նորածին զաւակը կը
գիեցնէր, մինչդեռ քաղցրասիրտ Մայէօ՝ անոր
ամորանիկ որդին ծունկին վրայ նստուցած՝
այբրեւարանի մը գիրերը հեզիւ կուտար :

« Ակրիքօլ արտէն նոր ետ դարձած՝ եր-
բոր լծեալ եղները կարճկէր, անշուշտ ան ալ
ինձ պէս այս տեսարանէն դարնուելով վայր-
կեան մ'անշարժ կեցաւ աւ դիտեց, ձեռքը
միշտ լուծին կրթնցուցած, որուն ներքեւ իր

երկու խոշոր ու սեւ եղներուն ուժեղ, լայն, բայց հլու ճակատը կը խոնարհէր :

« Զեմ կրնար բացատրել ձեզ, բարեկամ, այս սլատկերին զմայլելի անդորրութիւնը, որ արեւուն վերջին եւ ծառերուն տերեւներէն բեկբեկած ճառագայթներով լուսաւորւած էր : Ի՞նչ տարբեր եւ սրտաշարժ տիպեր՝ զօրականին սլատկառելի դէմքը, մայրագրիս բարի եւ գորովալից դժագրութիւնը, Անժէլի թարմ եւ դեղեցիկ երեսը՝ իր որդեկին ժպտելով, Մայէօի քաղցր տխրութիւնը, որ մերթ ընդ մերթ իր շրթունքն Ակրիքօլի անդրանիկ որդւոյն խարտեաչ եւ ծիծաղկոտ դէսոյն կը կրթնցնէր, վերջապէս նոյն ինքն Ակրիքօլ, որուն այրական գեղեցիկ դէմքին վրայ աննենց եւ քաջ հոգին կարծես կը ցոլար . . . »

« Բարեկամ, մեր խեղճ Սօլօյն գաւառին մէկ փոքրիկ ագարակին առանձնութեան մէջ քաշուած այս բարի, անձնուէր, ազնիւ, սիրող եւ միմեանց սիրելի էակներուն այս ժողովը տեսելով, սիրտս առ Աստուած ամբարձաւ անճառելի շնորհակալութեամբ : Այն ընտանեկան խաղաղութիւնը, այն սլայծառազւարթ երեկոյն, այն վայրի ծաղկանց եւ ծառոց քաղցր հոտերը զոր հովը կը բերէր, այն խոր լուծիւնը՝ որ ագարակին մօտի փոքրիկ ջրվէժին խխուջովը միայն կը վրդովէր . այս ամենը դուրսի սէս սիրտս 'ի վեր տարաւա՛մ եւ անուշ խանդաղատանք մը կը ծխէին, զոր

մարդ կ'զգայ բայց չկրնար բացատրել : Գուք
գլխակէք, բարեկամ, գուք որ ձեր յաղթարեւած ե-
ղեւիններով պատած վարդագոյն թուփերու լայ-
նածաւալ դաշտերուն մէջ առանձնակի պտը-
տած ժամանակնիդ շատ անգամ ձեր աչաց
տամկանալը կ'զգաք՝ տոանց այդ քաղցր ու տրի-
քազգած սրտայուզութեան պատճառը հասկնա-
լու : սրտայուզութիւն , զոր ես ալ շատ անգամ
Ամերիկայի խոր ամայութեանց մէջ անցու-
ցած սքանչելի դիշերներու միջոցին զգացած
եմ :

« Բայց աւանդ , արտմառիթ դէպք մ'եկաւ
այս պատկերին զուարթութիւնը չփոթեց :

« Յանկարծ Տակօպէտի կնոջ ձայնը լսեցի ,
որ զոչեց . « Նիրեւինս , կուլանս : »

« Այս խօսքէն Ակրիքօլ Անժէլ եւ Մայէօ
մէկէն ոտքի վրայ ելան եւ ծերունի զինուո-
րին շուրջը պատեցին , տմենն ալ սրտատանջ :
Այն ժամանակ զինուորը զլուխը վեր առնելով ,
արդարեւ տեսնուեցաւ որ երկու կաթիլ արտ-
առք այտերէն ճերմակ ընչացքին վրայ կը գը-
լորէին . . . : Բան չկայ . . . որդեակներս ,
ըսաւ յուզեալ ձայնիւ մը , բան չկայ . . . այ-
սօր մայիսի մէկն է . . . չորս տարի առաջ . . . »

« Չկրցաւ լմնցնել . եւ որովհետեւ արտառ-
քը սրբելու համար ձեռներն աչքը կը տանէր ,
տեսան որ պզնձէ փոքրիկ շղթայով միտալ մի-
ջոնած էր : Այն միտալն իր ամենէն սիրելի եւ
թանկագին մասունքն էր : Ասկէց չորս տարի

առաջ, երբոր այն երկու հրեշտակներուն ուրոյ վրայ շատ անգամ խօսած եմ՝ ձեզ, մահւերնէն զգացած յուսահատ կակիծէն մահամերձ վիճակի մէջ ինկած էր, Սիմօն մարաջախտ, անողոք մենամարտէ մը մեռած տուն բերուելով, անոր պարանոցէն գտեր էր այն միտալը, զոր երկար ժամանակ իր երկու զաւակները կըրած էին։ Կակոյն վար իջայ, որպէս զի այն պատուական մարդուն վշտառիթ յիշատակութիւններն փոփեմ։ Արդարեւ քիչ մը կակիծն ամօքեցաւ, եւ իրիկունը լուրջ ու հանդարտ փորութեամբ մ'անցաւ։ Չէք կրնար հաւատալ, բարեկամ, թէ երբոր սնեակս դարձայ, որչափ դառն մտածութիւններ եկան վրաս, այն անցեալը յիշելով, յորմէ ամեն ժամանակ միաքրս կը դարձնեմ երկիւղիւ եւ սոսկմամբ։

« Այն ժամանակ երեւակայութեանս առջեւ եկան սրտաշարժ զոհերն այն սարսափելի եւ ծածկախորհուրդ դէպքերուն, որոց ահուելի խորութիւնը չկրցաւ երբէք չափուիլ ու լուսաւորիլ՝ հայր է . . . ի եւ հայր Ռ . . . ի մահուան եւ Աէն—Տ . . . տիկնոջ անբուժելի խեղադարութեան պատճառաւ, որոց երեքն էին հեղինակ կամ գալակից այնչափ սոսկալի աղէտներու։ Յաւիտեան անդարմանելի աղէտներ, քանզի՝ անոնք որ զարհուրելի փառասիրութեան մը դահուեցան, իրենց ընելիք բարիքներով մարդկութեան պարծանք պիտի ըլլային . . . »

« Ահ, բարեկամ, եթէ գիտնայիք ինչ ըն-

տիր սիրտեր էին անոնք . եթէ գիտնայիք այն վեհանձն լսեմախոհ եւ առատասիրտ օրիորդին գթասիրական փառաւոր խորհուրդները . . . Կեանքուն նախընթաց օրը , իբրեւ նախաշաւիղ իր վեհ գիտաւորութեանց , հետս ըրած խօսակցութենէ մ'ետեւ , որուն գաղտնիքը ձեզնէ իսկ , սիրելի բարեկամ , պէտք է ծածուկ պահեմ . . . մեծ գումար մը յանձնած էր ինձ իր սովորական չնորհալի բարեսրտութեամբն ըսելով . « Թշնամիներս զիս փլցնելու կաշխատին . թերեւս յաջողին . գոնէ այս ձեզ տուածըս ապահովցած կըլլայ . . . տառապելոյ համար : Տուէք , առատաբար տուէք . . . հնար եղածին չափ աւելի մարդ երջանիկ ըրէք . . . » Ես իմ երջանկութիւնս արքայաբար նախատօնել կուզեմ : »

« Չեմ գիտեր , ըսած եմ ձեզ , բարեկամ , թէ տեսնալով որ այն դառնաղէտ դէպքերուն պատճառաւ Տակօպէտ եւ կինը յետին չքաւութեան մէջ ինկան , Մայէօ հաղիւ կրնար ապրիլ անբաւական աշխատչէքով մը , Ակրիքօլ դաւիթ տէր ըլլալու վրայ , ես ալ իմ խոնարհ ժողովըրդապետութենէս հանուած , եւ մեր կրօնին օգնութիւնը բողոքականի մը տուած ըլլալուս եւ յուսահատութենէն ինքդինք սպաննող տարաբաղդի մը գերեզմանին վրայ աղօթած ըլլալուս համար քահանայութենէ արգիլուած , եւ այս արդելքին պատճառաւ չքաւորութեան մէջ ինկած ըլլալով , վասն զի քահանայական կարգս

հներերինձ ուրիշ ապրուստի միջոցներ անխա-
րաքար ընդունիլ , չեմ դիտեր , ըսի ձեզ թէ
Քարաօվի օրիորդին մահուընէն ետեւ , բարե-
գործութեան համար ինձ յանձնած գումարէն
փոքրիկ մաս մը հանելով այս փոքրիկ ազարա-
կը գնեցի յանուն Տակօպէոի :

« Այո , բարեկամ , այս է իմ հարգան-
ծագումը : Այս քանի մ'արտաւար հողը մշակող
վարձակալը մեր երկրագործական դաստիա-
րակութիւնն սկսեց , եւ մեր ուշմութիւնն ու
քանի մ'ալ գործնական ընտիր գրոց ընթեր-
ցումը զայն գլուխ հանեցին : Ակրիքօլ՝ որ առաջ
ճարտար արհեստաւոր մ'էր , վարպետ երկրա-
գործ մ'եղաւ : Իս ալ անոր պէս բրի . արօրը
ձեռքս առի՝ առանց քահանայական կարգիս նը-
ւաստութիւն բերելու , վասն զի այս սննդատու
աշխատութիւնն եռապատիկ սուրբ է : Աստու-
ծոյ ստեղծած հողն արդաստուրելն՝ Անոր ծա-
ռայել , զԱյն վառաւորել է :

Տակօպէո , երբոր հսկիծը քիչ մ'ամօքե-
ցաւ , այս գիւղային կեանքով իր առջի ուժը
գտաւ : Միպերիա եղած ժամանակ արդէն գը-
րեթէ երկրագործ եղած էր : Աերջապէս իմ
բարի մայրապիրս , Ակրիքօլի պատուական կինն
եւ Մայէօ ալ տնային աշխատութիւնները մէ-
ջերնին բաժնեցին , եւ Աստուած ալ օրհնեց
այս փոքրիկ գաղթականութիւնը , որոյ վշտա-
հար սնդամներն , աւանդ , առանձնութեան եւ
դաշտային տաժանելի աշխատութեանց մէջ

փնտռեցին խաղաղ անմեղ եւ վաստակաւոր կեանք մ'եւ իրենց կսկիծներուն մոռացումը :

« Երբեմն ձմեռ իրիկունները մեղ հետ անցուցած ժամանակնիդ կրցած էք դատել Մայէօի փափուկ ու դեղեցիկ միտքն եւ քաղցր բնաւորութիւնը , Ակրիքօլի հազուադիւտ խելքը , մօրը մայրական սքանչելի զգացումը , հօրը բնդածին ողջ հոռութիւնը , Անժէլի աղնիւ ու շնորհալի բնութիւնը . ուստի , ըսէք , բարեկամ , թէ այսպիսի պաշտելի մտերմութեան մ'այսչափ տարերք կրցած են երբէք մէկտեղիլ : Քանիքանի ձմռան երկար գիշերներ այսպէս անցուցինք ճարճատուն ուռերու հրատի մը շուրջը , կարգաւ կարդալով , կամ այն քանի մը նոր , անկօրնչելի , երկնային գիրքերը մեկնելով , որք մարդու սիրտը կը տաքցնեն միշտ եւ հոգին կը մեծցնեն : Ո՛րչափ սրտազրաւ խօսակցութիւններ այսպէս մինչեւ կէս գիշերէն ետքն երկընցած են : Եւ Ակրիքօլի հովուերգութիւնները : Եւ Մայէօի գրական երկչոտ խոսատվանութիւնները : Եւ Անժէլի թարմ ու անուշ աւաչին : Ակրիքօլի այրական ու թրթռուն ձայնին հետ միանալը պարզ եւ սիրուն երգոց գեղգեղնորով . . . : Եւ Տակօսէօի պատմութիւնները , ազդու եւ հեաաքրքրաշարժ իրենց պատերազմական պարզութեան մէջ : Եւ տղայոց պաշտելի հրճուանքը եւ ծեր Ռապա — Ժօայի հետ ըղբօսմանքը , որ անոնց խաղերուն մասնակցելէ աւելի անձնատուր կըլլայ . . . : Բարի եւ ու

շիւմ արարած , որ իւրօրէն իւր զօրութեամբ , կրաւ Տակօպէտ , որ զայն լաւ կը ճանչէ , եւ իրաւունք ունի . . . այո . . . այն երկու հրեշտակները՝ որոց հաւատարիմ պահապանն էր , ինք ալ կը կսկծայ զանոնք . . . :

« Մի կարծէք , բարեկամ , որ մեր բարօրութիւնը մեզ մոռացկոտընէ . ոչ , ոչ . օր չանցնիր որ մեր ամենուն սրտին սիրելի անուաներ երկիւղած եւ գորովալից յարգանք չյիշւին . . . : Ուստի անոնց զարթուցած կսկըծալից յիշատակներն անդադար մեր շուրջը սաւառնելով մեր խաղաղ եւ երջանիկ կեանքը կեքանգեն այն քաղցր փարութեամբ՝ որ ձեր աչքին զարկած է . . . :

« Անշուշտ , բարեկամ , այս կեանքն ընտանեկան մտերմութեան շրջանակին մէջ ամփոփուած ըլլալով , եւ մեր եղբայրք զիճակին բարեոքմանն ու բարօրութեան համար դուրս չճառադայթելով , թերեւս իր երջանկութիւնը քիչ մ'անձնասիրական է . բայց , աւանդ , միջոցներ կը պակսին մեզ , եւ թէպէտ աղքատը միշտ տեղ կը գտնէ մեր սակաւապէտ սեղանին քով եւ պատասխարան մեր յարկին ներքեւ , բայց եղբայրսիրական մեծ դործեր ընելու խորհրդէն ետ կենալու հարկսգրեալ ենք . մեր ագաբակին դուզնաքեայ եկամուտն հազիւ մեր պիտոյից կը բաւէ :

« Աւանդ , երբոր այս խորհրդածութիւնները միտքս կուգան , թէ եւ յաւ կը պատճառեն

ինձ , չեմ կրնար դարձեալ մեզադրել այն սուրբ եւ անդառնալի սրտաւոյ երդման հաւատարիմ մնալու որոշումս , որով խմայնոցս մահուամբն , աւանդ , անհուն մեծութեան հասնող ժառանգութենէս հրաժարեցայ : Այո , կը հաւատամ որ մեծ պարտականութիւն մը կատարեցի ստիպելով գանձուն սուանդապաշը՝ յաճիւն դարձունել զայն , քան թէ այնպիսի անձանց ձեռք յանձնել , որ անիծապարտ նստատակներու պիտի դորձածէին զայն , կամ թէ երդմանս դրժելով իմ աղատարար կամովին եւ անկեղծապէս բրած հրիտակս ետ ուղել : Եւ սակայն իմ հաւուս ժըսեմ դիտաւորութեանց կատարումը խորհելով , որ առանց այն անհուն գրամական կարողութեան՝ աքանչելի երազ մ'ըսել է , եւ զոր Քարտովիլ օրիորդն ալ այն աղետալի դէպքերէն առաջ՝ Պ. Ֆրանսուա Հարտիի , ճալմա արքայորդւոյն , Սիմօն մարաջախտին , անոր աղջկանց եւ իմ գործակցութեամբս իրացնելու փափաքունէր , այնպիսի ընկերակցութեան մը ճառագայթելիք ամեն տեսակ կենդանի գորութեանց ակնախառն վառարանը մտածելով , այն անհուն աղդեցութիւնը մտածելով , զոր այս ճառագայթումը կրնար ունենալ համօրէն մարդկութեան բարօրութեանը վրայ , ջատուս նողկանքս եւ պարկեշտ մարդու եւ քրիստոնէի ատելութիւնս կաւեցնար այն վատշուէր ընկերութեան դէմ , որոյ սեւ դաւադրութիւններն այսպիսի գեղեցիկ փեմ եւ բեղնաւոր ապա-

դայ մը ծլած ժամանակ մեռուցին . . .

« Այնչափ փառաւոր խորհուրդներէ ինչ կը մնայ . . . : Եօթն դերեղման . . . : Վասն զի իմա ալ փորուած է այն դամբարանին մէջ՝ զոր Սամուէլ կանգնել տուաւ Սէն—Ֆրանսուա փողոցին տանը տեղւոյն վրայ , որոյ մինչեւ ղերջը հաւատարիմ պահապանն եղաւ :

« Նամակս հոս հասած էր , բարեկամ , երբոր ձեր գիրն ստացայ :

« Ձեր եպիսկոպոսն ինձ հետ տեսակցելնիդ արգիլելէ ետեւ , հիմա ալ թղթակցելնիդ կարգելու :

« Ձեր սրտաշարժ եւ կսկծազին ցաւակցութիւնը զիս 'ի խոր յուզեց , բարեկամ . . . : Շատ անգամ խօսած ենք եկեղեցական կարգապահութեան եւ եպիսկոպոսներուն մեր վրայ ունեցած բացարձակ իշխանութեան վրայ , որով խեղճ աղքատ կղերքս անոնց հաճոյիցը մատնուած ենք , անպաշտպան եւ անկուշ . . . : Յաւալի բան է այս , բայց եկեղեցւոյ օրէնքն է , բարեկամ . դուք երգում տուած էք այդ օրէնքը պահելու . . . պէտք է որ հպատակիք , ինչպէս որ ես հպատակեցայ . պատիւ ունեցող մարդու մը համար ամեն երգում սուրբ է :

« Խեղճ բարեմիտ Յովսէփ , կուղէի որ ինձ հետ ունեցած քաղցր յարաբերութիւննիդ խըզելէ ետեւ՝ ինձ մնացած միաթարութիւնները դուք ալ ունենայիք . . . : Բայց սիրտս վրդո-

ված է . . . մեծ վիշտ կ'զգասմ . . . վասն զի
գիտեմ ձեր զգացածը . . . :

« Անհնար է ինձ այս նամակս շարունակել . . .
թերեւս շատ պիտի դառնանամ այն անձանց
դէմ՝ որոց հրամաններն յարգելու պարտական
ենք . . . »

« Որովհետեւ հարկ եղած է, այս նամակս
վերջին պիտի ըլլայ: Մնաս բարեաւ, սիրելի
բարեկամ, մնաս բարեաւ, յաւիտեան . . . :
սիրտս կը մօրմօքի . . . »

« ԳԱԲՐԻԷԼ ՌԷՆԲՕՆԵԱՆ »

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Առաւօտը ծագելու վրայ էր . . . :

Վարդագոյն եւ դրեթէ աննշմարելի լոյս
մը կսկսէր երեւիլ արեւելքէն. բայց աստղերը
դեռ լուսածաճանչ կը շողշողէին կապուտակ
դէնիթին մէջ տեղը:

Թռչունները՝ հովտին մեծամեծ ծառոյ
թարմ տերեւներուն ներքեւ արթննալով, ի-
րենց առաւօտեան գեղգեղները կ'սկսէին քանի
մ'առանձին դայլայլիկներով:

Թեթեւ ճերմակ գոլորշի մը կելնէր գիշեր-
ւան ցողէն թրջած երկայն խոտերէն , մինչ-
դեռ մեծ լճի մը խաղաղ ու վճիտ ջուրերն՝ ի-
րենց խոր ու կապուտակ հայելիին մէջ լու-
սանորոգ արշալոյսը կը ցոլացնէին :

Ամեն բան առաջին ամառուան գուարթեւ
ջերմ օր մը կաւետէր

Չորին դառիվայրին մէկ կողմը՝ որ արե-
ւելք կը նայէր , մամռապատ եւ ժամանակով
խոռոչացած ծեր ուռիներ կային , որոց կոշկո-
ռոտ կեղեւն այծատերեւի եւ երփներանգ հո-
գեծադկի շաղապատուն ոստոց ներքեւ գրե-
թէ աներեւոյթ կըլլար : Այն հինաւուրց թա-
ւախիտ ուռիները տեսակ մ'ապաստանարան ձե-
ւացուցած էին , եւ անոնց բաղմոստեան հաստ
եւ մամռապատ արմին վրայ մարդ մ'եւ կին
մը նստած էին , որոց ճերմակ մազերը , խորշո-
մած դէմքն եւ կարկամած հասակը խոր ծե-
րութիւն ցոյց կուտային

Եւ սակայն կինը դեռ քիչ տարիներ առաջ
մանկամարդ ու գեղեցիկ էր , եւ դժգոյն ճա-
կառը երկայն սեւ մազերով ծածկուած էր :

Մարդն ալ քիչ տարիներ առաջ առոյգ ու
կորովի էր :

Այս մարդուն ու կնոջ յոգնութիւն առած
տեղէն կը տեսնուէր ձորը , լիճը , անտառները ,
եւ անոնց վերեւն ալ կապոյտ ու բարձր լեռան
մ'առապարին ու հերձոտած գաղաթը , որուն
հտեւէն արեւը պիտի ծագէր :

Այս պատկերը՝ նորածագ արշալուսին ա-
ղօտ նշուլով կէս մը սքողած ըլլալուն՝ միանգա-
մայն գնդեցիկ տխրաղղած եւ լուրջ էր . . .

« Քոյր իմ, ըսաւ ձերունին կնոջը, որ ի-
րեն պէս ուռններուն փունջէն ձեւացած շինա-
կան յարկին ներքեւ նստած էր, քոյր իմ, քանի
քանի անգամ այսչափ դարերէ՝ ի վեր որ Տիրոջը
ձեռքը մեզ տնկերաց անհուն տարածութեան
մէջ նետեց, եւ իրարմէ հեռու՝ աշխարհիս մէջ
կը պտըտէինք մէկ բեւեռէն միւսը, քանի քա-
նի անգամ բնութեան այսպէս արթննալը տե-
սանք անրուծելի թաղծութեամբ Աւաղ, դարձ-
եալ որ մը պիտի անցունէինք արշալուսէն մին-
չեւ իրիկուն, մեր օրերուն վրայ աւելնալիք
անօգուտ օր մը, որ ընդունայն անոնց թիւը
կաւելցնէր, որովհետեւ մահը միշտ կը փախ-
չէր մեզնէ, — Բայց մի քանկութեանս, ժա-
մանակէ մ'ի վեր, եղբայր իմ, Տէրը մեր վրայ
գթալով ուղեց որ ուրիշ արարածոց պէս մեր
ալ անցուցած ամեն մէկ օրը նոր քայլափոխ
մ'ըլլայ դէպ ի գերեզման, փառք իրեն . . .
Վանք իրեն . . . — Ծառք իրեն, քոյր իմ . . .
վասնի զի երէկունէն ի վեր որ իր կամքը մեզ
իրարու մօտեցուց . . . մահուան մերձենալուն
նշան եղող անճառելի տկարութիւն մը կը դ-
դամ . . . — Աս ալ ձեզ պէս, եղբայր իմ,
կ'զգամ որ արդէն տկարացած ու ժաքաղցր սպառ-
մամբ հետզհետէ կը պակսի, անշուշտ մեր կե-
նաց վախճանը կը մօտենայ . . . Տէրոջը բար-

կութիւնն իջած է : Աւանդ , քոյր իմ , անշուշտ
նաեւ . . . իմ անխժեալ տոհմիս վերջին շառա-
ւիղն . . . իր մօտահաս մահուամբ իմ աղա-
տութիւնս պիտի լրացնէ . . . որովհետեւ Աս-
տուծոյ կամքը վերջապէս յայտնուեցաւ : Եր-
բոր իմ վերջին շառաւիղս աշխարհէս վերնայ ,
ես ալ թողութիւնս պիտի գտնեմ . . . : Ա-
նոր . . . այն սուրբ անձին պահուած էր զիս
փրկանաւորելու շնորհը . . . անոր՝ որ իր եղ-
բարց փրկութեան համար այնչափ աշխատեցաւ :
— Ո՛հ , այո՛ , եղբայր իմ , այն որ այնչափ չար-
չարանք քաշեց , առանց տրտունջի այնչափ դա-
ռըն բաժակներ խմեց , այնչափ ծանր խաչեր կրեց ,
այն որ Տէրոջը պաշտօնեայ ըլլալով , Քրիստո-
սի պատկերն եղաւ երկրի վրայ , պէտք էր որ
այս փրկութեան ալ վերջին դորձիքն ըլլար . . . :
— Այո՛ . . . վասն զի կ'դդամ այսժամուս , քոյր
իմ , որ իմայնոցս վերջինը , յամբ հալածա-
նաց սրտաշարժ սպանդ , իր հրեշտակային հո-
գին Աստուծոյ սուանդելու վրայ է . . . : Ա-
հա այսպէս . . . մինչեւ վերջն . . . աղետա-
բեր եղած պիտի ըլլամ իմ անխժեալ օղորատոհ-
միս . . . : Տէր , Տէր , որչափ ողորմութիւնդ
մեծ է , այնչափ բարկութիւնդ ալ մեծ եղաւ :
— Քաջալերուէ եւ յուսա , եղբայր իմ . . . խոր-
հէ որ ապաշխարանքէն ետեւ թողութիւնը
կուգայ , թողութենէն ետեւ ալ վարձքը . . . :
Տէրը քեզ եւ քու սերունդդ դարնելով թըշ-
ւառութեան ու անարդարութեան երեսէն չար

եղող արհեստաւորը պատմեց : Ըսաւ քեզ .
քալէ . . . քալէ . . . անդուլ անդադար . եւ
քու ընթացքդ ունայն պիտի ըլլայ . ամեն ի-
րիկուն՝ կարծրապինդ գետնին վրայ ինկած
ժամանակդ՝ նպատակիդ քայլ մը մօտեցած
չպիտի ըլլաս , ինչպէս որ առաւօտուն քու
յաւիտենական ընթացքդ նորէն սկսած ժամա-
նակ մօտեցած չէիր Այսպէս ա-
հա դարեւ 'ի վեր անդուլ մարդիկ ար-
հեստաւորին ըսին . Աշխատէ . . . աշխա-
տէ . . . աշխատէ . . . անդուլ անդադար , եւ
աշխատութիւնդ ամենուն համար արդիւնաւոր
քեզ համար միայն ամուլ պիտի ըլլայ . եւ ամեն
իրիկուն կարծր գետնին վրայ պսակած ժամա-
նակդ , հանգստութեան ու բարօրութեան մօ-
տեցած չպիտի ըլլաս , ինչպէս որ չէիր նախորդ
իրիկունը՝ երբոր քու հանապազօրեայ աշխա-
տութենէդ կը դառնայիր Առած աշխատ-
չէքդ բաւական է այս վշտալից չքաւոր եւ թըշ-
ուառ կեանքդ շարունակելու — Ափսոս . . .
ափսոս . . . այսպէս պիտի ըլլայ միշտ
— Ոչ , ոչ , եղբայր իմ , ազգատունիդ մարդոցը
վրայ լալուդ տեղ՝ ուրախ եղիր անոնց վրայ .
եթէ քու ազատութեանդ համար անոնց մեռնի-
լը պէտք եղաւ Տիրոջը , Տէրը՝ քու վրադ եր-
կինքէն անիծուած արհեստաւորը ազատելով . . .
երկրի վրայ անիծուած եւ երկիւղալի եղած
արհեստաւորն ալ պիտի ազատէ երկաթէ ծանր
լուծի մ'ենթարկողներուն ձեռքէն վեր-

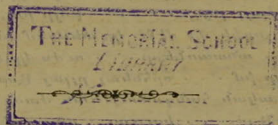
Չապէս, եղբայր իմ, ժամանակները կը մօտե-
նան . . . Տէրօջը գթութիւնը մեր վրայ միայն
կանգ չպիտի առնու . . . : Այո, կըսեմ քեզ,
կլինն ու արդի գերին մեղմով պիտի փրկանա-
ւորին : Բորձը դժնդակ եղաւ . . . տաան եւ
ութ դարէ 'ի վեր . . . եւ տակաւին կը տե-
ւէ . բայց հերիք տեւեց . . . : Տես, եղբայր
իմ, տես արեւելքէն ծագած կարմրերփեան
լոյսը, որ քիչ քիչ երկնից հաստատութեան մէջ
կը ծաւալի : Այսպէս պիտի ծագի քիչ ժամա-
նակէն նոր ազատութեան արեւն ալ : Խաղաղ
սուրբ վեհ փրկարար եւ բեղնաւոր ազատու-
թիւն, որ իր կենդանարար լոյսն ու ջերմու-
թիւնը պիտի տարածէ երկրի վրայ, ինչպէս այն
մեծ աստղը՝ որ մէկ պահէն լուստփիւռ պիտի
շողչողէ երկնից կամարին մէջ . . . : — Այո,
այո, քոյր իմ, կ'զգամ, ձեր խօսքերը մար-
դարէական են : այո, մեր ծանրացած աչերը
պիտի գոցենք՝ այդ ազատութեան աւուր ար-
շալոյսը գոնէ տեսնելով : Գեղեցիկ եւ պայծառ
օր, ինչպէս այն՝ որ հիմա պիտի ծագի : Ո՛հ,
ոչ, ոչ, պանծանաց եւ փառաւորութեան արտ-
սուք միայն պիտի թափեմ իմ այն տոհմեկցացս
վրայ, որք թերեւս այդ ազատութիւնն ապա-
հովելու համար մեռան : մարդկութեան սուրբ
նահատակներ, մարդկութեան յառաջնորդան
թշնամիներուն զոհուած, փառալի այն տա-
պիղծներուն նախնիքը՝ որք թափառեցաւ զո-
հուն իրենց ընկերութեան տապալակընայանքն :

փարիսեցիներ են, սուտ եւ անարժան քահանայներ, զորս Քրիստոս նդովեց: Այո, փառք մեր տոհմին թողներուն, որ վերջիննահատակներն եղան 'իսպաանդ վարուած այն գերութեան ու բռնութեան դաւակիյներէն, որք անադորուն թշնամիներ են այն մարդոց՝ որ խորհիլ կուղեն, եւ այսուհետեւ տառապիլ չեն ուղեն. այն մարդոց, որ իբրեւ որդիք Աստուծոյ՝ մարդկային մեծ գերդաստոանին վրայ Արարչին բաշխած պարգեւները վայելել կուղեն: Այո, այո, այդ արդի փարիսեցիներուն թաղաւորութեան վախճանը կը մօտենայ, այդ սուտ քահանայներուն, որք տկարին դէմ հղօրին անյութ անձնասիրութեան սրբապիղծ օժանդակութիւն կընեն՝ արարչութեան անսոյառ դանձերուն առջեւ համարձակ պնդելով թէ Աստուած մարդն արտասուաց ու թշուառութեան համար ստեղծած է . . . այդ սուտ քահանայներուն, որ ամեն հարստահարութեանց նեյուկ եւ սղաշապան ըլլալով, կուղեն միշտ արարածին ճակատը դէպ 'ի գետին ծռել, նուառտացած, ընկճած եւ անասնական ապշութեան հասած: Ոչ, ոչ, թող ճակատը խրոխտաբար վեր բարձրացնէ. Աստուած զայն յարդի աղատ հանճարեղ եւ երջանիկ ըլլալու համար ստեղծեց: — Ո՛ր եղբայր իմ . . . քու խօսքերդ տլ մարդարէական են . . . այո, այո, այդ դեղեցիկ աւուր արշալոյսը . . . կը մօտենայ . . . ինչպէս նաեւ կը մօտենայ այն աւուր ծաղումը, որ Աստու-

ծոյ ուղորմութեամբ . . . մեր երկրաւոր կենաց
վերջինը պիտի ըլլայ . . . — Վերջինը . . .
քոյր իմ . . . վասն զի չեմ գիտեր ինչ տեսակ
նուազում մը կուգայ վրաս . . . կը թուի ինձ
թէ՝ նիւթական մասս կը լուծի . հոգւոյս մէջ
խոր տենջ մը կ'զգամ, որ կարծես գէպ երկինք
սլանալ կուզէ : — Եղբայր իմ, աչերս կը մթա-
գնին . հազիւ փակուած արտեւանանցս մէջէն
կը նշմարեմ արեւելից կողմն այն քիչ մ'առջի
կարմրափայլ լոյսը . . . — Քոյր իմ, մատախ-
լապատ շողիի մը մէջէ կը տեսնեմ ձորը . . .
լիճը . . . անտառները . . . ուժս կը կտրի . . .
— Եղբայր իմ . . . օրհնեալ ըլլայ Աստուած . . .
յաւիտենական հանգստութեան ժամը կը մօտե-
նայ : — Այո . . . կուգայ, քոյր իմ . . . յա-
ւիտենական քունին երջանկութիւնն իմ ամեն
զգայարանացս կը տիրէ . . . — Ո՛վ երջան-
կութեանս . . . եղբայր իմ . . . վերջին շունչս
կուտամ . . . — Քոյր իմ, աչերս կը գոցուին . . .
քաւեալ . . . ներեալ . . . — Այո . . . եղ-
բայր իմ . . . իցիւթէ այս աստուածային աղա-
ստութիւնը տարածի ամեն տառապելոց վրայ :
— Մեռիւ խաղաղութեամբ . . . քոյր իմ . . .
այն մեծ աւուր . . . արշալոյսը . . . ծաղե-
ցաւ . . . արեւը կեղնէ . . . տեսէք : — Ո՛վ
Աստուած . . . օրհնեալ ըլլաս . . . — Ո՛վ
Աստուած . . . օրհնեալ ըլլաս »

Երբոր այս երկու ձայներն 'ի սպառ լռեցին,

այսին իր բոլոր պայծառութեամբ ծաղկեցաւ,
էւ իր աննախադէպ ճառարանութեամբ հովիւն ու
ղղղեց:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր յանձն առած աշխատութիւնը լրացաւ .
մեր գործն աւարտեցաւ :

Գիտենք՝ որչափ այս գործը թերի է , անկա-
տար է : Գիտենք որ շատ տգիտութիւն ունի ունի
ընթացումի եւ վիպական յօրինումի կողմա-
նէ :

Բայց կը կարծենք որ պարկեշտ խղճմը-
տաւոր եւ անկեղծ է ըսելու ալ իրաւունք ու-
նինք :

Հրատարակութեան միջոցին շատ քինա-
խընդիր անիրաւ եւ ռիսերիմ յարձակումներ
կրեց : Նմանապէս շատ ալ անաչառ անկեղծ
երբեմն տաք՝ բայց արդարախօս քննադատու-
թիւններ եղան :

Բոլորն չարամիտ անիրաւ եւ ռիսերիմ յար-
ձակումները մեզ զուարճացուցին . որովհետեւ ,
կը խօստովանինք ամենայն խոնարհութեամբ ,
քանի մ'եւսլիսկոսկոսական աթոռոց բարձունքէն
կիշնային մեզ դէմ գրուած կոնդակներով :
Այն ծիծաղաշարժ կատաղութիւնները , այն
խեղկատակ անաթեմաները՝ որ տարիէ մ'ի վեր
մեզ կը շանթակոծեն , զատ զուարճալի ըլլալ-

նուն համար նողկալի չեն . այլ պարզապէս կը-
ղերական բարուց գեղեցիկ բարձր եւ լաւ կա-
տակերգութիւն մ'են :

Այն կատաղերգութեան վրայ շատ զուար-
ճացանք , ախորժանօք ճաշակեցինք , եւ կը մնայ
մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնել այն
անձանց , որք սքանչելւոյն Վօլիէտի պէս՝ անոր
հեղինակն ու միանգամայն դերասաններն են :

Իսկ մեր ալս գործին գրական մասին վե-
րաբերեալ քննադատութիւնները՝ որչափ դառն
եւ կծու եղած ըլլան՝ կընգունինք , որովհետեւ
ջանացինք օգուտ քաղել այն խրատներէն՝ որ մեզ
կը տրուէին , թերեւս քիչ մը խստութեամբ : Մեզ
համակիր ու բարեկամ չեղող՝ բայց աւելի զգօն
հասուն եւ արգարակորով մտքերու կարծիքը
համեստաբար յարգելիս՝ կը վախճանք որ նոյն
միտքերը քիչ մը շփոթեց դժգոհացուցեւ մին-
չեւ իսկ նեղացուց : Արկնապատիկ կը ցափնք
այս բանիս վրայ , վասն զի մեք անօնց քննա-
դատութիւններէն օգուտ քաղեցինք , եւ մեր
կամքին դէմ է անհաճոյ ըլլալ այն անձանց՝
որ մեզ երախտապարտ կընեն , թէ եւ դժգոհ
ընելու յուսով :

Քանի մը խօսք ալ ուրիշ տեսակ՝ բայց ու-
շելի ծանր յարձակումներու վրայ :

Անօնց՝ որ մեզ ամբաստանեցին թէ ճիշ-
դիթները հասարակաց ատելութեան նշանակ
ընելով կիրքերը գրգռեցինք , տհաւատիկ մեր
պատգամբանք :

Այսօրուան օրս աներկբայելի է , անժխտելի է , եւ խառնալէն մինչեւ մեր օրը կատարւած ամենէն հակասական փորձերով ու քննութիւններով ապացուցուած է , որ ճիշդ վիճական ընկերութեան ամենէն յարգի անդամոց առաւելածարանական գրուածները ներքի կրնեն կամ կարգարացնեն ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ , ՇՆՉԻԹԻՒՆԸ , ԿՈՒՍԱՊԴՆՈՒԹԻՒՆԸ , ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ :

Նմանապէս ապացուցուած է որ շատ անգամ ճիշդ վիճ ընկերութեան վերապատուելի հայրերէն ստորագրեալ պիղծ եւ դարչելի գիրքեր տրուած են ժառանգաւոր կամ կղերցու աղայոց ձեռքը :

Այս վերջին իրողութիւնը նոյն գրոց խղճմըտաւոր քննութեամբն ապացուցուելէ եւ դեռ մօտ ժամանակներս ալ հանդիսաւոր կերպիւ նուիրագործուելէ ետեւ շնորհիւ այն վրասեմ գերիմաստ եւ ծանր ու վեհ ճարտարխօսութեամբ լի ճառին՝ ԿՈՐՊ. ՏԻՔԱԹԻ ընդհանուր փաստարանը խօսեցաւ Սթրազպուրկցի գիտնական եւ արժանապատիւ Պ. Վիւշի դատաւորանին մէջ , այս ամենն ապացուցուելէ եւ հաստատուելէ ետեւ՝ ինչ ընթացք բռնեցինք մեք :

Ճիշդ վիճ ընկերութեան անդամներ ենթադրեցինք՝ իրենց նախադատ աստուածարանից դարչելի սկզբունքէն ներշնչեալ եւ իրենց դաւանութիւն ու նախակրթանք եղող այն պըժ-

դալի գրոց իմաստին եւ գրոյն համեմատ գործող, եւ վերջապէս այն սոսկալի վարդապետութիւնները մարմնաւորեցինք եւ գործողութեան ու շարժման մէջ դրինք, ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Ըսինք թէ ճիշդիւթ ընկերութեան բոլոր անդամներն ալ իրենց ուխտին խաւարային զինարանին մէջ պահուած այն բազմազան գէւքերը գործածելու հանճարը յանդգնութիւնը կամ սրիկայութիւնն ունէին: — Ամենեւին ոչ: Այլ միայն ճիշդիւթ ընկերութեան Ս-հ-ն-ը: — Եւ ճիշդութեան փաստակար հոգին, եւ իր նախադաս աստուածաբաններուն գիրքերը հարուածեցինք:

Վերջապէս պէտք ունինք աւելցնելու թէ որովհետեւ պապեր, թագաւորներ, ազգեր, եւ վերջին ժամանակներս ալ Գաղղիա սոյն ընկերութեան գարշելի իվարդապետութիւնները դատապարտեցին, անդամները վռնտեցին կամ վանական միաբանութիւնները լուծեցին, մեք ալ, ճիշդ խօսելով, ուրիշ բան չրրինք, բայց միայն երկար ժամանակէ 'ի վեր նուիրագործուած եւ ամենուն ծանօթ եղած գաղափարները համոզումներն եւ իրողութիւնները նոր ձեւով ներկայացուցինք:

Այս ըսելէ ետեւ անցնինք:

Մեզ մեզադրեցին նաեւ թէ աղքատները հարուստներուն դէմ գրգռեցինք, ճոխութեան ու հարցառութեան երեւոյթէն տպաբաղդներուն:

սրտին մէջ ծնած նախանձը թունաւորեցինք :

Ասորաւ կը պատասխանենք թէ մեք՝ ընդհակառակն՝ ջանացինք Ատրիէն Քարտօվիլի վերայ անձնաւորել անուամբ եւ հարստութեամբ ազնուականներուն այն մասը , որ թէ ազնիւ եւ վեհանձն բերմամբ եւ թէ անցեալը հասկնալով ու ապագան նախատեսելով՝ եղբայրական ու բարեգործ ձեռք մը կը կարկառեն կամ պէտք է կարկառեն աղքատութեան մէջ պահուած ուղղութեան եւ աշխատութեամբ ստացուցած արժանապատուութեան : Միթէ հարուստին ու աղքատին մէջ դժտութեան սերմ ձգել է՝ օրհնել Ատրիէն Քարտօվիլի պէս հարուստ ու գեղեցիկ պատշիկուհի մը՝ որ Մայեօն քոյր կը կոչէ իրեն , եւ այն խեղճ թշուառ ու խնդանդամ գործաւորուհին իբրեւ քոյր կը պատուէ :

Միթէ գործաւորն իր վարպետին դէմ գրգռեցնէ՝ ցուցնել Պ. Ֆրանսուա Հարտին՝ որ հասարակաց տան մ'առաջին հիմերը կը ձգէ :

Ոչ . ընդհակառակն՝ ընկերական սանդուղին երկու ծայրերը կեցած երկու դասերն իրարու մօտեցնելու , իրարու հետ հաշտեցնելու փորձ ըրած ենք . քանզի երեք տարիի կը մօտենայ որ այս խօսքը գրած ենք .

— ԵԹԷ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ԳԻՏՆԱՅԻՆ ,

Ըսինք եւ կը կրկնենք թէ սոսկալի եւ անթիւ թշուառութիւններ կան . թէ ժողովրդեան գործաւոր ու աղքատ մասն հետզհետէ լուսաւորուելով իր իրաւանց վրայ , բայց տակա-

ինն համեղարտ երկայնամիտ եւ համբերատար, կը խնդրէ որ երկիրը կառավարողները վերջապէս իրենց ողբալի վիճակին ալ հոգ տանին, որ արուեստից եւ ճարտարութեանց մէջ տիրող անխնայ մրցումով ու անիշխանութեամբ օր քան զօր կը ծանրանայ :

Արդ՝ մեք ըսինք եւ կը կրկնենք թէ ժրջան եւ ուղիղ մարդն իր ապրուստին բաւական ըլլալու չափ վարձ բերող աշխատութեան մ'իրաւունք ունի :

Թող ներուի մեզ վերջապէս այս գործիս մէջ մեր յաւուրած խնդիրները քանի մը տողով համառօտել :

— Մեք փորձեցինք ցուցնել կանանց աշխատչէքին դժնդակ անբաւականութիւնն եւ ասոր սոսկալի հետեւանքը :

— Նոր երաշխաւորութիւններ խնդրեցինք այն դիւրութեան դէմ, որով մէկը կրնայ յիմարանոցի մը մէջ փակուիլ :

— Խնդրեցինք որ արհեստաւորը կարող ըլլայ երաշխաւոր տալով բանտարկութենէ ազատութեան օրինաց օգուտը վայելելու, երաշխաւորութիւն մը, որ 500 ֆրանք ըլլալուն համար չկրնար երբէք գտնել. ազատութիւն մը՝ որ ամենէն աւելի պէտք ունի. որովհետեւ շանգամընտանիքն անոր ձեռաց աշխատութեամբը կապրի, զոր բանտին մէջ չկրնար ընել : Ուստի առաջարկեցինք որ երաշխաւորութիւնը ՎԱԹՍՈՒՆԷՆ ՈՒԹՍՈՒՆ ՖՐԱՆՔ ըլլայ, իբրեւ

անոր մէկ ամսուան աշխատութեան միջին գումարին հաւասարը :

— Վերջապէս, գործաւորաց համար հասարակաց տան մը կազմութիւնը գործնականացրնելու ջանալով՝ կը յուսանք որ ապացուցինք թէ հրչափ մեծ օգուտ կրնան գտնել գործաւորք, մինչեւ անդամ այժմու անբաւական աւուրչեքով, ընկերակցութեան ու հաւասար կենաց սկզբան մէջ, եթէ գործադրելու միջոցները գիւրացնող ըլլայ :

Եւ որպէս զի այս առաջարկութիւննիս անըրջական գաղափար մը չհամարուի, թուանըշաններով հաստատեցինք, որ հարուստ շահադէտներ կրնան միանգամայն մարդասիրական ազնիւ եւ ամենուն օգտակար գործ մ'ընել եւ իրենց դրած ստակէն ալ հարիւրին հինգ շահ հանել՝ հասարակաց տուն մը հիմնելով :

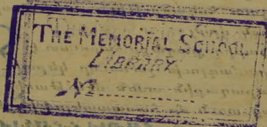
Մարդասիրական եւ ազնիւ շահադիտութիւն, որոյ վրայ քաղաքապետական խորհրդին ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք, որ արդարեւ շատ հագածութիւն ունի Փարիզի ժողովրդեան վրայ :

Փարիզ քաղաքը հարուստ է . չի կրնար քիչ մը դրամագլուխ շահաւոր կերպիւ գործածել՝ մայրաքաղաքին ամեն մէկ թաղին մէջ հասարակաց տուն մը հաստատելով իբրեւ տիպար . Նախ եւ առաջ, չափաւոր դին մը վճարելով հոն ընդունուելու յոյսը գովելի նախանձ մը կը զրգռէ գործաւոր դասերուն մէջ . երկրորդ :

այս օրինակներէն ընկերակցութեան առաջին
եւ բեղնաւոր հրահանգները կը քաղեն :
Հիմա վերջին խօսք մ'ալ ըսենք՝ 'ի խոր
սրտէ՛ շնորհակալ ըլլալով այն ծանօթ ու անծա-
նօթ բարեկամաց, որոց բարեսիրութիւնը քա-
ջալերանքն ու համակրութիւնը պակաս չեղան
մեզնէ՛, եւ այս երկար աշխատութեան մէջ զօ-
րաւոր օգնութիւն մ'եղան մեզ :

Յարգական յանայնայելի շնորհակալեաց
խօսք մ'ալ մեր Պէլճիքացի եւ Զուիցցերցի
բարեկամաց համար, որքիրենց համակրութիւ-
նը հրապարական փորձերով յայտնեցին մեզ,
համակրութիւն մը՝ զոր փառք կը համարինք
մեզ, եւ որ մեր ամենէն քաղցր տրիստորնե-
րէն մէկը պիտի ըլլայ :

ՎԵՐԱ ԹԱՓԱՌԱԿՍՆ ՀՐԵՒՆ

ԱՅՑ ԵՈՒՆՆԻՄԻՒՆԻՏ

1960

ՆՈՐ - ԶՈՒՆ

Գրադարան. 400 77

Կրթություն:

Գրադարան.

Կրթություն:

Կրթություն Կրթություն

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0632749

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0632748

